

**Міжнародна науково-
практична конференція**

.....
**International scientific
and practical conference**

**30 січня 2024 р.
м. Чернігів, Україна**

.....
**January 30, 2024
Chernihiv, Ukraine**

**Наука та освіта під
впливом глобальних викликів**

.....
**Science and education under the
influence of global challenges**

Міжнародна
науково-практична
конференція

**Наука та освіта під
впливом глобальних
викликів**

Матеріали

30 січня 2024 р.

м. Чернігів, Україна

International
scientific and practical
conference

**Science and education
under the influence of
global challenges**

Proceedings

January 30, 2024

Chernihiv, Ukraine

УДК 37

Наука та освіта під впливом глобальних викликів : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Чернігів, 30 січня 2024 р). Research Europe, 2024. 256 с.

До збірника ввійшли матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Наука та освіта під впливом глобальних викликів", яка відбулася 30 січня 2024 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робочі мови конференції: українська, англійська та французька.

Публікується в авторській редакції

Матеріали збірника подаються в авторській редакції та публікуються мовою оригіналу. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації.

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

**Research
Europe.org**

IHC INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© Міжнародний гуманітарний
дослідницький центр, 2024

© Research Europe, 2024

Офіційний сайт: researcheurope.org

UDC 37

Science and education under the influence of global challenges : proceedings of the International scientific and practical conference / International Humanitarian Research Center (Chernihiv, 2024, January 30). Research Europe, 2024. 256 p.

The collection includes the proceedings of the International scientific and practical conference "Science and education under the influence of global challenges", which took place on 30th January 2024. The collection is aimed at scientists, educators, students, government officials, business representatives, and the wider public.

Working languages of the conference: Ukrainian, English, and French.

Published in the author's edition

The collection's proceedings are presented in the author's edition and published in the original language. The authors of published materials hold complete responsibility for the precision of facts, proper nouns, quotes, statistical data, industry terminology, and other information presented.

According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, it is mandatory to cite the authors when using scientific ideas and materials from this collection.

**Research
Europe.org**

IHR INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© International Humanitarian
Research Center, 2024

© Research Europe, 2024

Official website: researcheurope.org

ЗМІСТ

.....

TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Буздуган О. А.

Професійно-педагогічна підготовка майбутніх
учителів іноземних мов як педагогічна проблема. 13

Глянєнко К. А.

Застосування дидактичних принципів у
процесі підготовки майбутніх викладачів. 16

Горошко О. Л.

Методика проведення іспиту на визначення рівня володіння
державною мовою: критерії, завдання та процес оцінювання. 21

Лук'яник Л. В.

Теоретичні основи вивчення риторики в початковій школі. 23

Мачача Т. С.

Особливості реалізації змісту технологічної
освітньої галузі в базовій середній освіті. 27

Перевознюк В. В.

Специфіка упровадження локально орієнтованої освіти
у країнах, що розвиваються: орієнтири для України. 30

Розуменко А. О., Розуменко А. М.

До питання про мотивацію вивчення математики
учнями основної школи в умовах військового стану. 32

Рязанцев В. В.

Проектно-конструкторська компетентність майбутніх
фахівців галузевого машинобудування. 35

Соснова М. А.

Інформаційні технології під час підготовки сучасного педагога. 39

Сосюк А. В.

Формування природничих дослідницьких умінь здобувачів
освіти на уроках інтегрованого курсу "Я досліджую світ". 42

**СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ**

.....

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Зайва М. С.

Особливості методичної підготовки майбутнього
вчителя музичного мистецтва: інноваційні підходи
та вплив на розвиток творчого потенціалу. 47

Катеринюк Г. Д.

Інтеграція робототехніки в сучасний
освітній процес: виклики та перспективи. 50

Kravets, I. V.

Formation of professional competence of future
younger computer engineering specialists. 54

Пашина О. І.

Візуалізація – невід'ємний компонент процесу
навчання в роботі сучасного вчителя. 59

Fedorova, O. V.

Innovative technologies in maritime education. 62

Харченко Н. В.

Формування цифрових компетентностей
учнівської молоді в освітньому процесі. 67

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Драгунова А. В.

Інтерактивні ігри як засіб формування природничо-
екологічної компетентності дітей старшого дошкільного
віку в умовах дистанційного навчання. 70

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Зеленяк Н. М.

Причини виникнення дисграфії у молодших
школярів, її види та корекція. 74

Ломака М. О., Дудкіна В. В.

Застосування сучасних педагогічних технологій
на заняттях з української мови та літератури. 77

Поляк І. П., Кібиш І. Б.

Методичні особливості вивчення роду,
числа та відмінка прикметників у 6 класі. 80

Радкевич О. П.

Електронні системи в оцінюванні професійної
діяльності педагогічних працівників закладів
загальної середньої освіти. 83

Скирда Т. С.

Зарубіжний досвід військово-патріотичного
виховання учнівської молоді. 88

Шульжук Н. В.

До проблеми формування комунікативної грамотності учня. 91

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

.

SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Баранцова І. О.

Підготовка вчителя в умовах поліетнічного середовища. 96

Іванов В. В.

Психологічний супровід професійного планування
майбутньої діяльності студентів педагогічних коледжів. 100

Kaminska, S.

Formation of readiness for professional foreign language
communication through the principles of interactivity and
individualization during extracurricular work. 103

Максимець О. М.

Метод ділової гри при формуванні Soft skills майбутніх
фахівців при вивченні мовознавчих дисциплін. 106

Муращенко О. В.

Концептуальні основи визначення самовдосконалення
вчителів початкових класів. 108

Науменко Н. В.

Досвід формування здоров'язберезувальної
компетентності майбутніх учителів початкової
школи в умовах освітніх ризиків. 112

Сухоцька І. Б.

Вплив глобалізаційних процесів на зміст
підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. 115

Хилько М. М.

Роль соціального партнерства в долатті
сучасних викликів розвитку вищої освіти. 118

СЕКЦІЯ 6. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

.

SECTION 6. ADULT EDUCATION

Аксьонова С. Ю.

Демографічні передумови розвитку освіти дорослих. 122

СЕКЦІЯ 7. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.

SECTION 7. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Балицька А. А., Демченко О. М., Карнацька О. С.

Розвиток ціннісно-сислової сфери
майбутніх медичних працівників. 126

Бартош О. П., Тафій І. Я.

Відновлення особистості після травмуючих подій та
ускладненої втрати у практиці соціального працівника. 130

Білинська І. Б.

Сутність соціальної послуги з денного догляду осіб
з інвалідністю з інтелектуальними порушеннями,
як базис до їх успішної адаптації та інтеграції. 134

Богданець А. В.

Земельна ділянка лісового фонду
як об'єкт цивільних прав. 137

Данченко І. О.

Соціально-демографічна криза в Україні. 141

Демченко А. В., Мукомел С. А.

Розвиток конфліктологічної компетенції
майбутніх медичних працівників. 145

Демчишин В. В.

Особливості соціальної допомоги для внутрішньо-
переміщеним особам у громадах Львівської області. 149

Зеленська В. С., Ніколаєнко С.О.

Професійний стрес медичних працівників під час воєнного стану. 152

Корощенко М. М.

Сучасні наукові уявлення про сутність і природу публічної політики. 156

Літошенко О. С.

Основні світові системи нотаріату. 160

Луканська Г. А.

Соціальна інклюзія як спосіб забезпечення прав осіб з інвалідністю в кризових ситуаціях. 164

Любич О. А.

Полемологія як невід'ємна частина сучасної гуманітарної освіти. 167

Науменко О. М.

Роль інформаційних технологій в формуванні політичної еліти. 170

Сватенкова Т. І.

Значення рекреації у розвитку особистості підлітка. 173

Єромаха Н. Є.

Організація роботи спеціального психолога з корекції стресових станів у дітей з особливими освітніми потребами. 177

Супрунова Н. А.

Розгляд терміну "життєстійкість" у наукових дослідженнях. Основні характеристики життєстійкості особистості. 182

Тихончук Л. Х., Лясковець К. П.

Особливості адміністрування інтегрованих послуг для переміщених громадян під час війни. 185

Токарук Л. С., Чернуха Н. М.

Процес підвищення цифрової грамотності у майбутніх фахівців соціальної сфери. 188

Цветков О. Г.

Геополітичний фон виборчих процесів у США. 192

СЕКЦІЯ 8. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 8. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Олійник Р. О.

Стратегічні можливості та вигоди електронного бізнесу для зростання конкурентоспроможності підприємств. 198

Смерека М. Б.

Цифрові технології як інструмент розвитку ефективної
логістичної діяльності суб'єктів господарювання. 202

Сук П. Л.

Використання оберненого методу амортизації
необоротних активів на основі податку з продажів. 206

СЕКЦІЯ 9. ІНОЗЕМНІ МОВИ

SECTION 9. FOREIGN LANGUAGES

Войтович А. О.

Синонімія румунської мови. 210

Didenko, M.

Implementation of interactive techniques
when teaching maritime English. 212

Кравець О. О.

Нові тенденції в лексиці англійської
мови з появою штучного інтелекту. 216

Rousnak, D. A., Matveeva, O. O.

L'enseignement de la grammaire aux etudiant.e.s en
français langue de specialte par l'approche situationnelle. 219

Щербина О. О.

Аудіювання німецькою мовою як складова іншомовної
підготовки слухачів вищих військових закладів освіти. 222

СЕКЦІЯ 10. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

SECTION 10. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Буздуган Є. В.

Провідні мотиваційні чинники до занять фізичними вправами
і спортом студентів закладів фахової передвищої освіти. 225

Гордієнко Н. О., Бадрак Т. В., Шевченко В. В.

Використання засобів оздоровчо-рекреаційних технологій
у фізичному вихованні студентської молоді. 229

Кузнецова Л. І., Долженко Л. П., Перегінець М. М., Подосінова Л. П.

Теоретичні основи фізичної підготовки в силових структурах. 233

Курило В. П.

Особливості фізичної підготовки футболістів
на початковому етапі підготовки. 236

Масляк І. П., Мамешина М. А., Іванова Ю. А.

Організовані форми фізичного виховання школярів
продовж навчального дня під час дистанційного навчання. 238

Сніжко Ю. А., Кобилинська Д. О.

Процес фізичної підготовки студентів,
які займаються фітнесом. 241

Строїлова Д. В.

Basic aspects of the health system of physical education. 243

Тхорева І. В.

Основні програми спеціальної олімпіади України. 246

Чиченьова О. М., Новікова І. В.

Визначення роботи серцево-судинної системи
у здобувачів вищої освіти під час проведення
занять з фізичного виховання. 249

СЕКЦІЯ 11. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

.

SECTION 11. CULTURE AND ART

Wang Zeqian

Theoretical and practical aspects of
visual communication design. 251

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Буздуган О. А.,

УДК 378:37.011.3-051:81'243:167.1(043.2)

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри західних і
східних мов та методики їх навчання,
Державний заклад "Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського", м. Одеса

**ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

Сучасний світ характеризується швидкими темпами змін, що вимагає від особистості здатності адаптуватися до них. Це стосується і вчителів, які повинні бути готовими до змінних умов праці. Відповідно до цих умов, професійна підготовка педагога ХХІ ст. повинна бути спрямована на формування особистості, здатної до самоосвіти і саморозвитку. Майбутній учитель має бути готовим до змін, які відбуваються в сучасному світі, і здатним ефективно здійснювати свої професійні обов'язки з урахуванням цих умов.

Справедливо зауважив індійський дослідник Ян Хафса, що "від якості професійної підготовки майбутніх учителів залежить якість освіти та розвиток держави в цілому, тому важливо, щоб учнів ХХІ століття навчав учитель ХХІ століття" [13, с. 50].

Питання професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у різні часи виступали в центрі уваги багатьох науковців як вітчизняних, так і зарубіжних. Різні аспекти професійної підготовки педагогічних кадрів у закладах вищої освіти розкриваються у дослідженнях О. Дубасенюк, О. Пехоти, О. Семенов, С. Сисоевої; сучасний стан та проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов було досліджено В. Безлюдною, Н. Бориско, Л. Зенею, О. Ковтун, Р. Лопатич, Р. Мартиною, О. Місечко, С. Ніколаєвою, В. Черниш, Л. Шевкопляс, Л. Шуппе тощо.

Мета статті – проаналізувати особливості професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

У сучасних умовах, коли іноземна мова виступає ключовим елементом комунікації в різних сферах життя, професійна підготовка майбутніх учителів

іноземних мов стає особливо важливою, про що стверджується в таких нормативних документах: Закон України "Про вищу освіту" [9], Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI ст.") [3], Державний освітній стандарт з іноземної мови [4], Концепція розвитку педагогічної освіти [10], Концепція мовної освіти в Україні [6].

Вивчення проблеми підготовки вчителів іноземних мов, зокрема в англomовному світі, здійснюється у трьох руслах, серед яких виділяють підготовку вчителів іноземних мов, підготовку вчителів англійської як другої мови та підготовку вчителів для білінгвальної освіти. В цілому, об'єкти досліджень вищезгаданих трьох напрямів часто перетинаються та є однорідними. Зважаючи на соціальне замовлення суспільства, заклади загальної середньої освіти та заклади вищої освіти запроваджують вивчення іноземної мови як другої спеціальності/спеціалізації, інтегруючи її з іншими дисциплінами.

Головна мета вивчення іноземної мови як спеціальності – формування іншомовної професійно орієнтованої комунікативної компетентності, яка складається з мовної, мовленнєвої, лінгвосоціокультурної, навчально-стратегічної компетентностей тощо. Мовна підготовка відбувається згідно із "Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти" та встановлює порогові рівні володіння іноземною мовою для бакалавра – перша іноземна мова рівень B2, друга іноземна мова – рівень B1, на освітньому рівні "магістр" – перша іноземна мова C1, друга іноземна мова B2 [5].

У дослідженнях з Н. Бориско [1, с. 10], О. Гармаш [2, с. 40], О. Пехоти [8, с. 48], наголошується на тому, що негативними наслідками підготовки вчителів іноземних мов стало нашарування традицій підготовки філологів на підготовку вчителя через надмірну філологізацію навчального плану і як результат – несприйняття педагогіки студентом як особисто значимої сфери професійної діяльності.

Ще порівняно недавно професійні знання вчителя іноземної мови ототожнювались із знаннями мови, знаннями про мову, особливостями її викладання й засвоєння, знаннями про комунікативну поведінку тощо. Нині у дослідженні проблеми професійних знань учителя іноземної мови паралельно з вищеназваними аспектами, пропонують враховувати особливості професійно-педагогічної діяльності, особистості вчителя і соціокультурний контекст, в умовах якого протікає освітній процес [7, с. 174].

У дослідженні Соколової І. стверджується залежність успіху підготовки вчителів іноземної мови в закладах вищої освіти від: 1) визначення цілей і змісту навчання іноземної мови на різних рівнях; 2) використання нових технологій вивчення мови; 3) сприяння розвитку мовних умінь і навичок студентів; 4) здійснення моніторингу рівня сформованості професійних знань і вмінь майбутніх учителів іноземної мови [11].

Тож, учитель іноземної мови повинен мати високий рівень знань іноземної мови для ефективного викладання та спілкування з учнями; володіти навичками професійного спілкування, з метою ефективною комунікації з колегами, батьками та іншими учасниками освітнього процесу; володіти навичками вирішення проблемних ситуацій, задля забезпечення конструктивної взаємодії та підтримки учнів; уміти продукувати та варіювати професійне іншомовне мовлення, адаптоване до різних контекстів і аудиторій; володіти високим рівнем мовної та мовленнєвої компетентностей для ефективною взаємодії з учнями в умовах професійно-педагогічного спілкування. Загалом, ці аспекти допомагають вчителю стати ефективним фахівцем, який не лише передає знання, а й створює сприятливу атмосферу для розвитку мовних і мовленнєвих навичок учнів та взаємодії в освітньому середовищі.

Таким чином, підготовка вчителів іноземних мов визначається рядом чинників, таких як вміння вчителя володіти мовою, розуміння педагогічних та міжкультурних аспектів; процес вивчення та набуття компетентностей учителів є системним, оскільки він включає в себе взаємодію різних частин і елементів, таких як навчальні програми, методичні підходи та оцінка; підготовка учителів є безперервним процесом, оскільки вони повинна адаптуватися до змін у суспільстві, технологій та освітніх потреб; процес підготовки вчителів іноземних мов відбувається в інституційних рамках, таких як університети чи педагогічні коледжі, де формується професійна освіта; успішна підготовка вчителів вимагає розвитку різноманітних компетентностей, включаючи мовні, педагогічні, міжкультурні, та формування особистісних та професійних якостей; процес підготовки має складну структуру, оскільки він враховує взаємодію різних етапів, методів, оцінювання та підтримки студентів.

Список використаних джерел

1. Бориско Н. Ф. Проблеми міжкультурної підготовки майбутніх учителів і викладачів іноземних мов. Іноземні мови, 2018. № 1. С. 9-20.
2. Гармаш О. Професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов як педагогічна проблема. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Збірник наукових праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Випуск 66. С. 39-42.
3. Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття"). URL: http://uazakon.com/documents/date_5x/pg_irwjos.htm (дата звернення: 26.01.2024).
4. Державний освітній стандарт з іноземної мови (загальна середня освіта). V-IX класи (проект, 2-га редакція) / Під кер. С. Ю. Ніколаєвої: К.: Ленвіт, 1998. 32 с.
5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.

6. Концепція мовної освіти в Україні. Освіта України, 2011. № 1-2. С. 6.

7. Леврінц М. Проблема підготовки майбутніх учителів іноземних мов у зарубіжних психолого-педагогічних дослідженнях. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. пр. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. № 2 (65). С 170-176.

8. Пехота О. М. Сучасні підходи до педагогічної підготовки вчителя іноземної мови : концепція, зміст, модель, перспективи розвитку. Науковий вісник Миколаївського державного університету. Педагогічні науки. Миколаїв, 2002. Вип. 7. С. 47-52.

9. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 26.01.2024).

10. Про затвердження концепції розвитку педагогічної освіти. Наказ міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 №776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/konferenciyi/serpneva-konferenciya-2019/sekciya-koncepciya-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 26.01.2024).

11. Соколова І. Професійна підготовка майбутнього вчителя іноземних мов: Генеза соціокультурних та освітніх парадигм. Педагогічна освіта : теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць. Київ : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2007. № 7. С. 163-170.

12. Borg S. Language teacher cognition. The Cambridge guide to second language teacher education/ A. Burns, J. C. Richards (Eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 2009. P. 163-171.

13. Hafsan J. Teacher of 21st century: characteristics and development. Research on Humanities and Social Sciences, 2017. Vol. 7 (9). P. 50-54.

Глянєнко К. А.,

канд. пед. наук,

викладач комісії педагогічних та соціально-гуманітарних дисциплін, ВСП "Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного університету науки і технологій", м. Кам'янське

УДК 378

ЗАСТОСУВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ

У сучасних умовах економічного розвитку країни, науково-технічного прогресу, застосування технологій дистанційного навчання для взаємодії всіх

учасників освітнього процесу значно підвищилися вимоги до рівня підготовки фахівців. Спеціальні знання, висока професійно-практична підготовка, загальна культура фахівця є обов'язковою умовою продуктивної діяльності будь-якого конкурентоспроможного працівника. Більшість підприємств відчувають гостру потребу у кваліфікованих фахівцях. У зв'язку з цим зумовлюється необхідність забезпечення прогресивного характеру підготовки здобувачів вищої освіти, її модернізації відповідно до сучасних техніко-технологічних змін у виробництві та освітній діяльності. Одним із шляхів розв'язання проблеми професійної підготовки майбутніх викладачів педагогічних дисциплін є зміна методології, мети, дидактичних цілей, змісту, методів, засобів, принципів, форм навчання та її забезпечення на основі компетентнісного підходу, тобто набуття ними професійних компетентностей, створення ефективних механізмів їх використання у майбутній педагогічній діяльності.

Класичні принципи дидактики як "основні положення, що визначають зміст, організаційні форми та методи освітнього процесу відповідно до його загальних цілей та закономірностей" у методичній системі з використанням інноваційних технологій мають свою специфіку. Розглянемо цю специфіку реалізації дидактичних засад у професійній підготовці з використанням інноваційних технологій. Принцип науковості визначає, що зміст навчання з використанням інноваційних технологій має проєктуватись так само, як предмет навчальної та навчально-професійної діяльності. Отже, вивчення навчальної дисципліни з використанням інноваційних технологій підпорядковується у процесі конструювання низці вимог: психологічних, що відображають закономірності опанування знань; наукових – відображення у навчальній дисципліні наукової спрямованості; таких, що стосуються майбутньої професійної діяльності, відображеної у моделі підготовки фахівця; програмних – проєктування навчальних програм або відбору програмного методичного забезпечення з метою застосування на певному етапі освітнього процесу.

Застосування інноваційних технологій у навчанні здатне забезпечити реалізацію принципу доступності навчання за рахунок надання можливості кожному студенту вибору темпу опанування навчального матеріалу; ведення журналу контролю кожного здобувача та подальшого аналізу, що дозволяє викладачеві своєчасно усувати прогалини у знаннях здобувачів освіти і що забезпечує суттєве скорочення розриву між рівнями підготовки здобувачів, які "встигають" і не дуже "встигають"; надання можливості кожному здобувачеві повернутись до складних питань, щоб правильно відповісти, самостійно проаналізувати свої результати; надання оперативної допомоги у вигляді вказівок, додаткових питань, консультацій, що допомагають здобувачеві долати труднощі та дають можливість досягти успіху.

Перехід на застосування інноваційних технологій у професійній підготовці може не лише підвищити результативність освітнього процесу у закладі вищої освіти, а й сприятиме формуванню професійної компетентності майбутнього фахівця. Досягнення цієї мети необхідне виконання таких умов: оснащення навчальних аудиторій, лабораторій сучасним комп'ютерним обладнанням; індивідуалізація навчання; висока інформаційна культура та професійні якості викладачів, приймати рішення щодо застосування певної інноваційної методики у процесі професійної підготовки майбутніх викладачів педагогічних дисциплін.

Можливості інноваційних технологій у навчальній діяльності дозволяють реалізовувати дидактичний принцип системності та послідовності у вигляді алгоритму послідовності подачі навчальних фрагментів навчальних програм, побудови та коригування найбільш ефективної послідовності у процесі самостійної роботи здобувачів освіти. Найяскравіше цей принцип виявляється у подачі інформації у вигляді багаторівневої структури, що передбачає повне, послідовне подання інформації, що сприяє цілковитому виконанню будь-якого навчального завдання.

Реалізація цього принципу у професійній підготовці з використанням інноваційних технологій передбачає розв'язання низки організаційних та змістовних питань. Наприклад, дистанційне (змішане) навчання передбачає оптимальний розподіл навчальної інформації між викладачем та здобувачами освіти із застосуванням дистанційних технологій навчання; відбір та структурування інформації для роботи у синхронному та асинхронному режимі; планування викладачем як усього навчального курсу, так і окремих занять з обґрунтованим визначенням знань, умінь та навичок, опанування яких передбачається після закінчення цього курсу; алгоритмізація та планування системи дій здобувачів освіти; відбір викладачем інноваційних технологій для відповідної навчальної дисципліни; фіксація досягнень (рівнів) опанування здобувачами матеріалу після закінчення вивчення розділу та його корекція за потреби. Дотримання перерахованих вище кроків дозволить підготувати конкурентоспроможного фахівця, здатного до самоосвіти протягом життя, реалізовувати отримані знання на практиці.

Можливості застосування інноваційних технологій у реалізації принципу міцності знань, умінь та навичок достатньо великі: пропозиція та багаторазовий повтор фрагментів завдань, динамічний поточний контроль ступеня міцності запам'ятовування. Застосування дистанційних технологій навчання допомагає розвиткові емоційної пам'яті, категоріальної класифікації. Реалізація принципу міцності знань, умінь та навичок під час професійної підготовки майбутніх викладачів педагогічних дисциплін із застосуванням інноваційних технологій

можлива за таких умов: високому рівні структурування інформації, що постає перед здобувачем освіти; розроблення системи раціональних прийомів розумової діяльності із отриманою інформацією; практичної спрямованості та принципів діяльності, пов'язаних з майбутньою професією.

Реалізація принципу наочності, "золотого правила дидактики", як стверджував Я.А. Коменський, досягається завдяки багатим ілюстраційним можливостям, що дозволяє в наочній формі, уявити певний процес чи явище, дослідити, запам'ятати. Я.А. Коменський зазначав: "Нехай буде золотим правилом для тих, хто навчає: все, що тільки можна, надавати для сприймання чуттями: видиме – зором, чутне – слухом, запахи – нюхом, доступне смакові – смаком, доступне дотикові – дотиком. Якщо якісь предмети можна сприйняти одразу кількома чуттями, нехай вони зразу ж і відчуються кількома чуттями".

Саме демонстрації та дослідницькі моделі із застосуванням інноваційних технологій дозволяють побачити те, що не завжди можливо в реальному житті навіть за допомогою найчутливіших та найточніших приладів. З'єднання тексту, звуку, мультиплікації, відео в мультимедійних програмах дає потужний і незабутній образ процесів і явищ, що вивчаються, дозволяє бачити та досліджувати їх не тільки у вигляді статичного зображення, але і в динаміці розвитку в різних умовах, наприклад виробничих, цим, демонструючи перспективу професійної діяльності. Найважливішою вимогою дотримання принципу наочності у професійній підготовці з використанням інноваційних технологій є дати можливість здобувачеві досліджувати властивості, певної моделі чи методики, видозмінювати її або формувати самостійно, що дозволить вже на етапі навчання набути досвіду, необхідного для подальшої професійної діяльності.

Застосування інноваційних технологій у процесі підготовки майбутніх викладачів педагогічних дисциплін дозволяє реалізувати принцип зв'язку теорії з практикою – навчання з життям, тобто опертя на суб'єктний досвід. Внаслідок такої організації освітнього процесу здобувач освіти отримує знання, які необхідні у майбутній професійній діяльності. Застосування інноваційних технологій у навчанні, як засіб навчання, дозволяє набути здобувачеві освіти нових професійних якостей та використання дистанційних технологій як інструмент майбутньої педагогічної діяльності. Умовами досягнення зв'язку теорії з практикою з використанням інноваційних технологій, навчання із життям є обґрунтоване виокремлення теоретичних знань, які належать до професійної (фахової) підготовки та підлягають обов'язковому опануванню; відповідність змісту навчання з моделлю викладача педагогічних дисциплін, тому викладач повинен добирати відповідне методичне забезпечення процесу підготовки здобувачів; використання методів моделювання та проектування у навченій

діяльності, що сприяє розвитку творчого, критичного мислення як необхідної якості майбутнього фахівця.

Застосування принципу свідомості, активності, самостійності у процесі професійної підготовки з використання інноваційних технологій сприяє розвитку інформаційної, інтелектуальної культури, яка має вагомe значення у соціальній адаптації особистості. Реалізація зазначеного принципу сприяє формуванню загальних, професійних та соціальних (soft skills) компетентностей. Умовами досягнення свідомості, активності, самостійності є обґрунтоване застосування знань через креативність, комунікативність, стресостійкість, емоційний інтелект, критичне мислення, адаптивність, лідерство.

Тому дуже важливо навчити майбутніх викладачів педагогічних дисциплін використовувати навички інформаційної, інтелектуальної культури для подальшої професійної діяльності, самоосвіти, навчання протягом життя. При організації процесу з використанням інноваційних технологій відбувається збагачення мотивів вчення, потреб, інтересів, прагнень. Результатом такого процесу є вміння розв'язувати нестандартні завдання, передбачати розвиток різних ситуацій, забезпечувати коригування отриманих результатів, що є необхідним у майбутній професійній діяльності. Тому принцип свідомості, активності, самостійності передбачає такий процес навчання, при якому здобувач освіти опановує інформацію свідомо та глибоко, постійно прагне до ефективного оволодіння новими знаннями та методами діяльності. Інтерес підкріплюється також у тих випадках, коли здобувачі освіти чітко розуміють практичну необхідність та значимість знань у подальшому житті, з метою використання їх у науковій та практичній діяльності. Отже, практична реалізація принципу свідомості, активності, самостійності у процесі підготовки майбутніх викладачів педагогічних дисциплін полягає у застосуванні інноваційних технологій.

Отже, навчання з використанням інноваційних технологій має здійснюватися з урахуванням класичних дидактичних принципів, які реалізуються у процесі навчального заняття за умов традиційного навчання. Водночас застосування інноваційних технологій у професійній підготовці майбутніх викладачів педагогічних дисциплін дозволяє не тільки дотримуватись принципів класичної дидактики, а й у силу специфіки їхнього прояву робить навчання ефективним.

Список використаних джерел

1. Артюшина М. Сутність та особливості інноваційно-орієнтованого підходу у сучасній школі. Зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету. 2009. Ч. 3. С. 15-22.

2. Фетюкова Л.А., Телехова О.П. Інноваційні підходи у викладанні навчальних дисциплін та їх роль у педагогічній підтримці обдарованих учнів. Вивчаємо українську мову та літературу. 2018. Вип. № 8. С. 8.

Горошко О. Л.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

УДК 378.091.279.7:811.161.2]:004(043.7)

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ІСПИТУ НА ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ВОЛОДІННЯ ДЕРЖАВНОЮ МОВОЮ: КРИТЕРІЇ, ЗАВДАННЯ ТА ПРОЦЕС ОЦІНЮВАННЯ

Методика проведення іспиту на визначення рівня володіння державною мовою передбачає застосування різних критеріїв оцінювання. Іспит на визначення рівня володіння державною мовою є важливим елементом підтримки мовної компетенції громадян, де володіння державною мовою є складовою громадської ідентичності. Здатність вірно висловлювати думку, розуміти текст та оперувати мовним апаратом є вирішальним в усіх сферах життя, починаючи від навчання і закінчуючи роботою та громадською діяльністю. Це визначає здатність особистості ефективно використовувати засоби спілкування та є індикатором рівня мовної компетентності та мовної культури.

Ключовим елементом іспиту є конкретні критерії оцінювання, які використовуються для визначення рівня володіння державною мовою. Основними критеріями, за якими здійснюється оцінювання є граматика, правопис, лексика, вимова, інтонація, а також розуміння тексту та висловлювання. Ці критерії доповнюють один одного, створюючи повну картину рівня володіння державною мовою. Станом на січень 2024 року іспит складається з трьох етапів. Це 30 тестових завдань, одне завдання відкритого типу з написання тексту та одне завдання відкритого типу з виконання монологу.

Важливо відмітити, що для осіб з особовими потребами передбачено створення спеціальних умов для складання іспиту з метою забезпечення адекватних умов для осіб, які мають конкретні потреби, забезпечуючи їм рівний доступ до можливості визначення рівня володіння державною мовою. Спеціальні умови можуть включати додатковий час для проходження іспиту, використання допоміжних технічних засобів чи інших адаптації з урахуванням конкретних потреб особи. Проте безпідставні заяви можуть бути розглянуті як відмову від складання іспиту.

Для ефективного визначення рівнів володіння державною мовою визначаються основні критерії оцінювання, такі як граматика, лексика та вимова. Визначаються стандарти класифікації, розробляються тестові завдання для кожного з критеріїв, де бажано забезпечити різноманітність завдань, навіть

сформуванню великої їх бази, де вони випадковим чином, але однакові за вагою будуть надаватися до системи тестування. Потрібно передбачити навчання та роз'яснення учасникам процесу розуміння всіх етапів тестування. Забезпечити підтримку та надати індивідуальну допомогу тим, хто матиме технічні проблеми з проходженням тесту.

На сьогоднішній день, володіння державною мовою розділяється на декілька рівнів, що становлять основу для оцінювання мовних навичок особи. Початковий рівень, позначається як А1 та А2, де оцінка базується на здатності розуміти та висловлювати прості вирази та речення. Середній рівень охоплює групи В1 та В2, де особа вже здатна розуміти складні тексти та виражати власну думку. Високий рівень, представлений як С1 та С2, відзначається здатністю розуміти складні тексти, точно виражати думку та використовувати мову в професійних контекстах. Ця система рівнів надає чіткий каркас для визначення рівня мовної компетентності особи та дозволяє індивідуалізувати процес навчання та оцінювання.

Оцінювання завдань письмової та усної частин іспиту ґрунтується на принципах, які спрямовані на забезпечення об'єктивності оцінки. У письмовій частині кожне завдання оцінюється, враховуючи рівень розгорнутої відповіді. Усна частина оцінюється за кількома аспектами, включаючи розкриття теми, вираження власної думки, послідовність викладу, словниковий запас, вимову, синтаксичну вправність, а також правильність уживання форм та самовираження. Ця система оцінювання дозволяє враховувати широкий спектр мовних навичок та надає повний об'єктивний образ володіння мовою кожним учасником іспиту.

Також важливим аспектом є знання правильної будови речення. Кандидатам дають завдання, де потрібно у відповідному контексті, розшифрувати або пояснити слова, які використовуються у множині. Згадуються про використання русизмів, коли слова вживаються у невідповідному для них значенні. Так як кожне завдання має певну вагу, остаточний бал кандидата складається з суми балів за всі завдання.

Результати іспиту можуть використовуватися для прийняття рішень щодо навчання, працевлаштування або отримання громадянства. Вони допомагають оцінити, наскільки кандидат володіє державною мовою та здатний спілкуватися на ній.

Використання сучасних інформаційних технологій та спеціалізованих онлайн ресурсів поліпшує процедуру проведення іспиту шляхом автоматизації та швидкості оцінювання. Цей іспит є важливим інструментом для визначення мовної компетенції та забезпечення виконання мовних вимог у різних сферах життя та діяльності, що робить його важливим для розвитку як індивідуальної майстерності, так і для формування мовних стандартів у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Іспит на визначення рівня володіння державною мовою для виконання службових обов'язків | Національна комісія зі стандартів державної мови URL: <https://mova.gov.ua/diyalnist-i-proyekti/ispit-na-riven-volodinnya-derzhavnoyu-movoyu/ispit-na-vyznachennia-rivnia-volodinnia-derzhavnoiu-movoiu-dlia-vykonannia-sluzhbovykh-oboviazkiv> (дата звернення: 21.01.2024).
2. Іспитова система для визначення рівня володіння державною мовою | Exam URL: <https://exam.mova.gov.ua/> (дата звернення: 21.01.2024).
3. Коломоєць, Тетяна Олександрівна, В. К. Колпаков, and С. М. Кушнір. "Вільне володіння державною мовою претендентами на державну службу в Україні." *Актуальні проблеми держави і права* 91 (2021): 86-94.
4. Про затвердження класифікації рівнів володіння державною мовою та вимог до них | LIGA:ZAKON URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/re36546> (дата звернення: 20.01.2024).
5. Про затвердження Порядку перевірки рівня володіння державною мовою, єдиних вимог до процедури проведення іспитів та критеріїв оцінювання | LIGA:ZAKON URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE36519> (дата звернення: 20.01.2024).

Лук'яник Л. В.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри теорії
і методик початкової освіти,
Рівненський державний
гуманітарний університет, м. Рівне

УДК 373.3.016:808(07)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ РИТОРИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Усвідомлення суспільством потреби риторичної культури як знань і вмінь з ефективного й переконливого спілкування та зростання популярності професій із посиленою комунікативною відповідальністю сприяло подальшому розширенню кола навчальних дисциплін риторичного спрямування у ЗВО: розробляються і впроваджуються в освітній процес авторські програми прикладної риторики для забезпечення ефективної комунікації в публічній сфері, бо ж на часі постала проблема підготовки фахівців нового зразка з лідерським потенціалом.

У навчальні плани більшості спеціальностей у ЗВО риторика включалася як комплексна дисципліна [1], завдяки якій активно формувалася важливий та обов'язковий складник інтегральної професійної компетентності – мовнокомунікативний.

Із середини 90-х років науковці з різних українських ЗВО Києва, Львова, Запоріжжя, Харкова (Абрамович С.Д., Куньч З.Й., Мацько Л.І., Молдован В.В., Олійник О.Б., Онуфрієнко Г.С., Плотницька І.М., Сагач Г.М., Чікарькова М.Ю. та ін.) за короткий час створили перший комплексний дидактичний ресурс з навчання студентів риторичної культури: навчальні програми, підручники і навчальні посібники, термінологічні словники і короткі довідники, методичні рекомендації.

Останніми роками якщо не у всіх ЗВО, то в більшості з них спостерігається ущільнення навчальних програм з усіх напрямів вищої освіти з різних об'єктивних (зокрема, скорочення аудиторних годин навчального тижня, зменшення кількості опановуваних у семестрі дисциплін) та інших причин. У зв'язку з цим з навчальних планів вилучаються в першу чергу дисципліни гуманітарного циклу, і риторика не стає винятком, хоча в багатьох галузях інтелектуальної діяльності (насамперед в юстиції, дипломатії, журналістиці, педагогіці, політиці, філології, менеджменті, культурології і т.п.) риторична компетентність є однією з визначальних умов професійного успіху та обов'язковим маркером іміджу інтелігентної, кваліфікованої, комунікативно компетентної особистості, здатної продукувати своє мовлення в координатах інформаційної гігієни, добропорядності і професійної чесності у вербальному переконуванні, спростовуванні та висновках. Тож втрата риторикою своїх позицій у вишах як дисципліни апіорі необхідної, безпосередньо спрямованої на формування в здобувачів освіти знань риторичного канону, основ ораторії, засад і нюансів еристики у форматах публічної дискусії, дебатів, перемовин, круглого столу, особливостей етнориторики, практично необхідних у соціумі в цілому та в кожній професії зокрема, позбавляє випускників бакалаврату і магістратури можливості в комплексі опанувати той фундаментальний освітній ресурс, без якого ефективно й переконливе спілкування стає важко досяжним для індивіда, якщо не сказати недосяжним. Навіть переведення риторики до блоку дисциплін вибіркового надає відомі шанси зберегти в закладі її потенційні дидактичні можливості для набуття студентами необхідної риторичної освіченості, комунікативної вправності в ситуаціях вербального обговорення, переконування, спростовування чи презентації задля самоактуалізації в професійному середовищі і соціумі в цілому. Наразі від гарантів тієї чи іншої спеціальності часто-густо залежить у ЗВО доля риторики як навчальної дисципліни, що теж робить її вразливою і щороку залежною від персональної позиції конкретного гаранта спеціальності [4].

Риторика, як наука про мистецтво ефективного мовлення та переконливої комунікації, відіграє важливу роль у формуванні різноманітних навичок учнів. Її вивчення в початковій школі є ключовим етапом у підготовці молодших школярів до успішної взаємодії в сучасному світі, науковому знанні та комунікації та сприяє формуванню таких умінь і навичок учнів:

1. Розвиток критичного мислення.

Учні вчаться розрізняти аргументацію, розуміти закриті мотиви та оцінювати достовірність інформації. Це стає важливою навичкою в епоху інформаційного перенасичення, де вміння аналізувати та критично оцінювати різні джерела є ключовим для формування об'єктивного світогляду.

2. Розвиток емоційного інтелекту.

Учні вчаться ефективно висловлювати свої емоції та розуміти емоційний вплив слів на оточуючих. Це робить їх здатними краще розуміти одне одного, вирішувати конфлікти та ускладнення загальної адаптації в соціумі.

Для успішного вивчення риторики в початковій школі важливо використовувати активні методи для зацікавлення. Драматичні ігри, обговорення та публічні виступи допомагають учням засвоїти теоретичні концепції на практиці. Задачі та вправи повинні сприяти розвитку навичок переконливого мовлення та вміння конструктивно обговорювати ідеї.

3. Формування вміння висловлюватися перед групою.

У початкових класах важливо створювати ситуацію, де учні можуть висловлювати свої думки перед класом. Це може бути у формі коротких презентацій, розповідей чи навіть імпровізаційних вправ. Такі активності розвивають впевненість у власних можливостях та формують навички публічного виступу.

4. Розвиток елементарних аргументаційних навичок.

Вивчення риторики в початковій школі допомагає учням розвивати мовленнєві навички, які є необхідними для успішного спілкування та обґрунтування власних думок. Розуміння основ риторики дозволяє учням чітко формулювати свої думки, правильно висловлювати їх та переконливо доводити свою точку зору.

Основи риторики в початкових класах також включають розвиток елементарних аргументаційних навичок. Учні повинні вміти виражати свою думку, аргументувати її та слухати інші думки, висловлюючи свої контраргументи. Це сприяє формуванню критичного мислення та розумінню взаємодії в команді.

5. Вивчення основ комунікації та словесної грамотності.

Учням треба розуміти, як будувати зв'язне висловлювання, використовуючи різноманітні мовні засоби. Важливо розвивати в них вміння правильно використовувати мовні структури для чіткого та переконливого висловлення своїх ідей.

6. Гра у рольові ігри та драматичне мистецтво.

Ще одним ефективним методом вивчення риторики в початкових класах є використання ігор та ролі драматичного мистецтва. Граючи в інші ролі чи створюючи міні-вистави, учні розвивають навички виразного мовлення, жестів та міміки, що є метою для створення ефективного і виразного виступу.

7. Врахування індивідуальних особливостей.

Кожен учень має свої сильні та слабкі сторони у мовленні, тому вчителю важливо створювати різноманітні завдання та правильно, щоб кожен учень міг розвинути свої навички на власному рівні.

Вивчення риторики в початковій школі є кроком у формуванні комунікативної культури та підготовці учнів до активної участі в суспільстві. Розвиток мовленнєвих навичок, критичного мислення та емоційного інтелекту робить учнів більш компетентними та сприятливими адаптуватися до вимог сучасного світу. Риторика, як мистецтво ефективного мовлення та переконливої комунікації, займає важливе місце в сучасній освіті, особливо в початкових класах. Вивчення основ риторики в цьому віковому періоді розвиток бажанням не тільки розвивати мовленнєві навички учнів, але й формувати в них здатність ефективно взаємодіяти та виражати свої думки.

Вивчення основ риторики в початкових класах відкриває двері у світ ефективного спілкування та переконливої комунікації для молодших школярів. Розвиваючи мовленнєві та аргументаційні навички, вчителі створюють основу для подальшого дослідження риторики в початковій школі, яка є важливим напрямком у сучасній освітній науці.

Список використаних джерел

1. Онуфрієнко Г.С. Термін комунікація в поняттєвому вимірі й лінгвістичному контексті. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Видавництво Львівської політехніки, 2010. Вип. 675: Проблеми української термінології. С. 154–160.

2. Ораторське мистецтво: навч.-метод. посіб./ авт.-уклад.: І. М. Плотницька, О. П. Левченко, З. Ф. Кудрявцева та ін.; за ред. І. М. Плотницької, О. П. Левченко. 2-ге вид., стер. К.: НАДУ, 2011. 128 с

3. Риторика: підручник / З. Й. Куньч, Г. П. Городиловська, І. Д. Шмілик. 2-е вид., допов. Львів: Львівська політехніка, 2018. 496 с.

4. Ткаченко Л. П. Сучасні аспекти дослідження риторики. Теорія і методика навчання: проблеми та пошуки: зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків: ХНПУ, 2019. Вип. 16. С. 120–131.

5. Щербакова О.А. Риторикознавча компонента у новітніх дослідження вищої освіти. Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис, № 3. Київ : Ін-т вищої освіти НАПН України. 2014. С. 89–96

Мачача Т. С.,

УДК 37.017.4:331.101

канд. пед. наук, старш. наук. співроб.,
старший науковий співробітник
відділу технологічної освіти,
Інститут педагогіки Національної академії
педагогічних наук України, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В БАЗОВІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ

Реалізація змісту технологічної освітньої галузі відбувається на основі ключових положень і вимог Державного стандарту базової середньої освіти [1, с. 1, 244, 250, 252], до яких належать:

- ціннісні орієнтири;
- ключові компетентності;
- наскрізні уміння;
- базові знання технологічної освітньої галузі;
- обов'язкові, загальні, конкретні результати навчання;
- орієнтири для оцінювання результатів навчання.

Відповідно до означених положень і вимог Державного стандарту освітній процес в межах технологічної освітньої галузі, її зміст є багатовимірними. Така багатовимірність відповідає особливостям соціального досвіду та розвитку особистості кожного учня/учениці та протистоїть множинності одномірних, сценарних методик навчання.

Завершений цикл формування змісту технологічної освітньої галузі на рівні базової середньої освіти відбувається на п'ятьох рівнях. Проектується зміст на трьох рівнях – загального уявлення (допредметний мінімум змісту освіти – Державний стандарт, Типова освітня програма), навчального предмета (модельні навчальні програми, навчальні програми), навчального матеріалу (навчальні підручники, посібники тощо), а реалізовується на двох наступних рівнях – педагогічної практики (освітній процес закладу загальної середньої освіти) та особистісному (освітні здобутки учня/учениці на основі суб'єктного досвіду).

На основі Державного стандарту [1] та Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти [7] розроблено чотири модельні навчальні програми для базового навчального предмета технологічної освітньої галузі "Технології. 5–6 класи" та три модельні навчальні програми "Технології. 7–9 класи", які мають гриф Міністерства освіти і науки України.

Чинні модельні навчальні програми "Технології" відрізняються одна від одної. Учителі мають академічну свободу у виборі програми, прийнятної для умов їхньої роботи. Під час розроблення календарно-тематичного плану вчителі моделюють освітній процес – конкретизують й перетворюють зміст модельної навчальної програми відповідно до актуальних потреб і матеріально-технічних ресурсів закладу освіти, інтересів, можливостей і здібностей учнів. У модельних навчальних програмах не передбачений розподіл навчальних годин для вивчення кожної окремої теми, а тому вчителі розподіляють їх на власний розсуд.

Для ефективного вибору модельних навчальних програм пропонуємо наступні критерії їх аналізу й оцінювання [5, с. 137].

1. Відповідність вимогам Державному стандарту.
2. Наявність певної дидактичної системи.
3. Достатній ступінь академічної свободи вчителя.
4. Варіативність і гнучкість програми – адаптування до умов навчання.
5. Особистісна й соціальна спрямованість навчання.
6. Українознавча наповненість змісту технологічної освіти.
7. Забезпечення рефлексивності навчання на основі критеріального оцінювання.

Важливим критерієм розроблення програм є наявність в них дидактичної системи, яка відображає ефективний шлях реалізації змісту технологічної освітньої галузі [4, с. 76]. Для прикладу розглянемо культурологічну дидактичну основу модельних навчальних програм: "Технології. 5–6 класи" авторського колективу Д. Кільдерова, Т. Мачачі, В. Юрженка, Д. Луп'яка [2] та "Технології. 7–9 класи" авторки Т. Мачачі [3].

Метою навчального предмета "Технології. 5–6 класи" за означеними програмами є розвиток талантів і здібностей учнів, формування компетентностей, необхідних для реалізації задуму в готовий продукт засобами технологій декоративно-ужиткового мистецтва, дизайну, STEAM-проектів, побутової діяльності тощо, готовності та здатності до підприємливості, партнерської взаємодії, культурного та національного самовираження.

Відповідно до культурологічної концепції навчання зміст технологічної освітньої галузі структурується за логікою організації сучасного виробництва. Сучасне виробництво організовується переважно за структурою проектів як завершених циклів проектно-технологічної діяльності, а тому способи цієї діяльності є змістово-процесуальною основою змісту сучасної технологічної освіти [6, с. 60].

Зміст програм, що розглядаються, передбачає забезпечення наступності між адаптаційним і предметним циклами базової технологічної освіти та вибудовується відповідно до логіки історії розвитку виробничої культури: від оволодіння учнями різними видами декоративно-ужиткового мистецтва та

іншими видами проектно-технологічної діяльності в 5–6 класах до оволодіння сучасними видами дизайну в 7–9 класах. Усі види діяльності реалізуються за уніфікованими навчальними темами програми, що забезпечує системність й ефективність досягнення результатів навчання.

Кожен учень є суб'єктом навчання, а тому має право на власні ідеї, позицію, світогляд, унікальні освітні продукти – створені вироби, надані послуги, виконані проекти. Важливо, щоб у процесі навчання враховувався освітній досвід учнів, їхні знання й уміння, а освітні продукти, які вони створюють, відповідали їхнім потребам, інтересам і віковим особливостям та були функціональними, зручними й естетичними.

Заклад освіти має свободу вибору видів декоративно-ужиткового мистецтва, дизайну, побутової та інших видів діяльності, які притаманні культурі місцевості, в якій зростають учні. Завдяки культурологічному підходу відбувається розвиток технологічної базової освіти на підґрунті виробничої культури, враховуються природні потреби учнів, їхнє національне самопізнання, встановлення самоідентичності, творча самореалізація й самовираження в предметно-перетворювальній діяльності.

Учні мають змогу досліджувати історичні джерела народної спадщини, заглиблюватися в красу культури власного народу, оволодівати традиційними і сучасними технологіями декоративно-ужиткового мистецтва. Під час створення освітніх продуктів учні опираються на традиції народного мистецтва, водночас відкривають для себе сучасну виробничу культуру та збагачують її власними здобутками.

Завдяки широкій варіативності, зокрема необмеженому вибору об'єктів проектно-технологічної діяльності та технологій для їх виготовлення у межах кожного модуля, програми, що розглядаються, мають значний потенціал для навчання в контексті формування життєво необхідних компетентностей учнів, а також гнучкої адаптації до очного, змішаного та дистанційного навчання.

Модулі програм визначені на основі видів декоративно-ужиткового мистецтва, побутової діяльності та дизайну, що охоплюють різні сфери професійної діяльності людини. Це дає змогу учням спробувати себе в різних видах діяльності та усвідомлено обрати подальший освітній та професійний шлях.

Реалізація культурологічної концепції змісту технологічної освіти в педагогічній практиці потребує розроблення критеріально-оцінної технології навчання, спрямованої на послідовне й поступове формування в учнів критичного, дизайнерського й технічного мислення, виховання відповідальності та впевненості у власних силах, розвиток ключових та предметної компетентностей, готовності й здатності творчо розв'язувати реальні життєві проблеми в мінливому повсякденному житті – від побутових до соціальних і професійних.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня, 2020, № 898. URL: <https://cutt.ly/5lsvBP>.

2. Кільдеров Д., Мачача Т., Юрженко В., Луп'як Д. Модельна навчальна програма "Технології. 5–6 класи" для закладів загальної середньої освіти. 2021. 30с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/736581/1/Tekhnol.5-6-kl.Kilderov.ta.in.14.07.pdf>.

3. Мачача, Т. С. Модельна навчальна програма "Технології. 7-9 клас" для закладів загальної середньої освіти. 2023. 19 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/736583/1/Tekhnolohiyi.7-9.kl.Machacha.14.08.2023.pdf>.

4. Мачача, Т. С. Дидактична структура змісту підручників "технології" за модельними навчальними програмами на рівні базової середньої освіти. Проблеми сучасного підручника (№ 30). 2023. С. 74–85.

5. Мачача, Т. С. Наукові основи формування змісту технологічної базової середньої освіти. Проблеми сучасного підручника (№ 27). 2021. С. 132–143.

6. Мачача, Т. С., Юрженко, В. В. Стратегії розвитку технологічної освіти в середній загальноосвітній українській школі: наскрізність змісту і структури. Український педагогічний журнал. № 2. 2017. 58–68.

7. Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти. Затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021. URL: No408. <https://cutt.ly/LlbsR6f>.

Перевознюк В. В.,

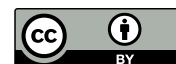
канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри лінгводидактики та журналістики,

Кременчуцький національний університет

імені Михайла Остроградського, м. Кременчук

УДК 37.035.6

СПЕЦИФІКА УПРОВАДЖЕННЯ ЛОКАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ У КРАЇНАХ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Глобальні геополітичні і соціально-економічні виклики, з якими стикнулася Україна, потребують реакції, зокрема, у галузі освіти, реформування якої з урахуванням позитивного досвіду інших країн світу є актуальною потребою.

Педагогічним підходом, ефективність якої доведена багаторічною освітньою практикою, є локально орієнтована освіта (Place-based education або PBE). Специфіка такої освіти полягає у активній співпраці школи з місцевою громадою і навчанні шляхом роботи над проєктами, актуальними, передусім, для територіальної громади. Фундаторами наряду є такі відомі вчені, як Д. Грюневальд) [2], Г. Сміт) [4] і Д. Собель [5],

Локально орієнтована освіта, яка виникла у США, активно імплементується в освітніх системах країн, що розвиваються. Позитивні приклади демонструють, зокрема, такі азійські країни, як Тайвань, Південна Корея, Малайзія, Сінгапур.

Уряд Тайваню активно залучає зовнішні ресурси для розвитку локально орієнтованої освіти. Завдяки зовнішнім ресурсам, таким як "Проект розвитку жіночих науково-технічних талантів" від Міністерства науки і технологій Тайваню та іншим проектам, розвивається дослідницька діяльність у школах. Реалізація проектів покращує академічну успішність учнів та заохочує їх брати участь у наукових конкурсах і досягати успіху. Переслідуючи мету зменшення нерівності між міськими та сільськими територіями, уряд Тайваню просуває багато проектів для розвитку освіти в сільських школах [1]. У процесі розробки освітніх стратегій враховуються місцеві запити. Так, у Тайвані упроваджуються проекти дослідження природи і культури. Прикладом таких ініціатив є створення екомuzeїв, які стимулюють розвиток регіонів. Участь у таких проектах сприяє трансляції місцевих знань, формуванню національно-культурної ідентичності учнівської молоді [3].

У Південній Кореї упровадженням локально орієнтованої освіти опікується Корейський Інститут розвитку (Korea Development Institute). Понад три десятиліття KDI послідовно надає політичні рекомендації та вказівки, засновані на глибокому аналізі міжнародних і внутрішніх економічних умов і прогнозів, Локально орієнтована освіта у Південній Кореї має на меті дати учням можливість активно протистояти глобальним викликам і вирішувати їх, а також сприяти створенню більш мирного, толерантного, інклюзивного та безпечного світу. Глобальне громадянство – це відчуття приналежності до ширшої спільноти та людства в цілому. Воно підкреслює політичну, економічну, соціальну та культурну взаємозалежність і взаємозв'язок між місцевим, національним і глобальним.

У Малайзії локально орієнтована освіта упроваджується у межах програми "Освіта для всіх" і передбачає осмислення практичного досвіду конкретних шкіл, тематичні дослідження тематичні дослідження РВЕ, польові візити РВЕ, лекції та візити до місцевих шкіл з подальшою розробкою та презентацією плану дій.

У Сінгапурі локально орієнтована освіта є загальношкільним педагогічним підходом, який використовує потенціал територіальної громади для створення дослідницького, змістовного та зануреного у місцевий контекст навчання для учнів. Локально орієнтована освіта використовує шкільну інфраструктуру, ландшафт місцевості, а також технології; сприяє збагаченому спільному навчанню, яке допомагає учням налагоджувати зв'язки у шкільній спільноті та за її межами. Локально орієнтована освіта також сприяє розвитку учнівської активності, яка залучає їх до співпраці з громадою через дослідження та автентичний навчальний досвід [6].

Порівняно зі Сполученими Штатами Америки, Канадою, Австралією, Новою Зеландією, Великою Британією та багатьма іншими європейськими країнами, де локально орієнтована освіта розвивається вже майже три десятиліття, відносно обмежений досвід імплементації РВЕ у розглянутих азійських країнах вже переконливо довів свою ефективність, корисність і актуальність в аспекті глобальних викликів.

Отже, цей досвід може бути використаний у процесі впровадження локально орієнтованої освіти в Україні, адже її потенціал в аспекті національно-патріотичного, громадянського і екологічного виховання є значним.

Список використаних джерел

1. Chang-Wei Ch., Ming-Kuo H. , Ta-Chih L. The impact of external resources on the development of an indigenous school in rural areas: Taking a junior high school in Taiwan as an example. *Heliyon*. 2023. Vol. 9. Iss. 12. e22073.
2. Gruenewald D. The best of both worlds: A critical pedagogy of place. *Educational Researcher*. 2003. Vol. 32(3). P. 3–12.
3. Huang H., Chang Sh. Place-based Learning and Change of Sense of Place: Educational program in a historic town. *Environment-Behaviour Proceedings Journal*. 2017. Vol. 2. DO – 10.21834/e-bpj.v2i6.927
4. Smith G. Place-based education: Learning to be where we are. *Phi Delta Kappan*. 2002. Vol. 83. P. 584–594.
5. Sobel D. Place-based education: connecting classrooms and communities. Barrington, MA: The Orion Society, 2004. 96 p.
6. Tan Yu. Sz. M., Atencio M. Unpacking a place-based approach – "What lies beyond?" Insights drawn from teachers' perceptions of Outdoor Education. *Teaching and Teacher Education*. 2016. Vol. 56. P. 25–34.

Розуменко А. О.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри вищої математики,
Сумський національний аграрний
університет, м. Суми

Розуменко А. М.,

канд. фіз.-мат. наук, доцент,
завідувач кафедри вищої математики,
Сумський національний аграрний
університет, м. Суми

УДК 37.09

ДО ПИТАННЯ ПРО МОТИВАЦІЮ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ УЧНЯМИ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року в нашій країні почалася війна. Перед державою і суспільством стали питання: чи можливо і чи потрібно продовжувати роботу шкіл, коледжів, університетів та інших закладів освіти? Як організувати навчальний процес? Які форми і методи навчання можна реалізувати в таких умовах? Які засоби навчання будуть ефективними?

Україна вже більше року живе в умовах військового стану. Разом з тим, освітяни тримають стрій, школи і університети продовжують працювати. Власний досвід роботи доводить необхідність продовження навчання учнів і студентів навіть у такій складній ситуації. Це дозволяє стабілізувати психологічний стан учасників освітнього процесу, понизити їх рівень тривожності. Необхідно продовжувати пошук освітніх технологій, які є ефективними в умовах військового стану.

Останнім часом спостерігається зниження якості математичної підготовки випускників середніх закладів освіти. Проблема важлива і актуальна. Розуміння актуальності цієї проблеми на рівні нашої держави призвело до того, що навчальний 2020-2021 рік в Україні було проголошено роком математичної освіти. Але від усвідомлення проблеми до її вирішення довгий шлях, який потребує об'єднання зусиль науковців, методистів, вчителів і викладачів.

Очевидно, що в умовах військового стану проблема стає ще більш актуальною і багатоаспектною.

Ми досліджували питання математичної підготовки випускників середніх загальноосвітніх шкіл в умовах військового стану. Одним з етапів дослідження було опитування учнів основної школи щодо мотивації вивчення математики.

Всього в опитуванні взяли участь 101 учень 8-9 класів однієї із шкіл міста Суми. Навчальну мотивацію учнів ми оцінювали за результатами відповідей на чотири запитання.

У першому завданні треба було визначити своє відношення до необхідності (і обов'язковості) вивчення математики в залежності від вибору майбутньої професії. Варіанти відповідей і їх відповідна кількість подано в таблиці 1. За результатами виконання першого завдання можна зробити висновок про те, що абсолютна більшість опитуваних (більше ніж 90 %) розуміє необхідність вивчення математики. Разом з тим, більша частина учнів (близько 60 %) вважають, що математику треба вивчати на різних рівнях, в залежності від здібностей і бажання.

Таблиця 1

**Кількісна оцінка варіантів відповідей на завдання:
Виберіть твердження, яке Ви вважаєте вірним**

Виберіть твердження, яке Ви вважаєте вірним	Кількість відповідей	
А. Математику повинні вивчати всі, тому що вона потрібна в житті кожної людини	6	5,9 %
Б. Математику треба вивчати тільки тим, у кого майбутня професія потребує математичних знань	26	25,7 %
В. Математику треба вивчати всім, але на різних рівнях, в залежності від здібностей і бажання	60	59,5 %
Учні, які вважають, що математику треба вчити	92	91,1 %
Г. Математика не є обов'язковою для будь-якої професійної сфери діяльності	7	6,9 %
Д. В житті можна обійтися без математичних знань	2	2 %
Разом	101	

Друге питання потребувало від кожного учасника усвідомлення особистого ставлення до математики як навчального предмету. Варіанти відповідей і їх відповідна кількість подано в таблиці 2.

Таблиця 2

**Кількісна оцінка варіантів відповідей на питання:
"Чи подобається Вам вивчати математику?"**

Чи подобається Вам вивчати математику?	Кількість відповідей	
А. Так	8	7,9 %
Б. Більше так, ніж ні	24	23,8 %
Учні, які мають позитивну мотивацію щодо навчання математики	32	31,7 %
В. Більше ні, ніж так	42	41,6 %
Г. Ні	18	17,8%
Д. Не можу визначитися	9	8,9 %
Разом	101	

Аналіз відповідей підтверджує висновок про недостатній рівень мотивації учнів основної школи щодо вивчення математики. Тільки третя частина респондентів (навіть менше, близько 32 %), налаштована позитивно.

Наступні два питання були спрямовані на усвідомлення учнями наявності утруднень у процесі засвоєння математичних знань (таблиця 3) і рефлексії щодо бажання знати математику краще (таблиця 4).

Таблиця 3

**Кількісна оцінка варіантів відповідей на питання:
"Чи вважаєте Ви, що маєте проблеми з вивченням математики?"**

Чи вважаєте Ви, що маєте проблеми з вивченням математики?	Кількість відповідей	
А. Ні	6	5,9 %
Б. Більше ні, ніж так	19	18,8 %
Учні, що мають певні здібності щодо вивчення математики	25	24,7 %
В. Більше так, ніж ні	36	35,7 %
Г. Так	38	37,6 %
Д. Не можу визначитися	2	2,0 %
Разом	101	

Таблиця 4

**Кількісна оцінка варіантів відповідей на питання:
"Чи хотіли б Ви краще знати математику?"**

Виберіть твердження, яке Ви вважаєте вірним	Кількість відповідей	
А. Так, хоча і маю достатній рівень знань	18	17,8 %
Б. Так, хоча мені вона здається складною	56	55,5 %
Учні, які хотіли б краще знати математику	74	73,3 %
В. Ні, мені здається це неможливо, бо я не розумію математику	10	9,9 %
Г. Ні, бо вважаю, що це потребує багато зусиль	6	5,9 %
Д. Не можу визначитися	11	10,9 %
Разом	101	

За даними опитування можна зробити висновок про те, що утруднення при вивченні математики мають близько 75 % респондентів, але майже така ж кількість учнів (близько 74 %!) виявили бажання краще знати математику.

Зауважимо, що вибірка респондентів є обмеженою за кількістю, тому висновки не є статистично обґрунтованими. Разом з тим, ми вважаємо, що результати опитування дають розуміння загальних тенденцій щодо питання мотивації вивчення математики учнями основної школи в умовах військового стану.

Результати проведеного дослідження підтверджують висновок про недостатній рівень позитивної мотивації учнів основної щодо вивчення математики і наявність у них утруднень при засвоєнні математичних знань. Разом з тим, абсолютна більшість опитуваних виявили бажання краще знати математику і більшість учнів вважають необхідним вивчати математику. Це дозволяє дослідникам з оптимізмом продовжувати пошук ефективних методичних систем навчання учнів математики.

Рязанцев В. В.,

УДК 378.147:621(043.2)

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Ніжинський державний педагогічний
університет імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

ПРОЕКТНО-КОНСТРУКТОРСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗЕВОГО МАШИНОБУДУВАННЯ

Економічний розвиток сучасного світу невіддільний від розвитку галузевого машинобудування. Уміння розробляти та створювати нові технічні рішення вимагає від фахівців галузі високого рівня компетентності в проектуванні та конструюванні. Саме проектно-конструкторська компетентність майбутніх спеціалістів галузевого машинобудування стає ключовою складовою успішності та конкурентоспроможності в індустріальному середовищі. Сучасні виклики та технологічні зміни вимагають від них не лише глибоких технічних знань, але й високого рівня проектно-конструкторської компетентності. Розвиток автоматизації, застосування новітніх матеріалів, енергоефективність та інші сучасні вимоги потребують від фахівців не тільки здатності впроваджувати інновації, але й творчо підходити до вирішення складних інженерних задач.

Проектно-конструкторська компетентність стає актуальною для створення ефективних, конкурентоздатних та технологічно продуманих машин і обладнання. Особливу вагомість набуває здатність спеціалістів галузі машинобудування до інтеграції різних інженерних знань у комплексні технічні рішення, враховуючи вимоги економічної ефективності та сталого розвитку. У зв'язку з цим, проблема формування та розвитку проектно-конструкторських компетентностей стає актуальною та необхідною у процесі професійної підготовки майбутніх конкурентоспроможних фахівців у галузі машинобудування.

Враховуючи виклики сьогодення, держава ставить перед закладами освіти завдання щодо підготовки фахівців галузевого машинобудування, "здатних розв'язувати проблеми в професійній та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері механічної інженерії, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики" [6, с. 4], уміти адаптуватися до викликів технічного прогресу машинобудівної галузі.

Проектно-конструкторська компетентність лежить в основі розвитку творчого та інженерного мислення та допомагає майбутнім фахівцям виявляти і розв'язувати складні технічні завдання, а це в свою чергу сприяє інноваційному розвитку машинобудівної галузі. Вони вчать аналізувати та систематизувати інформацію, таким чином у них розвиваються аналітичні та дослідницькі навички тощо.

В одному зі своїх досліджень Л. Цвіркун пропонує таке визначення проектно-конструкторської компетентності: "як характеристику готовності студента до майбутньої професійної діяльності, що виявляється у поетапному накопичуванні нормативно визначених графічних знань, умінь та навичок у процесі вивчення графічних дисциплін, передбачає вільне володіння інформаційними технологіями та графічними системами, а також у здатності до подальшого збагачення та зростання свого освітнього потенціалу" [7, с.135].

Баранова О.В. розглядає проектно-конструкторську компетентність як особистісну, інтеграційну, сформована у характеристику здатності і готовності майбутнього інженера, яка виявляється в проектуванні, на основі володіння спеціальними проектно-конструкторськими знаннями і вміннями, використання сучасних технологій і засобів проектування, обґрунтованого вибору і оптимізації в разі багатоваріантності рішень, обліку швидкої зміни технологій [1, с. 62].

Нами визначено проектно-конструкторську компетентність майбутніх фахівців галузевого машинобудування як інтегративне поняття на позначення сукупності знань, умінь та навичок, що необхідні для виконання проектувальних та конструкторських задач, обробки та укладання конструкторської документації, виконання інженерних розрахунків, супроводу виробів на етапі проектування або виробництва.

Проектно-конструкторські компетентності майбутніх фахівців галузевого машинобудування визначають їхню здатність ефективно працювати в галузі розробки та створення машин, обладнання та технічних систем.

До основних складових проектно-конструкторських компетентностей в галузевому машинобудуванні варто віднести:

- технічні знання, які передбачають розуміння основних інженерних принципів та технологій у машинобудування; оволодіння на достатньому рівні спеціальними дисциплінами;

- проектувальні навички, які полягають у розробці деталей машин, устаткування та технічних систем тощо та вміння використовувати сучасні інженерні інструменти, програмне забезпечення для проектування;

- аналітичні навички передбачають проведення технічного аналізу та оцінку можливостей та обмежень проектів, а також уміння робити техніко-економічні обґрунтування проектів;

- комунікативні вміння можуть бути оцінені за ефективністю спілкування в інженерній команді та із замовниками; вмінням письмово презентувати та аргументувати свої ідеї;

- навички інноваційної діяльності включають готовність до впровадження нових технологій у проектну діяльність; здатність до постійного оновлення традиційних технічних рішень;

- знання про лідерство та співпрацю полягають в оволодінні основами ефективної командної взаємодії та розподілу відповідальності [3, с. 45; 4, с. 122].

Наведені компетентності допомагають майбутнім фахівцям галузевого машинобудування успішно реалізовувати інноваційні інженерні проекти та здійснювати модернізацію галузі.

У науковій праці Ю. Белова наголошує, що багатовимірність проектно-конструкторської компетентності підтверджується застосуванням студентом в проектно-конструкторській діяльності міжпредметних розумових процесів і інтелектуальних умінь та зазначає, що компетентність мобільна, рухлива, варіативна, застосовна у будь-якій ситуації і на будь-якому матеріалі [2, с. 40]. Тобто проектно-конструкторська компетентність фахівців галузевого машинобудування є ключовою для інженерної діяльності, що визначає значущість її формування.

Практичне формування проектно-конструкторських компетентностей майбутніх фахівців галузевого машинобудування вимагає цілеспрямованих зусиль та реалізації практичних завдань, спрямованих на розвиток конкретних навичок та знань. У наукових розвідках дослідники Моркун В. С., Бакум З. П. та Цвіркун Л. О. зазначають, що для успішного формування проектно-конструкторської компетентності студентам необхідно мати сформовану геометро-графічну та

графічно-нормативну базу умінь та навичок, володіти знаннями в галузі традиційних методів вивчення графічних дисциплін, що ґрунтується на алгоритмах нарисної геометрії та інженерної графіки. Провідна роль у професійній підготовці сучасного фахівця технічної галузі належить фундаментальній підготовці, основне завдання якої полягає у формуванні проектно-конструкторської компетентності та всебічному розвитку здобувача освіти як особистості, який прагне подальшого збагачення та зростання свого освітнього потенціалу [5, с. 107].

Вагоме значення для формування проектно-конструкторських компетентностей відіграють різноманітні форми організації освітнього процесу в закладах освіти. До них належать:

– фахові проектні та конструкторські конкурси: залучення здобувачів освіти до участі варто розглядати як на рівні закладу, так і в конкуренції зі здобувачами освіти інших закладів. Це надасть можливість студентам продемонструвати та взяти участь у справедливій конкурентній боротьбі;

– технологічні/виробничі практики: організація практики на виробничих підприємствах, заводах пов'язаних із машинобудуванням, дозволяє студентам здобувати практичний досвід роботи над реальними завданнями, вирішувати конкретні проблеми та співпрацювати з професіоналами виробництва;

– екскурсії на виробництво, виставки інновацій машинобудівної галузі: наближають студентів до практичного втілення знань під час вирішення виробничих задач; знайомлять з інноваціями машинобудівної галузі.

Сформованість проектно-конструкторських компетентностей під час навчання є невід'ємною складовою формування повноцінної професійної підготовки здобувачів освіти, а у майбутньому – основою для успішної кар'єри у машинобудівельній галузі та професійному зростанні.

Список використаних джерел

1. Баранова О. В. Структура проектно-конструкторської компетентності майбутніх інженерів. Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні : матеріали Причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу (м. Миколаїв, 25–27 квітня 2018 р). Миколаїв : МНАУ, 2018. С. 61–65.

2. Белова Ю. Ю. Формування знань, вмінь та навичок з проектувальної діяльності як необхідна компонента професійної підготовки майбутнього інженера. *Наукові праці ДНТУ. Серія : педагогіка, психологія і соціологія*. 2012. Вип. 2 (12). С. 38–41.

3. Брюханова Н. Основи педагогічного проектування в інженерно-педагогічній освіті: монографія. УІПА– Харків: НТМТ, 2010. 438 с.

4. Гуляй О. Теоретико-методичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців будівельного профілю в умовах неперервної освіти: дис. д-ра пед. Наук 13.00.04 Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 2016. 435 с.

5. Моркун В. С., Бакун З. П., Цвіркун Л. О. Проблеми формування проектно-конструкторської компетентності гірничого інженера в процесі графічної підготовки. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2014. II (8), Issue: 16. С. 105–109.

6. Стандарт фахової передвищої освіти освітньо-професійного ступеня "фаховий молодший бакалавр", галузь знань 13 Механічна інженерія, спеціальність 133 Галузеве машинобудування. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 р. № 288. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Fakhova%20peredvyshcha%20osvita/Zatverdzeni.standarty/2022/04/06/133-Haluzeve.mashynobuduvannya.06.04.22.pdf> (дата звернення: 20.01.2024).

7. Цвіркун Л. Проектно-конструкторська компетентність як складник професійної готовності майбутнього інженера. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2014. Вип. 41. С. 133–138.

Соснова М. А.,

кандидат педагогічних наук,
голова циклової комісії педагогічних та
соціально-гуманітарних дисциплін,
Відокремлений структурний підрозділ
"Дніпровський фаховий коледж інженерії та
педагогіки" "Український державний
університет науки і технології", м. Кам'янське

УДК 373.3.016:811.161.2

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

На сучасному етапі розвитку та модернізації вищої освіти проблема застосування ІКТ є актуальною та своєчасною, тому розглянемо основні поняття, якими будемо оперувати. Слово "якість" широко використовується у соціальній та виробничій, науковій сферах. Пріоритетна проблема в галузі освіти на сучасному етапі – забезпечення її якості. Існують різні точки зору зарубіжних та вітчизняних дослідників щодо розуміння поняття "якість освіти".

Застосування ІКТ допомагає як педагогам, так і тим, хто навчається, сприяє появі та розвитку сучасних форм і методів навчання, активізації самостійної діяльності, підвищує мотивацію до професійної діяльності. Сучасний фахівець у галузі спеціальної освіти повинен мати необхідну компетентність для впровадження ІКТ навчання в освітній процес для покращення оцінки якості освіти.

Особливий вид соціальної діяльності є підготовка до педагогічної діяльності. Вона передбачає: передачу від поколінь до поколінь накопичених людством культури і досвіду, створення комфортних умов для їх особистісного розвитку і підготовки до виконання певних соціальних ролей у суспільстві.

Компонентами структури педагогічної діяльності є: мета діяльності (формування особистості здобувача освіти як гідного громадянина країни); суб'єкт (викладач, педагогічний колектив закладу освіти); об'єкт (здобувач освіти); сукупність дій і операцій, за допомогою яких реалізується діяльність (способи, прийоми впливу викладача на здобувачів освіти); результат діяльності (рівень сформованості необхідних рис і якостей особистості здобувача освіти).

До структури готовності майбутніх педагогів професійної освіти входять такі компоненти: мотиваційний компонент як сукупність мотивів, адекватних цілям та завданням педагогічної діяльності; змістовий компонент, що пов'язаний з пізнавальною сферою людини і становить систему знань, необхідних для продуктивної педагогічної діяльності; операційний компонент – сукупність вмінь та навичок практичного розв'язання завдань у процесі педагогічної діяльності.

У спеціальній педагогіці інформаційні технології дозволяють оптимізувати корекційно-розвивальний процес, забезпечити доступність сприйняття матеріалу та сформувані визначені компоненти.

Особливе значення в освітніх технологіях є ІКТ і мультимедіа. Це сприяє розширенню можливостей спілкування у віртуальному просторі, який зараз на часі в умовах змішаного навчання. Інформаційні технології сприяють розвитку розумових здібностей здобувачів освіти, алгоритмізації мислення, поглибленню символічного досвіду і розвитку уяви, посиленню пізнавальних інтересів до майбутньої професії. Крім переваг є і недоліки: скорочення міжособистісних контактів, деперсоналізація партнерів у спілкуванні. У сучасному освітньому просторі існують різні визначення поняття "інформаційні технології". У Законі України "Про концепцію Національної програми інформатизації" термін "інформаційні технології" трактується як "цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів із використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування".

Особливої уваги заслуговує представлення інформації, яка реалізується через системний підхід щодо вивчення матеріалу. Структуру навчального матеріалу нами розглянуто як модель, що представлена певним чином виділених елементів навчального матеріалу і зв'язків між ними. Процес визначення таких частин і зв'язків називається структуруванням. Важливу роль в опануванні матеріалу, що досліджується, відіграють його елементи та зв'язки між ними, які визначають структуру процесу підготовки майбутніх педагогів професійної освіти. Значущім є те, що психологічною основою структурування такого матеріалу є його розуміння, бо воно саме характеризується відображенням зв'язків предметів і явищ дійсності.

Структуровану інформацію легше подавати я з використанням інформаційних технологій, а саме через застосування комп'ютерної техніки. Дана технологія пришвидшує особливості сприймання, що допомагає формуванню уявлення про предмет. Існує безліч інформаційних технологій, які ґрунтуються на опосередкованій чи неопосередкованій інформаційній структурі.

Отже, змістовний аналіз наведених визначень показує, що в даний час існує два найбільш виразних підходи до визначення інформаційної технології навчання. У першому випадку пропонується розглядати її як дидактичний процес, організований із використанням сукупності впроваджуваних у системи навчання принципово нових засобів і методів обробки даних, що представляють цілеспрямоване створення, передачу, збереження, відображення інформаційних продуктів з найменшими витратами й відповідно до закономірностей пізнавальної діяльності здобувачів освіти. У другому випадку мова йде про створення певного технічного середовища навчання, у якому вагоме місце посідають інформаційні технології. Однією з умов, яка забезпечить ефективність впровадження інформаційних технологій як чинника удосконалення підготовки сучасного педагога в освітній процес, є розуміння фахівцем сутності інформації та інформаційних процесів, їх ролі в процесі пізнання навколишньої дійсності. Передача інформації, вивчення особливостей її обробки повинне починатися з методів представлення інформації, оскільки саме специфікою методів визначається подальша технологія передачі й обробки інформації, можливостей її використання в освіті.

Список використаних джерел

1. Бойчук В. М., Кадемія М. Ю. Сучасні електронні технології в неперервній освіті. *Професійна підготовка педагогічних кадрів у контексті європейського освітнього простору* : матеріали міжвуз. наук.-прак. конф. аспірантів та молодих вчених (9 жовтня, 2008 р., м. Хмельницький). Хмельницький: ХГПА, 2018. С. 163–170.

2. Гуревич Р. С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навч. посіб. для студентів педагогічних ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної педагогічної освіти / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія. Вінниця: ООО "Планер", 2005. 365 с.

3. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті: Указ Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002. Освіта. 2002. № 26. С. 2–4.

4. Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія. Хмельницький: ХГПА, 2008. 324 с.

5. Трайнев В. А. Інформаційні комунікаційні технології: навч. посібн. Корпорація Дашков та Ко, 2015. 210 с.

Сосюк А. В.,

канд. пед. наук (доктор філософії), доцент,
доцент кафедри теорії і методик початкової освіти,
Рівненський державний гуманітарний
університет, м. Рівне

УДК 373.3:811.161.2'367.4(11)

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ "Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ"

На сучасному етапі розвитку українського суспільства до початкової школи висуваються вимоги, які пов'язані із формуванням нової системи знань, умінь та навичок. Також необхідно сприяти досвіду самостійної діяльності та особистої відповідальності учнів початкової школи, тобто сучасних ключових компетенцій. Компетентнісний підхід є відображенням усвідомленої потреби соціуму у підготовці школярів, яку не лише знають, а й вдало застосовують свої знання практично.

Під час формування компетенцій навчальні заняття плануються так, щоб їх зміст сприяв набуттю учнями навичок самостійного пошуку відповідей на запитання, котрі перед ними поставлені. Для цього їм необхідно аналізувати факти, здійснювати узагальнення та дійти до логічних висновків. Означені вміння становлять основу компетентнісного підходу у навчанні.

Для формування природничих дослідницьких умінь школярів важливо використовувати педагогічну технологію навчання, завдяки якій створюються умови для розвитку досвіду діяльності: учень переважно весь свій час працює самостійно і вчиться планувати, організовувати, самостійно контролювати та оцінювати свої дії та діяльність в цілому. У вирішенні цих завдань провідне місце

належить дослідницькій діяльності, оскільки саме вона: формує активну, самостійну та ініціативну позицію учнів; розвиває загальнонавчальні вміння і навички, а саме: дослідницькі, рефлексивні та самооцінювальні; формує не просто вміння, а компетенції – вміння, які пов'язані із досвідом їх застосування у практичній діяльності; формує вміння орієнтуватися в інформаційних джерелах; здійснює інтеграцію з різних галузей наук; розвиває вміння критично мислити; забезпечує реалізацію принципу зв'язку навчання з життям.

У процесі формування дослідницьких умінь учителеві необхідно керуватися визначеною метою дослідження, яке має бути систематизованою; сприяти творчому та психологічно комфортному середовищу спільної праці учнів; у ході організації дослідження необхідно враховувати вік та індивідуальні можливості учнів.

На даний час згідно з Державним стандартом початкової загальної освіти та освітньою програмою "Я досліджую світ" у процесі навчання перевага має надаватися практичній роботі, демонстраційним та лабораторним дослідом, експериментам, спостереженням за змінами у природі, моделюванню та екологічному прогнозуванню, розв'язанню ситуативних та проблемних завдань, навчальним проєктам.

Для успішного формування природничих дослідницьких умінь потрібно добирати найбільш прийнятні методики для стимуляції творчого процесу, вибір яких визначатиметься такими критеріями: простота та доступність в розумінні, можливість засвоєння знань за обмежений час, високою продуктивністю активізації та мотивації дослідницької діяльності учнів.

Важливим також є послідовне ускладнення методик проведення дослідницької діяльності, що можливе за умови застосування певних прийомів. Наприклад, прийом часових обмежень, що базується на основі врахувань істотного впливу часу, як фактору, на розумову діяльність; прийом раптових заборон (заборона користуватися довідковою літературою); прийом нових варіацій (вимога до учнів виконати вправу по іншому); прийом інформаційного дефіциту (поставлене завдання із певною проблематикою пропонується з неповною кількістю даних, необхідних для його розв'язання); прийом інформаційного перенасичення (внесення до умови проблемного завдання зайвих відомостей). Важливим чинником є визначення пріоритетних умов реалізації процесу формування природничих дослідницьких умінь учнів початкових класів.

Сьогодні особливого значення набуває здатність учня функціонувати в інформаційно насиченому суспільстві, постійно розширювати свої інтереси. Формування дослідницьких умінь здійснюється засобами технологічного інструментарію: інтернет-ресурсів, онлайн-освітніх середовищ, інформаційно-

комунікативних технологій, програмних педагогічних засобів навчального призначення, що сприяють розвитку ключових компетенцій (прогностичних, візуалізаційних, риторичних, мотиваційних, когнітивних, проектувальних).

Учитель, що йде в ногу з часом, психологічно та технічно готовий використовувати інформаційні технології у навчанні інтегрованого курсу "Я досліджую світ". Будь-який етап уроку можна оживити впровадженням сучасних технічних засобів. Розглянемо основні з них.

ІКТ можна розглядати як засіб доступу до навчальної інформації, які забезпечують можливості пошуку, підбору та роботи з джерелом інформації, у тому числі в мережі Інтернет, а також засіб доставки та збереження інформації.

Одним з результатів навчання і виховання учнів початкових класів повинна стати готовність до оволодіння сучасними комп'ютерними технологіями і формування уміння актуалізувати отриману з їхньою допомогою інформацію для подальшої самоосвіти і саморозвитку.

Інформаційні технології можуть зробити процес навчання більш цікавим, таким, що відповідає реаліям сьогодення, надаючи певну інформацію в потрібний час. Основне завдання полягає в тому, щоб цікавість не заважала власне навчальним цілям. Більшість розробок у сфері ІКТ присвячено електронним навчальним посібникам. Вчителі, які на уроках застосовують електронні навчальні матеріали, демонструють цілий ряд позитивних тенденцій, а саме: зменшення кількості дидактичних труднощів в учнів; підвищення активності та ініціативності школярів; позитивну динаміку мотивації навчання; формування навички використання нових інформаційних технологій для самоосвіти школярів.

Завдяки використанню ІКТ навчальне середовище можна "прикрасити" відео, звуком, анімацією, розвиваючими комп'ютерними іграми, онлайн освітніми технологіями, що зрозуміло та цікаво для сучасних учнів. Усе це здійснює значний вплив на емоційну сферу школярів, сприяючи підвищенню пізнавальної активності, інтересу до предмета та навчання, активізації навчальної діяльності учнів, що робить навчання результативним. Тим більше, що учні вже готові до роботи з ІКТ: вони знають, що таке комп'ютер, у більшості випадків уміють ним користуватися, у них відсутній психологічний бар'єр.

Впроваджуючи ІКТ на певному етапі уроку, є можливість застосовувати такі методи:

– пояснювально-ілюстративний метод, який передбачає використання ілюстрацій, таблиць, малюнків, схем у супроводі розповіді вчителя. Допомагає у цьому програма презентацій Power Point, яка сприяє розвитку пізнавальної активності учнів, передачі додаткової цікавої інформації, забезпечення принципу наочності;

– метод контролю, зокрема тестування, як метод швидкого виявлення рівня знань, умінь та навичок учнів на різних етапах навчального процесу;

– практичний метод, який забезпечується використанням графічних програм, зокрема графічний редактор Paint, що сприяє розвитку творчих здібностей, мислення, підвищує інтерес школярів до предметів;

– проблемно-пошуковий метод використовується на етапах повідомлення теми та мети уроку, мотивації навчальної діяльності, сприймання нового матеріалу з використанням відео програм, що створює проблемну ситуацію, сприяє зацікавленню учнів та розвитку їхнього мислення і мовлення;

– репродуктивний метод сприяє ефективному використанню відеопрограм. Наприклад, вчитель може запропонувати переглянути уривок із мультфільму і переказати, що було спочатку або відтворити, що трапиться далі;

– ігрові методи, які є багатоплановими, що сприяє виробленню певної навички. З огляду на це виокремлюють ігри-вправи, ігрові дискусії, ігрові ситуації, рольові та ділові навчальні ігри, комп'ютерні ділові ігри.

Важливою мислительною операцією, що входить до складу загальнопізнавальних умінь є виділення ознак предметів і явищ. Користуючись ознаками, дитина в подальшому зможе оволодіти фактично всіма загальнопізнавальними вміннями, оскільки вони пов'язані з виділенням ознак.

Протилежні за змістом мислительні операції – аналіз і синтез, взаємопов'язані між собою. Теоретичний рівень формування даних умінь вимагає розуміння дітьми сутності кожного з них та здатність скористатися ними на практиці. Аналіз – це розкладання цілого на частини. Проаналізувати предмет чи явище – означає виділити їх ознаки. Аналіз як розумове вміння – це мислене розчленування на частини навчального матеріалу, завдання, ситуації тощо. Синтез – з'єднання виділених аналізом частин (ознак) предмета або явища у ціле. Ця логічна процедура майже завжди здійснюється одночасно з аналізом або як складник інших способів навчально-пізнавальної діяльності (узагальнення, класифікації, систематизації, формулювання висновку тощо).

Використання дослідницького методу у ході пізнання навколишнього світу має велике значення, оскільки реалізує пошукову діяльність учнів, яка спрямована на творчий розвиток особистості учня, допомагає зібрати достовірні конкретно-образні уявлення про навколишній світ та фактичні знання, що є опорою для їх подальшого усвідомлення, накопичення, з'ясуванню причинно-наслідкових зв'язків у середовищі дітей.

У процесі впровадження дослідницького методу учні початкових класів оволодівають практичними вміннями та навичками, визначають особливості предметів і об'єктів довкілля за їхніми ознаками і властивостями.

Важливе значення у формуванні дослідницьких умінь учнів належить і практико-орієнтованим проектам, які передбачають вивчення природи рідного

краю, проблем, пов'язаних з навколишньою природою, формують в учнів емоційно-ціннісне ставлення до природи.

Реалізуючи інформаційні проекти – розповіді в самій різноманітній формі – усній, письмовій, підготовці презентаційних матеріалів тощо, у школярів формують способи самоорганізації навчальної діяльності, вміння роботи з інформацією (пошук необхідної інформації в довідкових виданнях, в тому числі на електронних носіях, у мережі Internet), комунікативні та комунікаційні вміння та навички.

Проектну діяльність необхідно спрямовувати не стільки на поглиблення знань учнів з певного питання, скільки на набуття досвіду самостійного виконання завдань, вміння формулювати задачі і ставити запитання, працювати в команді, знаходити нестандартні і оригінальні рішення проблеми, розкрити свій індивідуальний потенціал, проявити творчість.

Отже, можна визначити, що процес формування природничих дослідницьких умінь учнів початкових класів у ході вивчення інтегрованого курсу "Я досліджую світ" неможливий без створення належних методичних умов для перебігу дослідження учнів. Ефективним є той урок, де досягається поставлена мета та вирішується проблемне запитання. Для реалізації поставленого запитання, щоб сформулювати природничі дослідницькі вміння, вчитель використовує такі методи як спостереження, дослід та експеримент.

Список використаних джерел

1. Гільберг Т., Сак Т. Навчально-дослідницька діяльність на уроках природознавства. *Учитель початкової школи*, 2014. Вип. 7–8. С. 15 – 17.
2. Благінін В. М. Пізнавальна самостійність у системі чинників активізації навчального процесу. *Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя. Психолого-педагогічні науки*, 2011. Вип. 2. С. 52 – 54.
3. Савченко О. Я. Навчальне середовище як чинник стимулювання дослідницької діяльності молодших школярів. *Наукові записки Малої академії наук України*, 2012. Вип. 1. С. 41 – 49.
4. Фішман І. Сума методів. *Психологія і суспільство*, 2009. Вип. 2. С. 37–53.

**СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ**

.....

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Зайва М. С.,

УДК 378.091.12.011.3-051:78]:005.342

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, заступник декана з науково-педагогічної та соціально-гуманітарної роботи, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

**ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО
ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ
ТА ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ**

Мистецька освіта, як невід'ємна частина загальної системи навчання, постійно еволюціонує, адаптуючись до змін сучасного світу. Вчителі музичного мистецтва мають унікальну місію – не тільки передавати знання про музику, але й розвивати творчий потенціал своїх учнів. У цьому контексті, великого значення набуває методична підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва, яка є визначальним чинником формування їхнього професійного стилю та культури.

Сучасний світ вимагає від вчителів музичного мистецтва не лише майстерності в передачі теоретичних знань, але й здатності розвивати в учнів творчий потенціал та формувати креативне мислення. З цією метою важливим елементом стає вдосконалення методів підготовки вчителів музичного мистецтва, що враховували б інноваційні підходи та сучасні тенденції в освіті.

Об'єктом нашого дослідження стає методична підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва, а предметом – інноваційні підходи до цього процесу та їх вплив на розвиток творчого потенціалу вчителів та їхніх майбутніх учнів. В цьому контексті, метою нашої доповіді є розкриття ключових аспектів методичної підготовки, які сприяють розвитку творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва, а також ефективності інновацій у цьому процесі.

Аналіз сучасного стану методичної підготовки вчителя музичного мистецтва відображає різноманітні аспекти, які впливають на якість освіти у цій галузі. Багато програм підготовки вчителів музичного мистецтва базуються на

традиційних методах викладання та методиках, які можуть бути застарілими або не враховувати сучасні вимоги освітнього процесу. Рівень методичної підготовки вчителів музичного мистецтва може варіюватися в залежності від конкретної програми та навчального закладу. Деякі програми можуть забезпечувати більш інтенсивну та актуальну підготовку, тоді як інші можуть бути менш ефективними. Програми методичної підготовки починають інтегрувати нові підходи та технології, такі як використання онлайн-ресурсів, відеоуроків, віртуальних інструментів тощо, щоб підвищити ефективність навчання.

Теоретико-методологічні основи педагогічної майстерності як важливого чинника розвитку сучасної системи вищої освіти викладено у працях С. Гончаренка, Н. Гуральник, О. Дубасенюк, І. Зязюна, Н. Ничкало, О. Отич, В. Радкевич, О. Рудницької, С. Сисоєвої та ін.

Деякі програми методичної підготовки активно стежать за сучасними педагогічними тенденціями, такими як активне навчання, диференційоване навчання, індивідуалізоване навчання тощо, і намагаються впроваджувати їх у свої курси. Багато програм підготовки вчителів музичного мистецтва надають великий акцент на практичний досвід, забезпечуючи студентам можливість стажування в школах або участь у різноманітних педагогічних проєктах. Існують програми методичної підготовки, які спеціалізуються на конкретних аспектах музичної освіти, таких як музична терапія, розвиток музичних навичок у дітей з особливими потребами тощо.

Загалом, сучасний стан методичної підготовки вчителів музичного мистецтва показує різноманітність підходів та програм, які варіюються за ефективністю та актуальністю. Цей аналіз надає базу для подальших досліджень та вдосконалення програм навчання в цій області. У процесі методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва використовуються різноманітні методики та технології, спрямовані на покращення якості навчання та розвитку творчого потенціалу студентів.

Відеоуроки та вебінари. Використання відеоматеріалів дозволяє студентам отримати доступ до якісного викладення матеріалу, демонстрації прикладів та ілюстрацій, а також участі у вебінарах для обговорення ключових питань та аналізу практичних прикладів.

Інтерактивні платформи навчання. Використання спеціалізованих платформ, таких як Moodle, Google Classroom або Blackboard, дозволяє студентам взаємодіяти з викладачами, здійснювати відправлення завдань, отримувати зворотній зв'язок та вести дискусії з однокурсниками.

Спеціалізовані програми для створення музики. Використання програм, таких як Ableton Live, FL Studio, GarageBand або Logic Pro, дозволяє студентам

експериментувати зі звуком, створювати власні композиції та аранжування музичних творів.

Віртуальні інструменти. Використання віртуальних інструментів дозволяє студентам вивчати та вправлятися у грі на різних музичних інструментах без потреби у фізичних пристроях.

Мультимедійні презентації та інтерактивні завдання. Створення мультимедійних презентацій і використання інтерактивних завдань дозволяє викладачам ефективно передавати інформацію та забезпечувати активну участь студентів у процесі навчання.

Віртуальні майстер-класи та онлайн-курси. Участь у віртуальних майстер-класах та онлайн-курсах дозволяє студентам отримати доступ до висококваліфікованих викладачів та експертів у галузі музики з будь-якої точки світу.

Ці технології та методики використовуються в методичній підготовці майбутніх вчителів музичного мистецтва з метою забезпечення якісного та ефективного навчання з використанням сучасних інструментів та ресурсів. Підсумовуючи, підкреслюємо важливість впровадження інноваційних методів та технологій у процес методичної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва. Це дозволяє не лише покращити якість освіти, але й сприяє розвитку творчого мислення вчителів та їхніх майбутніх учнів. Відзначаємо важливість інтеграції технологій у методичний процес, що дозволяє покращити доступність навчального матеріалу, активізувати процес навчання та стимулювати творчість учасників навчального процесу.

Узагальнюючи вищесказане, можна зробити висновки про необхідність постійного вдосконалення методів навчання та методичної підготовки вчителів музичного мистецтва з урахуванням сучасних тенденцій у галузі освіти та розвитку. Методична підготовка майбутніх вчителів музичного мистецтва сприяє розвитку їхньої креативності, самовираження та вміння впроваджувати інновації у навчальний процес.

Список використаних джерел

1. Даценко М. С. Інноваційна методична діяльність як основа розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (195), 2021. 171-174 с. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-195-171-174>.

2. Зязюн І. А. Технологія педагогічної дії у вимірі педагогічної майстерності // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : збірн. наукових праць / За ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. Вид. 1. 36. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. С. 5-11.

3. Коновальчук В. Розвиток творчого потенціалу особистості в просторі освіти: дис. докт. філос. наук : 09.00.10 – філософія освіти. Київ, 2017. 486 с.

4. Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI сторіччя / авт. кол.: В. Литвин (кер.), В.Андрущенко, А.Гуржій та ін.. – К.: Навч. книга, 2004. – Кн.2: Освіта і наука: творчий потенціал державо-культуротворення. – 2004. – С.223.

5. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С.О. Сисоєва, А.М. Алексюк, П.М. Во, ловик, О.І. Кульчицька, Л.Є. Сігаєва, Я.В. Цехмістер та ін.; За ред. С.О. Сисоєвої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с

Катеринюк Г. Д.,

УДК 373.5:004.896(043.2)

доктор філософії, в. о. директора,
Обласний науковий ліцей-інтернат
Комунального закладу вищої освіти
"Вінницький гуманітарно-педагогічний
коледж", м. Вінниця

ІНТЕГРЦІЯ РОБОТОТЕХНІКИ В СУЧАСНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Вступ. Робототехніка відіграє значну роль у повсякденному житті. Автоматичні роботи-пилососи, допомагають підтримувати чистоту вдома, деякі моделі яких можуть це робити незалежно від того, чи перебуваєте ви вдома чи ні, будучи запрограмованими за певним розкладом. Роботи, які можуть самостійно косити газон чи поливати рослини, зменшують трудовитрати на догляд за ними. Голосові асистенти, використовують технології розпізнавання мови та керування домашньою технікою. Автоматичні системи освітлення, які реагують на рух або світлові умови, дозволяють автоматизувати освітлення вдома, що сприяє збереженню енергії. Вбудовані системи відеоспостереження та сигналізації можуть використовувати робототехніку для підвищення рівня безпеки вдома. Використання електричних скутерів чи велосипедів на акумуляторах стає все більш популярним у повсякденному транспорті. Кавоварки, які програмуються або керуються з мобільного додатку, спрощують приготування напоїв. Електронні замки, які можна відкривати за допомогою смартфона або коду, роблять управління доступом більш зручним. Роботи-кухонні помічники, що можуть виконувати прості завдання у кухні, такі як нарізка овочів чи приготування певних страв. Електронні рецептори води – це розумні

системи водопостачання, які автоматично реагують на використання води та оптимізують її споживання. Пристрої та роботи, які автоматично відстежують рівень фізичної активності та здоров'я користувача. Роботи та сенсори, що допомагають використовувати енергію більш ефективно, контролюючи освітлення, опалення та електроніку.

Також робототехніка досить широко використовується у військовій справі, що є надзвичайно актуальним сьогодні, коли в нашій країні війна. Робототехніка може забезпечити створення автономних систем для виконання завдань без участі людини, що може зменшити ризик для військових. Використання дронів і роботів для розвідки, навігації та виконання завдань у небезпечних областях. А також під час війни великого значення набуває протезування, яке може значно полегшити адаптацію поранених осіб до нормального життя.

Постановка проблеми. В сучасному світі, де технології стрімко розвиваються, питання впровадження робототехніки в освітній процес стає дедалі більш актуальним. Однією з ключових областей досліджень є вплив цієї інноваційної практики на розвиток мотивації учнів. У цьому контексті виникають нові перспективи та виклики, які стають об'єктом уваги педагогів, науковців та освітніх реформаторів. Інтеграція робототехніки в освітній процес – це важлива та перспективна тема. Вона створює нові можливості для навчання та розвитку учнів, але також стикається із викликами, пов'язаними із підготовкою педагогів та доступністю технічних ресурсів. Інтеграція робототехніки може сприяти розвитку навичок критичного мислення, творчості та командної співпраці серед учнів. Проте, необхідно вирішувати питання ефективного впровадження цих технологій, а також забезпечувати рівний доступ до них для всіх учнів.

Виклад основного матеріалу. Введення робототехніки в шкільний курс може бути ефективним починаючи з середнього або старшого шкільного віку, наприклад, з 10-12 років. У цьому віці учні зазвичай мають достатній рівень розвитку для засвоєння базових концепцій та навичок робототехніки. Інтеграція робототехніки має бути поступовою, починаючи з простіших завдань у молодшому віці та поступово переходячи до більш складніших у старших класах.

Інтеграція робототехніки в сучасний освітній процес створює певні виклики. Розглянемо деякі з них.

Підготовка вчителів. Вчителі повинні отримати належну підготовку для ефективного викладання робототехніки та використання відповідного обладнання.

Оновлення навчально-методичного забезпечення. Впровадження робототехніки вимагає перегляду, оновлення та адаптації навчальних планів та програм, щоб відображати сучасні технологічні тенденції, що може бути трудомістким завданням.

Врахування різного рівня компетенцій учнів. Адаптація програм до різного рівня компетентнісної підготовки учнів для забезпечення доступності для всіх.

Бюджетні питання та фінансові обмеження. Наявність відповідних фінансових ресурсів для впровадження робототехніки в освітній процес. Високі витрати на придбання та обслуговування робототехнічного обладнання, що може стати перешкодою для деяких навчальних закладів.

Технічне оснащення та його обслуговування. Школи повинні мати необхідне обладнання та інфраструктуру для проведення занять з робототехніки. Можливі проблеми з технічною сумісністю та обслуговуванням обладнання, які можуть виникнути в процесі експлуатації. Обов'язковим є забезпечення системи постійного оновлення навчальних матеріалів та технічних засобів.

Нерівномірний доступ. Ризик створення "цифрового розриву" через нерівномірний доступ до технологій учнями з різних соціальних та економічних груп, між різними регіонами чи шкільними закладами. Важливо забезпечити, щоб програми з робототехніки були доступні всім учням, незалежно від їхніх можливостей.

Система оцінювання. Визначення ефективності програми робототехніки та забезпечення системи оцінювання для визначення успіхів учнів.

Співпраця з індустрією. Забезпечення взаємодії з індустрією для адаптації навчальних програм до потреб ринку праці.

Розвиток співпраці з батьками. Залучення батьків до освітнього процесу та пояснення важливості робототехніки в навчанні дітей.

Інтердисциплінарність. Сприяння співпраці між різними предметами, щоб інтегрувати робототехніку в різні аспекти навчання.

Створення інноваційного середовища. Створення освітнього середовища, в якому відбувається стимулювання та підтримка творчого підходу до вивчення робототехніки.

Глобальна перспектива. Впровадження міжнародних стандартів та навчальних практик у галузі робототехніки.

Етичні аспекти. Розгляд етичних питань, пов'язаних з використанням робототехніки, та включення їх в навчальний процес.

Співпраця з університетами та дослідницькими центрами. Розвиток партнерств для обміну кращими практиками та оновленням підходів у робототехніці.

Залучення регіональних закладів. Розвиток мережі регіональних центрів для обміну досвідом та ресурсами у галузі робототехніки.

Командна робота: Розвиток навичок співпраці та командної роботи через проекти з робототехніки.

Інтеграція робототехніки в сучасний освітній процес відкриває перед учнями та системою освіти численні перспективи. Окреслимо окремі з них.

Розвиток критичного мислення та технологічних навичок: Використання робототехніки сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних навичок учнів. Завдання, пов'язані з робототехнікою, сприяють розвитку учнівського здатності аналізувати та розв'язувати складні завдання. Учні здобувають навички роботи з сучасною технологією та програмуванням, що важливо для їхньої успішної інтеграції в цифровий світ.

Розвиток STEM-навичок та стимулювання творчості: Робототехніка сприяє розвитку навичок у галузі науки, техніки, інженерії та математики. Інтеграція робототехніки допомагає учням отримати навички, які є актуальними у сучасному технологічному суспільстві, сприяє творчому мисленню та розвитку інноваційних рішень, що може бути корисним у будь-якій сфері.

Підвищення мотивації та розвиток комунікаційних навичок: Заняття з робототехніки можуть підняти рівень мотивації учнів, оскільки вони бачать конкретний результат своєї роботи. Проекти з робототехніки сприяють розвитку комунікаційних навичок, адже учні працюють в командах та обмінюються ідеями.

Індивідуалізація навчання та інтерактивність: Використання робототехніки може допомагати адаптувати навчання до індивідуальних потреб кожного учня. Заняття з робототехніки забезпечують інтерактивний та захоплюючий підхід до навчання, підвищуючи зацікавленість учнів.

Інклюзивність: Розширення можливостей для участі у навчальному процесі для учнів з різними освітніми потребами через інноваційні підходи.

Підготовка до ринку праці: Учні отримують практичні навички, які відповідають сучасним вимогам ринку праці, зокрема у сферах робототехніки та інженерії.

Створення технологічної культури: Робототехніка сприяє формуванню технологічної культури та готовності до постійного навчання в учнів.

Постійне вдосконалення освітнього процесу та підтримка дослідницького підходу. Інтеграція робототехніки в освітній процес відкриває можливості для постійного вдосконалення методів навчання та підходів до освіти в цілому, сприяє дослідницькому навчанню через проекти з робототехніки.

Глобальна співпраця: Інтеграція робототехніки може забезпечити можливості для глобальної співпраці та обміну знаннями і досвідом між навчальними закладами в різних країнах для спільного вдосконалення педагогічних практик в галузі робототехніки.

Висновки. Інтеграція робототехніки у сучасний освітній процес створює значний внесок у розвиток учнів, сприяє формуванню у них ключових навичок та підготовці до вимог сучасного світу. Однак, важливо вирішувати ряд викликів, що

допоможе створити збалансований та комплексний підхід до викладання робототехніки, сприяючи розвитку учнів та враховуючи етичні та соціальні вимоги. Зазначимо також, що інтеграція робототехніки в освіту може створювати унікальні можливості для індивідуалізації навчання, враховуючи різноманітні потреби учнів. Проте успішне впровадження вимагає постійного оновлення програм, підтримки вчителів та співпраці з індустрією для відповідності сучасним технологічним вимогам. Додатково можна відзначити, що інтеграція робототехніки в освітню діяльність не лише розширює можливості навчання, але й сприяє створенню стимулюючого та інноваційного середовища в освіті. Інакше кажучи, це крок у напрямку підготовки учнів до викликів сучасності через активне використання технологій.

Список використаних джерел

1. Morze, N., Strutynska, O., & Umryk, M.. Освітня робототехніка як перспективний напрям розвитку STEM-освіти. Електронне наукове фахове видання "Відкрите освітнє Е-середовище сучасного університету". 2018. №5. С.178–187. <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2018.5.178187>
2. Пукальський, І., Лусте, І., Яшан, Б., Скрипничук, Н. Робототехніка як один із напрямків stem-освіти в новій українській школі. Scientific World Journal. 2022. №12(1). С.52-57. <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2022-12-01-004>

Kravets, I. V.,
acting chairman of the cycle commission
of information technologies, teacher,
Zhytomyr Technological Vocational College
of Kyiv National University of Construction
and Architecture, Zhytomyr

UDC 531(075)

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE YOUNGER COMPUTER ENGINEERING SPECIALISTS

In today's world, informatization is becoming a key component of society's development, transforming its face and requiring adaptation in various spheres of life, particularly in education. The laws of Ukraine "On Education", "On Science and Scientific and Technical Activity", "On the National Informatization Program", "On the Basic Principles of the Development of the Information Society in Ukraine for 2015-

2020" note the importance of training highly qualified personnel in the field of computer of science

The analysis of global trends in the field of higher professional education confirms the growing demands for future junior specialists. According to the new educational paradigm, the future junior specialist in computer engineering must master the fundamental knowledge, professional skills and activities of his/her profile, experience in creative and research activities in solving professional problems, that is, he/she must be professionally competent.

In order to solve the research tasks, we are interested in the works of leading domestic and foreign scientists who consider the issue of improving the professional training of specialists of various professions and the formation of their professional competence (V. Baidenko, I. Bardus, S. Batsyhev, N. Bibik, V. Domin, E. Zeier, I. Zymnia, O. Kovalenko, D. Kostyuk, M. Lazariyev, T. Matveieva, D. Raven, V. Sierykov, E. Sof'iants, Yu. Tatur, O. Khodan, A. Khutorskyi, V. Shadrykov, S. Shyshov, L. Shtefan and other). The problem of forming the professional competence of junior specialists in computer sciences necessitates the modernization of the training system of junior specialists in the computer field based on the introduction of new approaches and modern technologies into the educational process of higher educational institutions of the I-II levels of accreditation.

The purpose of the article is to determine and consider the methods of forming the professional competence of junior specialists in computer sciences in institutions of higher education at the "junior specialist" level.

The concept of "professional competence" (PC), which entered the terminology in the 80s of the last century thanks to the investigations of Yu. Babanskyi, S. Baranov and V. Slast yonin, is initially defined as a component of professionalism. However, later they are separated from each other.

The term "competence" denotes the concept that highlights the aspects of human behavior related to the performance of work, defines the main characteristic of an individual who has achieved or is capable of achieving high results in the relevant activity. Currently, "professional competence" is understood as "an integral characteristic of an individual that determines the ability to solve professional problems and typical professional tasks that arise in real situations of professional activity, using knowledge, professional and life experience, values and inclinations" [1:23].

Increasing interest in the importance of forming the professional competence of junior specialists in computer science is due to the need to train specialists of a new formation in various spheres of life in our society in accordance with the changes and growing requirements of the global market economy, which, in turn, ensure competitiveness on the labor market, success in professional self-realization and

career growth. The peculiarity of the professional competence of an individual is that the competence is implemented not only at the present stage, but it is also oriented towards the future.

Scientists distinguish different approaches to the general classification of professional competences. Thus, according to them, the PC structure is formed by: communicative, psychological, social, technological and linguistic components [1:45]. In general, the formation of the PC of a future specialist is influenced by various factors, such as external factors (level of development of technology, science, engineering, economy, education; processes occurring in society; public order, which reflects the general level of socio-economic development of society, human civilization in general [2:12]), and internal (the level of such personal qualities as motivation to achieve success, the level of self-esteem of the individual [3:34]).

It is worth noting that the formation of professional competence of future junior computer science specialists depends on the development of professionally important personality qualities:

1) professional independence – the ability to fulfill the requirements of the profession, the ability to plan, organize, regulate and control one's activities, to take the initiative;

2) logic, efficiency and creativity of the thought processes of the future specialist – the ability to quickly find ways to solve professional problems, their originality and non-standard;

3) professional mobility – the ability to make quick rational decisions, readiness for changing situations;

4) communicativeness – reflects the individual's focus on communication, tolerance, interest in people;

5) responsibility for one's decisions and results of one's activities;

6) health as a basis for the preservation and development of mental and physiological functions, optimal working capacity and social activity [4:15].

Based on the study of the results of scientific research on the problem of professional competence of specialists in technical specialties, it was determined that the professionalism of a junior specialist in computer science is understood as an integral characteristic of the personality of a junior specialist, which combines knowledge, skills and abilities in the field of Informatics and Computer Technology, as well as professionally important quality.

For the formation of professional competence in junior specialists of any field, it is necessary to take into account the functions and typical tasks that they will solve,

which is reflected in the educational and professional training programs of specialists in the relevant field. The study and analysis of the educational and professional program of the junior specialist in the field of training 123 "Computer Engineering" for the purpose of further formation of professional competence show that in the process of professional activity specialists of this field distinguish the following functions: 1) research; 2) design; 3) technical.

Therefore, professional competence is an integrative complex concept that represents the unity of knowledge, abilities and skills, values and personality traits. Guided by this formed complex, the specialist determines the goals of his professional activity and is able to fulfill social and professional duties [5:65].

The content of the educational disciplines of this cycle is aimed at the formation of instrumental competence, in particular at the development of the ability for research work, teamwork, analysis and synthesis of scientific and technical, natural and general scientific information; application of computer tools in the design and creation of hardware and software components of computer systems and networks; development of technical documentation for information technology systems, products and services; communication in native language and English.

The process of training junior specialists in the direction 123 "Computer engineering" is focused on acquiring knowledge of programming; logical and arithmetic bases of computers; architecture and circuit-technical foundations of modern computers; system programming; modern operating systems; computer systems and networks; principles, methods and means of designing, building and maintaining modern computer networks of various types and purposes; organization of databases; software engineering and mastering the skills to apply acquired knowledge in professional activities, in particular, the ability to develop individual computer blocks; create computers of different architectures and different purposes; design, create and operate global, local, mobile and other computer networks; design databases with different structural organization and purpose; apply hardware and software development technologies of computer systems and networks in practice; draw up technical documentation [6:45].

Mastering the educational disciplines of this cycle is aimed at the formation of general professional and specialized professional competence, in particular, the ability to create system software; design, configure and operate computer systems and networks for various purposes, ensure optimization of their work.

Therefore, we believe that the professional competence of a future specialist in computer engineering is an integral characteristic of the future specialist's personality, which combines knowledge, abilities, skills in the field of system and

hardware engineering and professionally important qualities, which together provide effective solutions to the tasks of professional activity with maintenance of computer systems and networks. This definition makes it possible to single out the following components in the structure of professional competence of a future computer engineering specialist: cognitive (reflects mastery of technical terminology and relevant professional knowledge, which is the basis of the general professional component of professional competence); professional (possession of professional skills and abilities in the field of system and hardware engineering, which contributes to the development of instrumental and specialized components of professional competence); personal (formation of professionally important qualities and professional motivation that characterizes the personality of a computer engineer as a specialist and is the basis of the social and personal component of professional competence).

References

1. Kovalska N. A. Formuvannia profesiinoi ta komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv. *Linhvistychna pidhotovka studentiv nefilolohichnykh spetsialnostei vyshchyykh navchalnykh zakladiv u konteksti Bolonskoho protsesu ta Zahalnoievropeyskykh rekomendatsii z vyvchennia vykladannia ta otsiniuvannia mov* : Materialy VI Mizhnarodnoi naukovo-metodychnoi konferentsii (2015, October 8–9). Odesa : ONAZ im. O. S. Popova, 2015. P. 205–207.
2. Samaruk N. M. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh ekonomistiv. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy*. 2011. № 2. URL: [http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/5117/1/Vnadps_2011_2_12%20\(1\)](http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/5117/1/Vnadps_2011_2_12%20(1)) (last accessed: 20.02.2022).
3. Sofii N. Z. Innovatsiini metody navchannia ta vykladannia: teoretychne pidgruntia ta metodyka vykorystannia : navch.-metod. materialy. Modul 5. Kyiv : "Rivnyi dostup do yakisnoi osvity Ukrainy", 2008. 60 p.
4. Spivakovskiy O. V. Typolohichni oznaky rivniv navchenosti studentiv v mezhakh komponentno-oriietovanoho pidkhodu. *Komp'uterno-oriietovani systemy navchannia: zb. nauk. prats*. Kyiv : NPU im. M.P. Drahomanova, 2003. Vol. 7. P. 28–35.
5. Striuk K. M. Zmist profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv z komp'uternoї inzhenerii. *Pedahohichni nauky*. Kherson : Vyd-vo Dim "Helvetyka", 2016. Vol. LXXIII. T. 2. P. 118–122
6. Striuk K. M. Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii yak zasib formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv z komp'uternoї inzhenerii. *Naukovyi chasopys Natsionalnogo pedahohichnogo universytetu im. M. P. Drahomanova. Seriya 5: realii ta perspektyvy*. Kyiv : Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova, 2019. Vol. 69. P. 251–255.

Пашина О. І.,
учитель вищої категорії,
учитель української мови та літератури,
Комунальний заклад "Харківський лицей № 122
Харківської міської ради", м. Харків

УДК 371.33

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ – НЕВІД'ЄМНИЙ КОМПОНЕНТ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ В РОБОТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Стрімкий розвиток технологічних ресурсів у сфері інформаційної культури та освіти у XXI столітті формує ключові аспекти сучасного спілкування, де велике значення приділяється візуальному контенту. Мозок людини опрацьовує візуальну інформацію набагато швидше, ніж текстову, що робить графічний дизайн основним інструментом для розробки об'єктів візуальної комунікації. Технічний прогрес і нова візуальна культура прямо впливають на вимоги, які сучасний світ встановлює для педагогів. У сучасному світі візуалізація визнається найбільш ефективним засобом передачі інформації.

Об'єктивна необхідність використання візуальних засобів у процесі навчання обумовлена їхнім значним впливом на розуміння і запам'ятовування: при дослідній перевірці ефективності запам'ятовування навчального матеріалу встановлено, що за умови слухового сприймання інформації засвоюється 15 %, при зоровому – 25 %, а в комплексі, при зоровому і слуховому одночасно – 65 % [6, с. 58].

Таким чином, можна зробити висновок про необхідність обов'язкового поєднання учителем словесних і несловесних (візуальних) методів навчання.

Особливості застосування візуалізації в навчальному процесі досліджувалися В. В. Чернишем, С.І. Сергєєвим, Д.М. Шеховцовою та іншими. Особливості мислення цифрового покоління відображені в роботах Дж. Коатс, Г. Солдатова, О. Стрикун, Д. Фельдштейн та багатьох інших.

Вченими зазначено, що термін "візуалізація" походить від латинського *visualis*, що означає "зоровий", має різні тлумачення в психолого-педагогічній літературі стосовно до знань, інформації [5, с. 72]. Мова йде про те чи інше перетворення інформації у вигляд, доступний для сприйняття зором.

Використання стратегій візуального мислення під час уроків української мови та літератури сприяє ефективному розвитку мовних навичок і умінь учнів шляхом активного впровадження таких методів у навчальний процес. На сьогоднішній день існує різноманіття форм візуалізації навчального матеріалу, яке включає електронні та фізичні форми: комп'ютерні презентації, флеш-анімації, відео- та аудіоматеріали, зображення, діаграми, схеми, графіки,

таблиці, інтелект-карти, скрайбінг, меми, віртуальні екскурсії, гіфки, комікси тощо. З використанням різних візуальних матеріалів, таких як фотографії, карти, графіки, постери, картинки, твори літератури та мистецтва, онлайн-інструмент "швидкої дизайнерської допомоги" з інтуїтивним інтерфейсом "Canva", вчителі можуть використовувати різноманітні форми завдань, такі як пошукова робота, обговорення, мозковий штурм, розробка проєктів, створення схем, ментальних карт, інтерактивний сторітеллінг, буктрейлери та інше [4, с. 34].

Використання візуалізації є необхідним компонентом успішної освіти, оскільки конкретизація матеріалу підвищує ефективність уроку, оживляє навчальний процес, сприяє розвитку творчої ініціативи та критичного мислення, навчає учнів аналізу інформації. Використання візуалізації також виховує у школярів навички чіткого і прозорого висловлювання думок, спонукає їх реагувати на висловлювання інших учнів та встановлювати взаємозв'язок між оригінальними питаннями та різноманітними відповідями. Візуалізація активізує творчий потенціал дітей, підвищує рівень інтернет-грамотності, сприяє зосередженню на ключових аспектах і допомагає закріпити отриману інформацію. Інтелігентно створений візуальний контент стимулює учнів до активної участі під час занять та інших активностей.

Візуальне оформлення сприяє логічному структуруванню будь-якої інформації, що сприяє швидкому та ефективному засвоєнню навчального матеріалу. Багато людей краще сприймають саме візуальну інформацію, оскільки вона швидше систематизується, а колірні образи, завдяки включенню емоційної складової, легше сприймаються.

Особливості сучасного цифрового покоління визначають зміни в способах отримання, сприйняття і засвоєння інформації. У цьому контексті відзначається зміна способів мислення і розуміння, виявляється складність у сприйнятті великих обсягів інформації, відмова від вербальних методів подання матеріалу та наявність "кліпового" мислення, орієнтованого на яскравий зоровий образ. Таким чином, можна знову підкреслити, що візуалізація стає необхідним компонентом навчального процесу для вчителів у роботі з сучасними учнями [1, с. 67].

При використанні візуалізації навчального матеріалу важливо враховувати, що наочні образи скорочують послідовність словесних роздумів і можуть утворювати компактний "загальний вигляд", що конденсує інформацію.

Ще одним ключовим аспектом використання візуальних навчальних засобів є встановлення оптимального співвідношення між наочними образами та словесною, символічною інформацією. Поняттєве і візуальне мислення взаємодіють практично. Вони розглядають різні аспекти обраного поняття, процесу або явища. Словесно-логічне мислення надає більш точне й узагальнене

відображення дійсності, але воно є абстрактним. З іншого боку, візуальне мислення допомагає організувати образи, робить їх цілісними, узагальненими та повними.

Отже, використання візуалізації у навчанні вирішує такі педагогічні завдання: збільшення інтенсивності навчання; активізація навчальної та пізнавальної активності; розвиток критичного і візуального мислення; поліпшення зорового сприйняття; образне представлення знань і навичок; передача інформації та розпізнавання образів; підвищення візуальної грамотності та культури тощо.

Застосування візуалізаційних технологій не лише вирішує питання адаптації програмного забезпечення, але також сприяє вирішенню одного із основних викликів сучасної освіти – стимулювання інтересу до навчання та розвитку пізнавального інтересу. Це особливо важливо, оскільки традиційні навчальні матеріали не завжди відповідають потребам сучасних учнів, які хочуть охопити все одночасно та швидко втрачають інтерес до нудного матеріалу [6, с. 55].

На сьогоднішній день існує значна кількість візуальних засобів для передачі інформації: дошка, плакати, схеми, мультимедійний проектор, різні візуальні засоби (магнітні та шпилькові дошки), демонстраційні моделі, монітори комп'ютерів, інтерактивні дошки і т. д.

Використання візуалізації можна впроваджувати на всіх етапах уроку, включаючи пояснення нового матеріалу, повторення, закріплення, контроль і систематизацію, узагальнення та виконання домашніх завдань, а також при самостійній роботі учнів.

Кожна форма візуалізації інформації має в собі елементи проблемності та вимагає пошукової роботи. Вчителеве завдання – використовувати такі форми наочності, які не лише доповнюють словесну інформацію, але й є самостійними носіями інформації. Чим більше елементів проблемності в візуальній інформації, тим вищий рівень розумової активності учня.

Використання методів візуалізації в навчальних закладах, незалежно від рівня освіти, сприяє розвитку образного та абстрактного мислення, а також активізує різні форми розумової діяльності. Це призводить до підвищення ефективності навчання в різних предметах.

Використання візуалізаційних методів представляє собою спосіб структурування інформації для максимальної зручності мозку, що відображає ефективний спосіб мислення, вирішення завдань, згадування та запам'ятовування. Цей метод не лише служить ефективним інструментом для розробки дидактичних матеріалів та поурочного планування, але й сприяє контролю над рівнем засвоєння матеріалу.

Дослідження підтверджують, що процес створення інтелект-карти сприяє розвитку основних компетенцій учня. Необхідно враховувати, що будь-яка візуалізація даних, чи то інфографіка, відеоролики чи звичайні фотографії, має

користь лише в тому випадку, якщо вона цікаво вигадана, талановито втілена та вчасно представлена.

Таким чином, ефективність використання візуалізації у навчальному процесі незаперечна, оскільки сучасні учні виростають в умовах нового інформаційного середовища, сформованого масовим використанням мобільних технологій та Інтернету. Ці зміни визначають необхідність адаптації навчального процесу до їхніх психологічних особливостей.

Список використаних джерел

1. Биков В. Сучасні завдання інформатизації освіти [Електронний ресурс] / В. Биков // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – № 1(15). – Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em15/emg.html> (дата запиту: 14.04. 2013).

2. Васильчук, Л. Інтелект-картка – дієвий засіб формування життєвих компетентностей, розвитку критичного мислення учнів. Зарубіжна література в школах України. 2019. № 5. С. 31–35.

3. Волощук, І. С. Концептуальні засади розвитку творчих здібностей школярів. Трудова підготовка в закладах освіти. 2009. № 3. С. 4–9.

4. Житеньова, Н. В. Технології візуалізації в сучасних освітніх трендах. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету, № 2 (2016) URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/15191/1/Zhytienova_E_Ser.pdf

5. Кобися, А.П. Візуальні засоби як засіб підвищення ефективності засвоєння навчального матеріалу. Зб. наук.-метод.конф. 2015. С. 25–27.

6. Черниш В. В. Навчання англомовного читання та аудіювання із застосування аудіокнижок художніх творів: дис. на здобуття канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський нац. лінг. ун-т. Київ, 2001.

Fedorova, O. V.,

Candidate of Philological Sciences (Ph.D), Docent,
Associate Professor at the Department of English
Language for Maritime Officers (Abridged Programme),
Kherson State Maritime Academy, Kherson

UDC 378:004

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN MARITIME EDUCATION

The progress of digitalization opens up new opportunities for the development of skills and competencies of future maritime officers, because innovations always bring changes. This progress involves the development of new courses and the

introduction of modern teaching methods based on e-learning platforms, which must necessarily include practical training on simulators involving virtual reality. Due to the fact that the maritime industry is one of those exposed to high risk, the involvement of simulators in the training of future maritime officers is not an encouragement, but an urgent necessity.

Nevertheless, the implementation of innovative technologies in higher educational institutions faces many problems that inhibit the digitization of education: low level of pedagogical training of specialists, lack of digital teaching skills, unwillingness of teachers to get self-development or inability due to inadequate material base of the institution, inadequate competence in implementing information and communication technologies for the effective achievement of educational goals, etc.

Solving this problem requires teachers to master innovative methods and approaches within the framework of e-learning, as well as the constant self-development of digitization skills through the creation of educational content based on advanced technologies. This will make it possible to reach a qualitatively new level of education, where the teacher builds his own strategy, relying on various formats of interaction with students.

The revolution of digital technologies in education has brought to the fore two fundamental shifts that have a direct impact on pedagogical and methodical activities: increased access to information and educational materials, and introduced new ways of presenting the material, its understanding and discussion [6, p. 147].

The concept of "digitalization" in education has become synonymous with the concept of "active learning", because it means the involvement of information technologies in the educational process [3, 5] – computers, digital educational environments, mobile phones, software applications, etc. Digital technologies provide students and teachers with new opportunities for mutual development of unique ways to achieve educational goals successfully [2]. Nevertheless, "innovations in digital teaching are not only technical innovations, but rather academic, programmatic, organizational and structural ones" [4].

Thus, digital technologies contribute to development of [6, p. 12]:

- e-learning, access to educational resources, online courses;
- innovative pedagogical models;
- training on simulators (virtual reality laboratories);
- collaborative learning at the international level;
- formative evaluation of achievements in real time.

Analyzing the internal structure of "electronic learning" concept, the following sub-paradigms can be distinguished: *learning in a digital educational environment*, *mobile learning*, *deep learning*, *gamified and simulated learning*. At the same time,

learning in a digital educational environment occupies a nuclear position, because it is primarily associated with the concept of electronic learning and is widely used throughout the world, being a tool for structuring educational information and for knowledge control.

Gamified and simulated learning have a peripheral position, because within the framework of maritime education this sub-paradigm is implemented through virtual reality laboratories and simulators, which are only in the process of implementation into the curricula of leading educational institutions of Ukraine.

In terms of the educational process, the sub-paradigms of e-learning are deeply interconnected. The combinatorics of their methods in any topic should be aimed at the effective achievement of the final educational goal, meet the key principles of e-learning and motivate students to acquire knowledge independently and actively discuss outside the classroom.

The sub-paradigms of *simulated* and *gamified learning*, which are the most promising and innovative in maritime education, should be considered in more detail.

"*Simulation training*" means a mandatory component in the professional training of future specialists, which uses a model of professional activity in order to enable each student to perform a professional activity or its element in accordance with professional standards [7]. Considering the fact that future marine professionals must have a deep understanding of the complex systems on the ship, training on simulators allows a better understanding of challenges and problems awaiting them during real practice. In addition, training on simulators will help to reduce the risk of human factor failure, improve leadership and teamwork skills, promote the development of critical thinking and the decision-making process, and enable the acquisition of practical skills and knowledge of a higher level of training when performing high-risk procedures.

A special advantage of using simulators is the possibility to work out scenarios on a ship that are impossible or costly to implement in real life – emergency abandonment of a ship during the fire or explosion (abandon ship drills), emergency rescue procedure, evacuation by helicopter, etc.

Gamification of education contributes to the achievement of three main goals [6, p. 92]:

- learning in the process of execution / passing the course (students develop skills through doing tasks which can be repeated and learn from mistakes, have the opportunity to experiment with various scenarios of behavior that are impossible or dangerous to reproduce in real conditions);

- development of cognitive skills (simulations allow students to find new ways of educational tasks performance, creative use of acquired knowledge to solve problematic situations);

- increasing students' motivation.

The possibilities of *virtual reality (VR) technologies* in the framework of maritime education gamification have no limits. The involvement of immersive (creating the effect of presence and immersion) digitization technologies enables practical training of future maritime specialists even within the classrooms of an educational institution. These opportunities include the transition from theory to practice with an emphasis on process of visualization, means of communication and implementation of actions.

At the same time, the involvement of VR technologies includes the realization of the following functions that are not possible to realize on other simulators in real life:

- analytical (mirroring each action on the screen with the possibility of further analysis of failures);
- cognitive (accompanying the actions with the possibility of choice and the ability to self-learn);
- evaluative (controlling the execution of actions according to each scenario with hints mode);
- communicative (developing teamwork skills).

Basing on the experience of implementing the VR simulator training into maritime English teaching course [1, p. 157], it was found out that virtual learning can differ in its target orientation.

The method of ongoing passage or "learning through passing" is focused on the thorough practice of the acquired skills and includes the step-by-step passage of any operation on the vessel in accordance with the commands. Such conditions of the virtual environment are as close as possible to the real process of gaining experience on the ship, when a cadet executes direct commands and makes the necessary decisions in a controlled manner in accordance with previously formed skills. Such a passage has an unlimited number of attempts and time range. The final exam method aims to demonstrate the level of acquired competence: the student's actions are limited by time, he/she acts without prompts, relying on his/her own experience, knowledge and skills.

Also, during the final method of practicing a certain operation, the student's actions are displayed on a large screen, which allows other students to work in groups or pairs, discussing each step and commenting on the appropriateness / inadequacy of the actions in the given situation. Under this condition, the role of the teacher can be shifted to the students, who analyze and compare the performer's actions with their lexical and grammatical accuracy, fill out checklists and work on mistakes together. Thus, the pragmatic goal of training on simulators is the formation of students' competencies at two levels – conceptual and operational.

The active involvement of digital technologies during education in classrooms and outside, practice of skills on simulators, mixed use of information and

communication tools for educational purposes makes it possible to achieve the continuous education and the key principles of "active learning".

Simulated and gamified learning play a motivative role in the practical training of future maritime officers, are new and the least studied paradigms within the framework of maritime education, and their methods and techniques are almost not described in the scientific space due to the fact that the leading higher institutions of Ukraine are just starting to implement simulators and VR technologies to the academic educational process.

References

1. Федорова О.В. Технології віртуальної реальності у розрізі мікронавчання: теоретичні та практичні засади. Інноваційна педагогіка. "Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій" Вип. 52. Т. 2. 2022. С. 150-157.
2. Brown M., Dehoney J., Millichap N. The next generation digital learning environment: A report on research. *ELI paper, Educause Learning Initiative*. 2015. URL: <https://library.educause.edu/-/media/files/library/2015/4/eli3035-pdf.pdf>.
3. Chikopela R., Sikanyika F., Kalizinje S., Sondashi G. Digitalization of Teaching and Learning: Experiences and Opportunities in Selected Higher Learning Institutions in Zambia. *International Journal of Research and Innovation in Social Science (IJRISS)*. 2021. P. 43–53.
4. Hochschulforum Digitalisierung [The German Forum for Higher Education in the Digital Age]. *Discussion paper. 20 theses on digital teaching and learning in higher education. Working paper no. 18. Berlin: Hochschulforum Digitalisierung*. 2016. URL: https://hochschulforumdigitalisierung.de/sites/default/files/dateien/HFD_AP_Nr%2018_Discussion_Paper.pdf
5. Kituyi G., Makerere I. A framework for the integration of e-learning in higher education institutions in developing countries. *International Journal of Education and development using Information and Communication Technology (IJEDICT)*. 2013, Vol. 9, Iss. 2.
6. OECD. Innovating Education and Educating for Innovation: The Power of Digital Technologies and Skills. *Paris: OECD Publishing*. 2016. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264265097-en>.
7. Voloshynov S., Popova H., Dyagileva O., Fedorova O., Bobrysheva N. Formation of professional competency in life saving appliances operation of future seafarers by means of online and simulation VR technologies. *CEUR Workshop Proceedings*. 2022. 3085. P. 365–380.

Харченко Н. В.,

УДК 378.37.01

канд. пед. наук, старш. наук. співроб.,
старший науковий співробітник лабораторії морального,
громадянського та міжкультурного виховання,
Інститут проблем виховання Національної
академії педагогічних наук України, м. Київ

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Формування цифрових компетентностей дітей та учнівської молоді є актуальним питанням сьогодення, оскільки цифрова трансформація відбувається у всіх сферах життя суспільства і в освіті зокрема.

За даними ЮНІСЕФ (доклад "Діти в цифровому світі"), молодь (юнаки та дівчата у віці 15–24 років) є віковою групою із найбільшою кількістю мережевих підключень. У всьому світі інтернет мережею користується 71 % молоді. Діти та підлітки віком до 18 років становлять приблизно третину користувачів інтернету у всьому світі. Окрім того, з'являється все більше даних, що свідчать про зниження віку, у якому діти починають використовувати інтернет.

Відповідно, формування цифрових компетентностей є важливою складовою частиною процесу зростання зрілої особистості, підготовленої до життя, готової до самоаналізу та самореалізації, здатної протистояти небажаним впливам інформаційного потоку та маніпуляціям. Таким чином, освітній процес, серед інших важливих завдань, має спрямовуватися на формування цифрових компетентностей дітей та учнівської молоді, оскільки інформаційні технології відкривають широкі можливості для впровадження нових сучасних форм та методів роботи.

Методологічні основи формування цифрових компетенцій закладені в роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників (Carretero S., Vuorikari R., Punie Y., A. Ferrari, К. Січкаренко, А. Олешко, Т. Горохової, Л. Маматової, А. Самко, Л. Найдьонової, А. Усатенко, О. Даннікова та інших).

Аналіз досліджень європейських і вітчизняних учених вказує на те, що цифрова компетентність є сукупністю характерних ознак: критичного та аналітичного мислення, відповідального усвідомленого ставлення до застосування цифрових технологій, упровадження їх у освітній процес для навчання, роботи і взаємодії у суспільстві [1; 2; 3].

Як зазначають дослідники (Т. Горохова, Л. Маматова) "цифровізація та поява нових технологій і сервісів на сьогодні стають пріоритетом соціального

розвитку країни... Європейська рамка цифрової компетентності формує певний перелік необхідних елементів цифрових компетенцій для освітян і педагогів, які створюють власний потенціал цифрових технологій та впроваджують найефективніші практики для розвитку інноваційного напрямку освітнього процесу. Саме тому сьогодні для кожного зростає актуальність розвитку цифрових компетентностей у освітян і здобувачів освіти, можливість критичного мислення, якісного й ефективного застосування цифрових систем та технологій" [5].

Формування цифрових компетентностей учнівської молоді передбачає модернізацію освітнього процесу, спрямованого на підготовку дітей та молоді до самореалізації в умовах цифрового суспільства. Тобто, актуалізується питання щодо пошуку та використання таких форм і методів роботи, які будуть цікавими і, водночас, корисними для учнівської молоді. Акцентування уваги на формуванні цифрових компетентностей зумовлене ще й тим, що цифровий простір є звичним середовищем перебування дітей та підлітків, де вони знаходять спілкування, навчаються, проводять дозвілля, задовольняють пізнавальні інтереси.

Цифровий світ є простором, у якому поєднані великі можливості (спілкування та створення спільнот за інтересами, навчання та пізнання нового, віртуальні екскурсії та подорожі, майданчики для вираження поглядів та ініціатив і ще багато-багато чого) та ризики (маніпулювання інформацією, розповсюдження фейків, пропаганда, порушення права на повагу до приватного життя, дискримінація за різними ознаками тощо) [4].

Методичним інструментарієм, який має на меті формування цифрових компетентностей можуть бути: хмарні сервіси в освіті, сервіси Веб 2.0., створення презентацій; проведення відеоуроків, онлайн-тренувань; розроблення онлайн мандрівок; залучення учнівської молоді до пошукових та інформаційних проєктів, використання інтерактивних завдань; проведення батлів, квестів та інших активностей.

Перевагами формування цифрових компетентностей учнівської молоді у освітньому процесі є: формування навичок критичного та аналітичного мислення; формування навичок проєктної роботи; розвиток інформаційної грамотності та навичок опрацювання даних; розвиток пошукової діяльності; напрацювання навичок співпраці та взаємодії при виконанні спільних завдань; можливість бути залученими до командної роботи в онлайн-режимі.

Таким чином, формування цифрових компетентностей актуалізується необхідністю виховання нового типу громадян, які володіють критичним та аналітичним мисленням, здатні вибудовувати взаємодію з іншими, вільно та відповідально перебувати в цифровому просторі.

Список використаних джерел

1. Digital Competence Framework: your questions answered. A curriculum for Wales – a curriculum for life. 2016. 13 p. URL: <https://hwb.gov.wales/storage/85f69bca-0134-426dbff1-c46b4c1d067b/digital-competence-framework-your>.
2. Ferrari A. Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2012. URL: <https://www.ifap.ru/library/book522.pdf>.
3. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. Official Journal of the European Union. 2006, "Освітня аналітика України". 2020. № 4 (11).
4. Виховання дітей та молоді у цифровому просторі (2022). Журба К.О., Канішевська Л.В., Малиношевський Р.В., Харченко Н.В., Федоренко С.В. Київ. 130 с.
5. Горохова Т. В. Особливості формування цифрових компетентностей в освітньому середовищі на засадах сталого розвитку / Т. В. Горохова, Л. Ш. Маматова // Освітня аналітика України. 2020. Вип. 4. С. 113-124. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/educanalukr_2020_4_11.

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Драгунова А. В.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Херсонський державний університет;
вихователь вищої категорії,
Антонівський заклад дошкільної
освіти № 4 комбінованого типу
Херсонської міської ради

УДК 373.2.016.018.43:502/504:[004+794]

**ІНТЕРАКТИВНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-
ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Зростання використання дистанційних технологій у навчальному процесі у зв'язку із світовою ситуацією з пандемією COVID-19, а зараз вже в умовах повномасштабної війни з РФ, вимагає пошуку ефективних методів навчання, спрямованих на розвиток різних компетентностей у дітей. Інтерактивні ігри є потужним інструментом, який може зробити процес навчання цікавим і доступним для дітей, сприяючи їхньому зростанню та розвитку [5].

Природничо-екологічна компетентність набуває все більшого значення в сучасному світі, де проблеми екології та природокористування стають надзвичайно актуальними. Використання інтерактивних ігор для формування цієї компетентності може допомогти дітям розуміти важливі аспекти екосистем, розпізнавати природні явища та розвивати в них бажання берегти природу. У зв'язку з великою кількістю часу, яку діти проводять в онлайн-середовищі, важливо створювати віртуальні інструменти, які не лише надають можливість отримувати знання, але і стимулюють розвиток різних навичок, включаючи ті, що стосуються природи та екології [2].

Питання розвитку природничо-екологічної компетентності старших дошкільників висвітлено у працях таких вчених, як Н. Лисенко, О. Білан, Н. Гавриш, А. Богуш, Т. Поніманська. Крім того, це питання також враховане у нормативно-правових документах, таких як закон України "Про дошкільну освіту", Базовий компонент дошкільної освіти, програми "Впевнений старт", "Дитина", "Українське дошкілля" [1].

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами інтерактивних ігор.

Природничо-екологічна компетентність є важливою частиною культури поведінки, виявленням здатності дошкільників діяти в різних ситуаціях, пов'язаних із ставленням до оточуючого середовища, живих організмів та природних законів. Найбільш сприятливий час для формування природничо-екологічної компетентності – дошкільний вік, оскільки він є основою для розвитку інших компетентностей [5, с. 128]. Велика вага лежить на батьках, які мають подавати приклад та стимулювати виконання правил поведінки в природі, своїм власним прикладом демонструючи це. Також важливо, щоб батьки закріплювали отримані дітьми знання та навички, які вони здобули у дошкільному закладі освіти [4].

Інтерактивні ігри, застосовані у контексті дистанційного навчання, виконують ключові функції у формуванні природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку. По-перше, вони активізують навчальний процес, створюючи можливість для активної участі учнів у вивченні природничих тем. По-друге, ігри сприяють взаємодії та співпраці між дітьми, розвиваючи комунікативні навички. Третя функція полягає в стимуляції реальних природничих сценаріїв, що дозволяє віртуально взаємодіяти з екосистемами та покращувати природничу обізнаність [3].

Крім того, ігри стимулюють самостійне вивчення природи та допитливий підхід. Оцінювання та зворотний зв'язок, вбудовані у гру, допомагають визначити рівень компетентності та поліпшувати знання. Індивідуалізація навчання через адаптацію ігор до потреб кожного вихованця робить навчання більш ефективним [4]. Усі ці функції сприяють ефективному формуванню природничо-екологічної компетентності в умовах дистанційного навчання.

Використання інтерактивних ігор має значний вплив на розвиток дітей старшого дошкільного віку, зокрема: сприяє формуванню інтересу до дослідження навколишнього середовища; підвищує мотивацію до навчання; розширює активний та пасивний словниковий запас; сприяє розвитку пізнавальних процесів. Іншими словами, застосування інтерактивних ігор під час дистанційного навчання ефективно сприяє накопиченню знань про природу, живі та неживі об'єкти, формуванню уявлень про дії та поведінку, спрямовану на сталий розвиток в екологічній сфері і так далі.

У контексті дистанційного навчання для формування природничо-екологічної компетентності старших дошкільників можна використовувати різноманітні інтерактивні ігри. Наприклад, віртуальні екологічні експедиції

дозволяють дітям вивчати різні екосистеми та взаємодіяти з віртуальними елементами природи. Інтерактивні віртуальні лабораторії можуть проводити віртуальні експерименти для вивчення природничих явищ [2].

Додатково, віртуальні екологічні головоломки та еко-квести можуть стимулювати дітей розв'язувати завдання, пов'язані із збереженням природи, та розвивати їхні пізнавальні процеси. Також еко-творчість та мистецькі проекти можуть включати створення віртуальних колажів чи презентацій на екологічну тематику. Ігри-квізи можуть використовувати конкуренцію для стимулювання інтересу та навчання.

Віртуальні експерименти з рослинами дозволяють дітям вивчати рослини та проводити віртуальні експерименти з їхньою взаємодією з навколишнім середовищем. Ці різноманітні ігрові формати сприяють активному навчанню, розвитку пізнавальних здібностей та формуванню природничо-екологічної компетентності дітей в умовах дистанційного навчання.

Сучасні формати організації освітнього процесу ставлять нові виклики перед освітянами та його учасниками. Якісна реалізація програмного контенту природного поля синхронно або асинхронно вимагає використання додаткових цифрових інструментів. Освітні додатки сприяють формуванню природничо-наукової компетентності дітей та урізноманітнюють самостійне знання про природу.

Використання освітніх застосунків, зокрема AR-технологій, в освітньому процесі розкриває нові можливості та розширює горизонти навчання дітей та їх мотивації до дослідження та пізнання нового. Наясна проблема має напрацювання та результати, та це лише частина усіх можливих розробок, які у подальшому будуть предметом дослідження педагогів та науковців [2].

Отже, використання інтерактивних ігор у контексті дистанційного навчання є важливим і ефективним засобом формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Ці ігри стимулюють активну участь вихованців, розвивають їхні пізнавальні процеси та формують інтерес до вивчення природи. Інтерактивні ігри дозволяють дітям не лише здобувати знання про природу та екологію, але і взаємодіяти, співпрацювати та розвивати комунікативні навички у дистанційній формі, що і слугуватиме предметом наших подальших наукових пошуків.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення: 28.11.2023).

2. Бальоха А., Використання освітніх застосунків у процесі реалізації природничої галузі в початковій школі. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи в контексті євроінтеграції*: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції. 2022. С. 267-270.

3. Бєленька Г., Науменко Т., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік: навч-метод. посібник. Київ: Генеза, 2015. 112 с.

4. Васильєва К.Ю. Формування еколого-природничої компетентності у дітей дошкільного віку. Всеукраїнська науково-практична конференція "Розвиток освітнього простору в системі роботи сучасних закладів дошкільної освіти". 16 червня 2020 р. м. Одеса. URL: <https://genezum.org/library/formuvannya-ekologo-pryrodnychoi-kompetentnosti-u-ditey-doshkilnogo-viku> (дата звернення: 28.11.2023).

5. Іскрижицька А., Сорочинська О. Формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами ігрових технологій. *Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи*: зб. наукових праць: в 2-х ч. 2018. С. 128-132.

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Зеленяк Н. М.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

УДК 376.016

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ДИСГРАФІЇ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ, ЇЇ ВИДИ ТА КОРЕКЦІЯ

Впровадження ідеї НУШ мало на меті формування активних і творчих всебічно обізнаних особистостей, які здатні застосувати отримані знання на практиці. Одним із підходів до опанування знань є об'єднання всіх навчальних предметів в єдиний комплекс з метою цілісного сприйняття світу, його процесів і явищ, а застосування діяльнісного підходу на практиці дозволяє набувати власний досвід практичним шляхом. Для оволодіння необхідними компетенціями під час навчального процесу передбачено виконання завдань на висловлення оцінних суджень як усних так і письмових, на виконання відкритих питань тесту тощо. Щоб впоратись з подібними завданнями необхідно мати достатній словниковий запас, набувати компетенцій послідовного зрозумілого викладу думки та володіти навичками писемного мовлення. Писемне мовлення, на відміну від усного, формується в умовах цілеспрямованого системного навчання і під час його формування діагностується велика кількість дітей з дисграфією, а впродовж останніх років ця кількість збільшується. Саме тому дослідження цієї теми актуальне. Дисграфія – це порушення, яке потребує особливої уваги з боку і вчителя, і логопеда, і батьків для успішної корекції, яка має проходити комплексно командою фахівців, а за потреби, то ї долученням психолога. Це явище неможливо подолати лише застосуванням активних методів навчання. Дисграфія є наслідком, а от причина виникнення становила інтерес для вивчення багатьох дослідників. Так, ми можемо простежити еволюцію поглядів на проблему від "несформованості невербальних психічних функцій, зокрема розвитку моторики, зорового сприйняття, інтегративних функцій, функціональної зрілості кори й регуляторних структур мозку" до "недостатньої сформованість вищих психічних функцій (уваги, пам'яті, мислення), дисгармонію у розвитку окремих інтелектуальних функцій" [1]. Таким

чином дисграфію, як частковий розлад письма пов'язують з помилками, що мають системний характер і зумовлені несформованістю вищих психічних функцій, які беруть участь у процесі оволодіння письмом. Існують різні підходи щодо класифікації форм дисграфії. Найуживанішою з практичної точки зору є класифікація дисграфій, розроблена Р. Лалаєвою, в основу якої покладено операції процесу письма: 1. Артикуляторна форма – характеризується пропусками та замінами букв. Найчастіше зустрічається при поліморфній дислалії, дизартрії, ринолалії. Процес неправильної звуковимови (фонетичні спотворення) переноситься на процес письма. 2. Акустична форма – зумовлена недорозвиненням фонематичного слуху та недиференційованістю слухового сприйняття. Проявляється на письмі у стійких замінах букв, які відповідають фонетично близьким звукам (о→у, ц→с, т→д, п→б, р→л і т. д.). 3. Дисграфія на основі порушень мовного аналізу і синтезу. Характерні помилки – спотворення структури слова і речення; перестановка букв, складів; злитне написання декількох слів як одного. 4. Аграматична дисграфія спричинена недорозвиненням граматичної будови мовлення. Характеризується замінами префіксів, суфіксів, відмінкових закінчень. 5. Оптична дисграфія – пов'язана з недорозвиненням зорових функцій: зорового аналізу та синтезу, оптико-просторових уявлень. У процесі оволодіння письмом у таких дітей спостерігаються труднощі у засвоєнні графічно схожих літер, дзеркальне написання букв [2].

Отриманню бажаного результату з корекції дисграфії має передувати ґрунтовне обстеження дитини з метою виявлення причин мовленнєвих порушень. Таке комплексне обстеження має провести вчитель-логопед, який встановлює тип порушення і визначає шляхи корекції. Таке обстеження "передбачає: перевірку слуху та зору, стан просторових уявлень, процесу письма (знання букв дитиною, списування, диктант складів, слів, речень, текстів). Обов'язково оцінюється відповідність рівня усного і писемного мовлення віковій нормі; характер помилок, згідно з якими формується логопедичний висновок. Так як читання і письмо органічно пов'язані, корекційна робота з подолання порушень письма здійснюється паралельно із корекцією процесу читання та в їх тісному взаємозв'язку. 1. Зазначений напрямок передбачає усунення порушень вимови фонем, відпрацювання чіткішої артикуляції звуків. 2. Розвиток фонематичного сприйняття включає в себе диференціацію опозиційних звуків і складів на слух і в писемному мовленні. 3. Розвиток навичок звукового аналізу і синтезу здійснюється на матеріалі звуків, які дитина вимовляє правильно. 4. Розширення, уточнення словникового запасу та його практичне застосування. Головна мета зазначеного напряму – поєднання вправ зі звукового аналізу

кожного слова з уточненням його значення та вправами з письма та читання. 5. Розвиток граматичної будови мовлення передбачає в собі роботу над розумінням і вживанням прийменників, складанням, поширенням і скороченням речень різної конструкції. 6. Розвиток зв'язного мовлення як усного, так і писемного" [2].

Частина корекційної роботи може проходити комплексно і на уроках, у відповідності з рекомендаціями логопеда, і на окремих логопедичних заняттях з дитиною. Для цього треба використовувати вправи, які сприятимуть поповненню словникового запасу дитини, розумінню лексичного значення слів. Проблема дисграфії здебільшого полягає у нерозумінні "роботи" голосних звуків у складоутворенні, невірної вимови, а, відповідно, нерозумінні утворення приголосних звуків. Робота над визначенням наголошених складів в слові теж є моніторинговою на розуміння дитиною творення голосних і приголосних звуків, їх ролі в словах, а також на вміння поділу слова на склади. Подолання цієї проблеми ефективнішим теж буде в команді: вчитель – логопед – батьки. Це та робота, корекцію над якою може здійснити і вчитель системою вправ і методів звукового аналізу на уроках під час навчального процесу. Вчитель-логопед, залежно від форми дисграфії, зосереджує увагу на тій мовленнєвій функції, яка найбільш порушена, концентрує увагу на правильній вимові звуків, які вона вимовляє невірно. Закріплення цієї роботи має бути у третьої ланки – батьків, що мають бути зацікавленими, відпрацьовувати звуковимову у повсякденному житті, виправляти дитину за потреби, звертати увагу на необхідності правильної вимови. Коли така корекційна робота має позитивні результати, варто перейти до наступного етапу мовного аналізу і синтезу. Робота над вміння визначати кількість, послідовність і місце слів у реченні. На слух встановити кількість слів в реченні, просигналізувати (пальчиками чи іншими засобами – сигнальними картками, цеглинками лего, тощо), скласти речення за схемою (особлива увага звертається на роль службових слів в реченні), поширити речення. При корекції оптичної дисграфії увага приділяється графічному зображенню літер, постійному акцентуванню уваги на правильному графічному відтворенні їх.

В умовах таких запитів на оволодіння ключовими компетенціями і реаліями сьогодення, коли ми стикаємось з численними відхиленнями розвитку, порушенні когнітивних навичок, психічних відхилень, зумовлених стресами, виникає нагальна потреба у кваліфікованих кадрах. Вчитель має бути не лише фаховим спеціалістом, що добре розуміє методологічну основу навчального процесу, а і бути готовим до командної роботи зі спеціалістами з питань корекції відхилень у розвитку своїх учнів за умови, якщо така робота не відбувалась ще у дошкільному закладі. Більш ефективною корекційна робота є на ранній стадії

виявлення проблеми, але не всі дошкільні заклади, на жаль, можуть здійснювати її з логопедом, бо ці фахівці просто відсутні в цих закладах, а частина дітей позбавлена можливості перебування в таких закладах. Цей фактор негативно впливає і на соціалізацію дитини, і на виявлення тих чи інших порушень на ранніх стадіях розвитку.

Список використаних джерел

1. Журавльова Л. С. Порушення письма як одна з проблем шкільного навчання. *Науковий часопис*. Вип. 38. Корекційна педагогіка. 2019.
2. Олійник І. М., Тищенко Л. Р., Яценюк Л. І. До питання корекції дисграфії у дітей молодшого шкільного віку. *Імідж сучасного педагога*. Вип. 3 (204). С. 91–94.

Ломака М. О.,

УДК 811.161.2

вчитель української мови та літератури,
КЗ "Ліцей №44" Кам'янської
міської ради, м. Кам'янське;
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
КЗВО "Дніпровська академія неперервної
освіти", м. Кам'янське

Дудкіна В. В.,

вчитель-методист,
КЗ "Ліцей №44" Кам'янської
міської ради, м. Кам'янське

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Головне завдання використання інформаційно-комунікаційних технології під час вивчення української мови й літератури – підвищити пізнавальний інтерес здобувачів освіти до вивчення предмета, ефективність його опанування. Під час підготовки до уроку з використанням інформаційно-комунікаційних технології учитель повинен пам'ятати, що це навчальне заняття і планувати роботу таким чином, щоб не виходити з мети та завдань уроку, а при відборі навчального матеріалу потрібно дотримуватися основних дидактичних принципів: систематичності та послідовності, доступності, диференційованого підходу,

науковості. Оскільки перспективою використання зазначених категорій є успішне складання мультипредметного тесту з української мови та літератури здобувачами освіти, варто приділяти належну увагу практичній роботі – умінню та навикам застосовувати навчальний матеріал в освітньому процесі.

Пропонуємо розглянути шляхи використання ІКТ на уроках.

Онлайн-тестування застосовуємо на уроках за допомогою Google Форми. Комп'ютер дозволяє перевірити всі відповіді, а у багатьох випадках він не тільки фіксує помилку, але досить точно визначає її характер, що допомагає вчасно усунути причину, а головне – це підтримка формату зовнішнього незалежного оцінювання (мультипредметний тест). Мета тестових завдань – за короткий проміжок часу перевірити рівень навченості здобувачів освіти та мати об'єктивний аналіз помилок. Дана технологія надає зворотній зв'язок, як запорука якісної підготовки здобувачів освіти.

Ресурси Power Point (схеми, таблиці, інтерактивні плакати, презентації) зручно використовувати під час візуалізації освітньої діяльності. Такі ресурси формують творче мислення, аналітичність, критичне мислення здобувачів освіти. Наприклад, вивчаючи тему "Дієвідміни дієслова" використовуємо фрейми з правопису закінчень дієслів –е/-є, -и/-ї. Робота з таблицями демонструє алгоритм щодо правопису дієслівних закінчень і формує стійкі знання для успішного складання зовнішнього незалежного оцінювання (мультипредметний тест).

Віртуальна екскурсія – це уявна мандрівка до музею чи на виставку. До кожного відеосюжету розроблені відповідні завдання, які здобувачі освіти виконують під час уроку. Наприклад, вивчаючи творчість Т.Г.Шевченка пропонуємо "пройти стежками дитинства і виписати географічні назви маршруту". Отже, ми маємо змогу продуктивно поєднати правопис власних назв та відомості з літератури. Віртуальна екскурсія сприяє розвитку уваги, формує пізнавальний інтерес, розвиває навички грамотного письма та уміння аналізувати даний матеріал.

Медіатека – аудіо та відео фрагменти конструкторів-тренажерів з української мови, фільми з української літератури, презентації, фреймові одиниці. Мета: відтворення навчального матеріалу з програмних тем за допомогою яких можна швидко та ефективно засвоїти матеріал, сприяє формуванню життєвих компетентностей (комунікативних, соціальних, інформаційних, фахових); розвиває уміння критично та аналітично мислити.

Медіапроект організую за правилами проектних технологій, які дозволяють у здобувачів освіти формувати навички роботи в команді, уміння прогнозувати кінцевий результат. Дану технологію доречно використовувати на етапі закріплення матеріалу. Здобувачі освіти мають змогу сприяти організації

проектної роботи з теми, є її активними учасниками. Наприклад, вивчаючи тему "Морфологія" застосовуємо цю технологію так:

1. Об'єднуємо клас у групи за інтересами.
2. Колективно обговорюємо можливі шляхи реалізації теми і обираємо способи дослідження.
3. Кожна підгрупа за обраною підтемою створює мету і завдання дослідження.
4. Робота над проектом.
5. Захист.

Керівник проекту (Вчитель) є режисером і помічником під час дослідження (індивідуальні консультації, психологічна підтримка, організація пошукової роботи, консультації з медіаграмотності). Під час такої роботи створюється атмосфера довіри та поваги до усіх учасників діяльності, а ситуація успіху сприяє особистісному зростанню здобувачів освіти.

Важливим етапом підготовки здобувачів освіти до зовнішнього незалежного оцінювання (мультипредметний тест) є формування навиків роботи з візуальним матеріалом: портрети, пам'ятники, пам'ятки, архітектурні форми. Використання літературних диктантів, репрезентованих у комп'ютерних технологіях сприяє ознайомленню здобувачів освіти з об'єктами культури та мистецтва. Такими є диктант портретний, хронологічний, цитатний, фотографії, таблиці, ілюстративний матеріал, аудіо- та відео фрагменти, скомпоновані у послідовному порядку, що дає змогу найбільш повно й яскраво розповісти здобувачам освіти про життєвий і творчий шлях письменника чи поета. Наприклад, вивчаючи тему "Стилі мовлення" застосовуємо відеоматеріал "І. Нечуй-Левицький "Кайдашева сім'я"". 1. Диктант за ілюстраціями (кожна правильна відповідь – 1 бал). Завдання: розглянути ілюстрацію А. Базилевича, установити й записати код відповідно до правильної послідовності подій; визначити стиль мовлення; виписати художні засоби даного стилю за ілюстраціями. Це надає змогу здобувачам освіти не лише засвоїти художній стиль мовлення, а й допомагає запам'ятати послідовність подій художнього твору і формує комунікативні компетентності.

Отже, робота в середовищі інформаційних технологій сприяє розвитку у здобувачів освіти розуміння змісту кожної дії, її взаємозв'язок з іншими діями, формує і конкретизує завдання, виділяє етапи виконання, проводить аналогії і здійснює перенесення умінь у нові умови, досліджує невичерпні можливості освітньої системи. З метою підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання (мультипредметний тест) пропонуємо використовувати зазначені педагогічні технології, підтвердженні практичною діяльністю учителів-практиків. Застосування інноваційних технологій сприяє формуванню самостійності,

відповідальності та креативності здобувачів освіти. Резюмуючи вищевикладене, можна стверджувати, що педагогічні цілі використання інформаційних технологій визначаються можливістю підвищення мотивації навчання за рахунок застосування сучасних засобів використання інформації, підвищення рівня її емоційного сприйняття, формування умінь реалізовувати різноманітні види самостійної обробки значних обсягів інформації.

Список використаних джерел

1. Гнатюк Л.П. Українська мова. Особливості практичного застосування / Гнатюк Л.П., Бас-Кононенко О.В. Київ : Знання-Прес, 2006.

2. Пересунько Т.М. Інноваційні технології навчання у розвитку творчих здібностей на уроках української мови та літератури. URL : http://osvita.ua/school/lessons_summary/mova/8360.

Поляк І. П.,

УДК 371.32

канд. філол. наук,
старший викладач кафедри української
мови і літератури та методик їх навчання,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка, м. Кременець

Кібиш І. Б.,

здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка, м. Кременець

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ РОДУ, ЧИСЛА ТА ВІДМІНКА ПРИКМЕТНИКІВ У 6 КЛАСІ

Одним із принципів положень програм для вивчення української мови у 6 класі є розвиток обширного усного та писемного мовлення учнів. Це включає в себе завдання вчителя щодо поповнення та активізації словникового запасу, формування умінь усного та писемного висловлювання, а також забезпечення когнітивного розвитку школярів. Таким чином, на кожному уроці необхідно працювати над використанням слова та словосполучення, виразним висловленням, точністю та адекватністю їх застосування, розвивати в учнів інтерес та увагу до мови під час вивчення граматичного матеріалу.

Прикметник, порівняно з іншими частинами мови, має нескінченні можливості збагачення та уточнення словникового запасу дітей, надання точності та емоційного забарвлення висловленням. Це особливо важливо, оскільки мовлення шестикласників може бути обмеженим та одноманітним через недостатнє використання прикметників та невміння ефективно застосовувати їх багатозначність і синоніміку.

Сучасні українські мовознавці мають різне бачення щодо сутності поняття прикметника. Найбільш виразне трактування цього поняття відображене у працях М. Плюща та І. Ющука. Зокрема, науковці опираються на розділення прикметників на лексико-граматичні розряди. Усі прикметники вони диференціюють на якісні, відносні та присвійні. Однак ще виокремлюють проміжні групи прикметників, а саме якісно-відносні, відносно-якісні, присвійно-якісні та присвійно-відносні. Такий розподіл пов'язаний із контекстом вживання.

У 6 класі тема "Прикметник" вивчається упродовж 13 уроків [1, 29–30]. Учні мають можливість повторити вивчений матеріал про рід та число прикметника, а також вивчити основні лексико-граматичні розряди та їх відмінки.

При вивченні роду прикметника учні повинні засвоїти таке:

1. Прикметник в однині може змінюватися за родами.
2. Рід прикметника залежить від іменника (прикметник виступає узгоджувачим словом при визначенні роду іменника).

3. Прикметники чоловічого роду відповідають на питання який? і мають флексію -ий (-ій), жіночого роду відповідають на питання яка? і мають флексію -а (-я), прикметники середнього роду відповідають на питання яке? і мають флексію -е (-є) та у множині прикметники не диференціюються за родами.

Для шестикласників вчитель може використати такі дидактичні вправи: "Грамматична казка" (постановка прикметників у трьох родах), "Творча робота" (пропонується табличка, де від поданих іменників потрібно утворити прикметники та записати їх за родами); "Метод кубування", "Складання сенкана", "Виправ помилку", "Аналіз мовних явищ", тощо. Також для засвоєння роду прикметника доречно використовувати платформи "Мій клас" та "Едера". Наводимо приклад завдань: Прочитай і проаналізуй. Виконай завдання Мишки. Вибери прикметники жіночого роду: *глибоке, активні, милий, красива*.

Отже, при визначенні роду прикметників шестикласники виконують такий послідовний набір дій: 1) визначають іменник, який пов'язаний з прикметником; 2) встановлюють рід цього іменника; 3) визначають рід прикметника відповідно до роду іменника.

Для того, щоб демонструвати, що прикметники у множині за родами залишаються незмінними, можна запропонувати дітям дописувати закінчення

прикметників у словосполученнях, наприклад: *червон... стрічки, червон... яблука*. Учні легко звертають увагу, що прикметник має однакову форму в множині, й, отже, за родами не зазнає змін.

У процесі вивчення прикметників учні повинні оволодіти такими знаннями:

а) прикметники піддаються змінам відповідно до чисел.

б) кількість прикметників залежить від числа іменника, до якого вони відносяться.

в) у множині прикметники залишаються незмінними за родами.

г) прикметники у множині відповідають на питання "які?" та мають закінчення – *перші, -і*.

Український мовознавець М. Плющ висловлює думку, що "для введення учнів у цю тему доцільно застосовувати дедуктивний метод, представивши гіпотезу: можливо, що прикметник, що залежить від іменника, враховує не лише рід іменника, а й його число. Після аналізу мовного матеріалу шестикласники приходять до висновку, що число прикметника також залежить від числа іменника. Зокрема, особливу увагу приділяється формі множини" [2, с. 183].

Для формування навичок у правописі родових закінчень прикметників та закінчень у множині важливо розвивати в учнів уміння встановлювати відповідність між родом і числом прикметників та родом і числом іменників.

Вивчаючи відмінювання прикметників, шестикласники повинні розуміти, що відмінок прикметника визначається відмінком іменника. Це можна продемонструвати на таблиці відмінкових закінчень прикметників для чоловічого та середнього родів і відмінкових закінчень прикметників для жіночого роду. Робота з таблицями допоможе учням основної школи відслідковувати, як прикметники змінюються за відмінками, а також ставити відмінкові питання до прикметника.

Шестикласники можуть відзначити, що відмінкові закінчення іменника та відповідного прикметника різні. Визначення відмінка прикметника можна встановити, визначивши відмінок іменника; відмінкове закінчення прикметника збігається із закінченням питання, на яке він відповідає (який? , якого?).

Практика різних вправ на визначення відмінків прикметників і правильне використання їхніх відмінкових форм у словосполученні та реченні повинна поєднуватися з систематичною роботою над розвитком усного і писемного мовлення учнів основної школи.

Можна використати таку вправу:

Гра "Відмінковий ланцюжок": учитель називає прикметник у називному відмінку, а учень повинен сказати прикметник у родовому відмінку, і так далі. Виграє той, хто робить найменше помилок. На дошці – текст: учні повинні

дописати закінчення прикметників та визначити їхні відмінки, враховуючи рід іменників у словосполученнях.

Отже, вся система, спрямована на оволодіння граматичними категоріями прикметника, має за мету свідоме розуміння учнями особливостей цієї частини мови в порівнянні з іменником і розвиток навичок використання прикметників в різних мовних ситуаціях. У подальших наукових розвідках дослідимо методику вивчення граматичних категорій прикметника на матеріалі твору "Готель "Велика Пруссія" Богдана Коломійчука.

Список використаних джерел

1. Модельна навчальна програма "Українська мова" 5-6 класи для закладів загальної середньої освіти / за ред. Голуб Н. Б., Горошкіної О. М. Електронне видання. Київ : КОНВІ ПРІНТ 2021. 48 с.

2. Плющ М. Я. Граматика української мови : у 2 ч.: підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. Київ : Вища школа, 2005. 288 с.

Радкевич О. П.,

д-р пед. наук, старший дослідник,
головний науковий співробітник
відділу моніторингу та оцінювання
якості загальної середньої освіти,
Інститут педагогіки Національної академії
педагогічних наук України, м. Київ

УДК 37.018.43:371.13

ЕЛЕКТРОННІ СИСТЕМИ В ОЦІНЮВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У контексті підвищення вимог до професійної діяльності педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, актуалізується значущість використання електронних систем оцінювання, здатних відобразити не лише результати навчання учнів, але й процес викладання. Електронні системи оцінювання дають змогу використовувати об'єктивні, надійні та прозорі методи оцінювання, а також сприяють підвищенню ефективності та зручності його проведення. Сучасні підходи до оцінювання якості професійної діяльності вчителів значною мірою ґрунтуються на компетентнісному підході. Це означає,

що оцінювання не повинно обмежуватися лише кількісними показниками, а має враховувати широкий спектр компетентностей, які містять знання, вміння, навички та якості педагогів. Електронні системи оцінювання можуть використовуватися для моніторингу цих різноманітних аспектів професійної діяльності, забезпечуючи більш глибоке та всебічне розуміння її ефективності.

У контексті ролі цифрових технологій в процесі оцінювання, електронні системи сприяють інтеграції різноманітних джерел даних та методів аналізу. Це охоплює оцінки, що отримані з різних джерел (тести, проєкти, портфоліо), а також відгуки учнів і колег, що дає змогу педагогам отримувати більш повну картину своєї роботи та визначати напрями для подальшого професійного розвитку.

Електронні системи оцінювання стають все більш популярними у загальній середній освіті, оскільки вони дають змогу підвищити ефективність процесу оцінювання професійної діяльності вчителів [1, с.168]. Застосування таких систем сприяє не лише точнішому вимірюванню навчальних досягнень учнів, але й відображає якість професійної діяльності педагогів. Зауважимо, що важливим аспектом електронного оцінювання є його вплив на розвиток професійних компетентностей педагогів. Як підкреслюється у дослідженнях Harvey, J. та Purnell, S. [2], впровадження електронних систем потребує від вчителів не тільки технічної обізнаності, але й глибокого розуміння методологічних основ оцінювання. Таким чином, електронне оцінювання стає каталізатором професійного розвитку педагогічних працівників.

Вивчення теоретичних моделей і підходів до електронного оцінювання свідчить про потенціал цих систем у підвищенні кваліфікації педагогів та покращенні якості освітнього процесу. Як аргументують І. Воротникова та Н.Чайковська [3, с.362-363], електронне оцінювання сприяє не тільки оцінці знань учнів, але й забезпечує педагогам зворотний зв'язок щодо ефективності навчальних стратегій і методів.

Застосування електронних систем оцінювання в освітньому процесі дає змогу збільшити оперативність оцінювання професійної діяльності педагогічних працівників. Такий підхід сприяє формуванню точного та багатогранного розуміння їхньої професійної компетентності та ефективності. Зауважимо, що методологічний інструментарій для дослідження повинен охоплювати різноманітні критерії та показники, що відображають ключові аспекти професійної діяльності педагогів. Важливо інтегрувати як кількісні, так і якісні показники, які можуть включати оцінку ефективності викладання, розвиток критичного мислення учнів, інноваційні підходи в навчанні, та здатність до професійного розвитку.

У процесі визначення критеріїв та показників для ефективності електронних систем оцінювання професійної діяльності педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, важливо враховувати такі аспекти, як відповідність освітнім стандартам, ефективність управління навчальним процесом, забезпечення зворотного зв'язку для учнів, вчителів та інтеграція з сучасними технологічними рішеннями. Такий підхід дає змогу не лише оцінити поточний стан, але й спрямувати подальший професійний розвиток педагога.

У контексті сучасної освітньої практики ці системи дають змогу об'єктивізувати та автоматизувати процес оцінювання професійної діяльності, а також сприяють підвищенню її якості. Ураховуючи викладене, до таких систем доцільно віднести системи управління навчанням (learning management system – LMS), а саме: *Moodle*, *Canvas*, *Blackboard* тощо. Розглянемо більш детально означені системи. Зокрема: *Moodle* – дає змогу педагогам створювати інтерактивні курси, що сприяє розвитку навичок учнів у галузі цифрових технологій. Вона спрямовує вчителів на використання різноманітних цифрових інструментів, таких як мультимедійні матеріали, інтерактивні тести, форуми для обговорень та інші електронні ресурси, що підвищує їхній професійний рівень у сфері цифрової культури; *Canvas* – надає педагогам можливість розподіляти навчальні матеріали ефективніше, що сприяє підвищенню їхньої продуктивності. На електронній платформі легко оновлювати матеріали та робити їх доступними для здобувачів загальної середньої освіти, що зменшує час на підготовку та розподіл навчальних ресурсів; *Blackboard* – спрямовується на професійний розвиток педагогічних працівників в частині аналітики, розроблення та проведення оцінювання результатів навчання учнів у більш гнучкий та ефективний спосіб.

Іншим інструментом є *Schoology*, що інтегрується з різноманітними навчальними інструментами та системами управління навчанням. *Schoology* охоплює функції управління навчанням, оцінюванням та спільнотами учнів, що дає змогу вчителям тримати під контролем своє викладання та оцінювання. *Google Classroom* також широко використовується в освітньому процесі. Ця платформа інтегрується з іншими сервісами Google, такими як *Google Docs* та *Google Sheets*, і використовується для розподілу навчальних завдань, збору робіт здобувачів освіти та їх оцінювання. *Google Classroom* дає змогу вчителям ефективно керувати процесом навчання та оцінювання. Також існують спеціалізовані інструменти для оцінювання професійної діяльності вчителів, як *Teachscape*. Ця платформа зосереджена на професійному розвитку та оцінюванні професійної діяльності вчителів. Вона охоплює відео спостереження, інструменти самооцінювання та взаємного оцінювання, що дають змогу вчителям аналізувати й вдосконалювати свою практику викладання.

Використання LMS має безпосередній вплив на розвиток професійної діяльності педагогів та зокрема оцінювання. По-перше, це дає змогу педагогам ефективно адаптувати навчальний процес до потреб і можливостей кожного учня, підвищуючи індивідуалізацію навчання. По-друге, використання цифрових інструментів в навчанні розвиває цифрову компетентність самого викладача, що є важливим аспектом у сучасному освітньому середовищі. Використання LMS сприяє також розвитку педагогічної майстерності через можливості для співпраці та обміну досвідом між викладачами. Ці системи сприяють створенню спільнот практик, де викладачі можуть обговорювати освітні стратегії, обмінюватися ресурсами та вдосконалювати методики викладання. Вони сприяють розвитку цифрових навичок, покращують ефективність організації навчального процесу, удосконалюють навички оцінювання та підвищують гнучкість у викладанні. Ці аспекти є ключовими для професійного зростання педагогів.

Розглянемо роль електронних систем LMS, таких як *Proctorio* та *ExamSoft*, у процесі оцінювання професійної діяльності педагогічних працівників у закладах загальної середньої освіти. *Proctorio* є системою дистанційного нагляду, що використовується для проведення екзаменів онлайн. Ця система застосовує алгоритми штучного інтелекту для аналізу поведінки здобувачів освіти під час тестування, забезпечуючи академічну доброчесність. Використання *Proctorio* дає змогу школам мінімізувати шахрайство під час екзаменів. Для педагогів ця система дає змогу ефективно контролювати процес оцінювання, зменшуючи адміністративне навантаження. *ExamSoft* є багатофункціональною платформою, що охоплює створення, управління та аналіз екзаменаційних даних. Ця система забезпечує педагогам інструменти для деталізованого аналізу результатів навчання учнів, дозволяючи виявляти слабкі місця в навчальному процесі та адаптувати навчальні матеріали й методики навчання відповідно до потреб учнів. Використання *ExamSoft* сприяє підвищенню об'єктивності та точності оцінювання, а також забезпечує надійність зберігання та обробки даних.

Впровадження таких систем з одного боку дає вчителям можливість зосередитися на професійній діяльності, мінімізуючи час, витрачений на організацію та адміністрування екзаменів. З іншого боку, існують виклики, пов'язані з необхідністю освоєння нових технологій та методик, а також з питаннями етики та конфіденційності. Основною проблемою використання електронних систем оцінювання професійної діяльності педагогічних працівників є технічні обмеження. Це пов'язано з тим, що багато шкіл не мають необхідного обладнання або технічної підтримки для ефективного використання означених вище LMS систем. Крім того, існує ризик залежності від технічних

засобів, що може погіршити педагогічні навички вчителів, їх здатність до імпровізації та адаптації у непередбачуваних обставинах [4, с.829].

Головною перевагою електронних систем оцінювання є їх здатність збирати, обробляти та аналізувати великі обсяги даних. Це охоплює результати тестувань, оцінювання знань учнів, а також зворотний зв'язок від учнів і батьків. Такий підхід сприяє об'єктивному висвітленню ефективності професійної діяльності вчителів та дає змогу адміністрації шкіл розробляти стратегії для підвищення якості навчання [5, с.92]. Також важливо враховувати психологічні аспекти. Вчителі можуть відчувати стрес і тиск через постійний моніторинг їхньої роботи. Це може впливати на мотивацію та професійне самопочуття вчителів. Тому, необхідно забезпечити підтримку та тренінги для вчителів, щоб допомогти їм ефективно інтегрувати електронні системи оцінювання у свою роботу [6]. Іншою перспективою є розвиток адаптивних систем оцінювання, які можуть бути налаштовані з урахуванням індивідуальних особливостей кожного вчителя. Такі системи дозволять забезпечити гнучкість у вимірюванні якості професійної діяльності, враховуючи різноманітність навчальних стилів та підходів [7, с.56].

Підсумовуючи, можна зазначити, що електронні системи оцінювання стають важливим інструментом у професійній діяльності педагогічних працівників закладів освіти. Вони не лише сприяють об'єктивному та ефективному оцінюванню навчальних результатів учнів, але й стимулюють педагогів до неперервного професійного розвитку.

Список використаних джерел

1. Sclater, N., Conole, G., Warburton, B. E-assessment. In contemporary perspectives in E-Learning Research, Routledge, 2006, pp. 165-177.
2. Harvey, J., Purnell, S. Technology and Teacher Professional Development. 1995. URL: <https://eric.ed.gov/?id=ED393831> (дата звернення: 27.01.2024).
3. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва : навч.-метод. посіб. / Упоряд.: Воротникова І.П. Чайковська Н.В. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 456 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31742> (дата звернення: 27.01.2024).
4. Zhao, Y., Frank, K. A. Factors affecting technology uses in schools: An ecological perspective. American Educational Research Journal, 2003. № 40(4), pp. 807-840
5. Hattie, J., Timperley, H. The power of feedback. Review of educational research, 2007, № 77.1, pp. 81-112.
6. Sims, S., Fletcher-Wood, H. Characteristics of effective teacher professional development: what we know, what we don't, how we can find out. Teacher Tool Kit. 2018. URL: <https://improvingteaching.co.uk/characteristics-cpd/> (дата звернення: 27.01.2024).

7. Ляшенко, О. І. Адаптивне навчання як ознака сучасних дидактичних систем. Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України. 2017. с. 56-57.

Скирда Т. С.,

УДК 37.01.09

канд. пед. наук,

старший викладач кафедри іноземних мов,

Національний авіаційний університет, м. Київ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВІЙСЬКОВО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Модернізація освітнього процесу, спрямованого на вдосконалення військово-патріотичного виховання, зумовлює вивчення методологічних, теоретичних і методичних підходів до його реалізації. Аналіз зарубіжного досвіду (Дж. Бадетс, С. Беннет, Дж. Каммінс, Р. Гарсія, Ч. Грант, Д. Голднік, Р. Фарен, Ф. Генрі, П. Горські, Р. Калін, К. Маклеод, Д. Тейлор, К. Татор, П. Альтерман, М. Керрей, Х. Грін, Т. Елліот, Дж. Маршалл, Дж. Сакс, В. Кар, Дж. Гайс, Г. Вінстанелі та інші) дозволяє виявити значні світові досягнення і впровадити їх у вітчизняну практику. Пріоритетне значення набуває звернення до досвіду провідних країн, який формується в процесі розвитку і становлення демократії (США, Великобританії, Канади та Австралії).

Варто зазначити, що військово-патріотичне виховання в англомовних країнах реалізується в межах громадянського виховання, яке виступає одним із засобів підтримки суспільної стабільності. В його основі лежить ідея формування державної "національної" самоідентифікації. Таким чином, провідним механізмом формування патріотичної позиції учнівської молоді в англомовних країнах є сприяння національній єдності населення та державній самоідентифікації громадян шляхом реалізації програми громадянського виховання населення в закладах освіти. Саме на навчальні заняття покладається місія з підготовки громадян з високим громадянською свідомості та патріотизму [1; 2; 4].

Ідея громадянства протягом всього періоду розвитку суспільства знаходить відображення в традиційному протистоянні особистого і громадського інтересу, при цьому співвідношення понять "людина" і "суспільство" в різні часи приймало

різні форми і диктувало своє представлення про людину як громадянина. Розуміння необхідності модернізації та актуалізації громадянського виховання в англомовних країнах привело до консолідації зусиль по централізації вимог в умовах децентралізованої системи освіти та посиленню контролю за вихованням активних громадян.

Провідною ідеєю сучасного громадського та патріотичного виховання учнівської молоді США, Канади, Австралії та Великобританії є ідея формування соціальної та політичної активності громадянина на основі таких підходів, як аксіологічний, культурологічний, особистісний, діяльнісний відповідно до яких були виділені наступні педагогічні принципи їх реалізації: культурно-історична значимість, демократична спрямованість, соціальна інклюзивність та інституційність [3].

Стратегія виховання учнівської молоді в США, Канаді, Австралії та Великобританії має на меті формувати національну ідентичність громадян, розвивати в молоді високий рівень громадянської відповідальності та соціальної активності. На основі цих якостей формується особистість, яка гідно виконує свій громадянський обов'язок і у потрібний момент зробить все від неї залежне для збереження чи покращення життя суспільства своєї держави. Військовий напрям виховання в більшості освітніх закладів трансформується у спортивну підготовку, хоча наявні й освітні установи з військовим спрямуванням [5; 6].

Різноманітні форми і методи навчання передбачають також широкий спектр дидактичних матеріалів і засобів, а саме: навчальні посібники, монографії, біографії, автобіографії, історичні сюжети, фільми, відеозаписи, епоси, поетичні твори, документи, події в яких обговорюються і роз'яснюються різні аспекти існування людей в режимі демократії, комп'ютерні та онлайн технології.

Реалізація громадянського виховання студентів США, Великобританії, Канади та Австралії досягається за рахунок виконання ряду умов на регіональному рівні:

- структурно-функціональна інтеграція навчальних занять з різними інститутами суспільної, політичної та державної належності;
- регулювання міжкультурної комунікації, що визначає міжнародний склад учнів, створення навчальної середовища навчальних занять, підбір спеціалізованих навчальних програм;
- підбір компетентних педагогічних кадрів (компетентність викладача визначається наявністю у нього самої активної громадянської позиції).

Таким чином, розуміння сутності процесу громадянського виховання в англомовних країнах передбачає обґрунтування його закономірностей, що

визначають спрямованість та успішність процесу досягнення поставленої педагогічної мети. Виховання здійснюється тільки на основі активності, що виявляється у взаємодії дитини з навколишнім соціальним середовищем, в умовах гармонізації суспільних і особистих інтересів.

Зв'язок виховання з життям, рівнем соціально-політичного та культурного розвитку сучасного суспільства обумовлений пошуком і формуванням культурної єдності, підтриманням політичного (демократичного) базису держави, громадянського суспільства. Виховний процес має цілеспрямований характер, що припускає опору на певну систему ідей, що визначають цілі виховання. Природовідповідність громадянського і патріотичного виховання визначає послідовність формування активної громадянської позиції учнів з урахуванням вікових особливостей, наявності певного життєвого досвіду та готовності до участі в різних формах діяльності. Так, в межах основного навчального навантаження виховання може набувати такої форми: лекція, семінар, проект, конференція, вистава, бесіда, урок, організована практики. В межах організації дозвілля громадянське виховання може реалізовуватися в таких формах взаємодії: бесіда, клубна діяльність, симулювання дій (вибори, голосування тощо) театр, виставки, зустрічі тощо.

Список використаних джерел

1. Barr H. Toward a model of citizenship education: Coping with differences. Democracy at the crossroads. London: Lexington Books, 2005. P.55-75.
2. Englund T. Rethinking democracy and education: towards an education of deliberative citizens. The Routledge Falmer Reader in Philosophy of Education. London: Routledge, 2005. 272p.
3. Gearon L. A Practical Guide Teaching Citizenship in the Secondary School. London: Routledge, 2007. 140 p.
4. Gilardi S. Inquiry-Based Learning and Undergraduates' Professional Identity Development: Assessment of a Field Research-Based Course. Innovative Higher Education, 2010. Vol.34. Issue 4. P.245-256.
5. Moreau J. Schoolbook Nation: Conflicts over American History Textbooks from the Civil War to the Present. University of Michigan Press, 2004. 408p.
6. Lowe D. M. Civic Education in the United States: Lessons for the UK. Parliamentary Affairs 2002, URL: https://www.academia.edu/77047481/Civic_Education_in_the_United_States_Lessons_for_the_UK (дата звернення: 25.06.2023).

Шульжук Н. В.,

УДК 811.161.2'271:373-057.87

канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри стилістики
та культури української мови,
Рівненський державний
гуманітарний університет, м. Рівне

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНЯ

Постановка проблеми й актуальність дослідження. Виразна ознака гуманітарної науки – орієнтація на практичні потреби суспільства, з-поміж яких – спілкування. У мовознавстві усталеною є думка про спілкування як усвідомлений та цілеспрямований інформаційний обмін між людьми, внаслідок якого встановлюють емоційний контакт. Не виникає розбіжностей і щодо визначення основних функцій спілкування – соціальної (обмін інформацією, передача знань/досвіду, формування норм суспільної поведінки), соціально-психологічної (комунікативне самовираження особистості у процесі комунікації, її ототожнення себе із певною групою в соціуму) та індивідуально-психологічної (формування свідомості, активізація психічних процесів, підтримка фізичного здоров'я та працездатності). Проте останнім часом не так багато праць, предметом наукового аналізу яких стають тенденції в суспільній комунікації (розширення сфери усного мовлення через посередництво мобільного телефону і писемного через посередництво SMS-повідомлення та електронної пошти, короточасні емоційні мовленнєві контакти, перевага накопичення інформації над її обговоренням та ін.), що створює підстави для **активізації** досліджень про нові аспекти проблеми формування мовної особистості, яка прагне самовираження і самоствердження. Зростання ж мобільності та взаємної вимогливості членів соціуму один до одного у професійних колективах, де вони перебувають упродовж тривалого часу, помітно зменшує частку родинного спілкування, що посилює розбіжності між представниками різних поколінь і нерідко провокує конфліктну мовленнєву поведінку. Щоб попередити таку комунікативну взаємодію та ефективно подолати її наслідки, у мовної особистості має бути сформована комунікативна грамотність.

Мета повідомлення – обґрунтувати доцільність створення на уроці української мови когнітивно-комунікативного простору, в якому в учня виникає мотивована потреба формування комунікативної грамотності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Що ж таке комунікативна грамотність? Це адекватна комунікативна поведінка мовця, що демонструє його знання норм, правил, прийомів ефективного й безконфліктного спілкування й уміння адекватно застосовувати їх у конкретній комунікативній ситуації.

Шкільна програма з української мови передусім фокусує увагу вчителя на таких компонентах грамотності, як орфографічна, пунктуаційна та нормативно-мовна. Випускнику ж школи як членові суспільства важливо виявляти здатність вибудовувати відповідний конкретній мовленнєвій ситуації прагматичний простір, переконувати, зацікавлювати співрозмовника, ідентифікувати імпліцитні смисли у його висловлюваннях та ін. Якщо із мовною грамотністю пов'язують безпомилковість мовлення, то із комунікативною – його ефективність (застосування стереотипів спілкування, що відповідають ситуації та її чинникам – адресанту, адресату, їх комунікативним та соціальним ролям, національності, віку, рівню культури, психоемоційному стану та ін.). Комунікативна ж безграмотність з великою вірогідністю призводить до конфліктів не лише виробничих і сімейних, а й до соціальних та політичних.

Прикметно, що останнім часом мовознавці, активізуючи свої наукові пошуки в галузі комунікації, розкривають природу і сутність тексту за межами власне синтаксису і семантики та фокусуються не стільки на традиційних лінгвістичних параметрах тексту, скільки на його посередництві у процесі комунікативної взаємодії мовців в умовах конкретної ситуації (дискурсі). Очевидно, що дискурс – поняття ширше за обсягом: воно корелює із категоріями логіки, психології, філософії і передбачає зв'язок із досвідом, інтелектом мовця та способом вираження його знань про довкілля. Текст же – центральна ланка дискурсу, оскільки він містить компоненти, що піддаються "смиловому і комунікативно-прагматичному дешифруванню" [1, с. 155].

Дослідниця М. Дворжецька визначає дискурс як "мовленнєву діяльність у певній комунікативній сфері" [3, с. 17].

Нам імпонують міркування О. Селіванової, яка синтезувала наявні тлумачення дискурсу в такі основні типи значень, як-от: зв'язний текст у контексті супровідних фонових чинників, замкнена цілісна комунікативна ситуація, стиль мовного спілкування і зразок мовленнєвої поведінки у певній соціальній сфері, що "має певний набір змінних" [7, с. 91]. Поділяємо й міркування Л. Колток, яка інтерпретує дискурс як складне комунікативне явище, для якого важливим є соціальний контекст, що дає уявлення як про учасників комунікації, так і про її екстралінгвістичні параметри [5, с. 10].

Виклад основного матеріалу. Оскільки дискурс – подія соціальна, що відбувається через посередництво вербальних і невербальних знаків у певних

соціокультурних умовах спілкування, то вчені виокремлюють такий його різновид, як статусно-орієнтований, що формують відповідні суспільні інституції (політичний, науковий, медичний, військовий, релігійний, юридичний, педагогічний та ін.). Метою останнього є соціалізація нового члена суспільства, передача йому певних знань, формування відповідних умінь, навичок, соціальних цінностей.

Педагогічна взаємодія – ключова категорія навчально-педагогічного дискурсу як "семіотичного процесу формування та інтерпретації навчальних текстів у цілісній, замкненій комунікативній ситуації у сфері організованого навчання" [2], результатом якого є формування комунікативного простору для суб'єктів знань. Педагогічна взаємодія визначає не лише мотивацію навчальної діяльності учнів, а й результат освітнього процесу як інтелектуального продукту. У цій взаємодії учитель демонструє "уміння спілкуватися в типових умовах професійної діяльності, володіти потенціалом дидактичного дискурсу, презентувати нормативні та доступні для сприйняття навчальні тексти, розв'язувати за допомогою мовних засобів комунікативні завдання" [8, с. 41].

Інтелектуальна взаємодія учня та учителя соціально орієнтована і передбачає асиметричні (статусні) відносини, оскільки суб'єкти взаємодії виконують різні соціальні ролі. Такий вид взаємодії може мати взаємонаправлений та однонаправлений вектори. Останній, орієнтований на суб'єкт-об'єктні відношення, що інтелектуальну діяльність учителя зводять до передачі знань та керування пізнавальною діяльністю учня, на жаль, переважає в сучасній школі. Такий вид взаємодії виявляється неефективним, оскільки ігнорує перспективні підходи до вивчення мови (комунікативно-діяльнісний, функційно-стильовий та ін.) та унеможлиблює застосування вагомих для ефективної комунікації здобутків таких новітніх галузей знань, як комунікативна лінгвістика, лінгвістика впливу, еколінгвістика, прагмалінгвістика, дискурсологія, лінгвістична конфліктологія, соціолінгвістика та ін.

Отже, пасивність учня як учасника навчально-педагогічної комунікації, обмежує не лише мотивацію його пізнавальної діяльності, а й можливість усвідомлено здійснювати вибір мовних засобів для ефективного спілкування. Зауважимо, що сучасний школяр інформаційно незалежний від учителя, оскільки за короткий проміжок часу, не виходячи з дому чи навчальної аудиторії, через інтернет-мережу може швидко віднайти потрібну інформацію. Тому вчитель не може залишатися банальним транслятором навчальної інформації, він має виявляти здатність "читати" свого учня, брати до уваги його психоемоційний стан, орієнтувати його на свідоме засвоєння навчального матеріалу та спонукати до відповідних коментарів, обґрунтувань та ін. З іншого

боку, домінанта віртуального простору в житті школяра (в умовах того ж онлайн-навчання) суттєво зменшує його потребу грамотно і продумано викладати думки, адже символи і знаки в мережі заміняють висловлювання/тексти, презентацію вражень та емоцій. Зменшення частки безпосереднього спілкування призводить до знеособлення навчально-педагогічної комунікативної взаємодії вчителя й учня: є доволі насичена навчальна програма, яку вчителю необхідно виконати, тому відволікатися на переживання учня немає часу. Знеособленою нерідко виявляється і позаурочна комунікація вчителя з учнями та їхніми батьками: передача інформації у Viber-групі, блозі та ін. Безініціативне спілкування закономірно провокує ускладнення комунікативної взаємодії.

Саме тому науковці порушують питання про необхідність формування мовної особистості, яка не лише засвоїла теоретичний матеріал з української мови (мовна компетенція), а й демонструє здатність до адекватної комунікативної поведінки, виявляючи ознаки комунікативної грамотності. Назріла необхідність активізації у проблемному полі лінгводидактики такого поняття, як "комунікативна поведінка мовця". Потребує змін і традиційна методика навчання української мови в школі, основою для якої мають стати результати досліджень у новітніх галузях знань, сформованих унаслідок лінгвістичного експансіонізму, що зумовлює трансформацію змісту класичних розділів мовознавчої науки [4]. Це сприятиме формуванню дискурсивної компетенції – "здатності мовної особистості будувати і сприймати цілісні дискурси різних типів відповідно до комунікативного наміру в межах ситуації спілкування" [6, с. 255].

Висновки. Отже, традиційна орієнтація вчителя-філолога на формування орфографічної, пунктуаційної та нормативно-мовної грамотності учня протребує корекції у зв'язку із важливістю комунікативної грамотності в умовах загрозливих тенденцій спілкування в сучасному соціумі, що нерідко призводять до деструктивної комунікації. В умовах навчально-педагогічного дискурсу вчитель-філолог у процесі навчальної взаємодії з учнем має прагнути вибудувати когнітивно-комунікативний простір, у якому узгоджуються тезауруси суб'єктів знань – авторів підручника, вчителя, учня – та виникає умотивована потреба останнього оволодіти прагматичними законами спілкування у різних кооперативних та конфліктних комунікативних епізодах.

Список використаних джерел

1. Вороновська Л. Г. Універсальні та специфічні особливості визначення ознак художнього дискурсу. *Теоретична і дидактична філологія*. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 20. С. 155–166.

2. Габідулліна А. Р. Навчально-педагогічний дискурс як лінгвістичний феномен. *Мовознавство*. 2009. № 6. С. 70–78.
3. Дворжецька М. П. Фонетика англійської мови : фоностилістика і риторика мовленнєвої комунікації : посіб. для студ-в філол. спец. вищ. закл. освіти. Вінниця : Нова книга, 2005. 240 с.
4. Денисова С. П. Нові об'єкти лінгвістики: міф чи реальність? *Актуальні проблеми іноземної філології: лінгвістика та літературознавство* : міжвуз. зб. наук. ст. Бердянськ : БДПУ, 2012. Вип. VII. С. 6–14.
5. Колток Л. Б. Педагогічний дискурс як засіб інтенсифікації навчально-виховного процесу в сучасній вищій школі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Київ, 2009. 20 с.
6. Кучерява О. Система роботи з формування дискурсивної компетенції у сфері писемної комунікації. *Вісник Львівського університету. Серія Філологічна*. 2010. Вип. 50. С. 254–261.
7. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
8. Симоненко Т. Базова система вправ у роботі над розвитком професійно-комунікативних умінь студентів-філологів. *Українська мова і література в школі*. 2005. № 7. С. 40–43.

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Баранцова І. О.,

УДК 378.013.43:316.72

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри методики
викладання германських мов,
Мелітопольський державний
педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького, м. Запоріжжя

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ПОЛІЕТНІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

Динамізм сучасних соціальних перетворень торкнувся всіх основних сфер життя суспільства. У період зміни і затвердження нових цінностей освіта перетворюється у важливий фактор формування культури особистості. Перспективи розвитку сучасної освіти орієнтовані на вільні та відповідальні відносини її учасників, на активність і унікальність її діячів і вимагають уваги до іманентних якостей особистості. Акценти переміщуються від утилітарного підходу до педагога як виконавця, який виконує соціально значущі функції, до особистісного підходу з орієнтацією на розвиток суб'єктності та особистого потенціалу діяча, який забезпечує трансляцію культури в соціальному просторі.

Таким чином, в умовах зміни усталених цінностей як ніколи важливим є акцентування уваги на підготовці вчителя, здатного керувати гармонійним розвитком особистості школярів, залучати дітей до загальнолюдських і національних ідеалів і духовних цінностей. Учитель, який виступає активним суб'єктом педагогічного процесу, має бути здатним не тільки до адаптації, а й до ефективної діяльності в умовах поліетнічного середовища.

Одним з природних механізмів подолання наростання негативних тенденцій в суспільстві і гуманізації міжнаціональних відносин є система освіти.

Розглядаючи функції сучасної системи освіти в масштабах цих змін, дослідники відзначають, що вона набуває статусу особливого механізму громадського і культурного розвитку, стає простором особистісного розвитку кожної людини.

Не випадково дуже рельєфно позначився в останні роки інтерес сучасних вчених до проблеми формування культури особистості в освітньому просторі саме в умовах поліетнічного середовища (В.Бойченко, Ю.Кушнір, С. Лук'янчук, А. Солодка, Ю.Сорока, Л.Чумак та ін.).

У зв'язку з цим усвідомлення особливої ролі в суспільстві вчителя через специфіку його педагогічної діяльності, можливості впливати на розвиток особистості дитини накладає високу "культурну відповідальність" на педагогічний університет, так як від того, які погляди і переконання передаватиме своїм учням майбутній учитель, залежить стан шкільного соціокультурного середовища і суспільства в цілому, особливо в умовах поліетнічного середовища.

Можна констатувати, що формуванню і розвитку культури, національної свідомості і міжкультурної толерантності в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя не приділяється належної уваги. Так, не знаходить необхідного відображення в цілях і завданнях вищої педагогічної освіти завдання формування культури як "стрижневого елемента" особистості вчителя, в першу чергу, професійно-педагогічного і національного світогляду (спостерігається відхід від міжкультурної проблематики з огляду на її надмірну ідеологізацію в минулому).

Розрізненість досліджень, переважна спрямованість на емпіричне узагальнення досвіду без створення цілісної концепції формування і розвитку культури вчителя в умовах поліетнічного середовища, не забезпечують необхідних умов для підготовки нового покоління вчителів, які мають високий рівень сформованості професійно-педагогічної культури.

Таким чином, проведений теоретичний аналіз дозволяє сформулювати ряд протиріч, які мають місце в системі педагогічної освіти:

- потребу суспільства у вчителі нового типу, який має стійкі професійно-педагогічні погляди і переконання, що відповідають гуманістичним ідеалам сучасної цивілізації, і домінуванням застарілих методологічних підходів до професійної підготовки вчителя;

- проголошенням в державних документах права вибору учнями світоглядних поглядів і переконань і неготовністю вчителя до реалізації цього права в освітній практиці;

- соціальною необхідністю створення методологічних, теоретичних і практичних основ, що забезпечують ефективність формування і розвитку професійно-педагогічної культури в процесі підготовки вчителя, і очевидною недостатністю досліджень з даної проблеми.

Культури багатьох народів мають в своїй основі єдине начало; їх відмінності пов'язані з умовами, в яких відбувалося їх формування. Необхідно враховувати і ту обставину, що переважна більшість народів живе не в ізоляції. Так, наприклад, Запорізька область України є багатонаціональним і внаслідок цього полікультурним регіоном. Згідно зі статистичними даними, першу за чисельністю

групу населення становлять українці (70,8%), другу – росіяни (24,7%), третю – болгари (1,4%). Крім них в регіоні проживають білоруси, вірмени, татари, євреї, грузини, молдовани, німці, греки і представники інших народів, всього близько 100 національностей, що становлять 3,3%. Кожен народ має свої етнічні та етнокультурні особливості.

Національні культури перерахованих етнічних груп представляють собою результат активної взаємодії і взаємозбагачення суміжних народів. Розвиток полікультурного середовища в поліетнічному регіоні, яким є Запорізька область, визначається наступними основними факторами: багатонаціональним і поліконфесійним складом населення; тривалістю спільного безконфліктного проживання українців, росіян, болгар, татар і т.д..

Однак, виходячи з аналізу міжнаціональної обстановки, можна виділити внутрішньоетнічні і міжетнічні складності в етнокультурній, етномовній та міжнаціональній сферах. До них відносяться:

1) фрагментарне знання обрядів, звичаїв, традицій свого народу, причиною чого є небажання молодого покоління орієнтуватися на традиційну етнічну культуру, що в свою чергу веде до збереження негативних етнічних стереотипів;

2) існуюча в національній політиці полікультурного регіону ієрархія мов і культур (традиційно українській і російській мові і культурі надається першорядне значення), і як наслідок незнання рідної мови його носіями, відмова від мови своєї національності, мовна асиміляція, а також недостатня кількість національних шкіл з вивченням предметів національними мовами;

3) відсутність системи міжкультурної освіти молоді, яка включає освоєння культурологічної національно-регіональної інформації, знання ціннісних орієнтацій взаємодіючих народів.

Вирішення деяких з наведених проблем можливо в разі створення в освітньому процесі відповідних умов для ознайомлення студентів з культурологічно обумовленим вмістом, його осмисленням, прийняттям з метою формування особистості студента як суб'єкта діалогу культур, що дбайливо ставиться до національних культур, мов, традицій, морально-естетичних цінностей, готового до міжкультурної взаємодії в поліетнічному регіоні.

Історичний тип культури, в якому акцент ставиться на традиціях, які виступають в якості головного культурного чинника і відбиває специфіку, номенклатуру і функції мови певної спільноти при вивченні національної культури на передній план висувуються дві її складові – етнофольклорний світ (традиції, звичаї, побутові особливості і свята) і національну мову.

Установка на розвиток особистості за допомогою осягнення культур в історичних середовищах, розгортання діалогу навколо ключових проблем їх виробництва і взаємодії дозволяє усвідомити, що культура має багатогранні прояви в часі і просторі, й це позначається в національній мові, і допомагає визначити місце і призначення людини в сучасному світі.

Загострення низки глобальних проблем життєдіяльності людини в сучасному світі спричинили за собою ломку усталених у свідомості людей стереотипів мислення, поведінки, розпаду звичного морального укладу життя і всієї системи ціннісних орієнтацій. Вихід з ситуації, що склалася неможливий без здійснення реформи культури. Не викликає сумнівів той факт, що сучасному суспільству потрібні вчителі, які мають достатню інтеркультурну компетентність.

Ми дотримуємося думки, що інтеркультурна компетентність майбутніх педагогів включає в себе пізнавальний, розвиваючий, виховний і освітній аспекти.

1. Пізнавальний аспект. Він полягає в тому, що навчання розглядається як засіб збагачення духовного світу особистості. Таке навчання може відбуватися на трьох рівнях: на рівні сприйняття (для цього досить мати уявлення про факти культури); на рівні соціальному (необхідно володіти поняттями і вміння здійснювати будь-яку дію); на рівні особистісного сенсу (необхідні судження, пов'язані з особистісним емоційно-ціннісним відношенням до факту чужої культури).

2. Розвиваючий аспект. Психологічний зміст полягає в тому, щоб розвинути індивідуальність особистості, мотивувати її до перетворювальної діяльності. Розвиваючий аспект включає в себе дві мети: 1) внутрішню (формування самостійності, культурної особистості, розвиток її духовних, моральних якостей); 2) зовнішню (розвиток усіх сутнісних сил індивіда, включення його в соціальну, культурну, трудову діяльність).

3. Виховний аспект. Інтеркультурне виховання розглядається як процес саморозвитку особистості в системі взаємодії і відносин, основу якого становить сім'я, колектив, соціальні спільності.

4. Освітній аспект. У процесі навчання у ВНЗ майбутні педагоги опановують знання, вміння і навички в області культури. Під її змістом розуміється процес формування інтеркультурного кругозору і уміння застосовувати теоретичні знання в соціумі.

До числа обов'язкових інтеркультурних якостей майбутнього педагога відносять: гуманність, високу духовну культуру, моральність, соціальний інтелект, вміння розвивати відносини з людьми різних національностей, вміння проживати в багатонаціональному колективі та ін.

Формування інтеркультурної компетентності майбутніх педагогів здійснюється, в першу чергу, в процесі вивчення педагогічних дисциплін.

Другою важливою областю інтеркультурної підготовки майбутніх вчителів є соціально-виховна діяльність ВНЗ.

Соціально-виховна система передбачає культурно-педагогічну роботу зі студентами, в основі якої лежать особливості профілю, можливості і традиції навчального закладу. Вона сприяє розвитку культурної та активної особистості фахівця, яка відбувається тільки в умовах педагогізації навколишнього середовища і за умови тісної взаємодії з іншими соціальними інститутами.

Формування інтеркультурної компетентності майбутніх педагогів – складний багаторівневий процес, спрямований на розвиток особистісних

якостей, що включає знання, вміння, які дозволяють вільно використовувати накопичений досвід в багатонаціональному середовищі.

Досвід нашої роботи переконує в ефективності описаних вище форм і методів, що застосовуються в процесі вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів, а також в необхідності постійного творчого пошуку шляхів формування високого рівня інтеркультурної компетентності особистості.

Список використаних джерел

1. Виховання особистості: навч.-метод. посібник: у 2 кн. / [уклад. І. Бех]. К.: Либідь, 2013. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. 344 с.
2. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навчальний посібник. К.: Знання, 2008. 566 с.
3. Вища освіта України і Болонський процес: навч.посібник / [За ред. В. Г. Кременя]. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. 38 с.
4. Віденська декларація. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_189

Іванов В. В.,

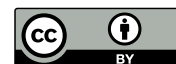
УДК 377.8:159.923.5

викладач педагогіки та психології,
практичний психолог циклової комісії
психолого-педагогічних дисциплін,
Комунальний заклад "Балтський
педагогічний фаховий коледж", м. Балта;
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини, м. Умань

Науковий керівник:

Якимчук Б. А.,

канд. психол. наук, професор,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини, м. Умань

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО ПЛАНУВАННЯ МАЙБУТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ

Роль професійного планування в процесі професійного становлення полягає у виявленні протиріч у системі "професія – людина", а саме у визначенні шляхів її подолання. У своїх наукових працях Щотка О. П., зазначав що професійне планування у цьому зв'язку являє собою самостійне усвідомлене узгодження

професійно-психологічних можливостей людини зі змістом і вимогами професійної діяльності [3].

Актуальність даного питання полягає у розумінні, що розвиток функціонально-психологічної системи професійного планування у майбутніх педагогів, що здобувають педагогічну освіту, пов'язана з тим, що в умовах військово-професійної діяльності молода людина неминуче зіштовхується із численними проблемними ситуаціями, що вимагають навичок і здібностей самостійної ідентифікації і вирішення виникаючих проблем. Специфіка таких проблемних ситуацій тісно пов'язана з етапами професіоналізації (їхніми завданнями, умовами) і локалізується у таких сферах, як особистісна, соціально-психологічна, предметно-діяльнісна, індивідуальна. На думку Саух, О. М., ефективність вирішення професійно обумовлених ситуацій перебуває у прямій залежності від рівня розвитку у майбутнього педагога критеріїв, здібностей і навичок, що становлять функціональний арсенал професійного формування потрібних компетентностей. [2].

Ряд науковців констатують, що на сьогодні рівень розвитку функціонально-психологічної системи супроду професійного планування у більшості студентів педагогічних коледжів залишається низьким. І тут можна проаналізувати декілька причин:

1. Студент найчастіше не надає особливої ролі процесам професійного орієнтування у власному професійному розвитку, не здійснює спеціальний аналіз і вироблення орієнтирів (цілей, завдань) і варіантів (способів, засобів, умов) професійного майбутнього.

2. Студент не завжди готовий опиратися на свій досвід і можливості у проектуванні ОПП, сприймаючи себе як об'єкта докладання інших сил (посадових осіб, обставин, та ін).

3. Студент у своїх уявленнях про майбутню професійну діяльність або професійну кар'єру у системі освіти України, часто керується суто прагматичними або адаптивними мотивами, що не припускають його активної ролі як суб'єкта професійного саморозвитку, у цьому зв'язку усі норми для студента здаються "запропонованими" ззовні, та потреба у їх розумінні "інтериоризації" не є актуальною.

4. Існує низка об'єктивних обставин, що суттєво знижують активізацію особистісного (суб'єктного) "полюсу" процесу планування (заміщаючи його самовизначенням "ззовні"), пов'язаних з радикалізацією негативних чинників, що опонують у свідомості студента позитивним (на користь майбутньої педагогічної діяльності), які проблематизують не процес професійного планування, а умови педагогічної діяльності.

На ранніх етапах формування професійних планів слід враховувати та створювати можливості студентам для отримання повномасштабних знань та досвіду, необхідних для свідомого осмислення професії.

Конкретними кроками такого психологічного супроводу можуть бути такі:

1. "Шкільний психолог" – профконсультант допомагає визначити особистісні якості, нахили і здібності, накопичити якомога більше інформації про професії та, в результаті глибокого самоаналізу, здійснити вибір професії.

2. "Особистісний" – "реальні проби", надання можливостей, у спеціально організованих умовах на заняттях, що ілюструють широту реалізації педагогічної професії, отримати реальні відчуття від "професійних" успіхів власного трудового досвіду під час різних видів педагогічних практик, що сприятиме реалістичному самосприйняттю та набуттю корисних знань та навичок, розкриттю і розвитку здібностей.

3. "Переосмислення" – здійснення активних корекційно – розвивальних заходів, які сприятимуть усвідомленню життєвих цілей, внутрішніх мотивів до оволодіння педагогічною професією, формуванню образу себе як представника своєї майбутньої професії, необхідних особистісних якостей, компетенцій тощо.

Реалізація цих кроків сприятиме наданню максимально повної, об'єктивної, адекватної інформації про зміст та сутність обраної професії, її можливості стосовно розкриття особистісного потенціалу студента та його потреб.

Отже, психологічний зміст професійного планування полягає не просто у виборі конкретної системи професійного розвитку, а в знаходженні особистісних основ цього вибору, що суб'єктивно переживається як пошук та покликання, що відповідає потребі зрозуміти себе та відшукати сенс свого життя. [4].

Оптимізація формування професійних планів на ранніх етапах полягає в спрямуванні особистості на самостійний, свідомий вибір професії, який повинен здійснюватися у результаті аналізу своїх внутрішніх ресурсів, зокрема своїх здібностей, потреб, мотивів, життєвих цілей та співвідношення їх з вимогами та можливостями обраної професії.

Таким чином, реалізація комплексної системи заходів психологічного-педагогічного супроводу професійного планування, які мають діагностичну, само-діагностичну, профілактичну і корекційно-розвивальну спрямованість у рамках рефлексивного, мотиваційного та операційного напрямків може суттєво підвищити якість професійного планування студентів педагогічної підготовки.

Список використаних джерел

1. Волощук, І. П. Професійні ціннісні орієнтації як чинник свідомого вибору професії / І. П. Волощук // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / АПН України, Ін-т проблем виховання. – К., 2006. – Вип. 9. Кн. 1. – С. 367–373.

2. Саух, О. М. Особистісні умови професійного самовизначення: проблеми та психол. критерії / О. М. Саух // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне, 2005. – Вип. 33. – С. 45–50.

3. Щотка, О. П. Формування психологічної готовності студентів педагогічних університетів до професійно-управлінського самовизначення : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Щотка Оксана Петрівна. – К. : Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 2003. – 255 с.

4. Chmiel, N. Introduction to work and organizational psychology / Chmiel N. – Oxford; Maiden, Mass. : Blackwell, 2000. – 518 p.

Kaminska, S.,

PhD student of the Department of Education
and of psychological and pedagogical sciences,
Borys Hrinchenko Kyiv University, Kyiv

UDC 378.147

FORMATION OF READINESS FOR PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATION THROUGH THE PRINCIPLES OF INTERACTIVITY AND INDIVIDUALIZATION DURING EXTRACURRICULAR WORK

Nowadays, it is necessary to take into account new approaches and develop the principles of formation of readiness for professional foreign language communication of future maritime transport specialists, taking into account: deep motivation for professional education with personal development of future specialists.

For the successful formation of the readiness of future maritime transport specialists for professional foreign language communication, in accordance with the specifics of extracurricular work, the following key factors are determined: the principle of interactivity and the principle of individualization.

The principle of interactivity in education involves active interaction between the participants of the educational process, which contributes to increasing involvement, interest and effectiveness of education. This principle involves not only the transfer of knowledge by the teacher, but also the inclusion of students in activity, discussions, cooperation and problem solving. In the context of interactive learning, students have the opportunity to ask questions and receive answers from each other (under the tutorship of the teacher) [2, c. 61].

This interaction allows students to actively communicate, ask clarifying questions and receive extended explanations based on the studied material during classroom sessions. Interactive learning can promote critical thinking, help students understand complex concepts through dialogue and communication, and provide a personalized approach to each student based on their needs and level of learning. The principle of interactivity was studied by such researchers as: L. Glushok, N. Godovanets, O. Kovalenko, V. Kuchina, S. Nikolayeva, O. Pometun, L. Pyrozhenko and others [4].

The principle of individualization is to take into account and satisfy the individual needs, interests and abilities of each student. Instead of the traditional approach where all students receive the same tasks and instructions at the same time, individualization aims to create a personalized learning environment. This principle involves different strategies, such as differentiated tasks, using different teaching methods, providing developmental tasks for students with different levels of ability, and individual counseling and support [3, c. 224].

This approach enables each student to develop their strengths, work on their own weaknesses, and adjust to effective learning. In addition, it helps to increase students' motivation, involvement in the educational process and increase their self-esteem. Individualization in education is an important factor in realizing the potential of each student and preparing him for professional activities, including foreign language communication [5]. The principle of individualization was engaged in and studied as psychologists and pedagogues: Roland S. Barth, Z. Ikunina, A. Kolupaeva, G. Kostiuk, V. Kremen, K. Krutiy, I. Kuzmenko, Christian Kunert, V. Ladyvir, Kersten Reich, H. Tereshchuk, L. Shelestova.

In general, the use of interactive principles and principles of individualization in extracurricular work is aimed at mastering the knowledge of professional English, creating favorable conditions for the development of a set of skills and professional skills regarding the readiness of future maritime transport specialists for professional foreign language communication, the formation of skills for performing duties on a ship, free communication in the international crew, execution of instructions, technical maps, maintenance of accompanying documentation [1, c. 143].

Conducting interactive classes is aimed at stimulating students' natural activity, development of critical thinking, ability to independently and creatively solve professional tasks, effective formation of future officers' confidence in the performance of assigned tasks, as well as for career growth, passing tests, which are prepared by maritime transport specialists upon re-certification or promotion.

Group forms of organizing extracurricular work include the following methods of collective activity:

– work in a language club (language clubs can have different formats. Students can work in pairs or small groups, where they discuss certain topics, solve tasks or perform role-plays to actively use the language in practice. During classes, different learning methods such as role plays, debates, discussions. Language clubs help improve speaking skills, expand vocabulary, create an opportunity for students to learn to interact and communicate in the language they are learning with other club members);

– work with case tasks (an effective method of learning in which students are actively engaged in solving specific situational problems, i.e. cases. Each case represents a real or imaginary problem that specialists may face. Case tasks promote active learning, critical thinking and decision-making. They help students develop skills in problem thinking, information retrieval, data analysis and synthesis, communication and collaboration. The use of case studies helps to create situations close to reality in which students can practice their skills and solve problems they will face in their future professional activities);

– task for discussion "dialogue window" (contributes to increasing students' motivation, development of critical thinking and communication skills. Students can receive information, express their opinions and arguments, as well as actively work on solving problematic tasks. The dialogue window contributes to the development of communication skills and the ability to work in a group, also helps the teacher to assess the level of understanding of the material and to identify problems faced by students).

These forms make it possible to use collective intelligence more effectively, exchange ideas and achieve common goals. Depending on the goals and needs of the organization, combinations of these forms can be used to achieve the best results of extracurricular activities.

References

1. Alekseeva S. Individualization of education: construction principles, methods and forms of implementation. Scientific practice: modern and classical research methods: Collection of scientific papers "ΛΟΓΟΣ" with Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference (Vol.2), Boston, February 26, 2021. BostonVinnitsia: Primedia eLaunch&European Scientific Platform, 2021 pp.142-145.

2. Godovanets N., Legan V. "A brief overview of interactive methods of foreign language learning" Scientific Bulletin of Uzhgorod University. series: "Pedagogy. social work". – 2017. – ISSUE 1 (40) pp.60-62.

3. Sysoeva S. Interactive technologies for teaching adults: educational methodical manual / Sysoeva S.O.; National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Pedagogical Education and Adult Education. – K.: VD "EKMO", 2011. – 324 p.

4. <https://openarchive.nure.ua/bitstreams/15253369-2af1-4c73-9414-90478b715ed5/download>.

5. https://lib.iitta.gov.ua/730532/1/Modern-problems-in-science_586-589.pdf.

Максимець О. М.,
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри української мови,
Заклад вищої освіти «Подільський державний
університет», м. Кам'янець-Подільський

УДК 378.147.227

МЕТОД ДІЛОВОЇ ГРИ ПРИ ФОРМУВАННІ SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРИ ВИВЧЕННІ МОВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН

Усі виклики та динамічний розвиток сучасного суспільства, що маємо сьогодні впливає на спосіб нашого життя, сприйняття світу, особливості мислення та спілкування. Відповідно до цих вимог можна окреслити нову парадигму освіти в сучасному світі, яка передбачає формування і розвиток у нашої молоді таких якостей як мобільність, креативність, ініціативність, здатність розуміти емоції, наміри і мотивацію інших людей і свої власні, самостійність під час отримання нових знань, готовність до ефективної міжособистісної та професійної комунікації.

Сьогодні суспільство вимагає фахівця, який спроможний творчо й гнучко перебудувати зміст і форми діяльності залежно від вимог ринку праці. На сучасному етапі молодий спеціаліст окрім фахових компетентностей має володіти такими гнучкими навичками як вміння комунікувати, критично мислити, проявляти лідерські здібності, працювати в команді.

Виклики сьогодення, зумовлені вимогами організації змішаного навчання, потребують аналізу та адаптації відомих методів навчання інтерактивної взаємодії. Аналіз досвіду автора свідчить про можливість використання в навчанні як офлайн, так і онлайн інтерактивних методів, які передбачають роботу в групах і при цьому ці групи можуть нараховувати від двох до дванадцяти здобувачів освіти, і верхня межа досить умовна [2].

До інтерактивних методів, які розвивають soft skills та допомагають вдосконалювати комунікативні навички, спонукають студентів до творчості та креативності належать імітаційно-ігрові методи такі як "рольова гра" та ділова гра. Рольова гра – це створена ситуація, що імітує життєву, у якій людина може зробити певні помилки, не нашкодивши собі в реальному житті й тим самим здобувши неоціненний досвід [4]. Студентам можна запропонувати такі завдання: змодельюйте бесіду між роботодавцем і особою, що прийшла на співбесіду проведіть рольову гру "студент-викладач" про культуру мовлення. Варто зазначити, що "Рольова гра допомагає спілкуванню, сприяє передачі накопиченого досвіду, одержанню нових знань, правильній оцінці вчинків,

розвитку комунікативних навичок людини, її сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, емоцій, таких рис, як колективізм, активність, дисциплінованість, уважність, спостережливість" [3].

Одним із відомих та гнучких до формату використання інтерактивних методів є **ділова гра** як форма моделювання умов і відносин професійної діяльності, що характерні для певного виду практики, яка сприяє розвитку професійних навичок, формує навички взаємодії з партнерами, викликає позитивні емоції, стимулює розумову діяльність, розвиває нестандартне мислення, формує ділові якості та риси майбутніх фахівців. Однією з особливостей цього методу є створення проблемних ситуацій, під час яких спостерігається індивідуальна реакція здобувачів освіти на проблему, різні варіанти її вирішення, уміння аргументувати рішення та довести його до логічного завершення. Навчання в ділових іграх направлено на формування комунікативних навичок налагоджування і підтримки спілкування, висловлювання своєї думки і ставлення до різних питань, сприяє розвитку творчої діяльності.

Зазначений метод служить засобом розвитку творчого професійного мислення, що виражається у здатності критично мислити та аналізувати прогнозовані ситуації на виробництві, а також ставити, розв'язувати і доводити завдання професійного спрямування (завдання: *змодельуйте мовленнєві ситуації ділової бесіди, використовуючи при цьому техніку Сократа; змодельуйте ділову бесіду з метою вирішення виробничих питань, ставлячи при цьому різні типи запитань*). Досить ефективним буде зазначений метод при вивченні такої теми як "Форми колективного обговорення професійних проблем" (завдання: *змодельуйте та проаналізуйте етап переговорів, при цьому спонукаючи опонента до певних дій, використовую техніку перефраз; змодельуйте різні способи проведення нарад: диктаторську, автократичну, сегрегативну, дискусійну тощо*). Саме під час опрацювання цієї теми основним завданням є оволодіння студентами прийомами діалогічного мовлення, мистецтвом аргументації та переконання під час проведення наради, дискусії, переговорів [5, с. 184].

Слушно зауважує Т. Бутенко, "ділова гра допомагає студентам занурюватися у спеціально створену виробничу або реальну атмосферу спілкування, дозволяє виконувати різноманітні ролі, від звичайних працівників до керівників підприємств, допомагає розкривати потенціал комунікативних здібностей, учить приймати рішення, від яких залежить доля працівників і виробничий процес на підприємстві, сприяє рефлексивному аналізу власної комунікативної діяльності" [1, с. 7].

Таким чином, підготовка фахівців у всі часи існування вищої школи викликала бурхливі пошуки шляхів та способів її вдосконалення та ефективності. Саме вибір

дієвих методів навчання допомагає залучити студентів до активної комунікативної діяльності і звісно що сприяє оволодінню навичками ефективних та результативних комунікацій. Ігрові, дискусійні форми проведення занять при формуванні soft skills не лише активізують мовленнєвий потенціал нашої молоді, а й формують універсальні стереотипи комунікативної поведінки майбутнього фахівця, забезпечуючи вимоги професійного спрямування курсу мовознавчих дисциплін.

Список використаних джерел

1. Бутенко Т. О. Активні методи навчання у формуванні комунікативної компетентності студентів / Т. О. Бутенко [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-11/09btocsf.pdf>.
2. Ворон М. Методична робота в умовах кооперативного навчання [Електронний ресурс]. 2006. URL: (<http://osvita-ua.net/school/technol/1501>)
3. Гарлицька Т. Комунікативний підхід як спосіб формування творчих здібностей майбутніх учителів англійської мови / Тетяна Гарлицька [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2013/komunikatyvnyj-pidhidyak-sposib-formuvannya-tvorchyh-zdibnostejmajbutnihuchyteliv-anhlijskoji-movy/>
4. Козинець І.І. Застосування активних форм і методів навчання під час вивчення української мови за професійним спрямуванням. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2676 (дата звернення: 07.01.2020).
5. Максимець О.М. Формування мовнокомунікативних навичок у процесі підготовки майбутніх фахівців. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2022. №84. С.181-186.

Муращенко О. В.,

канд. пед. наук, заступник

директора з навчально-виховної роботи,

Запорізький класичний ліцей Запорізької

міської ради Запорізької області, м. Запоріжжя

УДК 378.4

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Сучасні трансформаційні зміни в економічній і політичній галузях вимагають кваліфікованих фахівців, які мають не лише глибокі знання у певній сфері, але й здатність швидко аналізувати й оцінювати складні професійні ситуації, оперувати великим

обсягом інформації та використовувати інноваційні підходи. Конкурентоспроможна особистість повинна володіти оновленими знаннями, передбачати й прогнозувати можливості для особистісного розвитку та самовдосконалення.

У зв'язку з інтеграцією вищої освіти України до європейського освітнього простору набуває актуальності формування нового типу особистості, що володіє професійною мобільністю, творчим мисленням та здатністю до безперервної самоосвіти.

У сучасних умовах суспільних змін професіоналізм людини виявляється в процесі її продуктивної діяльності, коли вона володіє світоглядною позицією, проявляє соціальну активність та має внутрішню волю до змін. Проблема особистісного самовдосконалення набуває особливої актуальності у світлі цих трансформацій. Вона вимагає як теоретичного дослідження, так і практичного підходу до створення умов для навчання й розвитку особистості, що здатна функціонувати в сучасному суспільстві. Такі дослідження є важливим кроком у підготовці майбутніх вчителів початкових класів, які зможуть відповідати потребам і викликам сучасності.

У педагогіці значна кількість дослідників розглядає аспекти професійного самовдосконалення вчителів та майбутніх педагогів. Вітчизняні дослідники Н.В. Білоусова [1], Т.В. Вайніленко [2], О.Л. Главацька, О.В. Діденко [3], Л.В. Дудікова [4], Е.А. Коваленко, І.П. Краснощок [6], О.Є. Остапчук, Л.О. Сущенко [7] та ін. акцентують увагу на самовдосконаленні особистості в розрізі з майбутньою педагогічною діяльністю, що передбачає розвиток відповідних професійних якостей, які відіграють важливу роль у виконанні професійних обов'язків. Виникає необхідність комплексного вивчення проблеми самовдосконалення особистості і визначення його місця серед низки самотворчих понять.

Процес самовдосконалення особистості є об'єктом вивчення філософів, соціологів, психологів, педагогів та представників інших наук. Його розглядають з позиції різних концепцій, підходів і закономірностей.

Психологи схиляються до діяльнісного підходу у розумінні категорії самовдосконалення особистості. В їх дослідженнях акцент робиться на взаємозв'язок між самовдосконаленням та активною діяльністю особистості. Вони вважають, що самовдосконалення є результатом та одночасно мотивацією для індивіда здійснювати свідому діяльність, що спрямована на досягнення конкретних цілей та покращення якості власного життя.

Представники суб'єктного підходу О.В. Діденко [3], О.М. Єрахторіна, Е.А. Коваленко, Л.О. Сущенко [7], Т.М. Яблонська та ін. розглядають процес самовдосконалення як невід'ємну складову саморозвитку особистості, який передбачає постійну самостійну працю над собою, виявлення власних сильних і слабких сторін, усвідомлення їх, розуміння цілей та бажань, плануванні діяльності, здійснення активних кроків для досягнення власного розвитку.

Представники компетентнісного підходу характеризують самовдосконалення як компетенцію, спрямовану на оволодіння способами морально-духовного, фізичного, інтелектуального саморозвитку, емоційної саморегуляції та самопідтримки.

Розглянемо більш детально основні трактування поняття самовдосконалення спираючись на визначені науковцями підходи.

Психологи наголошують на тому, що не вся діяльність у контексті діяльнісного підходу може розглядатися як самовдосконалення. Лише ті дії, які здійснюються свідомо, мають розумовий зміст та спрямовані на досягнення конкретних цілей, можуть свідчити про самовдосконалення. Дослідник І.П. Краснощок [6, с. 27] зазначає, що активність суб'єкта полягає в здатності мобілізувати власні можливості та обрати шляхи досягнення мети, реалізуючи їх у практичній діяльності. Учений Н.В. Уйсімбаєва [8] робить акцент на тому, що самовдосконалення виявляється у прагненні розвиватися до образу свого ідеального "Я". Це означає, що людина прагне пізнати себе, контролювати свої дії, вчинки та результати дій. Самовдосконалення представляє собою взаємозв'язаний і взаємозалежний симбіоз процесів. З одного боку, це включає самовиховання, яке виявляється у цілеспрямованій активній діяльності, спрямованій на формування та вдосконалення позитивних особистісних якостей і усунення негативних рис. З іншого боку, це охоплює самоосвіту, яка включає цілеспрямовану працю над набуттям та поглибленням знань і навичок.

Аналіз наукової літератури розкриває суспільну й особистісну значущість та багатогранну природу феномену професійне самовдосконалення, яке є динамічним за змістом і неперервним у часі. У цьому контексті важливим є міркування Т.В. Вайніленко [2, с. 15], яка вважає, що професійне самовдосконалення є невід'ємною складовою підготовки фахівців. Це процес, внаслідок якого відбувається свідомо взаємодія педагога з конкретним соціальним середовищем з метою реалізації своєї потреби у розвитку професійно важливих якостей, відповідних знань та вмінь, що сприяють успіху в професійній діяльності та життєдіяльності.

Цікаві погляди на розуміння поняття самовдосконалення висловлюють сучасні дослідники. Зокрема, О.В. Діденко [3] доводить, що це систематична та послідовна робота особистості над удосконаленням своїх позитивних якостей та подолання негативних. Науковець Л.В. Дудікова [4] вважає, що самовдосконалення є цілеспрямованою, систематичною, високоорганізованою та творчою діяльністю, яка включає самостійне поглиблення та розширення знань, розвиток умінь та здібностей. Згідно з визначенням О.Г. Холодкової, самовдосконалення є видом активності, що дозволяє особистості свідомо виявляти нереалізовані можливості, знаходити внутрішній потенціал для досягнення мети. Основною метою самовдосконалення є покращення психологічних якостей, властивостей, умінь та навичок. Відповідно до поглядів О.А. Ігнатюка [5], самовдосконалення є результатом свідомої взаємодії індивіда

з конкретним соціальним середовищем, під час якої відбувається розвиток особистісно важливих якостей, знань та необхідних для успішної життєдіяльності умінь.

Дослідниця проблем професійної освіти Л.О. Сущенко [7, с. 375] висвітлює поняття самовдосконалення як внутрішній процес якісних змін, який відбувається шляхом осмислення необхідності власного вдосконалення, комплексного самоаналізу, роздумів і порівнянь своєї діяльності з іншими. Це мотивований, цілеспрямований і добре організований власний рух до досягнення найкращого в собі. За її поглядами, ознаками професійного самовдосконалення є створення та реалізація програми професійного саморозвитку, активна практична робота над собою, самоконтроль та корекція цієї діяльності, постійне покращення її результатів.

Важливо зауважити, що погляди науковців різняться залежно від предмета самовдосконалення, його вбачають у знаннях, уміннях, навичках, здібностях, якостях, властивостях особистості, які є важливими для неї та сприяють досягненню її життєвих цілей і майбутнього успіху. Ефективність цих змін залежить від усвідомленої саморегуляції особистості в процесах самоаналізу, самоконтролю та самоорганізації. Такі процеси можуть привести індивіда до нового рівня особистісного розвитку та досягнення бажаних успіхів у житті.

Підвищення вимог до себе та розвиток пізнавального інтересу до самовдосконалення (за Н.В. Білоусовою [1, с. 45-49]; захоплення ідеалами й прикладами інших та внутрішній дискомфорт через відчуття сумління (за В. Сухомлинським); роздуми про власне "Я" та порівняння його з іншими в процесі самоаналізу (за Л.О. Сущенко [7]) – усі ці фактори визначають потребу в самовдосконаленні. Враховуючи це, можна стверджувати, що метою самовдосконалення є досягнення бажаного результату. Цей результат базується на вмотивованості особистості, що здатна розкрити свій потенціал, розвинути себе, підвищити свій соціальний статус, бути прикладом для інших, отримати матеріальне благополуччя досягти високого рівня професійному становленні. Здатність педагога теоретично та практично аналізувати свої професійні можливості і на цій основі визначити майбутні напрями роботи є ключовою в цьому процесі.

Отже, підходи до розуміння самовдосконалення різняться від діяльнісного, суб'єктного до компетентнісного і гуманістичного та підкреслюють важливість власного вдосконалення. При цьому деякі науковці бачать зв'язок між самовдосконаленням особистості та її здатністю до саморозвитку, враховуючи суб'єктивний і об'єктивний характер цього процесу.

Разом з тим, важливо підкреслити, що професійне самовдосконалення має не тільки індивідуальний, але й соціальний аспект, після чого воно може сприяти покращенню як особистості, так і суспільства в цілому.

Перспективи подальших досліджень розглядаємо у вивченні впливу сучасних технологій на сприйняття, мотивацію та практику самовдосконалення. Вивчення можливих позитивних та негативних наслідків цього впливу.

Список використаних джерел

1. Білоусова Н.В. Педагогічні умови формування потреби у самовдосконаленні в учнів молодшого підліткового віку. *Рідна школа*. № 6. С. 45-49.
2. Вайніленко Т.В. Сутність та зміст професійно-педагогічного самовдосконалення. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Педагогіка і психологія*. Рута, 2015. Вип. 278. С. 13-20.
3. Діденко О.В. Педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2003. 201 с.
4. Дудікова Л.В. Педагогічні умови підготовки майбутніх медиків до професійного самовдосконалення. *Педагогічні науки : зб. наук. пр.* 2009. Вип. 54. С. 289-293.
5. Ігнатюк О.А. Сутність професійного самовдосконалення майбутнього інженера як компонента його підготовки. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Серія : Педагогіка*. Київ, 2010. Т. 144, Вип. 131. С. 16-22.
6. Краснощок І.П. Особистісна самореалізація майбутнього вчителя у навчально-виховному середовищі педагогічного університету: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Кіровоград, 2002. 213 с.
7. Сущенко Л.О. Сучасна безперервна освіта або "навчання впродовж життя". *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр.* Запоріжжя. 2006. Вип. 39. С. 371-377.
8. Уйсімбаєва Н.В. Особистісне самовдосконалення як форма усвідомленого саморозвитку майбутнього вчителя. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 132. С. 222-226.

Науменко Н. В.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри здоров'я людини,
реабілітології і спеціальної психології,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

УДК 378.013:373.3.011.3-051]:613

ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ОСВІТНІХ РИЗИКІВ

У відповідь на глобальні зміни, що відбуваються в сучасному світі, українське суспільство стикається з новими викликами, що відображаються в усіх сферах життєдіяльності людини, зокрема: політичній, економічній, правовій, громадянській, соціальній, здоров'язбережувальній та освітній. У таких умовах для відповіді на сучасні виклики стає необхідним реформування шкільної освіти.

Міністерство освіти і науки України впровадило програму "Нова українська школа" (НУШ) як ключову освітню реформу, що відображає концептуальне розуміння освітніх змін [1]. Згідно з Законом України "Про освіту", одним із пріоритетних завдань є формування всебічно розвиненої особистості через національно-патріотичне, правове, громадянське, екологічне та валеологічне виховання. Законом визначено необхідність створення безпечного освітнього середовища, що унеможлиблює загрозу здоров'ю та життю учнів і зменшує негативний вплив навколишнього середовища на розвиток особистості [3].

Необхідність створення безпечного освітнього середовища пов'язана з високим рівнем захворюваності дітей та молоді через екологічні, соціальні, фізичні, інформаційні, політичні та військові загрози. Освіта має відповідати цим потребам, а рівень професійної підготовки майбутніх учителів повинен відповідати викликам сьогодення.

Згідно з Професійним стандартом учителя початкових класів [2], майбутній учитель молодшої школи виконує трудову функцію, що включає участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища. Для успішного виконання цієї функції вчитель повинен володіти здоров'язберезувальною компетентністю: бути здатним створювати умови, де ризик виникнення фізичної, майнової чи моральної шкоди для учасників освітнього процесу мінімізований; вміти застосувати методи і технології, що спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я учнів у процесі навчання; проводити профілактичні та просвітницькі оздоровчі заходи; бути здатним проводити заходи, спрямовані на запобігання різним небезпекам і ризикам та підвищувати рівень обізнаності учасників освітнього процесу про догляд за собою; сприяти формуванню культури здоров'я та безпеки учнів; бути здатним створювати атмосферу, що сприяє усвідомленню важливості турботи про здоров'я та безпеку серед молодших школярів, забезпечувати наявність умов, що виключають загрозу для здоров'я та життя учнів і створюють сприятливе середовище для навчання. Ці навички та компетенції спрямовані на забезпечення безпеки та здоров'я всіх учасників освітнього процесу в початковій школі.

Проблема формування здоров'язберезувальної компетентності майбутніх учителів початкової школи стає ще більш актуальною в контексті появи нових освітніх ризиків, зумовлених військовою агресією росії проти України. Ці ризики включають у себе різні чинники, такі як тривале дистанційне навчання, міграція великих груп населення, депресивний стан як здобувачів освіти, так і вчителів, знищення навчальних закладів, погіршення фізкультурної інфраструктури та інші аспекти.

Вирішення цієї проблеми ускладнюється тим, що здобувачі освіти опинилися в різних умовах, включно з перебуванням у прифронтових містах сходу, окупованих населених пунктах півдня, відносно безпечних тилових містах України або в надійних європейських країнах. З цими різноманітними сценаріями необхідно

враховувати та адаптувати підходи до формування компетентності майбутніх учителів, щоб вони могли ефективно справлятися з викликами, пов'язаними із забезпеченням здоров'я та безпеки в умовах нових освітніх ризиків.

Підтримка та навчання майбутніх учителів в управлінні стресом, психологічній підтримці учнів та адаптація до мінливої обстановки стають ключовими компонентами підготовки фахівців, здатних забезпечити здоров'я та безпеку в освітньому процесі в складних умовах.

Прикладом формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів початкової школи в умовах освітніх ризиків є досвід організації практичних занять навчальної дисципліни "Фізична культура з методикою навчання" для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 "Початкова освіта" в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди в умовах сучасних освітніх ризиків. Для вирішення зазначених завдань здоров'язбереження майбутні вчителі розробляють оздоровчі руханки, фізкультхвилинки, створюють комплекси гімнастичних комплексів з використанням реабілітаційних вправ для дітей з особливими освітніми потребами з урахуванням безпекових умов та наявності вільного місця для рухів. Майбутні вчителі початкової школи оволодівають основами деяких оздоровчих систем, які можуть використовуватися для поліпшення фізичного і психологічного стану здобувачів освіти. Серед цих методик виокремлюється ментальний фітнес, що є оздоровчим тренуванням, заснованим на ідеї нерозривного зв'язку тіла і свідомості. Він включає в себе різні системи, такі як "пілатес", "цигун", "йога", "каланетика" тощо. Крім того, вчителі початкової школи освоюють практику глибокого і свідомого дихання з елементами медитації. Ця практика може допомогти знизити рівень стресу, поліпшити психічну ясність і самосвідомість у здобувачів освіти. Важливо підкреслити, що ці методики орієнтовані не лише на фізичне благополуччя, а й на психологічне здоров'я, що є ключовим аспектом в умовах сучасних освітніх ризиків.

Слід зауважити, що у сучасних умовах заклади освіти та вчителі початкової школи стикаються з обмеженими можливостями для самостійного вирішення всіх питань здоров'язбереження учнів. Ефективна співпраця між сім'єю та школою може стати значущим ресурсом для залучення учнів до цього процесу. Для досягнення цієї мети слід впроваджувати різноманітні форми просвітницької діяльності, зокрема: виступи вчителя фізичної культури на батьківських зборах, що надає можливість учителю представити батькам важливі аспекти фізичного здоров'я та способи його підтримання; оздоровчі семінари, майстер-класи, круглі столи, бесіди, доповіді дозволяють активно обговорювати та демонструвати практичні методи здоров'язбереження; батьківські конференції створюють можливість для обміну думками та ідеями між батьками, сприяючи взаєморозумінню і підтримці спільних ініціатив; відкриті дистанційні уроки

фізичної культури та основ здоров'я можуть включати в себе демонстрації фізичних вправ та інструкції, які батьки можуть використовувати вдома для підтримки здоров'я своїх дітей.

Ці заходи можуть не лише посилювати свідомість батьків щодо здоров'я дітей, але й підтримувати їх активну участь у здоров'язбереженні та вихованні нового покоління.

Таким чином, формування здоров'язбережувальної компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи стає надзвичайно важливим в умовах сучасних освітніх ризиків, враховуючи специфічні особливості багатоаспектної категорії здоров'я. Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів є цілеспрямованим процесом, спрямованим на засвоєння системи знань, умінь і навичок, пов'язаних з організацією здорового способу життя та включає в себе усвідомлення цінностей, мотивів і переконань щодо збереження власного здоров'я і здоров'я учнів, що сприяє позитивному впливу на їхній розвиток і благополуччя.

Список використаних джерел

1. Гриневич Л. Концептуальні ідеї реформи "Нова українська школа" у світлі української педагогічної думки. Український педагогічний журнал. 2022. № 4. С. 98–111. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/631>

2. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 21 лют. 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>.

3. Про освіту : Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

Сухоцька І. Б.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
асистент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи,
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

УДК [378.4.018.8:364]:339.9-043.2

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Реформування системи вищої освіти в Україні відповідно до вимог сучасного суспільства передбачає впровадження найефективніших моделей освіти світового досвіду. Постає необхідність залучення системи вищої освіти до

світових процесів глобалізації та інтернаціоналізації, адже сьогодні ці процеси перебувають в активному розвитку та охоплюють всі галузі життєдіяльності суспільства, в тому числі освітню галузь, зокрема спеціальність соціальна робота.

Під глобалізацією розуміють складний, багатогранний процес, який має безліч проявів та включає багато проблем. На думку В. Зінченко, з глобалізацією, зокрема вищої освіти, пов'язана інтернаціоналізація, окрім спільного між цими явищами вбачає відмінне: *Інтернаціоналізація* освіти означає вільний академічний обмін викладачами та студентами між закладами вищої освіти різних країн, а також створення єдиних спеціальних навчальних програм, а *глобалізація* – це універсалізація навчального планування, що здійснюється за рахунок попиту певного типу фахівця на глобальних ринках праці" [1, с. 127].

Однією з проблем сьогодення соціальної роботи є підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах глобалізації та інтернаціоналізації. Ця проблема набуває актуальності серед сучасних вітчизняних науковців.

Як зауважила Л. Кримчак, діяльність фахівців соціальної сфери спрямована на створення гармонійних стосунків у соціумі, соціальну адаптацію та соціалізацію особистості в навколишньому середовищі, її інтеграцію в суспільство. Це вимагає від сучасного соціального працівника здатності працювати в умовах динамічних змін соціального простору, вмінь реалізовувати новітні форми та методи у своїй діяльності, застосовувати інноваційні моделі надання соціальних послуг. Перебуваючи у постійному комунікативному, психологічному, соціальному контакті з отримувачами соціальних послуг, враховувати зміни в нормативно-правових актах України [2, с. 305].

На думку І. Савельчук, підготовка соціальних працівників й досі переживає складний етап свого розвитку, потребує оновлення і корегування стратегічних і тактичних завдань з урахуванням сучасних та перспективних вимог суспільства. Адже, зміни, які відбуваються в соціально-політичній, соціально-економічній, інформаційно-технологічній, соціально-педагогічній та інших сферах, і пов'язаний з ними динамізм підвищують значення підготовки соціальних працівників щодо відповідності її організації та науково-методичного забезпечення [3, с. 120].

Глобальний обмін знаннями, навичками, інтелектуальними ресурсами, сприятиме якісній підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери, а досвід міжкультурного спілкування між світовими установами сформує здібності надання кваліфікованих соціальних послуг у професійній діяльності соціальних працівників в нових умовах.

Л. Кримчак, виділяє важливе питання налагодження позитивних стосунків між людьми у багатонаціональному середовищі, попередження і профілактики міжетнічних конфліктів, формування у майбутніх фахівців культури спілкування

та етнічної толерантності. Це формує потребу в утворенні нової генерації соціальних працівників, здатних до ефективної професійної діяльності в умовах багатонаціонального середовища [2, с. 306].

Адже працюючи в багатонаціональному середовищі, перед фахівцями соціальної сфери постають нові виклики, фахівці зіштовхуються з особливостями національних громад, на які необхідно зважати для досягнення успішного результату у професійній діяльності.

Отже, слід наголосити, що врахування світових тенденцій розвитку освіти, які взаємопов'язані з процесами глобалізації та інтернаціоналізації у єдиний освітній простір є важливою складовою у підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери в закладах вищої освіти, а також врахування стрімкого розвитку інформаційних технологій, інновацій в освіті, зокрема в соціальній роботі, які зумовлюють до постійного вдосконалення професійної компетентності.

Виявлення соціально-педагогічних ідей розвитку освіти, світових освітніх тенденцій та тенденцій університетської освіти надають нам змогу обґрунтувати наслідки їх впливу, можливість творчого застосування при організації підготовки соціальних працівників та оновлення її змісту [3, с. 121].

Отже, підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери в Україні значною мірою залежить від впливів глобальних викликів. Процеси глобалізації та інтернаціоналізації є фундаментальними викликами, з яким зіткнулися заклади вищої освіти сьогодні, їх вплив на зміст підготовки майбутніх соціальних працівників відбувається у різних напрямках. В майбутньому буде доцільно здійснити розгорнутий аналіз, виокремити позитивні та негативні сторони впливу цих процесів на підготовку майбутніх фахівців соціальної сфери.

Список використаних джерел

1. Зінченко В. В. Соціосистемна глобалізація вищої освіти: тенденції, наслідки, перспективи. Освітологічний дискурс. 2015. № 3 (11). С. 127–137. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/262/252>.

2. Кримчак Л. Ю. Сучасні підходи щодо професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти України. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 47. Том 2, 2022. С. 304–309. URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/47_2022/part_2/47-2_2022.pdf#page=304.

3. Савельчук І. Б. Підготовка соціальних працівників за сучасних умов: інноваційні тенденції. Педагогічні науки. Випуск 1 (83). 2016. С. 120–126 URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78393399.pdf>.

Хилько М. М.,

УДК [001.83+658.114.2]:[378+316.3+338.22](477+4/9)

канд. філос. наук,

старший дослідник, завідувач

інформаційно-аналітичного відділу,

Національна бібліотека України імені

В. І. Вернадського Національної

академії наук України, м. Київ

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В ДОЛАННІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Соціальне партнерство в сучасному світі є одним з ключових елементом успішного розвитку вищої освіти, який сприяє вирішенню низки важливих завдань і доланню актуальних викликів. Здійснення ефективного співробітництва між вищими навчальними закладами, державою, громадськістю, бізнесом та іншими зацікавленими сторонами забезпечує надійну основу для удосконалення навчальних програм і підготовки випускників до викликів сучасного світу.

Роль соціального партнерства у вищій освіті вже понад кілька десятиліть активно досліджуються представниками академічної спільноти. Зокрема, варто відзначити праці таких авторів, як С. Коляденко, що досліджує соціальне партнерство ВНЗ та державних і недержавних організацій [1], О. Коханова, яка вивчає психологію партнерської взаємодії в освіті [2], О. Тадеуш, що вивчає вітчизняний та зарубіжний досвід освітнього партнерства у просторі вищої школи [3], Н. Лисиця, М. Мартиненко, Н. Белікова, О. Грон, М. Ус, які працюють над питаннями соціального партнерства університетів і роботодавців [4], С. Мілік, який вивчає питання сучасного соціального партнерства в університетському середовищі [5], Д.Дж. Сігель, що досліджує крос-секторальне соціальне партнерство у вищій освіті [6] та інших. Про важливість тематики свідчить, зокрема, й той факт, що визначенню основних принципів соціального партнерства у вищій освіті, таких як свобода об'єднань, багаторівнева співпраця, рівноправність суб'єктів, добровільність, примирливий характер вирішення розбіжностей, присвячена низка конвенцій Міжнародної організації праці, зокрема "Про свободу асоціації та захист права на організацію" [7], "Про застосування принципів права на організацію та ведення колективних переговорів" [8], "Про сприяння колективним переговорам" [9].

Тематика потребує подальших дослідження, враховуючи важливу роль соціального партнерства в доланні викликів, які постають перед вищою освітою, зважаючи на сучасні технологічні, економічні, соціокультурні та глобальні

тенденції. Так, швидкий розвиток технологій вимагає адаптації закладів вищої освіти до нових форм інформаційно-комунікаційних технологій, впровадження онлайн-навчання, використання віртуальної та доповненої реальності, а також розробки інноваційних методів навчання. Вимоги до робочої сили змінюються, і закладам освіти доводиться постійно адаптувати свої програми, щоб пристосовувати їх потреб ринку праці, розвивати гнучкі моделі навчання та сприяти розвитку навичок, які важливі для сучасного бізнесу. Зростає запит на практичні навички, критичне мислення та творчість. Посилюється глобальна конкуренція за студентів, викладачів та дослідників. Зростає роль міжнародного партнерства, щоб забезпечити високі стандарти освіти та її міжнародне визнання.

В умовах російської агресії для України до цих викликів додаються також виклики, пов'язані з веденням повномасштабної війни. Зокрема, це необхідність вибудовувати освітні і наукові процеси з урахуванням вимог безпеки, ризиків переривання електропостачання, кіберзагроз, зниження і до того обмежених можливостей державного фінансування. Вирішення цих та інших викликів вимагає системного підходу, співпраці між університетами, урядовими органами, бізнесом та громадськістю, а також використання інноваційних підходів у вищій освіті. При цьому, важливим є також ефективне залучення освітнього на наукового потенціалу закладів вищої освіти до посилення оборонних спроможностей держави.

Одним із ключових аспектів соціального партнерства в розвитку вищої освіти є врахування сучасних потреб ринку праці. Співпраця з бізнесом дозволяє університетам адаптувати свої програми навчання до сучасних вимог робочого ринку, забезпечуючи випускникам актуальні навички та знання. Це не лише забезпечує високий рівень конкурентоспроможності випускників, але й сприяє ефективному використанню ресурсів університетів.

Розробка навчальних програм, які враховують актуальні технологічні та індустріальні тенденції, стає результатом співпраці з промисловістю та бізнес-середовищем. Співпраця з технологічними компаніями дозволяє впроваджувати сучасні технології в навчальний процес, забезпечуючи студентам доступ до інноваційних рішень та інструментів.

Партнерство з дослідницькими установами та технологічними стартапами стимулює розробку новаторських методів навчання та впровадження передових педагогічних практик. Співпраця з експертами в різних галузях дозволяє ефективно поєднувати традиційні та сучасні підходи до навчання. Спільні проекти з підприємствами та громадськими організаціями створюють умови для обміну ідеями, знаннями та технологіями, що сприяє створенню новаторських рішень та розвитку науки та технологій.

Взаємодія з ІТ-компаніями та розробниками програмного забезпечення допомагає у впровадженні онлайн-навчання, платформ для віддаленої роботи та інших цифрових інструментів. Співпраця з розробниками технологій віртуальної і доповненої реальності може сприяти створенню інтерактивних навчальних середовищ, які покращують засвоєння матеріалу та розвивають практичні навички.

Партнерство із бізнесом також сприяє фінансовій підтримці закладів вищої освіти і науки, особливо у впровадженні нових технологій та розвитку інноваційних проектів, що особливо актуально в українських реаліях, коли можливості державного фінансування суттєво обмежені повномасштабною війною проти російського вторгнення.

Важливим є соціальний аспект соціального партнерства в вищій освіті. Співпраця з громадськими організаціями та неприбутковими установами дозволяє університетам активно впливати на соціальний розвиток, здійснюючи проекти з розвитку громади, підтримки вразливих груп населення та забезпечення доступу до вищої освіти для всіх.

Активне впровадження соціального партнерства до системи вищої освіти України є важливим завданням, яке потребує залучення всіх зацікавлених сторін – закладів освіти, академічного персоналу, студентів, державних органів, бізнесу, громадськості. Соціальне партнерство є важливою ланкою адаптації системи вищої освіти до мінливих умов сьогодення, формуванню гнучкої, відповідальної та інноваційної системи, що здатна ефективно відповідати на сучасні виклики, робити вагомий внесок у захист і розвиток суспільства й держави.

Список використаних джерел

1. Коляденко С. Теоретико-концептуальні засади соціального партнерства ВНЗ та державних і недержавних організацій. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2012. № 5. С. 41-45.

2. Коханова О. Психологія партнерської взаємодії в освіті : навчально-методичний посібник. Київ : Вид-во ПП Щербатих О.В., 2011. 104 с.

3. Тадеуш О. Освітнє партнерство у просторі вищої школи: вітчизняний та зарубіжний досвід. Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка. 2020. № 33 (1). С. 57-69. URL : <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2020.33.7>.

4. Lysytsia, N. et al. Directions of social partnership of employers and universities in the sphere of economic education in Ukraine. Entrepreneurship and Sustainability Issues. 2019. Vol. 7. No. 1. P. 336-352. URL : [https://doi.org/10.9770/jesi.2019.7.1\(25\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2019.7.1(25)).

5. Milic, S. The twenty-first century university and the concept of lifelong learning. Australian journal of adult learning. 2013. Vol. 53. Issue 1. P. 159-179.

6. Siegel, D.J. Organizing for Social Partnership: Higher Education in Cross-Sector Collaboration. Routledge, 2010. 224 p.

7. Конвенція про свободу асоціації та захист права на організацію N 87. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_125.

8. Конвенція про застосування принципів права на організацію та ведення колективних переговорів N 98. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_004.

9. Конвенція МОП N 154 про сприяння колективним переговорам 1981 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_006.

СЕКЦІЯ 6. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

SECTION 6. ADULT EDUCATION

Аксьонова С. Ю.,

УДК 314, 37

канд. екон. наук, провідний науковий співробітник,
Інститут демографії та проблем якості життя
Національної академії наук України, м. Київ

ДЕМОГРАФІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Соціально-демографічною реальністю є той факт, що Україна входить до групи 30 країн із найстарішим населенням. Як демографічний процес старіння характеризується збільшенням у загальній чисельності населення частки осіб поважного віку. Тривалий час як показник, що характеризує демографічне старіння науковою спільнотою розглядалася питома вага осіб у віці 60 років і старше, але збільшення тривалості життя зумовило необхідність зміщення вікової межі до 65 років і спостережень за змінами частки цього контингенту населення також.

Якщо наприкінці минулого тисячоліття кожний п'ятий громадянин нашої країни перебував у віці 60 років або старше, то за даними Державної служби статистики України напередодні повномасштабної війни вже кожний четвертий був у цій віковій групі (а населення вважається старим, якщо частка людей у віці 60 років і старше у населенні перевищує 12%); частка осіб у віці 65 років і старше у 2000 р. не перетинала рівня 14%, а на початку 2022 р. вже досягала 17,6%. Рисунок 1 надає можливість впевнитися не лише у поступовому розгортанні процесу демографічного старіння впродовж періоду незалежності країни, але й побачити певні коливання, зумовлені синтезом попереднього демографічного розвитку з особливостями поточної ситуації (головним чином зміни у народжуваності й тривалості життя).

З огляду на те, що важливим чинником старіння населення є подовження тривалості життя, у цілому процес демографічного старіння є ознакою цивілізаційного розвитку, тому його не варто розглядати як негативну тенденцію. Однак й не можна ігнорувати, бо водночас він створює виклик для подальшого прогресу.

На старіння населення суттєво впливає й зниження народжуваності. Саме надзвичайно низький рівень народжуваності відіграє в Україні вирішальну роль у старінні населення в останнє десятиліття. Зокрема, у 2021 році кількість тих, хто народився, була вдвічі меншою за кількість тих, кому виповнилося 60 років, тобто тих, хто мав право вийти на пенсію; а дівчаток народилося навіть у 2,6 раза

менше за кількість жінок, яким виповнилася 60 років. Чисельність молодих людей у віці 20–24 роки – у віці, коли приступають до професійної діяльності після здобуття освіти – перед початком повномасштабної війни була у 1,5 рази меншою за чисельність осіб у віці 60–64 роки. Отже, населення, яке виходить на пенсію не заміщується контингентами тих, хто поповнює населення працездатного віку. Демографічне навантаження як співвідношення груп населення працездатного і непрацездатного віку, зростає переважно за рахунок груп пенсійного віку. При цьому посилюється навантаження на економіку, пенсійне й соціальне забезпечення, послуги, охорону здоров'я тощо.

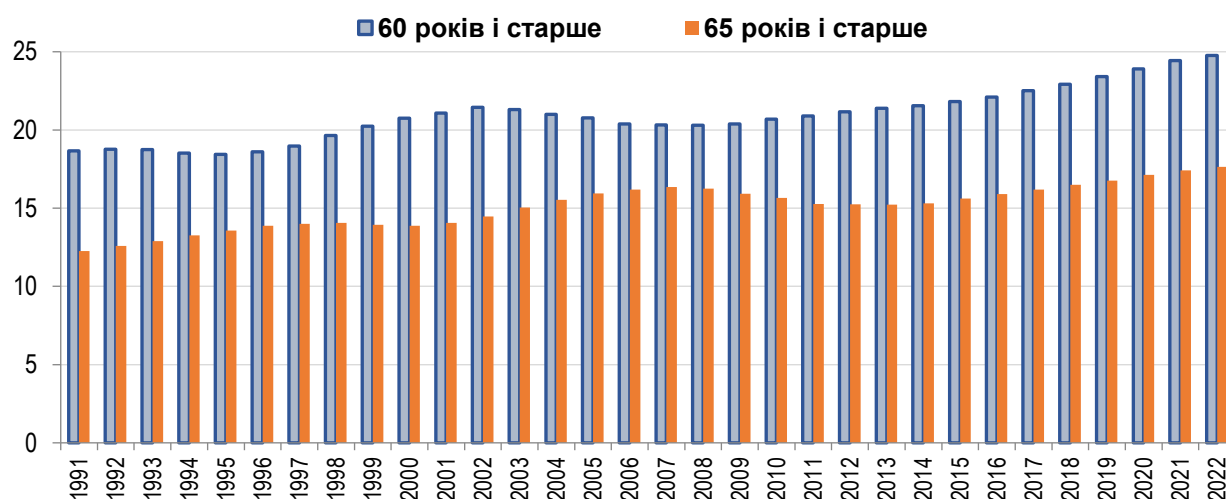

Рис. 1. Частка осіб у віці 60 років і старше та у віці 65 років і старше у населенні, Україна, на початок року, 1991–2022 рр., %
 Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України

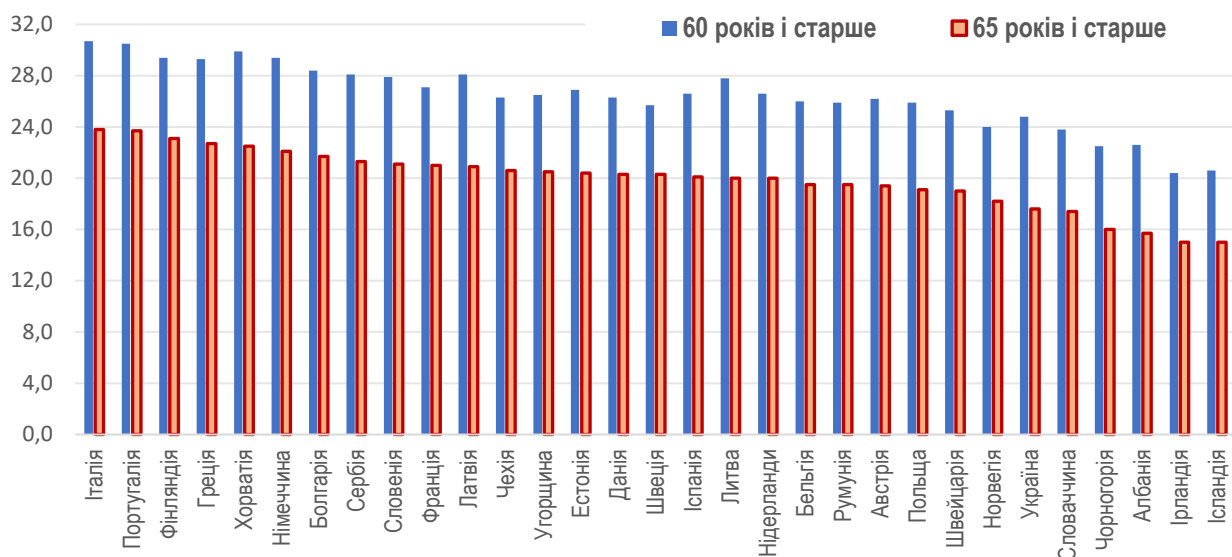

Рис. 2. Частка осіб у віці 60 років і старше та у віці 65 років і старше у населенні, країни Європи, на початок 2022 р., %
 Джерело: побудовано за даними Євростат

Старіння населення є загальноєвропейською тенденцією. Більше того, на тлі європейських країн показники України не є вражаючими. Зокрема, частка осіб у віці 65 років і старше у населенні України на початку 2022 року лише наближалась до 18%, а в Італії і Португалії вже досягала 24%, у Фінляндії була на рівні 23%, Німеччині – 21%. Середній показник по країнам ЄС – 27 становив 21,1% для групи осіб 65 років і старше, а для осіб у віці 60 років і старше – 27,7%. Італія також виділяється найвищою питомою вагою контингенту 60 років і старше – 30,7% (рис. 2).

Втім, той факт, що в Україні показники, які характеризують демографічне старіння значно нижчі ніж у більшості європейських країн не надає приводу заспокоїтись, адже соціологічні обстеження показують різне сприйняття старості. У кожній культурі існують оціночні визначення того, яким потрібно бути і як поводитися людині у певному віці. Європейське соціальне обстеження (European Social Survey, ESS) час від часу спрямовує опитування на дізнання поширених серед європейців поглядів на організацію життєвого циклу і стратегій планування особистого життя. Зокрема, у програму опитування 2006 року респондентам було запропоновано висловити свою думку щодо віку, в якому людина досягає старості; це ж запитання також було запропоновано у 2018 році. Цікавим виявився факт, що середній вік, який був визнаний респондентами з України як початок старості, був на рівні 63 років для жінок і 65 років для чоловіків, тоді як у країнах Північної Європи більшістю опитаних люди у віці до 70 років не вважалися старими [1]. У повторному обстеженні з аналогічними запитаннями (Україна, на жаль, у ньому не брала участь) середній вік, коли людина досягає старості дещо змістився до старшого віку, що підтверджує тезу: старість – це соціально сконструйований феномен. У іншому обстеженні з'ясувалися думки респондентів щодо внеску в економіку країни людей старших 70 років. Знову ж Україна виокремилася найнижчими оцінками такого внеску.

В українському суспільстві назріла необхідність руйнувати стереотипи пов'язані з старістю (й у цілому будь-яких стереотипів, пов'язаних з віком), змінювати сприйняття людей поважного віку як безпорадних і немічних членів суспільства (особливо стереотипів по типу "я вже занадто старий/стара для навчання", "вже занадто пізно для мене засвоювати щось нове", "я вже занадто дорослий/доросла брати уроки" тощо). Американська дослідниця-етнограф М. Мід (M.Mead) виділила три типи культури при різних міжпоколінних відносинах: постфігуративний, кофігуративний, префігуративний [2]. Останній тип виникає за умови швидких інформаційних, технічних, соціальних змін і формує необхідність навчання старших поколінь у молодших. Сучасне українське суспільство зіткнулося з потребою розвивати саме цей тип міжпоколінної комунікації. Однак, люди поважного віку в Україні часто керуються стереотипами, що вони вже

занадто "старі", "дорослі" для того, щоб вчитися, освоювати нове, змінювати професію, перенавчатися тощо. До того ж вони можуть відчувати певну несправедливість, адже, у молодому віці вони навчалися у старших поколінь, переймали досвід, а тепер, коли вже вони є *старшими* поколіннями, то мають навчатися у молодих, а досвід, накопичений роками, виявився зайвим. У зв'язку із зазначеним важливо, щоб освіта протягом життя не була винятковим явищем з поодинокими прикладами, а перетворилась на невід'ємний компонент особистісного і суспільного розвитку. При цьому необхідно формувати програми навчання адаптовані для різних вікових груп, щоб доросле населення охоче залучалося в освітній процес.

Вимоги ринку праці постійно змінюються, тому є потреба розвивати певну гнучкість безперервної освіти. Поряд з цим буде вирішуватися ще одне актуальне завдання: освіта для людей поважного віку стане "одним із дієвих засобів боротьби із самотністю" [3].

Демографічні прогнози вказують, що процес старіння населення в Україні продовжуватиметься. Зокрема, передбачається, що частка людей у віці 65 років і старше на початку 2040-х рр. досягатиме 21%, а на початок 2050-х – 23%. Тому ці питання потребують відображення у державних стратегічних документах, в яких будуть зазначені актуальні завдання з адаптації суспільства до наслідків демографічного старіння та забезпечення умов для самореалізації й активної життєдіяльності людей поважного віку. Серед таких завдань має бути забезпечення можливості навчання впродовж всього життя і залучення осіб поважного віку до участі в освітніх процесах. Останнє є важливим як з позицій врахування накопиченого представниками старших поколінь досвіду, так й з огляду на створення певного комфортного для їх навчання середовища, адже вони можуть бути одночасно як учнями, так й вчителями, що психологічно добре сприйматиметься.

Для підвищення рівня зайнятості людей пенсійного віку важливо на підприємствах забезпечити можливість гнучкого режиму робочого часу. До того ж повномасштабна війна показала, що цей контингент населення охоче бере участь у волонтерській діяльності, що також потребує подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Населення України. Імперативи демографічного старіння. К. : ВД "АДЕФУкраїна", 2014. 288 с.
2. Мид М. Культура и мир детства. Избранные произведения. – Режим доступу: <http://base.dnsgb.com.ua/files/book/kultura-i-mir-detstva.pdf>.
3. Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи : монографія / За заг. ред. акад. Н.Г. Ничкало, акад. І.Ф. Прокопенка. Київ, Харків : Інститут освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2020. 544 с.

СЕКЦІЯ 7. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.....

SECTION 7. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Балицька А. А.,

УДК 378.147.22

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри загальної

та медичної психології,

Черкаська медична академія, м. Черкаси

Демченко О. М.,

викладач кафедри загальної

та медичної психології,

Черкаська медична академія, м. Черкаси

Карнацька О. С.,

викладач кафедри загальної

та медичної психології,

Черкаська медична академія, м. Черкаси

**РОЗВИТОК ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ
МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

Обрання свого життєвого шляху особистості в значній мірі визначається процесом становлення її ціннісно-смыслової сфери. Система цінностей, яка була прийнята і реалізована у житті особистістю, визначає її спрямованість, вчинки та дії. Для студентів головним є вибір зробити вибір майбутньої професійної діяльності на основі своїх власних цінностей, яка повинна стати сенсом життя, надихати і вдосконалювати особистість, приносити їй радість.

Ціннісно-смыслова сфера посідає чільне місце у особистісному становленні, у її самовдосконаленні, самореалізації та самоактуалізації та включає ціннісні орієнтації, ціннісні відносини і систему особистісних смислів. Це питання приваблює увагу науковців з різних галузей наукового знання саме тому, що у сучасних умовах відбулася значна переоцінка цінностей минулого, а пошук і вибір нових цінностей часто стає хибним. Руйнування усталених систем цінностей соціуму, невизначеність і розмитість суспільних ідеалів негативно впливають на духовність студентів, на її духовні потреби, на цілі та смисл життя.

На розвиток ціннісно-смыслової сфери особистості майбутніх медичних працівників впливають такі несприятливі фактори: невизначеність та нечіткість ідеалів молоді у соціокультурній ситуації; падіння престижності науки і культури,

духовності людини у спотворених ринкових стосунках; відстоювання переваг матеріальних цінностей над духовними; знецінення кращих зразків моральної та художньо-естетичної культури; нав'язування молоді антицінностей та антиідеалів у всіх сферах людського життя; деформація свідомості та світогляду сучасної молоді, обов'язку та почуття відповідальності за свої думки і вчинки, які ведуть до деформації людського ставлення до природи, оточуючого світу та людей.

Питання розвитку ціннісно-сміслової сфери було і залишається одним із ключових напрямів виховання майбутніх фахівців різних професій. Разом із тим, у суспільстві є професії, для представників яких моральні та духовні якості мають особливе значення. Перед випускниками закладів вищої медичної освіти України постають важливі завдання, виконання яких припускає високий рівень їхньої професійної та моральної культури. Заклад вищої медичної освіти повинен допомагати розвитку творчих сил молоді людини, визнавати її право на свободу фізичного і духовного розвитку, поважати особистість, виховувати її у дусі прав і свобод людини.

Важливим завданням закладів вищої медичної освіти є прагнення навчити особистість рефлексії, творчості, виховувати самостійну особистість, яка вміє приймати правильне рішення у складних та екстремальних ситуаціях та нести за них відповідальність. Основний напрям виховної роботи закладів вищої медичної освіти України спрямований на орієнтування на цінність, так як людина стає особистістю завдяки опануванню духовними цінностями. У особистісному плані цінність може бути визначена як особливе ставлення до предметів та явищ дійсності, яке показує людині її істинне благополуччя, розкриває перед нею можливості життя.

Процеси глобалізації проявляються у сферах політики, економіки, екології, та у соціокультурному середовищі людини. На сучасному етапі у культурній сфері відбувається процес універсалізації норм і цінностей, який реконструює диспозиції потреб індивідів (елементи мотивації до дії). Ключовою характеристикою сучасної культури є установка на розвиток індивідуальності безвідносно до будь-якого завчасно заданого стандарту [2, с. 21]. Основною рисою соціуму є його входження у перехідний етап зміни культурних універсумів: сучасна людина, замість розвитку соціальних ролей, збільшення інформаційного контакту з об'єктивним світом, вдосконалюється у розумінні інформаційних мереж, а замість розвитку своєї особистісної внутрішньої свободи звертається до віртуальної свободи Інтернету [1, с. 162]. Тут відбувається процес десоціалізації та деформації особистості, її чуттєвої сфери та духовних основ.

Основною формою ціннісного самоздійснення, самовираження, самореалізації, самоактуалізації людини є її духовно-практична активність як "типовий для

конкретної особистості, узагальнений ціннісний засіб відображення, вираження та здійснення її життєвих потреб" [3, с. 5]. Важливим проявом активності людини є її діяльність. Саме діяльність для більшості людей є основним способом об'єктивації самовираження, тому що діяльність має глибоку особистісну основу: цілепокладання, пошук умов та засобів діяльності (як об'єктивних, так і суб'єктивних) [3, с. 6].

Зміст ціннісно-сислового компонента професійної діяльності, за визначенням М. Боришевського [2, с. 22], складає сукупність загальнозначущих, загальноприйнятих цінностей-норм та індивідуально значущих цінностей. Наявність професійних цінностей-норм, тобто вироблених культурних стандартів, обумовлено тим, що діяльність здійснює соціальний суб'єкт, людина, яка належить до певної суспільної та професійної спільноти, що задають ідеальну модель діяльності.

В. Оссовський [4, с. 48] поділяє професійні цінності-норми на три групи, а саме на ті, що стосуються: 1) професії як цілого (мета професії як вираження її соціальної функції; її місце у житті суспільства), 2) особистісних якостей представника професії та особливостей його поведінки (особистісний взірець представника даної професії, його мораль, стиль життя, професійна етика) та 3) взаємовідносин з іншими професіями, з соціальним середовищем (судження стосовно характеру соціальних функцій інших професій).

Завдяки професійним цінностям-нормам людина на етапі оволодіння діяльністю орієнтується у конкретних професійних ситуаціях (адаптивно-репродуктивна орієнтація) та виконує дії на нормативно-рольовому рівні [4, с. 83].

Основним шляхом розвитку ціннісно-сислової сфери особистості визнається засвоєння нею представлених у соціальному макросередовищі ціннісних ідеалів, які заломлюються через відповідні уявлення референтної для індивіда малої групи, в яку він включений як учасник сумісної діяльності зі спільним для її учасників ціннісно-мотиваційним ядром.

У процесі професійної підготовки у закладах вищої медичної освіти України з однієї сторони, необхідна самореалізація як постійний елемент практичного вираження свого "Я", а з іншої – осмислення власної духовності постійного зворотнього зв'язку між власними вчинками і цінностями, між активністю і самоконтролем, між особисто запропонованими перспективами і досягнутими результатами.

Професійна підготовка у закладах вищої медичної освіти України не обмежується передачею певної суми знань і формуванням професійних навичок. Вона має тісний зв'язок із професійною орієнтацією особистості, з формуванням певної системи цінностей, характерних для майбутніх медичних працівників.

На престижність цієї професії серед молоді впливає не тільки популярність її у суспільстві, але й система цінностей, прийнята соціальними і професійними групами, сім'ями та самим ідивідом.

Загалом, аналіз результатів досліджень дозволяє виявити особистісні чинники, які відіграють важливу роль у процесі становлення духовності особистості майбутніх медичних працівників та які можна поділити на такі групи:

До першої групи можна віднести майбутніх медичних працівників, які орієнтуються на освіту як на найважливішу складову їхньої професійної самореалізації, а також як на можливість самоствердитись і посилити не лише свою особистісну, а й соціально значущу роль у соціумі. Хоча для них освіта виступає як найбільш важлива термінальна цінність.

До другої групи відносимо майбутніх медичних працівників, які орієнтуються на бізнесову діяльність, тому ставлення у них до життєдіяльності у закладах вищої медичної освіти України дещо інше: вона є для них як інструмент або можлива стартова сходинка для того, щоб у майбутньому зробити спробу організувати свою справу, використовуючи здобуті знання, навички соціальної поведінки, комунікабельності тощо. Вони розуміють, що освіта потрібна, але до своєї професії ставляться менш зацікавлено, ніж перша група.

До третьої групи відносяться майбутні медичні працівники, які ще не визначилися. У їхніх оцінках, зафіксованих позиціях відсутня чіткість і спрямованість, притаманна для перших двох груп. Можливо, ця група студентів ще не визначилась і їхнє самовизначення відбудеться пізніше.

Проте, варто враховувати, що для деякого із них процес самовизначення, цілеспрямованості, може бути взагалі не характерним. Але загалом можна помітити тенденцію зменшення кількості майбутніх медичних працівників, для котрих притаманне термінальне ставлення до освіти і виховання, і збільшення частки "інструментально орієнтованих" та "невизначених" серед студентської молоді. Очевидно, соціально-виховуюче середовище, в яке вони потрапили з певних причин, і життєдіяльність у ньому залишилося для них тимчасовим і відмежованим за своїми проблемами від їхніх особистісних проблем.

На практиці, у процесі дослідження розвитку ціннісно-сміслової сфери у професійному становленні майбутніх медичних працівників спостерігається така закономірність: для одних майбутніх медичних працівників цінності та ідеали здаються життєво необхідними, а для інших мають тіньову значущість. Руйнування ціннісної основи обов'язково призводить до кризи, вихід із якої можливий тільки шляхом набуття нових цінностей.

Ціннісна сфера особистості розглядається як особливим чином організована сукупність ціннісних структур та зв'язків між ними, що забезпечує ціннісно-сміслову регуляцію життєдіяльності суб'єкта.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ – Чернівці : "Букрек", 2018. 320 с.
2. Боришевський М. Й. Духовні цінності як детермінанти громадянського виховання особистості. Цінності освіти і виховання. Київ , 1997. С. 21 – 25.
3. Бреусенко О. А. Динаміка ціннісно-сислової сфери особистості в умовах екзистенціальної кризи: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01. Київ, 2000. 20 с.
4. Осовський В.Л. Методологічні проблеми соціологічного дослідження цінностей професійної діяльності. Філософська думка. 1986. № 1. С. 48 – 55.

Бартош О. П.,

УДК 364-43-021.31:316.38-056.265

канд. пед. наук, професор,
професор кафедри соціології
та соціальної роботи,
ДВНЗ "Ужгородський національний
університет", м. Ужгород

Тафій І. Я.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
ДВНЗ "Ужгородський національний
університет", м. Ужгород

ВІДНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІСЛЯ ТРАВМУЮЧИХ ПОДІЙ ТА УСКЛАДНЕНОЇ ВТРАТИ У ПРАКТИЦІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Раптова або несподівана смерть близької людини ініціює процес втрати, але процес жалоби може стати складним, також відомим як складне горе (СГ) – форма посттравматичного стресового розладу, що характеризується постійною та сильною тугою за людиною, нав'язливими та повторюваними думками про втрачену людину та поведінкою уникнення [1].

ПТСР описують як повторне переживання травми в сьогоденні, уникнення травматичних нагадувань, афективну дисрегуляцію, негативне самопочуття і порушення у стосунках [2]. Завдяки перетину симптомів, присутніх у СГ щодо несподіваної смерті близької людини, стає зрозумілим, як СГ може виникнути внаслідок такої втрати.

Розглянемо реакції на СГ.

Когнітивні реакції. Т. Cowdry та J. Stirling [3] стверджують, що наслідки горя можуть ускладнювати прості завдання, такі як концентрація або споживання інформації, спричиняти труднощі із запам'ятовуванням важливих дат і подій, а також посилювати негативні автоматичні думки, що призводять до глибшого рівня депресії та відсутності мотивації, посилювати негативні когнітивні процеси. Негативні когніції створюють, блокуючи позитивні асоціації з навколишнім світом. Раптова втрата може зруйнувати фундаментальне переконання людини про світ, що зрештою може змінити почуття справедливості, чесності та доброзичливості у світі.

Нейробиологічні / фізіологічні реакції. Втрата близької людини може стати трансформаційним досвідом, а раптова втрата близької людини може експоненціально ускладнити процес горя. Фізіологічні зміни в ендоканабіноїдній системі у відповідь на СГ створюють стрес для системи, змінюючи чутливість до стресу, емоційно спричинену поведінку [4]. Було відмічено, що особи, які пережили смерть близької людини, повідомляли про фантомні соматичні прояви, слухові та зорові галюцинації голосу та відчуття присутності померлого. Члени сімей, які пережили раптову втрату, відчують самотність, тугу за померлим, втрату прив'язаності, що призводить до труднощів у піклуванні про інших або довірі до них, життя ніби порожніє.

Афективні/емоційні реакції. СГ впливає на якість життя та функціонування тих, хто пережив важку втрату, через тугу за втраченою людиною. Хоча тривала та інтенсивна туга є діагностичним критерієм, необхідним для діагностики СГ, туга може мати і деякі позитивні переваги. Дослідження [5] доводять, що підвищення стійкості до туги може з часом зменшити інтенсивність туги. Інші афективні реакції, характерні для СГ включають ізоляцію від друзів, родини та систем соціальної підтримки, посилення почуття недовіри, інші аспекти, які негативно впливають на життєво важливі стосунки.

Кроки у роботі соціального працівника з клієнтами, які пережили горе та втрату:

1. Усвідомити, визнати та підтвердити почуття клієнтів. Горе є природною та нормальною реакцією на втрату, воно може проявлятися по-різному у різних людей. Деякі клієнти можуть відчувати сум, злість, почуття провини або заціпеніння, тоді як інші можуть відчувати фізичні симптоми, такі як втома, безсоння або зміни апетиту. Соціальний працівник може: проявити емпатію та співчуття, уважно слухаючи, використовуючи рефлексивні твердження та уникаючи суджень чи припущень; допомогти клієнтам розпізнати та виразити свої емоції, наприклад, за допомогою письма, мистецтва, музики тощо.

2. Оцінка та підтримка потреб і сильних сторін клієнтів. Горе може вплинути на різні аспекти життя клієнта, такі як його психічне здоров'я, соціальні стосунки,

духовні переконання та повсякденне функціонування. Соціальний працівник може: провести комплексну оцінку, щоб визначити джерела стресу клієнта, можливості його подолання, системи підтримки та цілі; надати інформацію, рекомендації та ресурси для вирішення проблем, з якими може зіткнутися клієнт (наприклад, зв'язати клієнта з групою підтримки, консультантом з психічного здоров'я, фінансовим консультантом тощо).

3. Вивчення, дослідження та переосмисленні їхніх думок і переконань. Горе може спровокувати негативні або викривлені когніції, такі як самозвинувачення, безнадія або ізоляція. Ці думки можуть заважати процесу зцілення клієнта та впливати на його / її самооцінку, мотивацію та світогляд. Соціальний працівник може допомогти клієнтам: кинути виклик їх думкам та переконанням за допомогою когнітивно-поведінкових методів (Сократове опитування, записи думок, когнітивна реструктуризація); переосмислити втрату як можливість для зростання, навчання чи трансформації.

4. Сприяння та заохочення клієнтів до дій та змін. Горе може призвести до того, що клієнти почуваються застряглими, пригніченими або бояться рухатися вперед. Вони можуть уникати або чинити опір прийняттю рішень, ризику або пробувати щось нове. Соціальний працівник може: допомогти клієнтам подолати їх бар'єри та сприяти прогресу за допомогою мотиваційних інтерв'ю, постановки цілей, вирішення проблем або поведінкової активації; заохочувати клієнтів займатися самообслуговуванням, хобі, громадською діяльністю або волонтерством, що може підвищити їх добробут, задоволення та мету.

5. Перегляд і відзначення досягнень і зростання клієнтів. Горе не є лінійним або передбачуваним процесом, і воно може змінюватися за тривалістю, інтенсивністю та частотою. Соціальний працівник може допомогти клієнтам: контролювати та оцінювати їх зміни та результати за допомогою зворотного зв'язку, шкал або вимірювань; відзначити їх досягнення та зростання, надаючи похвалу, визнання або винагороди; визнати та оцінити свої сильні сторони, навички та ресурси, які допомогли впоратися та адаптуватися.

6. Завершення співпраці та подальше втручання. Завершення є важливою фазою процесу соціальної роботи і вона може бути складною як для клієнта, так і для соціального працівника. Соціальний працівник може: підготувати клієнта до завершення співпраці, обговорюючи причини, очікування та почуття; підсумувати шлях клієнта, переглянути цілі та результати, надати відгук і рекомендації; зв'язатися з клієнтом після припинення співпраці та перевірити його / її самопочуття, надати підтримку та вирішити певні проблеми.

Навчитися розвиватися через травму здається нелогічним, оскільки СГ і втрата внаслідок раптової смерті близької людини пов'язані з великими

труднощами. Однак, посттравматичне зростання (ПТЗ) можливе. ПТЗ – це усвідомлення нової особистості та сили, спричинені травматичними стресовими факторами, що впливають на те, як людина сприймає світ, себе та інших, свої екзистенційні переконання. Що стосується тяжкої втрати, пов'язаної з раптовою смертю, вчені [6] визначають ПТЗ як позитивні психологічні зміни, такі як: покращення стосунків із іншими людьми, друзями, близькими; зміни життєвих цілей і пріоритетів у відповідь на втрату близької людини.

Розуміння того, як працює ПТЗ, має важливе значення та пропонує допомогу людям, які страждають від СГ, пов'язаного з раптовою втратою близької людини. Дискомфорт навряд чи є кращим способом дій, який людина шукає для зростання; однак без певної міри психологічного стресу переоцінка свого життя може бути малоцінною, але особи, які пережили втрату, можуть не мати необхідної здатності сприяти зростанню за власною ініціативою [7].

Через пережитий травматичний стрес ПТЗ є цінним і необхідним для покращення якості життя та зменшення симптомів, спричинених СГ. У той час як стійкість (resilience) допомагає розвивати толерантність під дією стресових факторів, дозволяючи ПТЗ розвиватися, терапія прийняття та рішучості, когнітивно-поведінкова терапія викликають адаптивні зміни шляхом підвищення психологічної гнучкості [8]. Стійкість і створення психологічної гнучкості, зосереджені на важкій втраті внаслідок раптової смерті близької людини, заохочує ПТЗ. Це, зрештою, зменшує симптоматику депресії та сильну тугу.

Список використаних джерел

1. Captari L.E., Riggs S.A., Stephen K. (2021). Attachment processes following traumatic loss: A mediation model examining identity distress, shattered assumptions, prolonged grief, and posttraumatic growth. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*. 2021. No.13 (1). P.94-103.
2. Domino J.L., Whiteman S.E., Davis M.T., Witte T.K., Weathers F.W. Sudden unexpected death as a traumatic stressor: The impact of the DSM–5 revision of Criterion a for posttraumatic stress disorder. *Traumatology*. 2021. No.27 (2). P.168-176.
3. Cowdry T., Stirling J. Learnings from supporting traumatic grief in the aftermath of sudden epilepsy deaths. *Epilepsy & Behavior*. 2020. No.103. e-106416.
4. Harfmann E.J., McAuliffe T.L., Larson E.R., Claesges S.A., Sauber G., Hillard C.J., Goveas J.S. Circulating endocannabinoid concentrations in grieving adults. *Psychoneuroendocrinology*. 2020. No.120. e-104801.
5. Hardt M.M., Williams J.L., Jobe-Shields L. The role of experiential avoidance in the relationship between traumatic distress and yearning in sudden and unexpected bereavement. *Journal of Clinical Psychology*. 2022. No.78 (4). P.559-569.

6. Zhou N., Yu W., Tang S., Wang J., Killikelly, C. Prolonged grief and post-traumatic growth after loss: Latent class analysis. *Psychiatry Research*. 2018. No.267. P.221-227.

7. Captari L.E., Riggs S.A., Stephen K. Attachment processes following traumatic loss: A mediation model examining identity distress, shattered assumptions, prolonged grief, and posttraumatic growth. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*. 2021. No.13 (1). P.94-103.

8. Kashdan T.B., Disabato D.J., Goodman F.R., Doorley J.D., McKnight P.E. Understanding psychological flexibility: A multimethod exploration of pursuing valued goals despite the presence of distress. *Psychological Assessment*. 2020. No.32 (9). P.829-850.

Білинська І. Б.,

УДК 373.3.016:811.161.2

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

ВСП ЗВО "Відкритий міжнародний університет

розвитку людини "Україна" Хмельницький інститут

соціальних технологій, м. Хмельницький

Науковий керівник:

Добровіцька О. О.,

канд. пед. наук,

ВСП ЗВО "Відкритий міжнародний університет

розвитку людини "Україна" Хмельницький інститут

соціальних технологій, м. Хмельницький

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ ПОСЛУГИ З ДЕННОГО ДОГЛЯДУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ, ЯК БАЗИС ДО ЇХ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ

У сучасних умовах формування громадського суспільства в Україні почалися процеси усвідомлення суспільством цінності кожного індивідуума та необхідності захисту його законних прав та інтересів, можливості самореалізації та самовираження.

Поступово, в нашому суспільстві почали підніматись проблеми найменш соціально захищеної верстви населення, якою є особи з інвалідністю. Їх вразливість до непередбачуваних процесів та труднощі з адаптацією в

суспільстві стали більш помітні в умовах сучасних змін, коли кожний член суспільства зобов'язаний самостійно реалізовувати свої права та відстоювати законні інтереси. Це в свою чергу, змусило суспільство почати обговорення питання захисту прав та інтересів людей з інвалідністю, а також можливості їх самореалізації та самовираження.

Особливою соціальною групою, яка потребує уваги державних інституцій та громадськості, на даному етапі є люди із інтелектуальними порушеннями, які в силу різноманітних факторів мають вказану форму інвалідності.

Тому, вкрай важливим питанням є допомога таким людям в забезпеченні їх соціального захисту, основних прав і свобод, формування толерантного ставлення до них, виявлення основних потреб та знаходження ресурсів для їх задоволення, інформування, консультування та медіації.

Це актуалізує проблеми людей з інвалідністю з інтелектуальною недостатністю та формулює новітній погляд на соціальну послугу з денного догляду за цими особами.

На законодавчому рівні соціальний догляд людей з інвалідністю регулюється: Законами України "Про соціальні послуги" (2019 р.), "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю" (2001 р.); Постановою КМ України "Про організацію надання соціальних послуг" (2020 р.); Наказами Міністерства соціальної політики України "Про затвердження державного стандарту денного догляду"; "Про затвердження державного стандарту денного догляду", "Про затвердження форм обліку соціальної роботи з сім'ями/особами, які перебувають у складних життєвих обставинах" (2018 р.).

Вказаними нормативно-правовими актами впроваджено інклюзивну освіту для дітей з інвалідністю; визначено перелік базових соціальних послуг; затверджено державні стандарти надання соціальних послуг; створено реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг; впроваджується "Програма доступності", розробляється "Довідник безбар'єрності" і т.п.

В той же час, вітчизняною і зарубіжною психолого-педагогічною наукою накопичено значний теоретичний доробок та емпіричний досвід у сфері соціальної роботи, зокрема стосується таких аспектів: соціалізації різних соціальних категорій (В. Бочарова, О. Безпалько, М. Галагузова, І. Зверєва, А. Капська, Л. Міщик, А. Мудрик, С. Харченко); соціальної реабілітації як складника процесу ресоціалізації особистості (В. Лютий, В. Оржеховська, В. Шпак); теорії і практики діяльності реабілітаційних центрів (Н. Вайзман, С. Коношенко, Е. Мавріна, В. Мороз, В. Нечипоренко, В. Шпак).

Мета статті – виявити особливості здійснення соціальної послуги з денного догляду особам з інвалідністю інтелектуальними порушеннями.

Денний догляд осіб з інвалідністю є формою соціальної підтримки та передбачає надання конкретній особі чи сім'ї комплексу соціальних послуг [1].

Соціальна послуга денного догляду, визначається на законодавчому рівні, як комплекс заходів, що здійснюється протягом робочого дня суб'єкта, що надає соціальну послугу денного догляду, і спрямований на створення умов забезпечення життєдіяльності осіб, які частково або повністю втратили здатність/не набули здатності до самообслуговування, без надання їм місця постійного проживання [2].

Соціальна послуга денного догляду надається, після здійснення первинного комплексного визначення індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги, та включає в себе комплекс заходів, що передбачає визначення шляхів вирішення проблем та надання допомоги у самообслуговуванні.

Комплексне визначення ступеня індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги проводиться фахівцем у сфері надання соціальних послуг, соціальним працівником або мультидисциплінарною командою із залученням отримувача соціальної послуги та/або його законного представника.

При комплексному визначенні індивідуальних потреб велике значення має рівень навичок особи з інвалідністю щодо проживання за категоріями "Організація харчування", "Зовнішній вигляд, дотримання правил особистої гігієни", "Здоров'я", "Утримання помешкання", "Дотримання правил безпеки та поведінки в разі надзвичайних ситуацій", "Міжособистісні відносини", "Знання ресурсів громади", "Обізнаність у юридичній сфері".

Результати комплексного визначення ступеня індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги є підставою для складання індивідуального плану та укладання договору про надання соціальної послуги денного догляду [2].

Основою для успішного та ефективного досягнення мети денного догляду для особи з інвалідністю є індивідуальний план з надання соціальної послуги, який включає в себе: загальні відомості про отримувача соціальної послуги; заходи, що здійснюються під час надання соціальної послуги денного догляду; періодичність та строк виконання заходів; відомості про виконавців заходів; дані щодо моніторингу результатів надання соціальної послуги денного догляду та перегляду індивідуального плану (за потреби).

В даному контексті необхідно відзначити основні заходи, що становлять зміст соціальної послуги денного догляду осіб з інвалідністю інтелектуальними розладами, у відповідності до форм роботи та способів їх проведення: забезпечення умов для денного перебування; забезпечення харчуванням (від одного до чотирьох разів на добу (за потреби)); допомогу у самообслуговуванні (дотримання особистої гігієни, рухового режиму, приймання ліків, годування);

спостереження за станом здоров'я, надання реабілітаційних послуг; формування та підтримку навичок самообслуговування, у тому числі навчання користуванню технічними допоміжними та обов'язковими гігієнічними засобами (за потреби); психологічну підтримку; організацію денної зайнятості, дозвілля; представництво інтересів; допомогу в організації взаємодії з іншими фахівцями та службами; допомогу в отриманні безоплатної правової допомоги; транспортні послуги з підвезення отримувачів соціальної послуги до відділення (групи) денного догляду і назад до місця проживання.

Також, суттєвим при наданні послуги є безпека отримувачів соціальної послуги, які забезпечені державним захистом від негуманних і дискримінаційних дій щодо них, а також забезпечується повага до гідності отримувачів соціальної послуги.

Отже, організація соціальної послуги з денного догляду для людей з інвалідністю з інтелектуальними порушеннями, сприятиме успішній адаптації та інтеграції в суспільство, формуватиме їх здатність самостійно і відповідально будувати власне життя.

Список використаних джерел

1. Віцукаєва К. М. Соціальний супровід клієнта: навч. посібн. Одеса: вид-во Букаєв В. В., 2017. 322 с.
2. Про затвердження державного стандарту денного догляду : Наказ Міністерства соціальної політики №452 від 30.07.2013 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1363-13#Text> (дата звернення : 10.01.2024)

Богданець А. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
професор кафедри приватного права,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

УДК 347.1

ЗЕМЕЛЬНА ДІЛЯНКА ЛІСОВОГО ФОНДУ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Дослідження проблеми визначення об'єктів цивільних прав посідає чільне місце у сучасній доктрині цивільного права. На сьогодні відсутня єдиний підхід як до визначення зазначеної категорії, так і до його видів. Зокрема, в умовах необхідності удосконалення правового регулювання лісового господарства, важливим є визначення земельної ділянки лісового фонду як об'єкта цивільних прав.

Аналізу різних видів об'єктів цивільних прав присвячували свої праці такі науковці як: Ю.О. Заїка, В.А. Мартинюк, В. Скрипник, І. Спасибо-Фатеева, С.І. Шимон та ін.

У науці цивільного права вживаються такі поняття як "об'єкт цивільного правовідношення" та "об'єкт цивільного права". Варто зазначити, що об'єктом цивільного правовідношення є те, що втілюється в певному майновому чи немайновому благо, яке має відповідний цивільно-правовий режим (завдяки якому виступає як цивільно-правова категорія) та владування яким становить охоронюваний законом інтерес особи [5, с. 241; 15, с. 224].

Поняття "об'єкт цивільних прав" є одним з основоположних як в доктрині цивільного права, так і в практичній сфері регулювання цивільних відносин. Об'єктом цивільних прав є "все те, на що спрямовані суб'єктивне право і суб'єктивний обов'язок учасників цивільних правовідносин" [11, с. 311].

На сьогодні існує багато позицій щодо визначення об'єкт, зокрема він розглядається як: 1) річ; 2) дія; 3) майнові права; 4) правовий режим та ін. Найбільш розповсюдженим є підхід до визначення об'єкту цивільних прав як певне благо, тобто те, що має здатність задовольняти людські потреби. Саме з приводу певних благ суб'єкти вступають у цивільні відносини.

Науковці взагалі зауважливі щодо перетину змістового значення таких об'єктів, як "річ", "майно", "майнові права", щодо співвідношення певних об'єктів і прав на них, "бо є істотні відмінності у права власності на тілесні речі і в правах на об'єкти, які не можуть належати особам на праві власності" [10, с. 13; 13, с. 57].

Згідно ст. 177 ЦК України об'єктами цивільних прав є наступні: речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальності блага [4]. Тобто зазначена норма закріплює обширний, проте не виключний перелік об'єктів цивільних прав.

Як відзначає С.О. Сліпченко, "матеріальність указує на те, що благо має фізичну субстанцію, належить до предметів матеріального світу, має властивості форми, розміру, кольору, структури. Відповідно, нематеріальність указує на те, що таке благо не має фізичної субстанції, не належить до предметів матеріального світу, не окреслюється властивостями форми, розміру, кольору, структури" [9, с. 93]. Проводячи аналіз майнового характеру блага, С.І. Шимон звертає увагу на те, що він означає можливість його адекватної грошової оцінки [14, с. 844]. Таким чином автор розглядає досліджуване поняття крізь призму матеріального змісту.

В контексті зазначеного дослідження категорії земельної ділянки лісового фонду як об'єкта цивільних прав, слід зауважити, що природні об'єкти та

природні ресурси відносяться виключно до майнових (матеріальних) благ, які відзначаються особливою значущістю та цінністю для всього суспільства, а також здатні задовольняти потреби учасників цивільних правовідносин.

Серед диференціюючих ознак, притаманних об'єктам цивільних прав, є також дискретність. В. А. Мартинюк, досліджуючи вказане поняття, відзначає, що це якісна, а також фізична й/або облікова визначеність і відособленість від усіх інших об'єктів [6, с. 253]. Ознака дискретності вказує на те, що певний об'єкт має певну визначеність, зокрема йому притаманні визначені межі, розміри та інші характеристики. Підтвердженням зазначеного в теорії, є відповідні норми законодавства. Так в ч. 1 ст. 79 Земельного кодексу України закріплено, що земельна ділянка – це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами [2]. Таким чином, земельна ділянка є індивідуалізованим немайновим благом, яка відрізняється від інших благ такими ознаками як: 1) індивідуальна визначеність на місцевості; 2) кадастровий номер; 3) цільове призначення; 4) розмір; 5) якість ґрунтового покриву тощо.

Проте в зазначеному контексті варто навести позицію І. В. Спасибо-Фатєєвої, згідно якої не може вважатися річчю земля як частина доквілля. Ця частина навколишнього природного середовища, не будучи індивідуалізованою, не може виступати об'єктом цивільних прав та обов'язків [11, с. 375].

Не менш важливою ознакою об'єктів цивільних прав є системність, через яку зокрема розглядається системний зв'язок досліджуваного об'єкта з іншими об'єктами. Відповідно до положень ч. 3 ст. 373 Цивільного кодексу України, право власності на земельну ділянку поширюється на поверхневий (ґрунтовий) шар у межах цієї ділянки, на водні об'єкти, ліси, багаторічні насадження, які на ній знаходяться, а також на простір, що є над і під поверхнею ділянки, висотою та глибиною, які необхідні для зведення житлових, виробничих та інших будівель і споруд. [4]. Виходячи із аналізу зазначеної статті, яскраво проявляється системність. Через цю ознаку розкривається й особливість природніх об'єктів та ресурсів, які нерозривно пов'язані із землею.

Згідно ст. 13 Конституції України, земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу [1]. Відповідно до ч.1 ст. 7 Лісового кодексу України, ліси, які знаходяться в межах території України, є об'єктами права власності Українського народу [3].

Стаття 1 Лісового кодексу України закріплює, що земельна лісова ділянка – земельна ділянка лісового фонду України з визначеними межами, яка надається або вилучається у землекористувача чи власника земельної ділянки для ведення лісового господарства або інших суспільних потреб відповідно до земельного

законодавства [3]. Аналізуючи законодавче визначення земельної лісової ділянки, простежуються її зв'язок з багатьма важливими системними елементами, зокрема такими як: цільове призначення; визначення правомочності суб'єкта щодо неї; спеціальне законодавство, яке регламентує відповідну сферу суспільних відносин.

Згідно ч.1 ст. 55 Земельного кодексу України, до земель лісогосподарського призначення належать землі, вкриті лісовою рослинністю, а також не вкриті лісовою рослинністю, нелісові землі, які надані та використовуються для потреб лісового господарства [2]. Із зазначеного можна зробити висновок, що лісова рослинність вважається складовим елементом земельної ділянки і не може розглядатися як окремий самостійний об'єкт цивільно-правового договору. Це пояснюється тим, що рослинність передається в користування чи відчужується разом із земельною ділянкою, на якій вона розташована.

Так об'єктом права приватної власності на землі лісогосподарського призначення є замкнені земельні ділянки лісогосподарського призначення, якими О.П. Чопик пропонує вважати ізольовані земельні ділянки, що не мають зв'язку з іншими ділянками цієї категорії земель, відокремленими від них природними чи протипожежними розривами [8, с. 13; 12, с. 56–57].

Отже, виходячи із зазначеного вище можна зробити висновок, що земельна ділянка лісового фонду як об'єкт цивільних прав характеризується наступними особливостями: по-перше, є об'єктом природного походження, який не створюється працею людей; по-друге, на відміну від товару, не підлягає простому відтворенню в процесі виробництва; по-третє, є функціонально і просторово відмежованим об'єктом; по-четверте, перебуває у нерозривному зв'язку із природними екосистемами; по-п'яте, здатність задовольняти потреби учасників правовідносин, щодо яких можуть виникати цивільні права та обов'язки.

Список використаних джерел

1. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. (дата звернення: 29.01.2024)
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4. Ст. 27. (дата звернення: 29.01.2024)
3. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року № 3852-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 17. Ст. 99. (дата звернення: 29.01.2024)
4. Цивільний кодекс України: закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. Ст. 356.
5. Заїка Ю., Скрипник В. Інформація в системі об'єктів цивільних прав. Підприємництво, господарство і право. 2017. Вип. 1. С. 240–245.
6. Мартинюк В.А. Особливості природніх об'єктів і природніх ресурсів як об'єктів цивільних прав. Юридичний бюлетень. 2018. Випуск 7. Ч. 1. С. 249–255.

7. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2013. Т. 1. 832 с.

8. Оніка Я.В. Право приватної власності на землі лісогосподарського призначення: цивільно-правовий аспект. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2015. Вип. 13 (2). С. 56–59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2015_13%282%29__18

9. Сліпченко С.О. Місце об'єктів особистих немайнових відносин у системі об'єктів цивільного права. Право і суспільство. 2013. № 6–2. С. 92–97.

10. Спасибо-Фатеева І.В. Види об'єктів цивільних прав. Часопис цивілістики. 2015. Вип. 18. С. 13–18.

11. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Харків: ФО-П Лисяк Л.С., 2011. Т. 5: Право власності та інші речові права / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатеевої. 624 с.

12. Чопик О.П. Правовий режим земель лісогосподарського призначення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". Харків, 2014. 20 с.

13. Шемет У.Р., Косяченко К.Е. Об'єкти цивільних прав: особливості та парадокси визначення. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2019. Том 30 (69) № 6. С. 56-60.

14. Шимон С. І. Майнові права в системі об'єктів цивільних правовідносин та цивільного обороту. Форум права. 2011. Вип. 4. С. 841–846.

15. Шимон С. І. Співвідношення понять "об'єкт цивільних прав" та "об'єкт цивільних правовідносин" (до наукової дискусії). Право. 2010. Вип. 10. С. 217–225.

Данченко І. О.,
д-р пед. наук, доцент,
професор кафедри ЮНЕСКО
"Філософія людського спілкування"
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Державний біотехнологічний
університет, м. Харків

УДК 378.6:37.035.(477)

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА КРИЗА В УКРАЇНІ

Демографічна ситуація в Україні з кожним роком погіршується. Найголовнішою є вимушена еміграція українців за кордон через початок

військової агресії Росії проти України. За оцінками Інституту демографії на 1 січня 2023 року на території держави проживало приблизно 42 мільйона українців [5]. Прогнози Ради ЄС свідчать, що унаслідок війни та залежно від її тривалості населення України може скоротитися на 24 – 33 % [7]. Підтвердженням цього є зменшення чисельності тих, хто живе й працює в Україні вже зараз: від початку російської агресії кількість населення скоротилася на 6,7 мільйонів [9]. Затим, змінюється статево-вікова структура українського суспільства, а саме, скорочується частка молоді віком до 20 років та частка осіб продуктивного віку [6]. Наслідками відповідної тенденції в майбутньому стане звуження демографічного базису відтворення населення в Україні.

Необхідно наголосити, що повномасштабна війна та її негативні наслідки лише поглибили демографічні проблеми, що акумулювалися протягом десятиліть і потребували серйозного втручання з боку держави та суспільства.

Серед демографічних проблем, які мали місце в довоєнний період, необхідно назвати наступні: старіння населення; скорочення чисельності населення України через перевищення рівня смертності над рівнем народжуваності; високі показники смертності чоловіків працездатного віку; малодітність; міграція працездатного населення.

Війна, безумовно, погіршила демографічну ситуацію в Україні.

Велика кількість загиблих та поранених як серед військових, так і серед цивільних, зокрема дітей. За даними ООН станом на грудень 2023 року загинуло понад десять тисяч цивільних українців [8].

Одним з наслідків війни є масштабна міграція населення України за кордон. За актуальними даними ООН, кількість біженців з України у світі нині сягає 6,3 млн, з яких 5,9 мільйона перебувають у Європі. Опитування Управління Верховного комісара ООН у справах біженців показують, що майже 80% біженців сподіваються повернутися в Україну [3].

За результатами соціологічного опитування, за кордон виїхали здебільшого люди працездатного віку (30–39 років – 42 %, 40–49 років – 29 %). 83 % мають вищу або незакінчену вищу освіту. 30 % українських біженців – це висококваліфіковані фахівці, 12 % – кваліфіковані працівники, 14 % – керівники підприємств або підрозділів, а також 14 % – підприємці [4].

Продовжний характер війни, знищення економічної структури України, складний період соціально-економічного повоєнного відновлення держави підвищує ризики того, що додому швидко або зовсім не повернеться значна частка даної категорії населення. Тривалість воєнних дій спонукатиме українців і надалі мігрувати.

Векторність та інтенсивність відповідного процесу залежить від низки факторів, а саме від: ареалу бойових дій; деокупації захоплених територій;

швидкості соціально-економічного відновлення звільнених територій; стану місцевої критичної інфраструктури; інтенсивності обстрілів російськими військами населених пунктів та міст; факту кризових явищ техногенного характеру; тенденцій ринку праці та економічної структури регіонів України тощо.

Безумовною проблемою є проблема масового внутрішнього переміщення людей з регіонів, які тимчасово окуповані або в яких тривають активні бойові дії. Це призводить до зміни демографічного складу деяких областей України – передусім східних та південних, а також значною мірою впливає на кількісну, вікову та гендерну структуру їхнього населення.

Внутрішня міграція також зумовлює низку складних проблем, серед яких безробіття, відсутність належного забезпечення якісними освітніми та медичними послугами, базовими умовами життєдіяльності, проблеми мовної та культурної адаптації. За даними Міжнародної організації з міграції, переміщення населення всередині України охопило близько 8 мільйонів людей [6]. Особливою проблемою, що постала під час війни, є охорона дитинства. Понад 7,5 мільйонів дітей потерпають від війни. Це не лише загроза отримати поранення, а й психологічні травми. Одним з серйозних показників психологічної стабільності дітей у воєнний час є захист освіти. Особливої уваги потребують діти-сироти, кількість яких зростає (за даними Національної соціальної сервісної служби України у період з 24 лютого 2022 року по 1 квітня 2023 року регіональні служби у справах дітей виявили 8512 дітей, які з тих чи інших причин залишилися без батьківського піклування в умовах воєнного часу. З них 1476 дітей стали сиротами у зв'язку з обставинами військової агресії Російської федерації проти України [1]).

Крім того, іще однією демографічною проблемою є незаконне вивезення українських громадян до РФ і тимчасово окупованих територій.

За інформацією радниці – уповноваженої Президента України з питань дітей та дитячої реабілітації Д. Герасимчук, лише на червень 2022 р. з України на територію РФ, ОРДЛО та Білорусі вивезено 234 тис. українських дітей [2].

Крім того, нестабільна ситуація в країнах Центральної Азії, Близького Сходу, Північної Африки також впливають на демографічний склад в Україні, що, в свою чергу, створює проблему безконфліктної інтеграції мігрантів в український соціум.

Все це вимагає від держави розроблення та впровадження дій, спрямованих на подолання соціально-демографічної кризи в Україні, серед яких необхідно визначити наступні: створення державними установами умов, які сприяють допомозі та збереженню соціальних зв'язківки з громадянами України, які виїхали за кордон; створення відповідних умов безпеки життя та навчання дітей в усіх регіонах України та державний захист дітей-сиріт; допомога

працевлаштуванню громадян України; рішення питань, зумовлених внутрішньою міграцією; запровадження заходів, спрямованих на культурну інтеграцію мігрантів.

Таким чином, демографічна криза, яка спостерігається в сучасній Україні, є однією з найбільш серйозних загроз відтворення та розвитку її людського капіталу. Вона проявляється головним чином в негативних якісних змінах, призводить до серйозних перетворень в структурі населення, що безпосередньо загрожує розвитку держави. Рішення проблеми демографічної кризи лежить в площині державного управління. Проведення заходів з подолання негативних якісних змін в структурі населення і може слугувати індикатором ефективності цього управління. На нашу думку, зважаючи на високу інерційність демографічних процесів, це складне завдання, особливо враховуючи умови, в яких знаходиться сучасна Україна, проте потребує консолідації сил держави та суспільства, а також усвідомлення суспільством в цілому всієї катастрофічності збереження негативних тенденцій для майбутнього України в сучасних демографічних процесах.

Список використаних джерел

1. Діти і війна в Україні. URL: <https://nssu.gov.ua/analitichni-doslidzhennia>
2. Злочини вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ. URL: <https://www.gp.gov.ua>.
3. Настрої та оцінки українських біженців, що повертаються на Батьківщину (квітень–травень 2022р.) URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/nastroi-ta-otsinky-ukrainskykh-bizhentsiv-shcho-povertaiutsia-na-batkivshchynu>.
4. Україна: від війни до миру та відновлення. Аналітичні оцінки Грудень 2023. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/01/18/2023-ПАКТ-4-Desember.pdf>.
5. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л. М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Крикун О.І., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім.М.В. Птухи. – Електронне видання. – Київ, 2023.
6. Latest Displacement Tracking Matrix Reports. URL: <https://dtm.iom.int/ukraine>.
7. Russia's war on Ukraine. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/topics/russia-s-war-on-ukraine>.
8. The war is not over the suffering is not over. URL: <https://ukraine.un.org/en/257865-war-not-over-suffering-not-over>.
9. UN Annual Results Report 2022: Early Recovery Efforts in Ukraine. URL: <https://ukraine.un.org/en/resources/publication>.

Демченко А. В.,

УДК 378.147.48

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри загальної
та медичної психології,
Черкаська медична
академія, м. Черкаси

Мукомел С. А.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри загальної
та медичної психології,
Черкаська медична
академія, м. Черкаси

РОЗВИТОК КОНФЛІКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВШИКІВ

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується різнобічними конфліктами у матеріальній, духовній, виробничій, та міжособистісній сферах. З огляду на це, конфліктологічна компетентність відіграє важливе значення у складі професійної компетентності майбутнього фахівця, та потребує наявності всебічних знань з конфліктології, умінь конструктивного вирішення професійних конфліктів та їх попередження.

Кризові явища у суспільстві призводять до професійних і соціальних конфліктів, спричиняють прояви деструктивних моделей поведінки та викривлення ціннісного уявлення про себе та оточуючий світ. У зв'язку з цим питання вирішення конфліктних ситуацій залишається в центрі уваги науковців професійних і соціальних конфліктних ситуацій. У зв'язку з цим проблема розв'язання конфліктів особистості залишається в центрі уваги науковців.

Визнання конфлікту неминучим явищем повсякденного життя актуалізує проблему розвитку певних норм та правил поведінки у конфліктних ситуаціях, а також індивідуально-особистісних якостей, що сприяють конструктивному вирішенню конфліктів.

Одним із видів компетентності, якій приділяють помітну увагу, є конфліктологічна компетентність – здатність та готовність фахівця успішно взаємодіяти у конфлікті, орієнтуватися при цьому на взаємовигідне задоволення потреб та інтересів усіх учасників конфліктної ситуації, реалізуючи стратегію співпраці.

Пошук нових підходів до навчання майбутніх фахівців має бути спрямований на всебічний розвиток особистості як головного суб'єкта сучасного

освітнього процесу. Через це суттєвим завданням закладів вищої медичної освіти є виховання особистості, яка володіє мистецтвом пізнання, мислення та спілкування, організацією своєї інтелектуальної та фізичної праці, інтересом до творчого застосування професійних знань, мистецтвом жити за законами моралі, та здатністю до самореалізації та саморегуляції у своїй професійній діяльності. Здатність будувати конструктивні відносини з оточуючими та продуктивно долати конфліктні ситуації є важливим показником розвитку людини [2, с. 73].

Характерні для кожної особистості способи поведінки у конфліктних ситуаціях виникають на усіх етапах її соціалізації, у процесі активного опанування нею соціо професійних відносин, її інтеграції у широку систему міжособистісних взаємин. Саме конфліктологічна компетентність передбачає здатність майбутніх фахівців результативно взаємодіяти з іншими людьми, досягати консенсусу, запобігати, локалізувати і розв'язувати проблемні й конфліктні ситуації на засадах гуманності, толерантності, відповідальності, співпраці, що призводить до запобігання професійного вигорання.

Освіта відіграє важливу роль у моральному, економічному, соціальному розвитку суспільства, особливо у процесі його інформатизації та глобалізації.

Найважливішими цінностями сучасної цивілізації та інформаційного суспільства, заснованого на знаннях, стають навчання та компетенції людей.

Процес розвитку конфліктологічних компетенцій у майбутніх фахівців є складним, тривалим але актуальним, адже навчання у закладі вищої медичної освіти – важливий етап у професійному становленні особистості. Ці питання хвилюють багатьох науковців, але конкретні соціально-педагогічні дії, організаційні та управлінські механізми щодо їх розвитку залишаються ще не вирішеними.

Досконалий фахівець повинен мати високу компетентність та володіти багатьма компетенціями. Компетенція (від лат. *competere* – добиваюся, відповідаю, підхожу) – коло повноважень, наданих законом, статутом або іншим актом конкретному органу або посадовій особі; знання і досвід у певній галузі [4, с. 613]. Компетенція – добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи, особи [4, с. 613].

Відповідно авторами визначені такі компоненти майбутнього медичного працівника:

- знання, необхідні для гуманістичного спілкування;
- уміння й навички, необхідні для продуктивного розв'язання конфліктних ситуацій;
- особистісні якості;
- загальна культура, необхідна для формування гуманістичного світогляду, визначення духовно-ціннісних орієнтирів, моральних і етичних принципів особистості;
- мотивація професійної діяльності [4, с. 614].

Для розвитку конфліктологічних компетенцій майбутніх медичних працівників для розв'язання конфліктних ситуацій необхідно, на нашу думку, в першу чергу забезпечити розвиток ціннісних орієнтацій гуманістичного спілкування і комунікативних якостей при вирішенні професійних завдань.

Розвиток ціннісних орієнтацій у процесі навчання визначається, з одного боку, особистісними особливостями, усвідомленням своїх інтересів і цінностей, а з іншого боку, соціальними факторами. В основі загального механізму розвитку цінностей лежить діалоговий стиль спілкування. Такий механізм виступає як процес передачі і прийняття знання, що має смислове навантаження. До ціннісних орієнтацій гуманістичного спілкування майбутніх фахівців ми відносимо емпатію, повагу до особистості, конструктивну критику.

Емпатія – розуміння емоційного стану іншої людини за допомогою співпереживання, проникнення в її суб'єктивний світ. Емпатія спирається на вміння правильно уявляти собі, що відбувається всередині іншої людини, що вона переживає, до чого прагне, як сприймає і оцінює себе і навколишній світ. Здатність дивитися на людей і сприймати різні події їхніми очима має надзвичайно важливе значення для розуміння оточуючих майбутніми медичними працівниками.

Повага до особистості – безумовне та безоцінювальне сприйняття партнера по спілкуванню. Вона проявляється у визнанні її єдиною цінністю первинного порядку, щодо якої визначаються вторинні цінності.

Конструктивна критика проявляються в умінні самостійно відстоювати свої переконання та знаходити відповіді на заперечення; в умінні аналізувати інформацію, думку для оцінки та перевірки достовірності. У зміст критичності включається не тільки "оцінка", а й вміння діалектичного мислення: вміння науково використовувати наукові методи, принципи та правила логіки (аргументація, доказ, спростування) [3, с. 21].

Отже, ціннісними орієнтаціями гуманістичного безконфліктного спілкування майбутніх медичних працівників обов'язково повинна бути емпатія, повага до колег та пацієнтів і їх рідних, конструктивна критика.

Продовження розвитку конфліктологічної компетентності майбутніх медичних працівників покладається на вищу школу, адже практика свідчить, що випускники ще не готові до конфліктологічної діяльності у професійному середовищі, що виражається у недостатньому розвитку у них професійно важливих якостей, які забезпечують фахівцеві орієнтування у складній ситуації під час професійної взаємодії, управління негативними емоційними станами, оцінку важливості об'єкта конфлікту, вплив на опонента, з метою недопущення або розв'язання конфлікту. Щоб усунути таку некомпетентність студентів у

конфліктних ситуаціях, потрібно насамперед будувати навчальний процес так, щоб не було розриву теорії з практикою. Тому під час навчального процесу слід приділяти достатню увагу проведенню спеціальних психологічних семінарів, курсів із використанням різних активних форм навчання: ділових ігор, психологічних практикумів, тренінгів тощо [1, с. 68].

Сприяти розвитку кваліфікованих фахівців у сфері врегулювання конфліктів можна під час тренінгових занять, спрямованих на оволодіння студентами знаннями про конфлікти, шляхи їх попередження та розв'язання, а також розвиток у них відповідних умінь й навичок у процесі аналізу реальних конфліктних ситуацій [3, с. 74].

Розуміння конфліктологічної компетентності передбачає здатність фахівця розуміти та аналізувати, прогнозувати імовірні конфліктні ситуації, спираючись на систему потрібних знань. Водночас, конфліктологічна компетентність передбачає наявність значимої практичної складової, тобто умінь й навичок роботи у полі конфліктних явищ чи ситуацій, а саме прикладне застосування конфліктологічних, психологічних та педагогічних знань стосовно стратегій поведінки у конфліктних ситуаціях, які в реальному житті й професійній діяльності дають змогу майбутньому медичному працівникові якнайкраще вирішити її, врахувавши інтереси усіх задіяних сторін та реалізуючи при цьому стратегію співпраці. Компетентність майбутнього фахівця у вирішенні конфліктів є вагомою запорукою його ефективної й результативної діяльності, особливо якщо його робота пов'язана з безпосереднім спілкуванням з людьми, особливо хворими.

Відповідно, конфліктологічна компетентність майбутніх медичних працівників являє собою певним чином структуровану систему знань про конфлікти, уміння керувати ними і переживань, що визначають успішність регуляції їхньої діяльності та поведінки.

Профілактична складова спрямовується на зняття напруження у спілкуванні майбутніх медичних працівників на ранніх стадіях і попередження розвитку конфліктної взаємодії. Профілактика полягає в такій організації життєдіяльності суб'єктів соціальної взаємодії (членів колективу), що виключає чи зводить до мінімуму імовірність їх виникнення.

Список використаних джерел

1. Теорія і практика впровадження інноваційних технологій навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників : монографія / за заг. ред. Г. М. Романової. Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проф.-техн. освіти. Київ : Поліграфсервіс, 2014. 215 с.
2. Зінчина О. Б. Конфліктологія : навчальний посібник. Харків : ХНАМГ, 2007. 164 с.

3. Ішмуратов А. Т. Конфлікт і згода: основи когнітивної теорії конфліктів. Київ : Наукова думка, 1996. 191 с.

4. Новий тлумачний словник української мови: в 3-х т. / Укладачі : В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ : "АКОНІТ", 2006. Т. 1. 926 с.

Демчишин В. В.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

УДК 373.3.016:811.161.2

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ДЛЯ ВНУТРІШНЬО- ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ У ГРОМАДАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Внутрішньо переміщена особа (ВПО) – в українському законодавстві це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1, с.154]. Внутрішньо переміщеними особами є люди, що були змушені раптово тікати зі своїх будинків у великих кількостях в результаті збройного конфлікту, внутрішньої ворожнечі, систематичних порушень прав людини або стихійних лих, але знаходяться на території власної країни [2, с.124]. Фактично, внутрішньо переміщені особи, це особи, які підпадають під визначення вимушені переселенці, але які, покинувши місце свого постійного проживання, залишаються в країні своєї громадянської належності та можуть користуватися її захистом.

Специфіка внутрішньо переміщених осіб полягає в тому, що, колишнім громадянами держави і залишаючись на її території, вони знаходяться під винятковою юрисдикцією і захистом своєї країни, навіть якщо сама держава і неспроможна забезпечити такий захист. Тому надання допомоги таким особам з боку міжнародних органів може кваліфікуватися як втручання у внутрішні справи держави.

Після початку повномасштабного вторгнення Львівщина стала регіоном, який прихистив чи не найбільше українців з областей, де розпочалися активні бойові дії.

За даними на травень 2023 року, на Львівщині у Єдиній інформаційній базі даних зареєструвалось понад 237 тисяч внутрішньо переміщених осіб. З них більше ніж 68 тисяч – це діти. Однак це лише орієнтовний показник, адже далеко не всі люди реєструються як ВПО. Реальна кількість внутрішньо переміщених українців, які живуть на території області, більша, але точно підрахувати її неможливо [3].

Від початку повномасштабного вторгнення на Львівщині розпочали надавати прихисток внутрішньо переміщеним українцям. Спочатку людей розташовували у будівлях, які не були безпосередньо призначені для життя, – школах, дитячих садочках, приміщеннях торговельних центрів. Згодом постало питання більш постійних помешкань, тож місцева влада розпочала ремонт деяких житлових приміщень, зокрема гуртожитків, та побудову модульних містечок.

Так, відповідно до Програми реалізації пріоритетних інфраструктурних проєктів у 2022 році, що серед іншого направлена на реновацію житла для ВПО та працівників підприємств, переміщених з інших областей на Львівщину, в області відремонтували 32 заклади та створили 2800 місць для проживання людей, які через війну втратили дім. Програму реалізують й у 2023 році. На неї у бюджеті цього року передбачили 153,7 млн грн. [3].

Зі слів позаштатної радниці начальника Львівської Обласної Військової Адміністрації, голови Координаційного центру підтримки цивільного населення при ЛОВА Галини Бордун, що на даний час на Львівщині не залишилось непризначених для життя приміщень, де б мешкали внутрішньо переміщені українці. У Львівській області є близько 100 прихистків, у яких проживає орієнтовно 7 тисяч людей. Також велика частина людей вже самостійно винаймає житло.

Що ж до роботи, то станом на вересень 2023 року, за даними Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, від початку повномасштабної війни на Львівщині працевлаштувалися 1633 переселенці, які звернулися до Львівської обласної служби зайнятості [3].

Здебільшого вони працюють у закладах гуртової та роздрібною торгівлі, на підприємства переробної промисловості, транспорту, охорони здоров'я, у сферу адміністративного та допоміжного обслуговування тощо.

Разом з тим від початку повномасштабної війни ще 146 переселенців на Львівщині пройшли професійне навчання, перенавчання або підвищили кваліфікацію, а 59 людей отримали ваучер на навчання для підвищення конкурентоспроможності на ринку праці.

Натомість компенсацію витрат з оплати праці за працевлаштування ВПО в області отримали 344 працедавці, які забезпечили роботою 836 переселенців.

Також у межах державної програми "єРобота" мікрогранти для відкриття або розвитку бізнесу з липня 2022 року і до вересня 2023 у Львівській області отримали 22 внутрішньо переміщені особи [3].

Як влада Львівщини допомагає внутрішньо переміщеним особам?

На Львівщині побудована система консультативно-координаційних центрів для ВПО. Їх створили при районних військово-цивільних адміністраціях Львівської області. У цих центрах внутрішньо переміщені українці у будь-який час можуть отримати необхідну гуманітарну, юридичну чи психологічну допомогу.

Найбільшим викликом у роботі з ВПО на Львівщині наразі є їхня інтеграція, соціалізація та повернення людям можливості бути залученими у роботу та життя громад.

Переселенцям на Львівщині допомагає не тільки влада. Волонтери, громадські організації та благодійні фонди з перших днів повномасштабної війни також активно підтримують ВПО. Однією з організацій, яка допомагає внутрішньо переміщеним особам є французький благодійний фонд "Première Urgence Internationale".

Визначити, хто краще дає раду з проблемами внутрішньо переміщених осіб на Львівщині вкрай важко. Зараз можна спостерігати ситуацію, коли громадські організації, місцеве самоврядування та виконавча влада знайшли свої фокуси у роботі з ВПО, намагаються допомагати кожен на своїй ділянці та вибудовувати якісну співпрацю.

Громадські організації однозначно одними з перших включилися в допомогу внутрішньо переміщеним українцям, що знаходили прихисток на Львівщині. Вони допомагали й гуманітарно, і з поселенням людей, і надавали психологічну підтримку.

Список використаних джерел

1. Сірант М. М. Біженці та внутрішньо переміщені особи: співвідношення понять. *Митна справа*. 2015. № 2 (2.2). С. 154–159.

2. Муромцева Ю. І. Внутрішньо переміщені особи в Україні та їх вплив на ринок праці регіону. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Харків : ХНПУ, 2015. Вип. 15. С. 124–131.

3. Життя внутрішньо переміщених українців на Львівщині: виклики та потреби. URL: https://galinfo.com.ua/news/zhyttya_vnutrishno_peremishchenyh_ukraintsiv_na_lvivshchyni_vyklyky_ta_potreby_407005.html (дата звернення: 25.01.2024).

Зеленська В. С.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Сумський державний університет, м. Суми

УДК 159.944.4

Ніколаєнко С.О.,
канд. психол. наук, доцент кафедри психології,
політології та соціокультурних технологій,
Сумський державний університет, м. Суми

ПРОФЕСІЙНИЙ СТРЕС МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Дослідження професійного стресу медичних працівників є надзвичайно важливим і актуальним завданням в умовах воєнного стану в Україні та у сучасному світі в цілому. Дана тема має значущі наслідки як для самого медичного персоналу, так і для пацієнтів, а також для соціальних аспектів, пов'язаних з військовими та ветеранами війни. Медичні працівники зазнають надзвичайно високого рівня стресу, оскільки їхні обов'язки часто пов'язані з лікуванням тяжких фізичних і психічних станів пацієнтів. Цей стрес може впливати на їхнє фізичне та психологічне здоров'я, а також на якість їхньої роботи. Стрес та психологічні труднощі медичних працівників можуть впливати на якість медичної допомоги, наданої військовослужбовцям. Високий рівень стресу може призвести до фізичного та емоційного виснаження, помилок у роботі, а також впливати на рівень емпатії та співчуття до пацієнтів

Розуміння факторів, що спричиняють стрес серед медичного персоналу, дозволяє керівництву клініки оптимізувати управління ресурсами і забезпечити належну підтримку співробітникам. Це важливо для забезпечення ефективної роботи медичних закладів та збереження якості медичних послуг.

Медична сфера є складною професійною системою, що базується на взаємодії між людьми. Проведені дослідження щодо формування та прояву синдрому "вигорання" в різних професійних групах свідчать про те, що цей феномен найчастіше виявляється та найрізноманітніше виражається саме в системі "людина – людина", особливо в медичному сегменті.

Медичний персонал, будучи прямим учасником системи охорони здоров'я, стикається зі складними ситуаціями, емоційними викликами та високою відповідальністю. Спілкування з пацієнтами, вирішення складних медичних завдань, нестабільні робочі графіки та етичні дилеми можуть призвести до фізичного та емоційного виснаження.

Таким чином, у медичній галузі синдром "вигорання" є явищем, що потребує уваги та підтримки, оскільки він може серйозно впливати на якість роботи та здоров'я фахівців, які віддано служать суспільству у галузі охорони здоров'я.

Особливу увагу приділяється явищу, яке відоме як професійний стрес. Професійний стрес визначається як стан напруження, який виникає у працівника під впливом негативних емоційних та екстремальних факторів, пов'язаних із його професійною діяльністю.

Даний вид стресу може виникати внаслідок низки чинників, таких як велика відповідальність, труднощі у вирішенні складних завдань, або навіть конфліктні ситуації на робочому місці. Професійний стрес може мати серйозний вплив на фізичне та психічне здоров'я працівника, а також на його ефективність у виконанні професійних обов'язків.

Професійний стрес у медичного персоналу обумовлений специфікою їхньої професії, включаючи наступні аспекти:

1. Висока відповідальність за життя та здоров'я пацієнтів. Медичний персонал несе велику відповідальність за долю своїх пацієнтів, що може створювати надмірний психологічний тиск та емоційне навантаження.

2. Тривале перебування в "полі" негативних емоцій. Протягом робочого дня медичний персонал стикається з болем, тугою, відчаєм та гнівом. Ці емоції передаються через механізм емоційного зараження, що збільшує емоційне навантаження.

3. Ненормований режим праці. Робота в непередбачуваних графіках, включаючи нічні зміни, порушує природні біологічні ритми праці та відпочинку, що негативно впливає на адаптаційні можливості організму.

4. Низька заробітна плата. Фінансова винагорода медичних працівників не відповідає їхній високій соціальній відповідальності, що часто викликає незадоволення та відчуття невдоволення від обраної професії.

5. Праця з ветеранами, з учасниками бойових дій, містить у собі як важку фізичну роботу, так і морально виснажливу працю. Щодня працюючи з людьми, які втратили кінцівки, отримали контузію, працівник медичної сфери бере на себе частину емоційного навантаження.

Досягнення вагомих результатів у ряді досліджень підтверджують, що у медичних працівників високий рівень професійної деформації часто призводить до тенденції "вигорання", що в свою чергу сприяє виникненню негативного та іноді пасивно-агресивного ставлення до пацієнтів. У такому стані спілкування із пацієнтами стає одностороннім, здійснюється шляхом критики, оцінок і тиску, що призводить до страждань обох сторін.

Цей процес визначається як високий рівень "вигорання", що додає труднощі не лише взаємодії з пацієнтами, але й загальному становищу медичного персоналу. Професійна деформація в цьому контексті виявляється як ключовий фактор, що сприяє виникненню негативних психологічних станів та впливає на якість надання медичних послуг.

Розглянемо психологічні фактори, які безпосередньо впливають на стресові стани медичних працівників.

Емоційні фактори. У сучасному світі робота практикуючого лікаря пов'язана з великим емоційним насиченням. Ці емоції часто амбівалентні. З одного боку, можна відчувати задоволення від успішного лікування, визнання та поваги колег, з іншого боку, пригніченість, зниження емоційного фону часто виникають через діагностичні помилки, високу інтенсивність діяльності, втому, розчарування в кар'єрі тощо.

Соціально-психологічні фактори. Задоволеність від професійної діяльності багато в чому залежить від престижу професії в суспільстві. Часто можливе невизнання справжніх заслуг лікаря, обмеження права на вільний вибір напряму наукових досліджень, власної спеціалізації, зневага пацієнтів до лікарів. Представники більш авторитетних медичних спеціальностей часто мають більш високі зарплати і більше можливостей кар'єрного зростання.

Особистісний чинник. Медики щодня стикаються з багатьма морально-етичними проблемами, вирішення яких багато в чому залежить від їхніх особистих якостей. Лікарі частіше страждають від професійної деформації та емоційного вигорання, якщо вони вкладають всі своїх емоційні та фізичні ресурси. Професійна деформація – це зміна рівня виконання важливих професійних обов'язків під впливом діяльності особистості та індивідуально-психологічних особливостей.

Екологічний аспект є ключовим у забезпеченні сприятливого робочого середовища для медичного персоналу. Не менш важливо, щоб в колективі панували позитивні відносини між колегами та готовність надавати допомогу один одному. Раціональна організація робочого процесу та структурований розпорядок дня в медичних установах, можливість використання новітніх технологій та передових методів лікування створюють умови для комфортної праці фахівців та максимального виявлення їхнього потенціалу.

Таким чином, на якість виконання лікарями своєї роботи має величезний вплив ряд психологічних чинників, що залежать не лише від взаємодії між

медичним працівником і пацієнтом, але також від атмосфери в колективі та соціального статусу даної професії.

Довготривала практика в медичній сфері викликає не лише вдосконалення конкретних професійних навичок, але й породжує ряд негативних змін, які стосуються не лише особистості медичного працівника, а й його професійної ефективності. Це може включати в себе явища професійної деформації та емоційного вигорання.

Отже, професійний стрес є складним явищем, що виникає внаслідок психічних і фізичних реакцій на напружені ситуації, що виникають у процесі трудової діяльності людини. У зв'язку з цим важливо визначити різноманітні стресові фактори, які можуть впливати на працівників. Наприклад, невідповідність між бажаннями працівника і реальними можливостями роботи, а також різниця між вимогами роботи і ресурсами особистості може стати джерелом стресу.

Організаційні особливості, професійні вимоги, рольові характеристики, індивідуальні особливості та очікування також визначаються як потенційні стресори. Окрім того, фізичні параметри навколишнього середовища, такі як стресори групових процесів на організаційному рівні, також можуть впливати на загальний рівень стресу в робочому середовищі

Важливо враховувати, що психологічні чинники та умови професійної діяльності медичних працівників формують не лише професійні вимоги, але й безпосередньо впливають на особистість медика. Серед них важливі емоційні, соціально-психологічні, особистісні та чинники середовища.

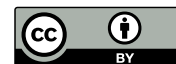
Список використаних джерел

1. Палько Т. В. Професійний стрес: причини та наслідки. *Актуальні проблеми психології*. Т. 9, № 13. С. 278–284.
2. Перелигіна Л. А., Ситник М. Ю. Професійний стрес пожежних рятувальників і медичних працівників в екстремальних умовах діяльності. *Проблеми екстремальної та кризової психології*, 2013. № 13. С. 206–215.
3. Психологічні аспекти медичної праці: навч. посіб. / Уклад. І. В. Федік. Київ: ДП "Вид. дім "Персонал", 2017. 126 с.
4. Чорна В. В., Махнюк В. М., Могильний С. М., Хлестова С. С., Подолян В. М., Фурман Л. Б., Ларченко І. В., Чайка А. В. Стан професійного стресу у медичних працівників, протидії та його подолання. *Environment & Health*. 2022. № 2. С. 53–62.

Корощенко М. М.,

УДК 35.078

завідувач кафедри кораблеводіння
та штурманського озброєння,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Інститут Військово-Морських Сил
Національного університету "Одеська
морська академія", м. Одеса

СУЧАСНІ НАУКОВІ УЯВЛЕННЯ ПРО СУТНІСТЬ І ПРИРОДУ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Сьогодні публічна політика є системоутворюючим процесом владних відносин, що дозволяє державним структурам і населенню знаходити способи узгодження спільних інтересів і потреб, долати кризові ситуації і підтримувати цілісність політичної системи.

Публічна політика впливає на всі аспекти життя людей. Рішення щодо зниження податкових ставок, регулювання забруднення навколишнього середовища, перегляду навчальної програми, надання субсидій сім'ям і підприємствам чи обмеження в'їзду іммігрантів у країну є державною політикою. Але, як і багато інших термінів у політичній науці, таких як "демократія" та "влада", поняття публічної політики є всюдисущим, але його важко визначити [1, с. 6].

Загалом поняття "публічна політика" вперше було запроваджено в США і зводилося до розуміння дій держави [5]. Дослідження в цій області у США розвивалися в рамках парадигми policy sciences [1]. Неоконсервативна революція багато в чому сприяла тому, що в політичній теорії та практиці було здійснено перехід від принципу перерозподілу (від політики, орієнтованої на групи) до принципу ефективності (до політики в інтересах усіх або більшості громадян). Нова політика зумовила нову парадигму аналізу публічної політики (public policy analysis), що вимагало методів узгодження інтересів і досягнення ефективного результату і максимізувало суспільну корисність (public good).

"Європейське" розуміння публічної політики складалося пізніше "американського". Західноєвропейська традиція відштовхується від "зростаючої нездатності сучасної держави вирішувати соціальні проблеми населення [5]: держава нібито усувається від відповідальності за вирішення цих проблем і перекладає її, з одного боку, на інститути громадянського суспільства, а з іншого – на нейтральну інстанцію – експертів, які виступають від імені науки.

За словами Дахл, публічна політика – це "все, що уряд вирішує робити або не робити" [5]. Дженкінс припустив, що публічна політика – це "набір взаємопов'язаних рішень, прийнятих політичним актором або групою акторів щодо вибору цілей і засобів їх досягнення в певній ситуації". Третє визначення надано Андерсоном, згідно з яким публічна політика є "цілеспрямованим курсом дій, якого дотримується суб'єкт або набір акторів у вирішенні проблеми" [1, с. 66]. Спираючись на ці ідеї, Рамеш і Хаулетт зробили висновок про те, що державна політика – це будь-які рішення урядів щодо збереження статус-кво рішення щодо його зміни.

Т. Browning припускає, що публічна політика відноситься до тих публічних дій, які "особи, що приймають рішення, працюючи всередині або близько до апарату уряду та інших політичних інститутів, виробляють [3, с. 1622] і мають на меті мати вплив за межами політичної системи. Мінтр і Вільямс розуміють під публічною політикою будь-яку дію, яку вживають уряди, яка є попередньо узгодженою реакцією на певні обставини.

Останніми роками дослідження публічної політики пережили "ідейний поворот". Ідейні пояснення дозволили дослідникам публічної політики прояснити зміст змін політики та те, як такі зміни відбуваються. Ключові дослідницькі програми та рамки в науках про політику, такі як Рамочна програма адвокаційної коаліції Сабатьє, багатопотоковий підхід Кінгдона та робота Холла щодо парадигм політики та соціального навчання, стимулювали академічну дискусію щодо ролі ідей у державній політиці та політичній науці [4, с. 494]. Зростаюча кількість досліджень свідчить про те, що ідеї є важливою змінною, яка формує процеси формування державної політики. Однак ідейна наука розпорошена по субдисциплінах, і всебічний оглядах відповідних дослідницьких питань, висновки і методи наразі відсутні. Дослідники публічної політики також зазначають, що відсутність активності в процесі публічної політики в рамках конкретної сфери не слід ототожнювати з відсутністю потреби у втручанні публічної політики. Іноді впливові інтереси не дозволяли конкретні питання визначити як проблеми та включити їх до порядку денного державної політики. Отже, відсутність дій у сфері державної політики іноді само по собі є рішенням у сфері державної політики. Наприклад, у США наразі немає спеціального Федерального закону про конфіденційність, який регулює використання комерційно доступної особистої інформації. Це не означає, що використання індивідуальних даних, наданих комерційними базами даних, не є проблемою, прикладом чого є дедалі більші зусилля включити це в порядок денний і закони, прийняті Європейським Союзом і штатами США, такими як Каліфорнія; це може означати, що впродовж десятиліть впливові інтереси досягали успіху в тому, щоб не допустити її до порядку денного державної політики [6]. У табл. 1 перераховано основи та теорії про публічну політику разом із основними цитатами [2; 7].

Вибір структур державної політики та управління

Теорія	Характеристика
Мотивація державної служби	Особи, які самостійно обирають державний і некомерційний сектори, більш схильні наголошувати на просоціальних / суспільних інтересах порівняно з тими, хто працює в комерційному секторі.
Точкова рівновага	Державна політика, як і біологічна еволюція, зазвичай характеризується тривалими періодами стабільності та поступових змін. Ці періоди, однак, часом перемищуються випадками швидких і радикальних змін.
Кілька потоків	Визначає процес публічної політики як конвергенцію трьох потоків: проблем, політики та політики. Основна увага зосереджена на підприємцях, які займаються публічною політикою, – особах, які виявляють проблеми, розробляють рішення та висувають питання на порядок денний. Це насамперед теоретичний погляд на встановлення порядку денного.
Інновації та дифузія	Пропонує, що урядові інновації є функцією мотивації, ресурсів / перешкод, іншої політики та поведінки інших відповідних державних суб'єктів (наприклад, агентств, юрисдикцій).
Адвокаційна коаліція	Прагне пояснити зміни в політиці, зосереджуючись на підсистемах і коаліціях публічної політики, з основним припущенням, що державна політика є побічним продуктом конкуренції/боротьби/вирівнювання між різними коаліціями.
Інституційний аналіз та розвиток	Забезпечує пояснювальну основу для дизайну та ефективності установ. Побудований на семи компонентах: 1) контекст дії, 2) актори, 3) правила, 4) атрибути спільноти, 5) фізичні та матеріальні атрибути, 6) результати, 7) критерії оцінки.

Публічна політика – це діяльність, що характеризується системною взаємодією держави, приватного сектора, інститутів громадянського суспільства, різноманітних соціальних, професійних груп і верств, громадських об'єднань щодо реалізації особистих і суспільних інтересів, виробництва, розподілу і використання суспільних ресурсів і благ з урахуванням волевиявлення народу або населення певних територій". На наш погляд, таке розуміння публічної політики як концепту дозволяє не тільки описати, але й оцінювати ступінь її розвитку, ступінь залученості в процес підготовки та прийняття рішень тих чи інших її акторів.

Підсумовуючи аналіз розуміння публічної політики, можна зауважити, що вона є симбіозом політичної дії, наукової рефлексії та акту мас-медійної комунікації. Фактично вона здійснюється в порядку інтервенції у сферу політики експертів, аналітиків, фахівців у галузі соціальних наук, інтелектуалів, публіцистів і журналістів. У цілому публічна політика в європейській традиції – це демократична участь різних груп за інтересами, державних і недержавних

політичних акторів у політико-управлінському процесі, досягнення комплексного бачення соціальної проблеми з дотриманням процедур узгодження інтересів перед безпосередніми політичними діями уряду.

Можемо констатувати, що аналізу впливу ідей на публічну політику заважають проблеми, які виникають через неточність визначення того, що таке ідеї, звідки вони походять, коли і як вони змінюються, а також як їх вивчати. До цього часу вчені-ідеологи надали нам класифікації різних типів ідей (наприклад, різні рівні загальності, від конкретних політичних програм до всеосяжних культур), а також різні способи мислення щодо ідей (наприклад, від позитивістських до конструктивістських підходів, наголошуючи на ідеях як причинах або конститутивних елементах державної політики). Результатом використання таких ідей в різноманітних піддисциплінах є те, що вони були розширені, щоб включити низку явищ і понять, що робить майже неможливим зрозуміти, що є ідейним, а що ні.

Резюмуючи напрацювання західної науки у сфері публічної політики та політичного аналізу, можемо вказати на необхідність розширення дослідницького кола політичного аналізу шляхом звернення до визначення поняття публічної політики, концептуалізації публічного і приватного в аспекті політико-управлінської діяльності на основі застосування нормативного, етичного, методологічного підходів до прикладного політичного аналізу. В межах парадигми циклічності процесу вона звертає увагу на пріоритетність дослідження практичної політичної проблеми. Можемо зауважити, що публічна політика є складним, динамічним процесом, що включає низку державних і неурядових суб'єктів, різницю у владі між цими суб'єктами та безпосередній вплив на громадянське суспільство. Тим не менш, дослідники публічної політики використовують набір евристичних засобів, теорій і методологічних засобів, які допомагають зробити процес формування державної політики більш зрозумілим. Таким чином, усі ці узагальнення та напрями визначення сутності публічної політики поєднує єдиний концепт публічного простору як арени, де відбувається узгодження інтересів: публіки – як сукупності незалежних та зацікавлених громадян, здатних до участі у виробленні та реалізації політичних рішень; узгодження інтересів як мети політики; власне управління, що розуміється як колективне рішення загальних проблем; відкритість публічного простору для зацікавлених учасників і ставка на узгодження як принцип прийняття рішень замість тиску.

Список використаних джерел

1. Anderson E. G., Keith D. R., Lopez J. Opportunities for System Dynamics Research in Operations // Management for Public Policy. Working Paper. 2020. P. 66.

2. Bateman A., Bonanni L. What supply chain transparency really means // Harvard Business Review. 2019. №20. Pp. 2-8.
3. Bidwell M. J. Politics and firm boundaries: How organizational structure, group interests, and resources affect outsourcing // Organization Science. 2012. №23(6). Pp. 1622-1642.
4. Browning T. R. Operations management writ large // Journal of Operations Management. 2020. №66(5). Pp. 494-500.
5. Dahl R. A. Who governs? Democracy and power in an American city. 2nd ed. Yale University Press, 2005. (Original work published 1961)
6. Kingdon J. W. Agendas, alternatives, and public policies. 2nd ed. Longman, 2011. 380 p.
7. Weible C. M., Sabatier P. A. Theories of the policy process. Fourth ed. Routledge, 2018. 450 p.

Літошенко О. С.,

канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри приватного права,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

УДК 347.1:341.9

ОСНОВНІ СВІТОВІ СИСТЕМИ НОТАРІАТУ

У сучасному світі існують два основних типи нотаріальних систем, які відрізняються за організаційними формами та призначенням нотаріату в системі реалізації прав, що визнаються кожною окремою країною.

Перша група систем належить країнам з латинською правовою традицією, яка базується на писаному праві. У цих країнах надається особлива важливість письмовим доказам для скорочення числа справ, які потрапляють до судів. Письмові докази фіксують юридичні умови укладення різних правочинів. Для забезпечення передбачуваності та юридичної важливості контрактів і правочинів в цих країнах нотаріуси мають повноваження посвідчити достовірність вчинюваних юридичних дій, гарантуючи ефективність різних прав та інтересів сторін. Вирішення подальших конфліктів через судові органи має бути винятком, оскільки при укладенні угоди створюються всі умови для її подальшої реалізації відповідно до закону та інтересів сторін [1, с. 31; 3].

Друга група систем складається з англосаксонських країн, таких як Велика Британія та Сполучені Штати Америки, де компетенція нотаріусів обмежена виключно посвідченням документів та підписів. Так, в англійському суді документи, посвідчені нотаріусом, не мають повної юридичної сили як докази і вимагають додаткової перевірки фактів, зазначених у них. Система англосаксонського типу характеризується обмеженою кількістю законодавчих актів, і основними джерелами правових норм є традиції та юридичні прецеденти, встановлені практикою. З метою забезпечення основного принципу цивільного обігу, а саме свободи укладання угод, передбачено можливість використання будь-яких доказів. Сторони угоди, навіть усвідомлюючи можливі конфлікти, покладаються на судову систему для вирішення спорів, які можуть виникнути [1, с. 31; 3].

Спочатку звернімося до римського та німецького права як основи романо-германської системи нотаріату. Римське право відіграло важливу роль в розвитку права в Європі та Латинській Америці. Багато аспектів сучасного права базуються на римських правопрецедентах, включаючи принципи власності, контрактів та обов'язкового права [2, с. 79-90].

Одним з головних аспектів романо-германської системи нотаріату є роль нотаріуса. Нотаріус виступає як незалежний професіонал, який відповідає за підготовку та оформлення різноманітних правових документів. Він гарантує правову чистоту та достовірність цих документів і може надавати юридичні консультації. Роль нотаріуса в системі нотаріату романо-германського типу підкреслюється його незалежністю й обов'язком дотримуватися етичних норм.

Ще однією важливою особливістю романо-германської системи нотаріату є принцип публічності. Це означає, що багато правових документів та угод повинні бути підписані нотаріусом та зареєстровані в державних архівах. Ця публічність сприяє збереженню правової стабільності та захисту прав громадян.

Роль і функції нотаріусів в романо-германській системі нотаріату включають у себе такі аспекти, як: засвідчення документів – нотаріуси засвідчують документи та угоди, що мають правову силу, що допомагає унеможливити підробку документів і забезпечити їхню законність; забезпечення конфіденційності – нотаріуси зобов'язані дотримуватися конфіденційності усіх інформаційних обмінів з клієнтами та зберігати конфіденційність угод і документів, які їм довірено обробляти; поради та консультації – нотаріуси надають клієнтам консультації щодо правових аспектів їхніх угод і документів, щоб забезпечити їхню законність та ефективність: підготовка документів – у багатьох випадках нотаріуси готують документи, які необхідні для виконання різних правових угод, таких як спадщина, подарунок, купівля-продаж

нерухомості тощо; архівування та зберігання документів – нотаріуси мають зберігати копії документів та угод, які вони засвідчили, на протязі визначеного строку, щоб забезпечити доступ до них у майбутньому [2].

Однак, романо-германська система нотаріату також має свої недоліки. Вона може бути дуже формалістичною та бюрократичною, що ускладнює доступ до юридичних послуг для деяких громадян. Крім того, система може бути витратною, оскільки послуги нотаріусів часто коштують велику суму.

Європейська нотаріальна традиція сформувалася та еволюціонувала завдяки ряду історичних подій та змін у правових концепціях і принципах державного управління. Інститут нотаріату латинського типу в країнах із романо-германською системою права відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності цивільно-правових відносин. У більшості європейських країн, нотаріуси, що займаються приватною нотаріальною діяльністю, перевищують кількість державних нотаріусів; винятком є Португалія, де працює виключно державний нотаріат [1, с. 32].

Міжнародний союз латинського нотаріату (МСН) об'єднує 75 держав та інших учасників з усього світу, з числа найбільших учасників можна відзначити ФРН, Францію, Іспанію, Італію, Австрію, Швейцарію, Бельгію, Люксембург, Нідерланди, Латинську Америку, провінцію Квебек (Канада) та інших. Недавно до цієї системи долучилися держави Африки, а після реформ в Східній Європі – країни, такі як Естонія, Латвія, Литва, Польща, Словаччина тощо. Деякі американські штати та британські регіони також прийняли принципи латинського нотаріату. У 2003 році Китай також став членом МСН [3].

Міжнародний союз латинського нотаріату, заснований у 1948 році, має на меті поширення законодавства країн-членів та ознайомлення з їхніми правовими інститутами. Країни, що належать до Міжнародного союзу латинського нотаріату, спираються на континентальну (романо-германську) правову систему, де нотаріально оформлені документи мають визнання та підвищену доказову силу. Засади латинського нотаріату віддзеркалюють принципи римського приватного права та є історичними та нормативними категоріями, що виникали протягом століть. Ці засади відображують культурні та цивілізаційні досягнення та стали важливими досягненнями правознавства.

У підсумку, романо-германська система нотаріату представляє собою гібрид різних правових традицій, який поєднує в собі елементи римського та німецького права. Вона забезпечує важливі правові послуги, забезпечуючи правову чистоту та публічність у правових відносинах.

Науковці виділяють три основні моделі романо-германського (латинського) нотаріату: німецьку, французьку та італійську нотаріальну модель [2], які

різняються особливостями правового статусу нотаріуса та роллю нотаріату у захисті інтересів громадян.

Життєздатність латинського нотаріату пояснюється його адаптацією до змінних соціально-правових умов та цивільного обігу. Наприклад нотаріуси Нідерландів та Франції легалізують угоди щодо правового становища одностатевих пар, які проживають разом (PACS). У Франції Вища рада нотаріату досліджує питання взаємозв'язку між електронними засобами обміну інформацією та можливостями нотаріату в цій сфері. Різні країни реалізують різні моделі організації нотаріату, наприклад, у Франції нотаріуси є мобільними та активними у своїй діяльності, тоді як в Німеччині вони більше відповідають традиційному образу державного чиновника.

Англосаксонська система нотаріату має коріння в середньовіччі, коли королі та їхні уряди розділяли владу з церковними вождями. У цей період з'явилися клерки, які були здатні читати та писати, і їм довіряли важливі документи та угоди. З часом ця роль стала більш професійною, і нотаріуси стали здійснювати засвідчення документів, ведення реєстрів і надання правових консультацій.

Англосаксонська система права сформувалася вже у XI столітті в Англії і подальше поширилася на її колонії та домініони. До цієї системи належать правові системи США, Канади, Великобританії, Ірландії, Австралії, Нової Зеландії та інших держав, що входять до складу країн Співдружності націй. У державах англо-американської правової системи головним джерелом права є судові прецеденти, тобто рішення суду, що стали еталоном та правилами для подібних справ. Основна увага у англо-американській системі права приділяється показам свідків як засобу доказування. Нотаріальна практика та письмові документи грають менш значущу роль у судовому процесі. З цією різницею, будь-які документи в цивільному процесі в країнах "common law" можуть бути скасовані чи спростовані за допомогою свідків [1, с. 32; 2].

Правова система Великої Британії сформувалася в особливих умовах. В країні, де діяли такі історичні закони як "Велика хартія вільностей" (1215 р.), "Закон про недоторканність особи" (1641 р.) та "Біль про права" (1689 р.), не існувало жорсткої феодальної ієрархії, а замість цього була проголошена пріоритетність закону. Однак, цей закон у Великій Британії був надзвичайно гнучким інструментом, і суб'єктивний підхід до його тлумачення відіграв вирішальну роль. Прецедентне право широко застосовувалося, і в тисячах томів прецедентних актів можна було знайти щонайменше два протилежні варіанти для будь-якої ситуації [2, с. 208-250].

Організація та порядок діяльності нотаріуса в США регулюється законодавством окремих штатів. В контексті встановлення фактів нотаріат в США – це в першу чергу правовий інститут, який надає кваліфіковану юридичну допомогу посадовим особам, які мають відповідні повноваження, визначені нормами кожного окремого штату. В США також існує інститут "notary public", який є

результатом тривалої еволюції нотаріального інституту в рамках англо-саксонського права. Суттєво, "notary public" в США можна порівняти зі свідком, який користується довірою суспільства. Нотаріусам в США заборонено самостійно складати юридичні документи чи надавати юридичні консультації громадянам, за винятком випадків, коли нотаріус є також адвокатом. Нотаріуси в США не обов'язково мають фахову юридичну освіту, але для отримання посади "notary public" особа повинна бути добросовісним громадянином, призначеним губернатором штату [2, с. 277-280]. Принципи організації діяльності нотаріусів-юристів в країнах англо-саксонської правової системи надають їм більше волі, але система латинського нотаріату передбачає, щоб особа, яка посвідчує юридичні акти, не перетворилася в особу, яка буде оскаржувати чи захищати їх у разі суперечок між сторонами.

Отже, у сучасному світі існують два основних типи нотаріальних систем, які відрізняються організаційними формами та роллю нотаріату в реалізації прав, що визнаються кожною країною окремо.

Список використаних джерел

1. Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотаріат в Україні : підручник. Харків, "Право". 2011. 384 с.
2. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности. Москва, "Международные отношения" 1996. 400 с.
3. Сучасні системи нотаріату – історія їх розвитку. Електронний ресурс Нотаріальної палати України. URL: http://www.npu.in.ua/pro-npu/istoria/suchasni_sistemi_notariatu_-_istoriya_jh_rozvitku.

Луканська Г. А.,
старший викладач кафедри
соціальної роботи та мовної підготовки,
Придніпровський інститут Приватного
акціонерного товариства "Вищий навчальний
заклад "Міжрегіональна академія управління
персоналом", м. Кременчук

УДК 364.63

СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Кризові ситуації, що є невід'ємним атрибутом соціальної системи та виникають на різних етапах розвитку суспільства, є серйозною загрозою для всіх його членів та, відповідно, вимагають своєчасного втручання з боку держави у

формі соціальної роботи, головною метою та завданням якої є надання відповідної допомоги людям, що опинилися у складних життєвих обставинах.

Кризові ситуації характеризуються наявністю загрози, невизначеністю, ескалацією подій, втратою контролю, наростанням втручання зовнішніх сил, панікою тощо [4]. Тож, особливий вплив психологічних, фізичних та інституційних перешкод відчують на собі саме люди з інвалідністю, оскільки вони залежать від сторонньої допомоги, можуть опинитися ізольованими і нездатними вижити в даних обставинах, так як з'являється ще більше перешкод з їх доступу до послуг у сфері охорони здоров'я та інформації, частішими стають прояви дискримінації та інші перешкоди в доступі до джерел доходів та фінансової допомоги, участі в онлайн навчанні, отриманні захисту від насилля тощо.

Актуальність даного дослідження зумовлена нагальною потребою підвищити обізнаність про вплив кризових ситуацій, зокрема пандемії COVID-19 та війни в Україні, на життя людей з інвалідністю, привернути увагу до успішних світових практик в даній сфері, визначити основні кроки, які мають бути зроблені державою та іншими відповідними інститутами, надати необхідні ресурси для подальшого вивчення питання забезпечення в Україні прав людей з інвалідністю в умовах кризових ситуацій різного роду та після них.

Особливо гостро постає в даній ситуації питання соціальної інклюзії – процесу, спрямованого на забезпечення людям, які зазнають ризику бідності та соціального вилучення, можливостей та ресурсів, необхідних для того, щоб повною мірою брати участь в економічному, соціальному та культурному житті та досягти рівня життя і добробуту відповідно до стандартів якості життя [3]. Вона охоплює широкий спектр стратегій та ресурсів, що мають на меті допомогти саме тим групам населення, що перебувають у несприятливому становищі, зокрема, особам з інвалідністю.

За оцінкою ВООЗ, люди з інвалідністю складають 16 % населення світу [5]. За даними Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, станом на 22 вересні 2023 налічується 3 мільйони осіб з інвалідністю [2]. В міністерстві зазначають, що "Україна потребує все більше фахівців з реабілітації, більше різних центрів і відділень, які б допомагали нашим людям відновлювати свою функціональність, адже кількість людей, що отримують травми, зростає" [2]. Проте на думку представників громадянського суспільства, фактична кількість осіб з інвалідністю в Україні, ймовірно, більша [6]. Окрім того, значним є негативний вплив гендерного фактору. Так, наприклад, 81 % жінок з інвалідністю в Україні зазнали гендерно зумовленого насильства у зрілому віці [5]. В той же час опитування свідчать, що вони менш схильні повідомляти про нього через відсутність довіри, послуг, інформації про такі послуги та відсутність доступу до них, включаючи "фізичні бар'єри для доступу до послуг" [5].

Проведений ММПЛУ моніторинг стану дотримання прав людей з інвалідністю свідчить про те, що під час кризових ситуацій, зокрема, в період пандемії, особливо негативного впливу зазнають наступні аспекти:

- право на здоров'я;
- право жити у суспільстві;
- право на освіту;
- право на захист від насильства;
- специфіка проживання в спеціалізованих установах;
- працевлаштування, рівень доходів та засоби існування;
- окремі групи населення, зокрема, ув'язнені та такі, що не мають належного житла [1].

Зважаючи на те, що основними положеннями концепції соціальної інклюзії стосовно осіб з інвалідністю є 1) цінування, визнання і повага; 2) розвиток людини; 3) причетність та участь; 4) територіальна близькість; 5) матеріальний добробут – саме їх дотримання уможлиблює забезпечення рівноправної участі осіб з інвалідністю у житті інклюзивного, доступного та стійкого суспільства.

З метою визначення необхідних заходів для побудови стійких рівноправних інклюзивних стосунків у суспільстві проаналізовано позитивний досвід впровадження різноманітних практик у світі, зокрема, у Канаді, Тунісі, Нідерландах, Франції, Перу, Іспанії, Об'єднаних Арабських Еміратах, Австрії, Болгарії, Аргентині, Чехії, Молдові, Коста-Ріці, Сполученому Королівстві Великобританії та Північній Ірландії, Марокко, Панамі, Колумбії тощо [1].

Спираючись на отримані результати дослідження та керуючись основоположними принципами соціальної інклюзії, рекомендовано імплементувати наступні заходи з метою забезпечення прав людей з інвалідністю в найбільш вразливих сферах їх життєдіяльності під час кризових ситуацій:

- 1) залучати їх до процесу реагування на всіх етапах;
- 2) при розробці соціально-економічних заходів реагування в першу чергу враховувати їх потреби;
- 3) постійно слідкувати за тим, щоб на державному рівні в заходах реагування та планах з відновлення враховувалися їх потреби та розширювалися права та можливості;
- 4) вживати заходів спрямованих на покращення їх стану здоров'я;
- 5) створювати надійні системи соціального захисту;
- 6) враховувати особливий стан працівників-інвалідів у всіх секторах;
- 7) негайно інвестувати в розробку рішень на основі місцевих товариств та об'єднань;
- 8) ініціювати діалог та співпрацю за участю всіх зацікавлених сторін [6].

Безсумнівно, кризові ситуації, викликані природними, техногенними чи соціальними небезпеками, зокрема, пандемія COVID-19 та війна, стають причинами надзвичайно масштабних гуманітарних криз як в Україні, так і у всьому світі загалом. Тож, для їх подолання необхідні безпрецедентні заходи реагування на загальнонаціональному рівні, спрямовані на посилення підтримки людей з інвалідністю та надання їм доступу до основних послуг, зокрема, з охорони здоров'я та соціального захисту.

Ґрунтуючись на принципах кооперації та співучасті, керуючись базовими положеннями соціальної інклюзії та рівності, вони дозволять створити ефективні системи, в подальшому здатні реагувати на подібні складні ситуації, негативно впливаючі перш за все на найбільш вразливі групи суспільства.

Список використаних джерел

1. Інформаційна записка "Вплив пандемії COVID-19 на людей з інвалідністю в Україні. Офіс Верховного Комісара з прав людини. Місія ООН з моніторингу прав людини в Україні. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020>.

2. Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua/2023/09/22/v-ukrayini-nalichuyetsya-3-miljony-lyudej-z-invalidnistyu>.

3. Найда Ю.М., Ткаченко Л.М. Стандарти громадсько-активної школи: соціальна інклюзія : навч.-метод. посіб. / за ред. Даниленко Л.І.. К.: ТОВ "Видавничий дім "Плеяди", 2014. 68 с.

4. Ситник Г. П. Взаємозумовленість кризових та надзвичайних ситуацій у контексті публічного управління у сфері національної безпеки. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/expert/8/17.pdf>.

5. Disability inclusive safeguarding. Regional Review. URL: https://safeguardings.upporthub.org/sites/default/files/documents/Disability%20inclusive%20safeguarding%20Regional%20Review%20FINAL-uk_ua.pdf.

6. Shared responsibility, global solidarity: Responding to the socio-economic impacts of COVID-19. March 2020. URL: <https://unsdg.un.org/ru/node/26614>.

Любич О. А.,
канд. іст. наук, доцент,
доцент кафедри економіки
та соціальних дисциплін,
Пенітенціарна академія
України, м. Чернігів

УДК 63.585

ПОЛЕМОЛОГІЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ

Сучасний світ дуже мінливий та небезпечний й через це гуманітарна освіта має постійно оновлюватись, до навчальних планів добавляються нові дисципліни соціального профілю. Однією з актуальних галузей політології є полемологія ("наука про війну"). Її творцем вважається французький професор

права і філософії Гастон Бутуль (1899–1980), тому традиційно цю дисципліну відносять до галузевих соціальних дисциплін (Bouthoul, 1946. p. 347).

Тема російсько-української війни початку XXI ст. близька усьому українському суспільству. Студенти та курсанти дуже цікавляться цим питанням, але не мають, як правило, навіть початкових наукових знань у галузі міжнародної політики, особливо на перших курсах. Більшість із них не розуміють значення основних термінів і категорій, таких як: "війна", "військовий стан", "військовополонений", "дипломатичні відносини", "національні інтереси" тощо. Більш того, молодь схильна довіряти неправдивій інформації, яку часто отримують через інтернет. Цей факт призводить до негативних наслідків (страх, сум, агресія, несприйняття), оскільки студентська (курсантська) молодь – це активна, але нерідко емоційно-нестійка соціальна спільнота. В умовах недостатньої професійної інформації, великої кількості неправди вона схильна до безпідставних звинувачень та різних форм протесту. Нажаль, на десятому році війни, її вивчення недостатньо представлене у вищих навчальних закладах. Війни опосередковано вивчаються, зазвичай, такими дисциплінами, як соціологія конфлікту (війна як різновид соціального конфлікту) і соціологія міжнародних відносин (війна як базова категорія міжнародних відносин).

До сучасного військового протистояння залучені усі спільноти і групи – від національних держав, транснаціональних корпорацій до неформальних об'єднань. В інформаційному просторі немає навіть незначної групи, яка виклала б своє ставлення до військових дій. Все це робить війну політологічним поняттям. Над розкриттям якого працювали такі вчені, як К. Вітман [1] та А. Кіссе [2]. Вивчення природи війни потребує як можна більшої кількості дослідників. Але у межах гуманітарної освіти нам бачиться зайвим розпорошення предмету розгляду і впровадження до навчальних планів великої кількості вузькопрофільних дисциплін. Таких, як: військова соціологія, соціологія сучасної війни, соціологія військової стратегії, етнополітологія, геополітика. Політологічне дослідження війни і військового стану має бути єдиним і комплексним, для чого бачиться найбільш доцільною галузева політологічна дисципліна – Полемологія.

Це наука про війну та мир. Вона досліджує роль військової сили, яку використовують етнополітики та володарі для захисту своїх геополітичних інтересів або з метою забезпечення національної (державної) безпеки.

Таким чином, скільки існує людство стільки воно знаходиться у стані міжетнічної боротьби, учасники якої завжди знаходять виправдання для захисту своїх позицій та не дивлячись на жертви прагнуть реалізувати свої військові задуми, здійснюючи геноцид.

Відомі різні підходи до вивчення війни. Одним із них є "полемологічний" підхід. Він пов'язаний з ім'ям доктора права і філософії Гастона Бутуля [3]. У 1945 р. від завершив написання книги (Bouthoul G. Cent millions de morts. Paris: Sagittaire, 1946.), у якій вперше використав термін "полемологія" (від грец. *polemos* – війна і *logos* – наука, знання), що став назвою науки про війну.

Розглядаючи полемологію як аксіологічний нейтральний інструмент вивчення війни, французький науковець взяв на озброєння принцип "хочеш миру – пізнай війну" (за аналогією з латинською "хочеш миру – готуйся до війни"). В аналізі війни він перебував на феноменологічних позиціях, широко використовуючи у своїх дослідженнях методи соціології. Для нього це було природним, тому що Г. Бутель розумів полемологію як соціологію війни.

Прибічники нової науки вважали, що у цієї науки велике майбутнє. Вони стверджували, що тільки наукові дослідження війни дозволять прибрати її із життя суспільства. Для здійснення цих задумів вони здійснювали конкретні кроки. Генерал Вернер, директор Центру соціології війни (Брюссель), висунув пропозицію, що була направлена на активізацію полемологічних досліджень. Він вважав за необхідне: 1) організувати в університетах курс полемології, який можуть відвідувати, за бажанням, студенти різних факультетів; 2) організувати при університетах дослідні центри, у яких займались би пошуком причин, з яких "одне організоване етнічне угруповання розпочинає у певний момент знищувати членів іншого етнічного угруповання людей"; 3) створити міжнародний центр, де могли б зустрічатись дослідники із Заходу та Сходу. Таким чином, реалізуючи бажання Г. Бутуля створити "окрему галузь загальної політології" – полемологію, присвячену об'єктивному вивченню війн, їх форм, наслідків, а також періодичних "військових імпульсів", його однодумці хотіли "знайти політологічним та соціологічним функціям війни менш страшну заміну". За допомогою теоретико-методологічного арсеналу полемології вони хотіли здійснювати вплив на "структури, що створюють війни", завчасно виявляти і обходити небезпечні "кон'юнктури" і "розсіювати імпульси колективної агресії".

Одним з методологічних прийомів, які застосовували французькі полемологи, була "глобальна інтерпретація". Перше дослідження такого типу стосувалось явищ колективного насилля, зареєстрованих з вересня 1968 р. по грудень 1969 р. (загалом близько тисячі). З цього часу Французький інститут полемології щорічно аналізував випадки насилля за минулий рік і порівнював результати з попередніми роками. Таким чином було виділено чотири великі соціальні категорії колективного насилля у світі: студентське середовище, етнічні групи, раси, терористи.

Розглядаючи методологію курсу "полемологія" важливе значення має правильний аналіз типології війн. Прийнято вважати, що їх два основних типи: 1. Внутрішні (цивільні) – між стратами, націями або політичним режимом країни проти сепаратизму якогось етносу (регіону), його прагнення до відокремлення та

створення самостійної держави. 2. Зовнішні – між різними країнами і народами. За своїм характером війни бувають: 1. Справедливі, оборонні й національно-визвольні (як війна за незалежність 13 англійських колоній у Північній Америці (1775-1783 рр.) і створення США, як національно-визвольна війна українського народу під проводом Богдана Хмельницького (1648-1654 рр.) тощо). 2. Несправедливі, реакційні та загарбницькі (як усі війни за створення колоніальних світових імперій з найдавніших часів і до теперішнього часу). Війни можна розрізнити і у відповідності з масштабами: 1. Світові війни, що охоплюють майже усі материки і фактично усю земну кулю (як Перша (1914-1918 рр.) і Друга (1939 – 1945 рр.) світові війни. 2. Локальні. 3. Регіональні. 4. Двосторонні.

У наш час проблеми війни і миру залишаються найбільш актуальними для людства. Не минає і дня без вистрілів та вибухів, смерті та насилля. Війни продовжуються. Особливо небезпечним є ядерний шантаж. Пора зрозуміти, що на шляху до миру перед людством три небезпеки: ядерна, рашизм та міжнародний тероризм. І потрібно об'єднати зусилля усіх демократичних країн і вільних народів, щоб зберегти планету Земля від катастрофи. Людський розум має її не допустити.

Список використаних джерел.

1. Вітман К. М. Етнополітичні конфлікти пострадянського простору: сучасний етап розв'язання. *Актуальні проблеми політики*. Зб. наук. праць. 2012. Вип. 44. С. 201–210.
2. Кіссе А. І. Етнічний конфлікт: теорія і практика управління. *Політологічний аналіз*. Київ. Логос, 2006. 379 с.
3. Bouthoul G., Carrère R., Annequin J.-L. *Guerres et civilisations (de la préhistoire a l'ère nucléospatiale)*. Paris. FEDN, 1980.

Науменко О. М.,
канд. політ. наук, доцент
кафедри політичних технологій,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

УДК 321.02:323.39(477)

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ФОРМУВАННІ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ

Інформаційні технології на сьогодні набули значного впливу в усіх процесах суспільного розвитку. У сфері політики це політичні технології пропаганди, антипропаганди, формування іміджу політика, держави чи політичної партії.

Інформаційні технології в політиці використовують прийоми маніпулювання суспільною думкою.

Початок ХХІ ст. став для людства інформаційною стадією розвитку, що спричинило глибокі зміни у сучасному суспільстві. З розвитком інформаційної революції поняття "інформації" як трансформаційного ресурсу набуває визначального значення. Інформаційна влада в сучасному суспільстві виходить на перший план з-поміж усіх видів духовно-психологічного впливу. Інформаційна влада, як і засоби масової інформації є складовою механізми функціонування демократії і являється способом формування політичного іміджу сучасних лідерів України. Саме лідер відіграє провідну роль у процесі демократизації суспільства. Імідж політичного лідера як образ тісно пов'язаний зі стилем, особою та принципами лідера. У суспільній свідомості відбувається формування уявлення про стиль владної діяльності політичного лідера, про манеру прийняття рішення, способи та механізми реалізації виконання цих рішень, та поведінку.

Імідж політика є символічним образом, що утворюється у свідомості виборців та з'являється як продукт комунікативних процесів між політиком і його соціальними групами. В політиці імідж політичного діяча є визначальним для перемоги на виборах та являється українським феноменом "персоніфікації" політики. Імідж політика є продуктом соціальних і політичних комунікацій.

Засоби масової інформації мають значення в розбудові громадянського суспільства, та є в прямій організаційній і фінансовій залежності від органів влади [5, с. 353–354].

Коли політик знаходиться поза межами мас-медіа, його висвітлення діяльності у засобах масової інформації припиняється. Засоби масової інформації, телебачення є дієвими засобами "розкручування" нового політика. Велику роль у формуванні політичної еліти відіграють такі сучасні інформаційні технології, як Інтернет та соціальні мережі (Facebook, YouTube, Instagram, TikTok, Telegram, Twitter).

Популярність політика є гарантією успіху його серед широкої публіки та еліт. Засоби масової інформації є потужним каналом формування іміджу. Інформаційна взаємодія, являючись вагомим фактором формування іміджу політичного лідера, проявляється в межах інформаційного підходу [5, с. 356; с. 357–358]. Під час виборів люди більше звертають увагу на персону політика, менше уваги надаючи його професійній і політичній діяльності.

Аналіз виборчих кампаній України, з точки зору інформаційно-комунікаційних ресурсів показав, що в президентській і парламентській рекламні кампанії 1994 р. були досить простими і прозорими. Значний підйом рекламної кампанії в Україні відбувся в 1999 р., з активним залученням засобів масової інформації. Вибори стали вагомим етапом розвитку української

політичної іміджелогії. На виборах 2004 р. відбулося суттєве застосування іміджевого ресурсу, персоналізація політичних партій та блоків. Застосовувалася антиреклама, прихована політична реклама та адміністративний ресурс. Як показали позачергові вибори Президента України, більшість кандидатів в своїх програмах здійснювали популізм [5, с. 360–361].

Нова класократія з її теоретичними концепціями та практичними діями, що підпорядковані виокремленню в суспільстві такої нової елітної соціальної групи чи класу, як інфоркратія. Нетократія в свою чергу є нова форма управління суспільством за рахунок мереж, головною цінністю яких є інформація, тобто, певна еліта нового часу. Нетократія, медіакратія та інфократія є засобами реалізації влади. [3, с. 81]. Поява нетократії як нового типу політичної еліти зумовлена залежністю державних установ від комп'ютерних технологій.

Децентралізація інформаційних суспільств має потребу не в одному, а в групі лідерів, що працюють з різноманітними меншостями. Певна колегія лідерів формує свою діяльність на довірі і консенсусі [1, с. 314–315].

В інформаційному суспільстві роль медіа є не лише посередником між владою та соціумом, являється чинником трансформації політичної системи, діяльності політичних еліт та перебігу політичних процесів. Змістовність ролі медіа зумовило виокремлення науковцями таких нових термінів і понять, як медіаполітика, медіасфера, медіакратія, медіатизація політики, медіаринок [2, с. 33].

Постійний віртуальний зворотній зв'язок в соціальних мережах між владою і частиною активного населення з активною громадською позицією є основним засобом іміджетворення, що представляє політика як активного політичного і громадського діяча, презентуючи його у світовій спільноті. Соціальні мережі формують у суспільній свідомості політичний імідж політичної влади [4, с. 152–153].

Політична еліта має здійснювати контроль інформаційних ресурсів у суспільстві. Політична еліта покликана зберігати інформаційні інститути. Медіатизація політики здійснює вплив на політичних лідерів, політичну еліту та політичні інститути. Сучасні Digital-технології сприяють розвитку цифровізації політики та зміцненню політичних комунікацій.

Список використаних джерел

1. Дацаківська О. Політична еліта в теоріях інформаційного суспільства: особливості діяльності та структури. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2011. Випуск 1. С. 311–320.
2. Дроботун Д. Медіафактор у діяльності політичних еліт. *Науковий журнал "Politicus"*. Одеса : Виданичий дім "Гельветика", 2021. Випуск 4. с. 33–38.

3. Митко А., Шуляк Н. Специфіка формування нових політичних еліт в інформаційну епоху. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2017. № 1. С. 80–89.

4. Сахань О. Про використання соціальних мереж Інтернету як засобу створення іміджу політичної влади в Україні. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого"*. 2014. № 2 (21). С. 143–154.

5. Симоненко О. Інформаційні основи у формуванні іміджу сучасних політичних лідерів України. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2014. Вип. 2. С. 352–364.

Сватенкова Т. І.,

УДК 159.922.6

канд. психол. наук, докторант,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

ЗНАЧЕННЯ РЕКРЕАЦІЇ У РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА

Рекреація, як і дозвілля, є складним поняттям у літературі [16], кілька вчених і дослідників намагалися визначити його сутність та його актуальність у розвитку підлітка [15; 5]. З екологічної точки зору Тереза Фрейре з колегами [8; 9; 10] висвітлювали досвід проведення дозвілля як такий, що пов'язаний зі щоденним суб'єктивним досвідом, зосереджуючись на розумінні того, як люди керують і концептуалізують реальний світ, день за днем, у контексті свого життя, діяльності, соціальних відносин та індивідуальних характеристик, і як цей досвід дозвілля виражається та впливає на психосоціальні конструкти особистості підлітка.

Рекреація – це всі ті види діяльності, які люди обирають для відновлення фізичних та психологічних ресурсів, і з метою зробити своє дозвілля більш цікавим і приємним. Прикладами рекреаційних заходів є прогулянки, плавання, медитація, читання, ігри та танці [13].

Однією з основних причин, чому підлітки беруть участь у розважальних та рекреаційних заходах, є спілкування з іншими, що може призвести до підвищення комунікативної компетентності, розвитку соціального інтелекту та підвищення загальних показників добробуту і благополуччя [12]. Через участь у рекреативних заходах підлітки вивчають взаємовідносини, відповідні манери та звичаї, а також навички, необхідні для того, щоб формувати дружні стосунки та підтримувати друзів, дізнаються, яка саме діяльність приносить їм радість,

пристрасть і сенс життя. Участь у рекреаційних та спортивних заходах може мати багато переваг як для окремого підлітка, так і для групи. До них належать:

- зміцнення здоров'я та профілактика захворювань – відпочинок і заняття спортом є приємним і ефективним способом зміцнення здоров'я та самопочуття; вони можуть зняти стрес, підвищити фізичну форму, покращити фізичне та психічне здоров'я, а також запобігти розвитку хронічних захворювань, таких як хвороби серця;

- розвиток асертивних та резильєнтних навичок – фізичні та соціальні навички є одними з багатьох навичок, які можна розвинути шляхом участі у рекреаційних та спортивних заходах;

- підвищення обізнаності міжособистісної комунікації, зменшення стигматизації та розвиток навичок соціальної інтеграції – відпочинок і спортивні заходи є потужним, недорогим засобом сприяння більшій інтеграції підлітків; вони об'єднують дітей різного віку та здібностей разом не тільки для задоволення, але й для надання дітям з різними можливостями шанс продемонструвати свої сили та здібності та сприяють створенню позитивного іміджу [7].

Рекреація та відпочинок вважається одним із найважливіших ситуацій у житті підлітків, особливо поза межами дому та сім'ї. Переваги дозвілля, які розуміються як контекст, діяльність чи досвід, добре задокументовані в літературі, разом із доказами того, що воно (дозвілля) може бути водночас і корисним, і несприятливим [3; 4; 10]. Через ці протилежні погляди дослідники розглядають внутрішні (індивідуальні та передбачувані характеристики) та зовнішні (діяльність, контексти та середовище) умови, які впливають на майбутні життєві траєкторії, що починаються в підлітковому віці [24; 9]. Дослідження дозвіллевої діяльності та пов'язаного життєвого досвіду показують, що існують різні наслідки з точки зору зростання та розвитку підлітків, залежно від типу дозвіллевої діяльності, до якої вони залучені [17; 23; 8].

Поза рамками рекреації і дозвілля та з психологічної точки зору, підлітковий вік довгий час вважався ключовим моментом у траєкторіях розвитку та становлення особистості. Нещодавно з'явився новий підхід, заснований на процвітанні та позитивному розвитку психологічного потенціалу підлітків у процесі втілення цілеспрямованої рекреаційної програми, який підкреслює роль активів розвитку у межах дозвіллевого потенціалу ситуації [1; 18]. Разом з цією точкою зору дослідники намагалися знайти та перевірити тип факторів, які можуть збільшити чи зменшити позитивний життєвий досвід, або фактори, які можуть сприяти розвитку психологічного потенціалу та запобігати ризикам. Одним із таких корисних факторів, який допомагає краще зрозуміти процес підвищення почуття благополуччя та розвиток підлітків, є екологічна перспектива [2]. Дозвілля та його компоненти також виявляються одним із цих

головних факторів, які перетинають досвід розвитку з життєвим контекстом, таким чином сприяючи не лише запобіганню проблем молоді, але й процвітаючим і зростаючим процесам, які з'являються на шляху до дорослого життя [8; 24].

Декілька досліджень показали, як задоволення від дозвілля пов'язане з іншими вимірами індивідуального життя, що підкреслює важливість цих асоціацій у розвитку підлітка. За даними Kim S. та ін. [14], задоволення, отримане від участі у дозвіллі, а також наявність позитивного ставлення до рекреативних заходів, були пов'язані з підвищенням самооцінки. Інші дослідження виявили прямий вплив задоволення від дозвілля на самооцінку у студентів бакалаврату та старших дорослих [21; 14]. Крім того, нещодавні дослідження зосереджені на перевагах ставлення до дозвілля та задоволення від рекреаційних заходів показали позитивні результати у підвищенні рівня благополуччя та загальної задоволеності життям у підлітків [8; 11; 22]. За даними Shin K. та You S. (2013), задоволення від дозвілля має довготривалий вплив на психологічне благополуччя та задоволеність життям підлітків. Для Choi S. та Yoo Y. [6] задоволення від дозвілля також пов'язане із задоволеністю життям. Trainor S., Delfabbro P., Anderson S. та Winefield A. [19] досліджували зв'язок між участю підлітків у дозвіллі та психологічним благополуччям, що вони трактували як підвищення показників самооцінки та задоволеності життям, стану позитивного настрою та відсутність значного рівня депресії, тривоги та стресу. У їхньому дослідженні диспозиційні змінні були кращими показниками благополуччя підлітків, ніж використання вільного часу. Крім того, типи діяльності, до яких залучаються підлітки, виявилися важливим питанням у розумінні психологічного благополуччя. Згідно з результатами досліджень, здається очевидним, що рекреативні заходи, і зокрема задоволення від дозвілля, може відігравати впливову роль у покращенні позитивного функціонування, вираженого в термінах самооцінки, актуалізації психологічного потенціалу, задоволеності життям і психологічного благополуччя, з очевидним зв'язком між ними.

Список використаних джерел

1. Benson P. L. Developmental assets: an overview of theory, research, and practice, in *Approaches to Positive Youth Development*, /eds Silbereisen R. K., Lerner R. M. (London: Sage Publications;), 2007. 33–58. <https://doi.org/10.4135/9781446213803>.
2. Bronfenbrenner U. "Ecological models of human development," in *International Encyclopedia of Education*, /eds Husen T., Postlethwaite N. (Oxford: Elsevier;), 1994. 1643–1647.
3. Caldwell, L. L. Leisure and health: Why is leisure therapeutic? *British Journal of Guidance & Counselling*, 33(1), 2005. 7–26. <https://doi.org/10.1080/03069880412331335939>.

4. Caldwell, L. L., & Faulk, M. Adolescent leisure from a developmental and prevention perspective. In T. Freire (Ed.), *Positive leisure science: From subjective experience to social contexts* (pp. 41–60), 2013. Springer Science + Business Media. https://doi.org/10.1007/978-94-007-5058-6_3.
5. Caldwell, L. L., & Witt, P. A. Leisure, recreation, and play from a developmental context. *New directions for youth development*, 2011(130), 13–27. <https://doi.org/10.1002/yd.394>.
6. Choi S., Yoo Y. Leisure attitude and satisfaction with leisure and life: proposing leisure prioritization and justification. *World Leis. J.*, 2017 (59), 140–155. 10.1080/16078055.2016.1216886.
7. Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2006. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities>.
8. Freire T. Leisure experience and positive identity development in adolescents, in *Positive Leisure Science: From Subjective Experience to Social Contexts*, ed. Freire T. (Dordrecht: Springer), 2013, 61–79.
9. Freire T., Tavares D., Silva E., Teixeira A. Flow, leisure, and positive youth development, in *Flow Experience. Empirical Research and Applications*, /eds Harmat L., Andersen F., Ullén F., Wright J. (Dordrecht: Springer;), 2016.
10. Freire, T., & Teixeira, A. The influence of leisure attitudes and leisure satisfaction on adolescents' positive functioning: The role of emotion regulation. *Frontiers in Psychology*, 9, Article 1349, 2018. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01349>.
11. Hartmann, H. *Ego-psychology and the problem of adaptation*. New York: International Universities Press, 2002.
12. Hofer, J., Busch, H., Kärtner, J. Self-regulation and Well-being: The Influence of Identity and Motives. *European Journal of Personality*, 25, 2011, 211–224. doi: 10.1002/per.789.
13. Khasnabis, C., Heinicke Motsch, K., Achu, K., Al Jubah, K., Brodtkorb, S., Chervin, P., Coleridge, P., Davies, M., Deepak, S., Eklindh, K., Goerdt, A., Greer, C., Heinicke-Motsch, K., Hooper, D., Ilagan, V. B., Jessup, N., Khasnabis, C., Mulligan, D., Murray, B., Officer, A., ... Lander, T. (Eds.). *Community-Based Rehabilitation: CBR Guidelines*. World Health Organization, 2010.
14. Kim S., Sung J., Park J., Dittmore S. W. The relationship among leisure attitude, satisfaction, and psychological wellbeing for college students. *J. Phys. Educ. Sport* 15, 2015, 70–76. 10.7752/jpes.2015.01012.
15. Kleiber D., Larson R. & Csikszentmihalyi M. The Experience of Leisure in Adolescence, *Journal of Leisure Research*, 18(3), 1986, 169-176, DOI: 10.1080/00222216.1986.11969655.
16. Lee, Y. H., Ryff, C. D., Essex, M. J., & Schmutte, P. S. My children and me: Midlife evaluations of grown children and of self. *Psychology and Aging*, 9(2), 1994, 195–205. <https://doi.org/10.1037/0882-7974.9.2.195>.

17. Mahoney J. L., Larson R. W., Eccles J. S. Organized Activities as Contexts of Development; Extracurricular Activities, After-School and Community Programs. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 2005.

18. Scales P. C., Roehlkepartain E. C., Shramko M. Aligning youth development theory, measurement, and practice across cultures and contexts: lessons from use of the developmental assets profile. Child Indic. Res. 10, 2017, 1145–1178. 10.1007/s12187-016-9395-x.

19. Shin K., You S. Leisure type, leisure satisfaction and adolescents' psychological wellbeing. J. Pac. Rim Psychol. 7, 2013, 53–62. 10.1017/prp.2013.6

20. Trainor S., Delfabbro P., Anderson S., Winefield A. Leisure activities and adolescent psychological well-being. J. Adolesc. 33, 2010, 173–186. 10.1016/j.adolescence.2009.03.013.

21. Tsai C.-Y., Liu L.-W., Wu M.-T. Relationship among leisure satisfaction, spiritual wellness, and self-esteem of older adults. World Acad. Sci. Eng. Technol. 6, 2012, 3659–3662.

22. Wang E., Chen L., Lin J., Wang M. C. The relationship between leisure satisfaction and life satisfaction of adolescents concerning online games. Adolescence 43, 2008, 177–184.

23. Witt P. A., Caldwell L. L. Recreation and Youth Development. State College, PA: Venture Publishing, 2005.

24. Witt P. A., Crompton J. L. Positive youth development practices in recreation settings in the United States. World Leis. J. 45, 2003, 4–11. 10.1080/04419057.2003.9674311.

Сєромаха Н. Є.,

УДК 159.922.76-056.313

канд. психол. наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної освіти,
ДЗ "Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка", м. Полтава

**ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ СПЕЦІАЛЬНОГО
ПСИХОЛОГА З КОРЕКЦІЇ СТРЕСОВИХ СТАНІВ У
ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

Вкрай складна соціально-політична ситуація у суспільстві показала необхідність організації надання психологічної допомоги окремим категоріям дітей і дорослих. Діти з порушеннями психофізичного розвитку та їхні сім'ї, які вимушені перебувати на тимчасово окупованих територіях чи в умовах релокації,

доволі часто опиняються в нових соціальних реаліях: втрата усталених емоційних контактів та міжособистісних зв'язків, зміна місця та умов навчання даної категорії дітей, зменшення об'єму й якості необхідної медичної корекційної, навчально-розвивальної допомоги з боку спеціалістів тощо. Все це призводить до особливої травматизації сімей дітей з порушеннями психофізичного розвитку, переживання ними стану фрустрації та утруднення процесу адаптації до нових умов життя. Тому важливим є визначення напрямків організації психологічного супроводу дітей з ООП в умовах воєнного часу.

Психологічна травма – переживання великої сили, потрясіння, викликане короткочасним стресом, або тривалим стресовим впливом бойової обстановки (М. Є. Білова, Р. В. Белоусова, В. А. Бодров, К. А. Зайцев, Р. В. Купріянов, В. М. Крайнюк, Г. С. Нікіфоров, Л. П. Пономаренко, В. Ю. Рибніков, М. Є. Садомирський, Г. Сельє, Н. В. Тарабріна тощо). Травма має подвійну природу: спочатку проявляється руйнівна сила, вона забирає здатність дитини жити і радіти життю, а потім – трансформує людину. Скільки у людини травм, стільки і ресурсів за допомогою яких вона бореться з нею [4, с.43]. Деякі діти починають виявляти ознаки травматичного стресу одразу після сильної події. В інших ознаки стають помітними через тижні або навіть місяці.

Ознаками травматичного стресу у дитини виступають наступні:

– в дошкільному віці – плачуть або кричать частіше, ніж звичайно; відчують себе пригніченими, боязкими; уявляються кошмари; виявляються нові страхи, у тому числі тривога при розлученні із батьками; повертаються до використання дитячого "лепету"; замочують ліжко; відтворюють травматичний досвід під час гри; ставлять питання про смерть тощо;

– в молодшому шкільному віці – відчують страх або тривогу; мають проблеми зі сном; погіршується концентрація уваги; здригаються від найменшого подразника; постійно розповідають іншим про травматичний досвід; демонструють надмірну прив'язаність до рідних, учителів; бояться, що страшний досвід повториться тощо;

– підлітки – мають ознаки депресії, проблеми зі сном; вдаються до ризикової поведінки; проявляються розлади харчової поведінки; уникають відвідування місць, які провокують спогади про травму; зловживають наркотиками та алкоголем; постійно розповідають іншим про травматичний досвід; кажуть, що нічого не відчують тощо [2].

Дітям з особливими освітніми потребами, які пережили психологічну травму, досить важко зрозуміти, що сталося з ними. Це пов'язано з віковими, інтелектуальними особливостями дітей. Їм не вистачає соціальної, фізіологічної та психологічної зрілості. Вони не в змозі повністю усвідомити суть події, а просто

запам'ятовують саму ситуацію, найбільш міцні свої переживання в цю мить. Спектр посттравматичних симптомів у дітей включає в себе зміни на фізіологічному, емоційному, когнітивному і поведінковому рівнях. На поведінковому рівні наявність психотравмуючих ситуацій, ситуацій фрустрації провокують у дітей з порушеннями в розвитку імпульсивну, ворожу, агресивну поведінку чи, навпаки, пасивність, безпорадність [3, с. 104].

Надання психологічної допомоги дітям з порушеннями психофізичного розвитку є головним завданням діяльності спеціального психолога. В роботі з даною категорією дітей спеціальний психолог повинен вирішувати багато практичних завдань, серед яких окреме місце займає застосування психологічних впливів з метою корекції конфліктних, фрустраційних станів у дітей [6, с. 1171]. Спеціальний психолог повинен володіти знаннями про специфіку організації і зміст роботи з психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями психофізичного розвитку, які пережили психотравмуючі, складні ситуації.

Соціально-психологічний супровід – це один із видів соціального "патронажу" як цілісної та комплексної системи соціальної підтримки і психологічної допомоги [4]. Психолого-педагогічний супровід дітей з ООП, які постраждали в ході проведення військових дій, відповідно до програми роботи з дітьми, які постраждали в ході проведення воєнних дій в Україні, передусім включає в себе такі основні етапи роботи спеціального практичного психолога: діагностичний, етап реалізації психологічного супроводу, оціночний етап.

I. Діагностичний етап роботи спрямовується на виявлення показників, інформація про які стане важливим підґрунтям для організації подальшої роботи всіх спеціалістів, що працюють з дитиною. Спеціальний психолог підбирає і проводить комплекс психодіагностичних методик, спрямованих на виявлення: міри усвідомлення і розуміння дітьми проблемних ситуацій в їх житті; особливостей емоційної сфери дітей, видів емоційного реагування в ситуаціях фрустрації; негативних емоційних переживань, неврозоподібних станів у дітей, пов'язаних з психотравмуючою ситуацією; схильності до агресивних, імпульсивних дій на фоні переживання стресу, психотравми; особистісних проблем, труднощів у міжособистісних стосунках дітей у власній сім'ї чи поза її межами. Первинну розмову психолог проводить також з батьками, під час якої їх інформують про можливість отримання послуг психолога у разі спаду успішності у навчанні через внутрішні переживання, посилення страхів, загострення хронічних хвороб та ін.

II. Етап реалізації психологічного супроводу. Цей етап передбачає різноманітні форми і напрямки роботи спеціального психолога як із самою дитиною, що переживає психотравмуючу ситуацію, так і з її оточенням.

1. Співпраця психолога зі спеціалістами, які працюють з дитиною, для організації ситуацій успіху дитині, підвищення психологічної освіти усіх учасників навчально-виховного процесу. Психолог з'ясовує і основні моменти, які можуть свідчити про наявність у дитини психологічних проблем. Обов'язковим є акцентування уваги педагога на тому, що: сам по собі переїзд у нове незнайоме місце із невідомою кінцевою датою повернення додому, або перебування дитини на тимчасово окупованих територіях чи в умовах війни є стресом.

2. Індивідуальна консультативна, розвивальна робота психолога з дитиною. В бесідах з окремими дітьми з ООП виявляється відчуття того, що оточуючі не співчують тим, хто залишився в зоні проведення військових дій. А, отже, власні почуття, переживання озвучувати немає сенсу. Крім того, багато дітей з ООП мають труднощі соціальної адаптації, які ускладнюються зміною місця проживання і навчання. Важливим є раціональне осмислення дитиною подій, які травмували, тому наголошуємо, що дитина потребує розмов про події, які відбулися, стільки, скільки їй потрібно, діалоги з дитиною мають бути зрозумілими, спрощеними і не лякали дитину. В психологічній роботі зі стресовими станами у дітей та дорослих найбільш ефективними зарекомендували себе методи когнітивно-поведінкової терапії (КПТ), тілесно зорієнтованої терапії, ігрової психотерапії, методи арт-терапії.

3. Групова корекційно – відновлювальна та розвивальна робота психолога з дитиною. Групова розвивальна робота з дітьми, які постраждали від військового конфлікту має свою специфіку передусім в тому, що причина страху дитини криється в депривації специфічної пошуково-перетворювальної активності, що виконує функцію психологічного захисту. Засобами роботи психолога можуть виступати рольові ігри, моделювання проблемних ситуацій в діяльності та спілкуванні, аналіз заданих ситуацій, обговорення літературних творів, тренінги тощо.

4. Здійснення психолого-педагогічної корекційної роботи із сім'єю в цілому, залучення батьків до роботи над власними психологічними проблемами і труднощами. Особливу увагу слід звернути на те, що унаслідок травми порушуються нормальні дитячо-батьківські та родинні зв'язки, виникають симбіотичні або вимушено дистантні відносини між дитиною і батьками, родичами.

5. Попередження та профілактика психологічних наслідків для здоров'я дитини перебування в травмуючих ситуаціях (травматичного стресу, посттравматичних стресових розладів, фрустраційних проявів тощо), в т.ч. шляхом навчання дітей стратегіям оволодіння собою у ситуації формування стратегій подолання впливів екстремальних ситуацій.

III. Оціночний етап. Метою етапу виступає дослідження результатів позитивного впливу роботи з психологічного супроводу дитини з ООП, обговорення стратегій щодо подальшої діяльності дитини.

Результатами психологічної супроводу дітей з ООП, що зазнали психотравмуючого впливу, мають бути наступні: відновлення почуття безпеки, що включає зняття емоційно-психологічного та тілесного напруження, зняття чи послаблення захисних психологічних механізмів, що виникли внаслідок перебування у стресових умовах; відновлення психологічних ресурсів дитини, а саме, активізація внутрішнього психологічного потенціалу та ресурсів психіки дитини, що полегшує подолання кризових станів та допомагає попереджувати такі стани у майбутньому; відреагування негативних переживань, що викликані психотравмуючими факторами, тобто створення певних умов для виклику безпосередньої чи символічної негативної реакції, копінгування сильних психоемоційних переживань; активізація внутрішніх механізмів адаптації та само зцілення дитини, а саме підтримка та фокусування на позитивних зрушеннях у емоційному стані дитини, заохочення для допомоги у зціленні природного середовища дитини (проведення спільного дозвілля з родиною, однолітками, спортивно чи творче дозвілля дитини) [6, с. 1104].

Отже, обставини сьогодення, що склалися в Україні, потребують ретельного розгляду питання психологічного супроводу дітей з ООП в умовах воєнного часу. Психологічний супровід дітей із порушенням у розвитку розглядається як діяльність психолога, яка спрямована на створення комплексної системи клініко-психологічних, психолого-педагогічних і психотерапевтичних умов, що сприяють успішній адаптації дітей, їх реабілітації й особистісному становленні в соціумі.

Список використаних джерел

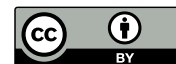
1. Дефектологічний словник: навчальний посібник / За редакцією В. І. Бондаря, В. М. Синьова. К.: МП Леся, 2011. 528 с.
2. Міністерство науки і освіти України. URL: <https://mon.gov.ua>.
3. Навички кризового консультування та розвиток психосоціальної стійкості до стресу у дітей. Програма освітньої діяльності та спецкурс курсів підвищення фахової кваліфікації практичних психологів і соціальних педагогів за наук. ред. В. Г. Панка. Електрон. дані. К.: Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2015.
4. Програма освітньої діяльності курсів підвищення фахової кваліфікації практичних психологів. Укладачі: Петушкова Л. А., Бабиленко О. А., Максимова Н. А. Біла Церква, 2013. 55 с.
5. Психологічна допомога дітям, які пережили психічну травму внаслідок надзвичайної ситуації / Я. О. Овсяннікова // Право і Безпека. 2012. – № 1.
6. Павленко А.В., Філіпович В.М. Особливості соціально-психологічної допомоги дітям у кризових ситуаціях // Proceedings of IX International scientific and practical conference, Lviv, Ukraine. November 28-30, 2022. URL: <https://sci-conf.com.ua>.

Супрунова Н. А.,
здобувачка вищої освіти,
Сумський державний університет, м. Суми

УДК 373.3.016:811.161.2

Науковий керівник:

Ніколаєнко С. О.,
канд. психол. наук, доцент,
Сумський державний університет, м. Суми

РОЗГЛЯД ТЕРМІНУ "ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ" У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ. ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ"

У сучасному суспільстві, що стрімко розвивається, відбуваються значущі зміни в соціально-економічних, правових, моральних та духовних аспектах. Ці трансформації прямо впливають на різні сфери життєдіяльності особистості, включаючи професійну сферу. Умови сучасного життя часто вважаються екстремальними, створюючи потенційні стресові ситуації.

Феномен життєстійкості виявляється особливо в ситуаціях, коли існує загроза фізичному, психічному та моральному благополуччю особистості. Життєстійкість передбачає здатність вибирати оптимальні та адаптивні стратегії реагування на виклики, такі як проблеми, стрес, хронічна втома та інші.

Поняття життєстійкості означає здатність особистості вибирати оптимальні та адаптивні способи реагування на сучасні виклики, що можуть загрожувати фізичному, психічному та моральному благополуччю. Цей феномен також розглядається в контексті концепції "психологічної живучості" за теорією С. Мадді [4].

У давнину античні філософи вивчали стійкість людини перед труднощами життя. Школа стоїцизму відігравала ключову роль у розгляді аспектів життєстійкості, зосереджуючись на проблемах стійкості перед життєвими труднощами. Стоїки розглядали питання стійкості людини перед викликами життя та розвивали концепції стоїчного ставлення до існуючих проблем і емоційних реакцій на життєві труднощі. Соціальні детермінанти стійкості, такі як "борг", "вибір" та "розум", визнавалися важливими у цьому контексті.

Філософи, такі як Сенека, Марк Аврелій та інші, досліджували копінг-стратегії, фокусуючись на "прийнятті відповідальності" та усвідомленні власних обмежень, таких як можливості та здібності людини.

В буддизмі, одній з найдавніших релігій світу, існує вчення про стійкість людини перед випробуваннями і труднощами життя. Згідно з канонами буддистського вчення, Будда наставляв про те, що кожне існування призведе до страждань, а причинами страждань є такі поняття, як "потяг", "прихильність" та

"спрага". Буддизм також визнає існування особливого стану нирвани, де страждання у людини відсутні.

У християнстві присутня концепція, згідно з якою віра віра полягає в тому, що людина, переживаючи страждання в житті, отримає відплату в посмертному існуванні та знайде щастя. Це переконання надає віруючим силу протягом усього їхнього життя, розглядаючи випробування як необхідну частину їхнього шляху відповідальності перед Богом.

З 70-х років 20-го століття термін "життестійкість" став активно використовуватися в психологічному середовищі. В науці використовуються різні терміни, взаємопов'язані між собою, для опису цього концепту.

Питання стійкості людини перед життєвими труднощами завжди було цікавим для філософів, медиків, просвітителів, письменників та психологів. Сучасні зміни в суспільстві, включаючи соціальні, економічні та політичні, впливають на психологічне здоров'я людини, що може призводити до стресу, неврозів та депресивних станів [1].

У обличчі загроз для життя та благополуччя виникає проблема психологічної стійкості особистості. Життестійкість стає ключовим ресурсом для подолання стресових ситуацій, і важливою є здатність суб'єкта брати участь у ситуаціях підвищеної складності, керувати ними та успішно з ними справлятися [3].

Психологічний аспект життестійкості включає сенсожиттєві орієнтації, які формують адаптаційний потенціал особистості. Вони регулюють поведінку та визначають ставлення особистості до об'єктів, визначаючи її діяльність. Ці орієнтації сприяють відчуттю єдності особистості із середовищем, сприяючи саморозвитку та особистісному росту.

О. Корніяка розрізняє різні рівні сформованості соціально-особистісної життєздатності, визначаючи їх як:

а) ступінь негативного відношення до соціально-культурних правил та норм життєдіяльності;

б) рівень нейтральної пристосованості до соціально-культурних правил та норм життєдіяльності;

в) ступінь неповного (часткового) прийняття соціально-культурних правил життєдіяльності;

г) рівень повного прийняття соціально-культурних правил життєдіяльності.

У сучасних умовах одним з актуальних завдань фахівців психологічної сфери є цілеспрямоване формування життестійкості. Основна мета цих зусиль полягає в створенні особистісних ресурсів, які допоможуть ефективно протистояти стресовим та фруструючим ситуаціям та успішно виконувати соціальні ролі.

А. Гирник розглядає життестійкість переважно як особистісно-психічний ресурс, що лежить в основі мотиваційної спрямованості [2].

У різних джерелах існують різні тлумачення та назви феномену життєстійкості. Термін "психологічна витривалість" часто використовується в практичній психології як синонім життєстійкості.

Поняття "життєстійкість" є тісно пов'язаним з термінами, такими як "життєздатність", "життєтворчість", "здатність творити", "вкоріненість у бутті", "трансценденція", та "зрілість". Загалом, це відображає прагнення особистості до не лише виживання, але й уникнення деградації в різних умовах життєдіяльності. Основна мета полягає в становленні індивідуально визначеною особистістю, розвитку конструктивних сенсожиттєвих установок, реалізації власного потенціалу та сприянні трансформації навколишнього світу в краще місце [1].

Існує кілька видів ресурсів, які визначаються на різних підставах і допомагають людині зберігати високий рівень життєздатності:

- фізичні ресурси (здатність до фізичної працездатності та психічного здоров'я, відсутність обмежуючих хвороб);

- психологічні ресурси (інтелектуальні здібності, емоційна та волева саморегуляція);

- особистісні ресурси (внутрішня гідність, самооцінка, життєві сенси, установки, система мотивів);

- матеріальні ресурси, які впливають на доступ до інформаційних, юридичних, медичних та інших форм підтримки, фінансову стійкість;

- соціальні ресурси (визнання близьких, робота, підтримка сім'ї, друзів, соціальний статус) [1].

Особливу увагу приділяється розвитку особистості в змінних умовах оточуючого середовища. Психофізіологічний рівень стійкості до стресу, нервова та психічна рівновага формують психофізіологічну основу життєстійкості.

Термін "життєстійкість" активно використовується в психологічних дослідженнях протягом останніх 20 років. Вчені аналізують виявлення життєстійкості в різних групах та ситуаціях. Життєстійкість пов'язана з адаптивним репертуаром копіngu та протистоїть дезадаптивним стратегіям.

У вітчизняних психологічних дослідженнях виділяють три підходи до розуміння життєстійкості: як ресурс внутрішнього потенціалу, як інтегральну психологічну властивість та як здатність до соціальної та психологічної адаптації.

Життєстійкість проявляється у творчій реалізації особистісного потенціалу та стійкості до можливостей, що надаються ситуаціями. Це включає "психологічну живучість" та "розширену ефективність" в умовах несприятливих обставин [3].

Взаємозв'язки між життєстійкістю та соціальною перцепцією досліджуються як значущі для навчання, виховання та консультативної роботи в умовах стрімких змін в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Гавриловська К. П., Дем'янчук Ю. Ю. Формування життєстійкості особистості: арт-коучинговий підхід. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том 75 VI: Психологія обдарованості. Вип. 16. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. С. 83-90.
2. Кравчук С. Л. Особливості життєстійкості як фактора психологічної пружності особистості юнацького віку в умовах воєнного конфлікту. Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип. 1. Том 1. 2018. С. 99-105.
3. Кравчук С. Особливості поведінкових проявів психологічної пружності особистості як чинника запобігання негативним наслідкам воєнного конфлікту. Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 26–27 січня 2018 р.). Львів: ГО "Львівська педагогічна спільнота", 2018. Ч. 1. С. 15–18.
4. Maddi S.R. Hardiness training at Illinois Bell Telephone. (1987). Health promotion evaluation. 18(3). P.211-229.

Тихончук Л. Х.,

УДК 364.4

д-р наук з держ. упр., доцент,
Національний університет водного
господарства та природокористування, м. Рівне

Лясковець К. П.,

здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Національний університет водного
господарства та природокористування, м. Рівне

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРУВАННЯ ІНТЕГРОВаних ПОСЛУГ ДЛЯ ПЕРЕМІЩЕНИХ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ВІЙНИ

Від початку повномасштабної війни в Україні кожна дитина потребує більше грошової та моральної підтримки, ніж в мирний час. Попри фінансові та організаційні держава продовжує надавати грошову допомогу українським діткам. Громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, в сім'ях яких виховуються та проживають неповнолітні діти, мають право на державну допомогу у випадках та на умовах, передбачених

Законом про державну допомогу сім'ям з дітьми та іншими законами України. В Україні інтегровані послуги регламентовані Законом України "Про соціальні послуги" від 19.09.2005 № 2789-IV: в ст. 1 цього Закону інтегровані послуги визначені як "комплексні соціальні послуги, які надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, з урахуванням їх індивідуальних потреб у різних сферах життєдіяльності" [1].

Інтегровані послуги – це комплексна система заходів, спрямованих на задоволення потреб людини в різних сферах життєдіяльності. Вони можуть надаватися різними державними, громадськими або приватними організаціями. Багато громадян, були змушені покинути своє постійне місце проживання у результаті негативних наслідків збройного конфлікту чи тимчасової окупації. Зазначені обставини надали проблематику в питаннях переведення справ та поновлення допомог, передбачених законами України: призначення і виплата державної допомоги сім'ям з дітьми здійснюються структурними підрозділами з питань соціального захисту населення районних, за задекларованим (зареєстрованим) місцем проживання заявника куди вони фізично звернутися не можуть.

Державна допомога сім'ям з дітьми для внутрішньо переміщених осіб та громадян України, що народили за кордоном, є актуальною в умовах воєнного стану в Україні, оскільки надає значну підтримку сім'ям, які були змушені залишити свої домівки через бойові дії. Для внутрішньо переміщених осіб допомога на проживання в розмірі 2000 або 3000 гривень на місяць – важливе джерело доходу, допомагає сім'ям покрити витрати на харчування, житло, одяг та інші необхідні товари та послуги.

Серед причин, чому державна допомога сім'ям з дітьми для внутрішньо переміщених осіб та громадян України, що народили за кордоном, є актуальною, можна виокремити:

– багато сімей були змушені залишити свої домівки та виїхати з України. Це призвело до втрати доходів і погіршення матеріального становища;

– вартість життя в Україні різко зросла через війну. Це ускладнює для сімей покриття базових витрат;

– народження дитини є значним фінансовим навантаженням для сімей. Допомога при народженні дитини допомагає сім'ям покрити витрати, пов'язані з народженням дитини.

Вагомим розвитком стало можливість подання заяв, наявності технічної можливості засобами Порталу Дія подати заяву в разі звернення за призначенням: допомоги на дітей одиноким матерям; допомоги при усиновленні дитини; допомоги особі, яка доглядає за хворою дитиною.

Своєчасними кроками Уряду України стали змін, які уможливили подавати документи на призначення допомоги при народженні дитини під час тимчасового перебування за кордоном. У повоєнний період батьки, у яких народилася дитина під час тимчасового перебування за межами України, тепер можуть дистанційно подати документи на призначення допомоги при народженні дитини. Раніше жінки, які народили дитину за кордоном, могли лише після повернення в Україну отримати допомогу. Необхідна була фізична присутність, щоб особисто звернутися до органу соціального захисту населення. Наразі передбачено можливість надсилання заяви та документів про народження дитини до органу соціального захисту населення в Україні [1; 2].

Висновки. Сьогодні запроваджено низку нововведень, які полегшують доступ до допомоги для сімей з дітьми. Серед переваг цих змін: зниження необхідності особистого відвідування органів соціального захисту населення; покращення доступу до допомоги для сімей, які проживають за межами України; полегшення безпосереднього процесу отримання допомоги (заявники можуть подати документи в електронній формі або за місцем фактичного проживання). У цілому, законодавчі нововведення є позитивним кроком у напрямку підвищення рівня соціального захисту сімей з дітьми в Україні.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про соціальні послуги". Документ 2671-VIII, чинний, поточна редакція від 27.04.2022, підстава – 2193-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0145-23> (дата звернення: 15.03.2023).

2. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо призначення окремих видів державної допомоги та соціальних стипендій. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2022 р. № 1320. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/510677___706064 (дата звернення: 15.03.2023).

Токарук Л. С.,

УДК 364-43:004.9-047.22

канд. пед наук, доцент,
доцент кафедри соціальної
реабілітації та соціальної педагогіки,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

Чернуха Н. М.,

д-р пед. наук, професор,
професор кафедри соціальної
реабілітації та соціальної педагогіки,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

ПРОЦЕС ПІДВИЩЕННЯ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Російсько-українська війна змінила професійну підготовку фахівців соціальної сфери. Онлайн освіта протягом трьох з половиною років – під час пандемії та воєнного часу показала необхідність реформ в сучасній системі вищої освіти, що передбачають перехід від традиційних до цифрових методів, форм та засобів навчання здобувачів вищої освіти. Зважаючи на освітні виклики, постає необхідність формування інформаційно-цифрової компетентності у майбутніх фахівців соціальної сфери, а саме соціальних педагогів.

Нормативно-правові документи: (1 розділ) (Закон України "Про вищу освіту" (редакція від 25.01.2022 р.) [2], Закон України "Про інформацію" (редакція від 15.06.2022 р.) [5], Наказ Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Положення про дистанційне навчання" (редакція від 14.12.2011 р.) висвітлюють основні освітні напрямки розвитку цифрової грамотності в здобувачів вищої освіти з освітніх програм, які здійснюють підготовку майбутніх фахівців соціальної сфери, зокрема соціальних педагогів [4].

Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради "Про основні компетенції для навчання протягом усього життя" [6], Проект Кабінет Міністрів України "Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей в суспільстві України та затвердження плану заходів щодо її реалізації" (редакція від 03.03.2021 р.) [8], Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні" (редакція від 10.07.2019 р.) [9], Звіт Міністерство цифрової трансформації "Цифрова грамотність населення України", Рамка цифрової компетентності для громадян України [10] (редакція

від 2021) вибудовують процес цифрової грамотності майбутніх фахівців соціальної сфери. Цифрова грамотність як сукупності цифрових умінь і навичок актуалізується в освітній галузі.

Гаврілова Л., Топольник Я., зазначають, що цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність виступають сучасним освітнім феноменом [1].

Набуття майбутніми фахівцями соціальної сфери інформаційно-цифрової компетентності, інформаційної та медіа-грамотності, уміння працювати з базами даних, розвиток навичок безпечного користування мережею Інтернет та кібербезпеки, розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо), а також активне застосування ІКТ для ефективної роботи з інформацією баз Міністерства соціальної політики України зумовлюють здобути навички цифрової грамотності [1].

Поняття "інформаційно-цифрова компетентність" виділяє саме цифрові аспекти знань, умінь, навичок і ставлень майбутніх фахівців соціальної сфери до професійної діяльності [1].

Програма ЮНЕСКО "Інформація для всіх" (IFAP) на основі міжнародного досвіду сформулювала "індикатори розвитку інформаційного суспільства", визначаючи цифрову грамотність як найважливішу життєву навичку кожної особистості, зокрема майбутніх фахівців соціальної сфери, а саме соціальних робітників, соціальних працівників та соціальних педагогів [11].

Програма ЮНЕСКО затвердила ключові індикатори моніторингу процесу досягнення завдань в напрямку формування інформаційного суспільства в галузі соціальної роботи, які мають відношення до цифрової грамотності:

- навички в сфері ІКТ;
- цивільні навички;
- навички в галузі самоосвіти;
- участь дорослих в безперервному навчанні впродовж життя.

Отже, висока цінність ключових навичок, безсумнівно, вимагає безперервного розвитку цифрової грамотності у майбутніх фахівців соціальної сфери.

Сучасну "цифрову грамотність" в середовищі майбутніх фахівців соціальної сфери, ми розглядаємо, як комплекс складників, серед яких:

- комп'ютерна грамотність як результативне використання електронних пристроїв та програмних засобів;
- інформаційна грамотність як навичка до самостійного пошуку, обробки та критичного аналізу інформаційних даних;
- компетентне використання ресурсів соціальних медіа;
- використання мережевих технологій з розумінням основ мережевої безпеки і стандартів етикету [1].

Процес підвищення цифрової грамотності в середовищі майбутніх фахівців соціальної сфери полягає у вмінні застосовувати компоненти цифрових навиків під час професійної діяльності, а саме:

Доступ до цифрової інформації визначається як ідентифікація інформаційних джерел, а також освоєння способів збору і отримання інформації, що є одним з базових компонентів цифрової грамотності у практичній діяльності.

Оцінка цифрової інформації (актуальність, релевантність або ефективність) полягає у здатності визначити авторитетність або час створення джерела інформації, отриманого онлайн, передбачає наявність навичок цифрової грамотності, які майбутній фахівці соціальної сфери вчитель може здобути внаслідок безперервного навчання і практичного досвіду.

Управління цифровою інформацією стало нагальною частиною формування цифрової грамотності, яка, в свою чергу, спирається на теоретичну та практичну грамотність та забезпечує майбутнім фахівцям соціальної сфери напрями сучасного розвитку. Управління цифровою інформацією нерозривно пов'язане з інформаційною безпекою: захист інформаційного периметра, захист баз даних, запобігання витоку професійної, можливо і секретної інформації.

Інтеграція цифрової інформації передбачає інтерпретацію і репрезентацію освітньої, професійної інформації з використанням інструментів ІКТ. Найбільш складне завдання – це навчитися синтезувати, підсумовувати, порівнювати і виявляти протиріччя в інформації, яка одержана з різноманітних джерел.

Створення нових знань вимагає застосування вербальної професійної грамотності, щоб зіставляти і порівнювати іншомовні тексти, таблиці. Побудова нової цифрової інформації шляхом адаптації, застосування комп'ютерних програм, дизайну, винаходу або розробки авторських матеріалів також становить ядро цифрової грамотності.

Комунікація як важливий компонент основних видів цифрової грамотності фахівців соціальної сфери, який радикально змінився в цифрову епоху. ІКТ забезпечують більш швидку передачу інформації і більш переконливу її презентацію для ширшої аудиторії, ніж могли надати будь-які колишні традиційні засоби комунікацій [3].

Цифрова грамотність може підтримувати інші види соціальної грамотності, надаючи найбільш адекватний і зручний канал комунікації з метою адаптації і надання інформації в безлічі соціокультурних контекстів.

Отже, на основі аналізу нормативно-правової бази та наукових джерел щодо процесу підвищення цифрової грамотності у майбутніх фахівців соціальної сфери, ми можемо стверджувати, що високий рівень цифрової грамотності дає змогу майбутнім соціальним робітникам, соціальним працівникам та соціальним

педагогам, які здобувають освітньо-кваліфікаційний та освітньо-науковий рівень у закладах вищої освіти гнучко адаптуватися до мінливих життєвих ситуацій, самостійно набувати потрібні знання, вміло імплементувати їх у практичній діяльності; самостійно критично аналізувати інформацію; використовувати новітні технології; чітко розуміти, де і яким чином опановані знання застосовувати у професійних та побутових ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Гаврілова Л. Г., Топольник Я. В. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Т. 61, вип. 5. С. 1–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2017_61_5_3.
2. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. №2671-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>.
4. Про затвердження "Положення про дистанційне навчання": Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 рік № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.
5. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. №2657-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
6. Про основні компетенції для навчання протягом усього життя: Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 18 грудня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text.
7. Про основні компетенції для навчання протягом усього життя: Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 18 грудня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975.
8. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей в суспільстві України та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#n13>.
9. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 року №386-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>.
10. Рамка цифрової компетентності для громадян України / Міністерство цифрової трансформації України. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%9E%D0%A0%20%D0%A6%D0%9A.pdf.

11. Hontarenko I. Peculiarities in Distance Learning of Foreign Language Using Moodle Platform. Educational Challenges. 2021. №26(2). 52-62 p. DOI: <https://doi.org/10.34142/2709-7986.2021.26.2.05>.

Цветков О. Г.,

УДК 327:94

д-р іст. наук, страх. наук. співроб.,
професор кафедри міжнародних відносин,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка, м. Київ

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ФОН ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ У США

Період закінчення першої чверті XXI століття створює унікальну для геополітичних умов ситуацію в міжнародних відносинах, коли у понад 60 країнах світу і регіональних інституціях мають відбутися національні вибори, що загалом охоплюватимуть більше 2 мільярдів людей з амплітудою відповідних держав і об'єднань від найпотужніших (США, ЄС, Індія, Велика Британія) і до найменш розвинутих (Південний Судан, Камбоджа, Руанда) сумарно з величезною часткою світового ВВП [1, с.2; 5, с. 13].

При цьому окремі з цих виборів матимуть екзистенціальні глобальні наслідки, а всі виборчі процеси проходять на фоні зростаючої геополітичної нестабільності міжнародного становища і світового порядку, викликаних щонайперше масштабною війною Росії проти України, гарячою фазою конфліктів на Близькому Сході та множинним стратегічним протистоянням між США і Китаєм. Відомий в світі чикагський бюлетень вчених-атомників з міжнародної безпеки через сучасні глобальні загрози утримує "годинник Судного дня" на рівні 90 секунд до умовної "півночі" [3, с. 4]

Іншими словами, демократичні цінності та системи управління, які дозволяють виборцям вільно обирати своїх лідерів і вимагати від них виконання базових суспільних вимог і, головне, підтримки безпеки і міжнародного порядку в світі, наразі стикаються з численними загрозами та тиском у більшості країн світу. У цьому плані одними з найбільш очікуваних і значущих виборів стануть президентські перегони в Сполучених Штатах, де чинний президент Джо Байден балотуватиметься на другий термін проти, скоріш за все, суперництва з боку попереднього президента Дональда Трампа, з його відмовою визнавати свою поразку на виборах 2020 року. Ця внутрішня інтрига та протистояння двох

президентів у боротьбі за другий термін постає не тільки найбільш значущим викликом у національних перегонах, оскільки уособлює певну навіть позапартійну поляризацію американського суспільства, жорстку риторику та різні ціннісні концептуальні орієнтири, але й для міжнародної спільноти становитимуть певний дороговказ до сприйняття прийдешніх міжнародних реалій та світового порядку.

Повторимо, з великою вірогідністю Байден і Трамп змагатимуться на президентських виборах 2024 року, хоча для обох і, особливо щодо першого, поширюються серед виборців побоювання у віковій дієздатності, а для другого достатньо небезпечними є і перспективи рішень по ряду розпочатих проти нього судових процесів. Втім, їх протистояння у національному форматі має і значний міжнародний вимір, що також визначається широкою палітрою ризиків – від впливу і поширення авторитарних тенденцій на світовій арені і до створення таких невизначеностей, як негативні перспективи підтримки міжнародного порядку і безпеки внаслідок непередбачуваності курсу американської зовнішньої політики, відповідної операційної нестабільності у розвитку міжнародної економіки, торгівлі і енергопоставок, лідерства з міжнародного регулювання проблем зі змінами клімату, міграційних процесів чи діяльності регіональних та універсальних міжнародних організацій.

З рівною очевидністю вибори президента США, в разі поглиблення геополітичної поляризації, можуть суттєво позначитися на напрямках і тенденціях розбудови світових відносин. Навіть без врахування стратегічного чинника протистояння з Китаєм в рамках процесів спрацювання "пастки Фукідіда" в двосторонніх відносинах чи стратегічного загравання або використання Китаєм "російської карти" у політиці проти колективного Заходу чи Глобальної Півночі, відповідні чутливі моменти виникають у США і у відносинах із західними партнерами. Показовим прикладом цього стали досягнуті домовленості між Вашингтоном і Брюсселем щодо призупинення дії митних правил на європейську сталь і алюміній в обмін на американське віскі та мотоцикли до повного закінчення президентських виборів [2, с. 5].

Така домовленість, з одного боку, дозволила президенту Байдену продемонструвати перед майбутніми виборами тверді позиції у міжнародних торговельних справах, а, з іншого, зафіксувала проблемні моменти через введення міжнародних форм протекціонізму в разі повернення до MAGA принципів в американській торговій політиці у відносинах з європейцями та у цілому загрози створення більш конфронтаційного фону на міжнародній арені. Загалом же кейс американських виборів у багатьох відношеннях і на численних прикладах засвідчує їх багаторівневий вплив на міжнародні процеси та формування активного геополітичного реагування за їх результатами.

І у внутрішньому, і у зовнішньому середовищах на протязі всієї американської історії саме політичні партії США формували загальний "клімат" навколо президентських виборів. Наразі виборчу систему в цій країні називають двопартійною, хоча на кожних виборах посилену участь беруть і так звані "треті" партії (до прикладу, Партія реформ, Зелена, Лібертаріанська тощо). Тим не менш, у внутрішній політичній системі дві головні партії – Велика Стара/Республіканська та Демократична – займають абсолютно переважаючі політичні позиції, у тому числі і через представництво у всіх трьох рівнях влади.

На відміну від європейських, в американських виборчих перегонках кандидати не шукають 50% переваги голосів для обрання, а натомість мають набрати більший від інших відсоток голосів, щоб пройти конкурс/відбір на посаду. І тому, що дві партії є найбільшими і найчисельнішими – саме їх представники, як правило, і отримують більшість голосів (водночас, при гострих суперечках між двома головними партіями трапляються і обрання кандидатів від "третьої", проте у цілому це має значно менші масштаби), зберігаючи загалом двопартійність виборчої системи [4, с. 2].

Чисельно більше представництво в рамках двох партій дозволяє їм формувати широкі політичні платформи та угруповання серед своїх членів, представляючи завдяки цьому широкий зріз соціальних та політичних інтересів суспільства, а також можливості для різнобічного представлення – від лівого і до центрального та правого спектру політичної проблематики у кожній партії. Тому при загальній констатації існуючої двопартійності насправді американська партійна система включає в себе угруповання всіх відтінків політичного спектру (лібералів, реалістів, консерваторів) серед демократів і республіканців, додаючи стимулів та конкуренції при всіх партійних та міжпартійних обговореннях.

Головна подія міжпартійної боротьби в США – президентські вибори у законодавчо встановлений термін: "перший вівторок після першого понеділка листопада місяця високосного року", тобто кожні чотири роки. [6, с. 1] Причому, сам процес обрання є достатньо тривалим і складається з двох етапів. На першому, за 1,5-2 роки, відбуваються висунення та дебати претендентів, за чим слідує так звані "праймеріз" або первинні вибори, які з ХХ ст. проводяться по всіх штатах і сумарно визначають єдиного кандидата-переможця від кожної партії з наступним його затвердженням на загальнопартійному з'їзді. Крім того, за процедурними правилами в ході праймеріз кандидати отримують кількість голосуючих делегатів на з'їзд, залежно від кількості голосів, які вони набрали по штатах. Демократична партія загалом між своїми кандидатами розподіляє 3979 делегатів, а республіканці – 2472. У кожному штаті кількість доступних делегатів залежить від кількості мешканців штату. Праймеріз 2024 року, принаймні на їх

початку, відрізняються від попередніх фактично вже визначеними партійними кандидатами, які, проте, у будь-якому разі мають бути ще остаточно затвердженими своїми партіями.

Другий же етап складають власне президентські міжпартійні виборчі перегони по всіх штатах країни, які цього року розпочнуться 5 листопада. Геополітичний фон ним складає ситуація в світі, коли ліберальні демократичні традиції виборчих процесів зазнають все більшого тиску та впливів з боку відверто авторитарних режимів та зростаючого потенціалу правих і ультраправих партій. Таким чином, непередбачувані на цей час наслідки цих тенденцій по рекордному числу планованих на ближчу перспективу національних виборів і формуватимуть сутність міжнародних відносин мультиполюсного світу та трансформації його геополітичного порядку сучасної доби. З очевидністю, стан і результати виборчих перегонів в США стануть у цьому плані чи не визначальними.

При цьому вражає – за результатами тематичних опитувань – внутрішня різнобічність суспільного ставлення в країні до чергових виборів та зрізи відповідних думок. Серед останніх значна пропорція тих, хто розчарований політичними програмами та лідерськими позиціями в обох партіях. [7, с. 3] Достатньо поширеними є висловлювання про необхідність внесення змін у виборчі формати і обмеження ролі двох провідних партій чи посилення внеску та участі третіх сторін, без чого, як вважається, не буде зрушень у вирішенні кардинальних проблем більшості членів суспільства. Тож у практичному плані пропонуються внесення змін до формування колегії вибірників/делегатів на партійні зїзди, обмеження фінансових внесків до партійних кас і загалом впливу грошей на політичні процеси в країні, а також доволі чутливі для сьогодення питання обмеження кібер впливів та недопущення іноземних утручань та вкидання негативів у виборчі процеси.

Очевидно, що як такі вимоги, так і реальні поступові реформи виборчої системи в США не відносяться лише до президентських виборів. Так, у 2024 році буде обрано претендентів на всі 435 місць у Палаті представників і 34 зі 100 місць (кожні два роки обирається третина складу) у Сенаті для заповнення у цілому 119-го Конгресу Сполучених Штатів. Також в країні змагатимуться за посади губернаторів 13 штатів і на багатьох інших державних і місцевих виборах. Наразі, напередодні виборів, республіканці мають більшість у Палаті представників США, тоді як демократи та незалежні кандидати, які об'єдналися з демократами, мають більшість у Сенаті. Для внутрішнього політичного оточення США чи не найбільшим викликом цього року стануть реальні результати партійних переможців виборів по всіх зазначених позиціях.

У передвиборчій риториці по всіх виборчих процесах в США можна легко прослідкувати тенденції до підтримки ізоляціонізму. Найбільша в світі американська економіка на сьогоднішній день демонструє позитивні тенденції до стримування інфляції та економічного зростання, навіть при значному прошарку песимістичних голосів експертів та об'єктивно існуючих можливостей до рецесії. Водночас, якщо економічні показники залишаться стійкими до зростання, потужний бізнес США і політична влада після виборів зможуть ефективно впливати на позитивне піднесення ділового та політичного клімату на світовій арені.

Що стосується гарячих проблем міжнародних відносин, то вбачається, що при доволі широкому їх представленні в сучасній геополітиці три найбільш домінуючі у світових справах активно впливатимуть і на хід виборів та передвиборчої боротьби в США. До них відносяться – ставлення до війни Росії проти України з відповідною інтерпретацією її ходу та результатів для самої Америки та забезпечення глобального безпекового порядку, а також воєнні дії Ізраїлю проти ХАМАСу з їх можливим загостренням і стратегічними наслідками для всього регіону Близького Сходу та поза ним. Третьою суттєвою проблемою у геополітичному вимірі для всього світу постає суспільно і політично небезпечна ситуація в самих Сполучених Штатах напередодні виборів [8, с. 7]. Найпотужніша країна світу наразі стикається з критичними ризиками для своїх власних політичних основ і виборчих інституцій: чи будуть чесними та прозорими поточні вибори в країні, чи відбудеться миром врахування їх результатів для державної влади і наскільки дієвою залишатиметься система стримувань і противаг в державному управлінні, що забезпечує розподіл та демократичність здійснення владних функцій?

Від того, як вирішуватимуться ці проблемні питання в США в багатьох відношеннях залежатиме і стан стратегічного безпекового балансу та геополітична стабільність у всьому світі.

Список використаних джерел

1. 2024 Elections: An overview of the political landscape, Flint, November 9, 2023. URL: <https://flint-global.com/blog/2024-elections>.
2. Congressional Research Service, November 12, 2021 URL: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IN/IN11799>.
3. The Hill, January 24, 2024 URL: <https://mail.google.com/mail/u/0/?tab=rm&ogbl#inbox/FMfcgzGwJmPkbnhRbfhQVGmhLHpINkTk>.
4. Presidential Elections and the American Political System. 2024, URL: <https://dk.embassy.gov/usa-i-skolen/presidential-elections-and-the-american-political-system>.
5. Time, 28 December 2023. <https://time.com/6550920/world-elections-2024>.

6. U.S. Code-Time of election. Cornell Law School. Retrieved, November 7, 2022, URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/2/7>.

7. Valliere Greg. Racing Uncertainty. AGF Investments, December 5, 2023. URL: https://www.agf.com/us/insights/outlook/racing-uncertainty.jsp?gclid=EAlaIQobChMIm63soej6gwMVi6GDBx1k_wJeEAAYBCAAEgIiJfD_BwE.

8. The Top Risks 2024. Eurasia Group. URL: <https://www.eurasiagroup.net/issues/top-risks-2024>.

СЕКЦІЯ 8. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 8. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Олійник Р. О.,

УДК 339:004

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Чернівецький національний університет
імені Ю. Федьковича, м. Чернівці

**СТРАТЕГІЧНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ВИГОДИ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ
ДЛЯ ЗРОСТАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ**

На сучасному етапі розвитку економіки суб'єкти підприємництва переживають нові зміни, що спрямовані на переорієнтацію діяльності у цифрову сферу господарювання. Ця трансформація, безперечно, є результатом впливу науково-технічного прогресу, швидкого розвитку цифрових технологій, умов глобалізації та інтернаціоналізації міжнародної торгівлі, а також наслідком впровадження інноваційних процесів у бізнес-середовище.

Електронний бізнес стає все більш поширеним у сучасній економіці та розглядається як нова бізнес-модель, що має потенціал замінити традиційні підходи організації бізнес-процесів. Його розглядають як форму економічної діяльності, яка використовує інформаційно-комунікаційні, мережні і хмарні технології для здійснення бізнес-процесів з метою отримання прибутку [6, с. 28].

Важливим для суб'єктів господарювання є розуміння основних характеристик електронного бізнесу, який визнається одним з видів економічної діяльності, що:

– пов'язаний із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій та мережі Інтернет як його технологічної основи;

– орієнтований на досягнення певної мети суб'єкта господарювання (отримання прибутку, оптимізація господарської діяльності, управління інформацією, трансформація та оптимізація бізнес-процесів, формування ефективної маркетингової стратегії та оптимізація взаємовідносин із споживачами, адаптація до вимог та потреб клієнтів, покращення іміджу підприємства, розширення ринків, розвиток нових напрямків діяльності тощо) за допомогою використання інформаційних технологій;

– є системою, що об'єднує різні компоненти: систему обміну інформацією, система інтернет-маркетингу, система електронних платежів, система глобального пошуку даних, збір та використання знань, корпоративні інтернет-представництва, система електронної комерції, система електронного консалтингу, система мобільного офісу, дистанційний банкінг та інші [5, с. 226].

Використання систем електронного бізнесу підприємствами відкриває для них нові можливості швидко створювати та розміщувати інформаційні ресурси, прискорювати доступ користувачів до інформації незалежно від часу та місця, інтегрувати ресурси з постачальниками та бізнес-партнерами, проводити рекламні кампанії, привертати увагу новими продуктами та послугами, здійснювати системи знижок, покращувати управління бізнес-процесами і забезпечувати інформаційну безпеку. Саме можливість впровадження технологій електронного бізнесу сприяє підвищенню якості управління бізнесом, ефективності здійснення бізнес-процесів та формуванню успішного стандарту діяльності для підприємства, що стає конкурентною перевагою для суб'єктів господарювання як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку.

Безперечно, розвиток цифрових технологій та їх застосування у діяльності приносить суб'єктам підприємницької діяльності ряд позитивних можливостей та вигід (табл. 1) [2, с. 43].

Таблиця 1

Можливості та вигоди електронного бізнесу для суб'єктів підприємництва

Можливості та вигоди	Сфера використання
Суттєве прискорення прийняття рішень	Швидке та ефективне прийняття необхідних рішень у виробничій, комерційній, збутовій та інших функціональних сферах діяльності підприємства
Доступ до інновацій	Підприємства мають можливість отримувати доступ до онлайн-ресурсів, використовуючи маркетингові та технологічні ідеї успішних компаній
Підвищення конкурентоспроможності підприємств	Впровадження цифрових технологій та інновацій допомагає підприємствам залишатися актуальними та конкурентоспроможними на ринку, оскільки дає можливість розробляти цифрові стратегії для просування бренду та продажів через онлайн-канали
Повна інформованість про потреби потенційних споживачів	Врахування особистих вподобань та постійне здійснення моніторингу й аналізу поведінки споживачів для покращення обслуговування
Застосування нових можливостей інтернет-маркетингу	Ефективне просування та продажу товарів та послуг підприємства
Зростання репутації та довіри клієнтів до діяльності підприємства	Ведення бізнесу з різних територій та країн, підвищуючи гнучкість діяльності та пізнаваність підприємства як на вітчизняному, так і міжнародному ринках
Зниження витрат на обмін інформацією	Використання електронних методів для укладання угод суттєво зменшує витрати на обслуговування операцій, що веде до зниження вартості для споживачів
Скорочення шляху, яку товар долає до свого кінцевого споживача	Значна оптимізація потоків товарів, забезпечення прямої доставки виробів від виробника до споживача, обхід традиційних проміжних ланок, таких як оптові та роздрібні торгові підприємства

Враховуючи можливості та вигоди електронного бізнесу для суб'єктів підприємництва, варто зауважити, що основним мотивом для підприємств у здійсненні такого виду бізнесу є отримання додаткової конкурентної переваги, яка може стати основою формування його довгострокової конкурентоспроможності підприємства на ринку. Проте, важливо відзначити, що трактування конкурентоспроможності у сфері електронного бізнесу в останні роки суттєво змінилося. Якщо раніше використання цифрових технологій вважалося фактором конкурентоспроможності, то в сучасний час електронний бізнес став не просто перевагою, а гострою необхідністю. Сьогодні у підприємств виникають нові фактори конкурентоспроможності, додатково до традиційних конкурентних переваг. Окрім звичайних елементів конкурентоспроможності, до яких відносяться фактори, такі як функціональність, безперервне оновлення та здатність до адаптації, продуктивність діяльності, зараз стали важливими нові визначники, такі як концентрація капіталу, розробка та впровадження цифрових технологій, володіння патентами, новаторство, якісне програмне забезпечення, бренд, унікальний дизайн та оновлення бізнес-процесів [1, с. 10].

Для визначення конкурентоспроможної позиції підприємств у сфері електронного бізнесу необхідно провести додатковий аналіз ключових чинників, що впливають на його успіх. Саме тому, враховуючи складну природу електронного бізнесу та функціонування різних напрямів підприємницької діяльності, які використовують цифрові технології для свого розвитку, функціонування цього виду бізнесу піддається впливу факторів, які можуть бути як системними, так і притаманними лише конкретним секторам підприємницької діяльності.

На електронний бізнес, як велику макроекономічну систему, впливають чинники національного та глобального характеру залежно від його властивостей і природи [3]. Наприклад, фактори регіонального та територіального впливу можуть мати менший вагомий вплив, оскільки електронний бізнес дозволяє легко встановлювати транскордонні відносини між різними суб'єктами господарювання. Однак, на національному рівні це може бути більш ускладнено, зокрема через необхідність реєстрації бізнесу, навіть якщо він винятково існує в онлайн просторі. Отож, серед різноманітних факторів існує значна різниця в силі їхнього впливу на розвиток електронного бізнесу, що також залежить від різних обставин [2, с. 41].

Легко розуміти, що впливаючи на конкретні суб'єкти господарювання, розвиток електронного бізнесу веде до трансформаційних процесів в рамках всієї національної економіки країни, оскільки активне застосування інноваційних цифрових технологій стало необхідною умовою для прискорення розвитку національної економіки та формування нового типу економічної системи –

цифрової економіки, як на рівні окремих країн, так і на глобальному рівні. Адже, окремі підприємства, які досягли значних успіхів у своїй галузі, з часом можуть створювати нові підприємства в інших сферах та галузях економіки, що сприятиме формуванню мультиплікативних ефектів для економічного розвитку країни загалом [4].

Тож, основними напрямками позитивного впливу електронного бізнесу на розвиток національної економіки є:

- значний поштовх для розвитку конкретних галузей та сфер економіки, зокрема тих, які пов'язані із розвитком інформаційних технологій, їхньою розробкою, впровадженням та продажем;

- імпульс для розвитку підприємницької діяльності та активізації підприємницького потенціалу в країні;

- створення нових сфер і галузей економіки, а також формування нових видів економічних відносин;

- підвищення рівня відкритості національної економіки;

- сприяння розвитку сфери фінансових послуг через використання нових технологій у обслуговуванні клієнтів фінансових технологій;

- прискорення бізнес-процесів, що позитивно впливає на ефективність роботи суб'єктів підприємницької діяльності [2, с. 41].

Отже, здійснення електронного бізнесу та впровадження цифрових форматів бізнес-процесів є перспективним напрямком розвитку суб'єктів підприємницької діяльності навіть в умовах сучасної нестабільної економіки. Можливості та вигоди у сфері електронного бізнесу дозволять підприємствам розширити свій ринок збуту, використовуючи цифрові технології для доступу до нових клієнтів; надавати клієнтам більш персоналізований і ефективний сервіс; знизити витрати на виробництво, маркетинг та продажі; здійснити автоматизацію процесів та оптимізацію використання ресурсів, і, на цій основі досягти конкурентоспроможності на ринку.

Список використаних джерел

1. Буй Т. Г., Гаврилів І. Я. Розвиток електронної комерції як інструмент підвищення конкурентоспроможності українських компаній. *Наукові записки*. Том 172. Економічні науки. 2015. С. 10-14. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149247337.pdf>.

2. Вербівська Л.В. Стратегічний розвиток електронного бізнесу в системі національної економіки України: теорія, методологія та практика : монографія. Київ: МНТУ імені академіка Юрія Бугая, 2021. 320 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/5873>.

3. Воробйова О. Вплив електронного бізнесу на формування нового підходу в державному управлінні: теоретично-методологічний аналіз. *Науковий вісник "Демократичне врядування"*. 2011. Вип. 8. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/feb/26931/vorobjova.pdf>.

4. Маліцька Г.Г., Мельник О.І. Особливості розвитку електронної комерції та стан її розвитку в сучасних економічних умовах України. *Ефективна економіка*. 2018. №12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/76.pdf.

5. Подра О. П., Рогожинська А. В. Особливості розвитку електронного бізнесу в умовах становлення цифрової економіки. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2023. №1 (9). С. 224-235. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/sep/31280/menedzhment-228-239.pdf>.

6. Ткачук В.О., Мельник Т.Ю., Богоявленська Ю.В. Електронний бізнес: переваги та ризики в період цифрової трансформації. *Економіка, управління та адміністрування*. 2021. № 4 (98). С. 28-36. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/7981>.

Смерека М. Б.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Чернівецький національний університет
імені Ю. Федьковича, м. Чернівці

УДК 351.851

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ЕФЕКТИВНОЇ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У сучасних умовах розвитку економічних виробничих систем, зростанні конкурентної боротьби на ринку товарів та послуг важливим фактором стає розвиток логістики, зокрема логістичної інфраструктури. Більшість підприємств на сьогодні, все ж таки, використовують неефективні методи правління логістичними ланцюгами у своїй діяльності, що призводить до простою обладнання або його неефективного використання. Проте, сучасний розвиток інформаційних технологій дає можливість впроваджувати інноваційні розробки в різні сфери суспільного розвитку та має особливу актуальність для логістичної сфери, оскільки її цифровізація забезпечує підвищення ефективності функціонування логістичних систем.

Хоча в основному логістична діяльність підприємств фокусується на переміщенні товарів, її вплив охоплює значно більший спектр діяльності. У сфері бізнесу успішні результати в логістиці вказують на підвищення ефективності діяльності суб'єктів підприємництва, зменшення витрат, прискорення темпів виробництва, кращий контроль за запасами, раціональне використання складських приміщень, поліпшення задоволеності клієнтів та постачальників, а також удосконалення взаємодії з клієнтами [4, с. 153-154].

Логістику у контексті цифрової трансформації варто розглядати як новий механізм для прискореного системного розвитку суб'єктів підприємництва, оскільки цей механізм будується на ефективних інформаційних зв'язках та оптимізованих потоках цінної інформації, яка необхідна для вирішення оперативних та стратегічних завдань бізнесу [3].

Цифрова логістика та ланцюги поставок є вирішальним елементом розвитку нових виробництв інноваційного характеру та підвищення конкурентоспроможності в умовах зростання індивідуалізації вимог споживачів до товарів і послуг. Основними завданнями оптимізації та підвищення ефективності логістичної діяльності суб'єктів господарювання є скорочення часових, трудових і фінансових витрат, пов'язаних із пошуком даних, а також використання ІТ-засобів для створення оптимальних схем бізнес-партнерств на основі ефективного моделювання горизонтальних виробничо-економічних і торговельно-економічних зв'язків між різними підприємствами [1, с. 50-51].

Цифрові технології в сучасному бізнесі використовуються як потужний інструмент для оптимізації та підвищення ефективності логістичної діяльності суб'єктів господарювання. Це обумовлено переліком факторів, ключовими з них є:

- цифрові технології дозволяють автоматизувати багато логістичних операцій, що сприяє швидкості та точності їх виконання (електронні системи управління логістикою можуть оптимізувати маршрути, враховувати трафік, управляти запасами тощо);

- з використанням цифрових інструментів можливе точне прогнозування та управління запасами (системи автоматизованого складу та моніторингу запасів дозволяють уникати надлишкових запасів і забезпечують належний рівень наявності товарів);

- використання сучасних цифрових технологій дозволяє вести моніторинг логістичних операцій в режимі реального часу, що допомагає уникнути затримок, виявляти можливі проблеми та швидко реагувати на зміни у ланцюгу постачання;

- цифрові технології дозволяють підприємствам оптимізувати використання ресурсів, таких як транспорт, складські приміщення та робоча сила;

- використання аналітики та штучного інтелекту дозволяє аналізувати великі обсяги даних для прийняття стратегічних рішень у сфері логістики [5, с. 125-126].

Усі ці аспекти спільно впливають на розвиток ефективної логістичної діяльності, полегшуючи процеси, зменшуючи витрати та підвищуючи загальну продуктивність підприємств.

Використання виваженого системного підходу до впровадження цифрових технологій у діяльності сучасних підприємств як логістичного інструменту дає можливість скоординувати інформаційні ресурси, інші параметри логістичної системи та забезпечити відсутність конфліктів між цілями окремих логістичних підсистем. Для ефективного впровадження цифрових технологій як логістичного інструменту варто спиратись на такі принципи:

– гнучкість, що передбачає можливість зміни логістичних процесів відповідно до появи нових цифрових технологій;

– адаптивність, що забезпечує зміну логістичних послуг в результаті отримання інформаційних даних про динамічні зміни зовнішнього середовища;

– стійкість, що забезпечується в результаті впровадження цифрових технологій під впливом факторів зовнішнього середовища;

– інтеграція, що дає можливість за рахунок використання цифрових технологій, збору та обробки даних, передачі та накопичення інформації взаємодіяти та приймати спільні управлінські рішення в логістиці;

– інтелектуальність, що передбачає використання штучного інтелекту для забезпечення належного рівня інформатизації логістичних процесів при прийнятті управлінських рішень [2, с. 124; 6 с. 496-497].

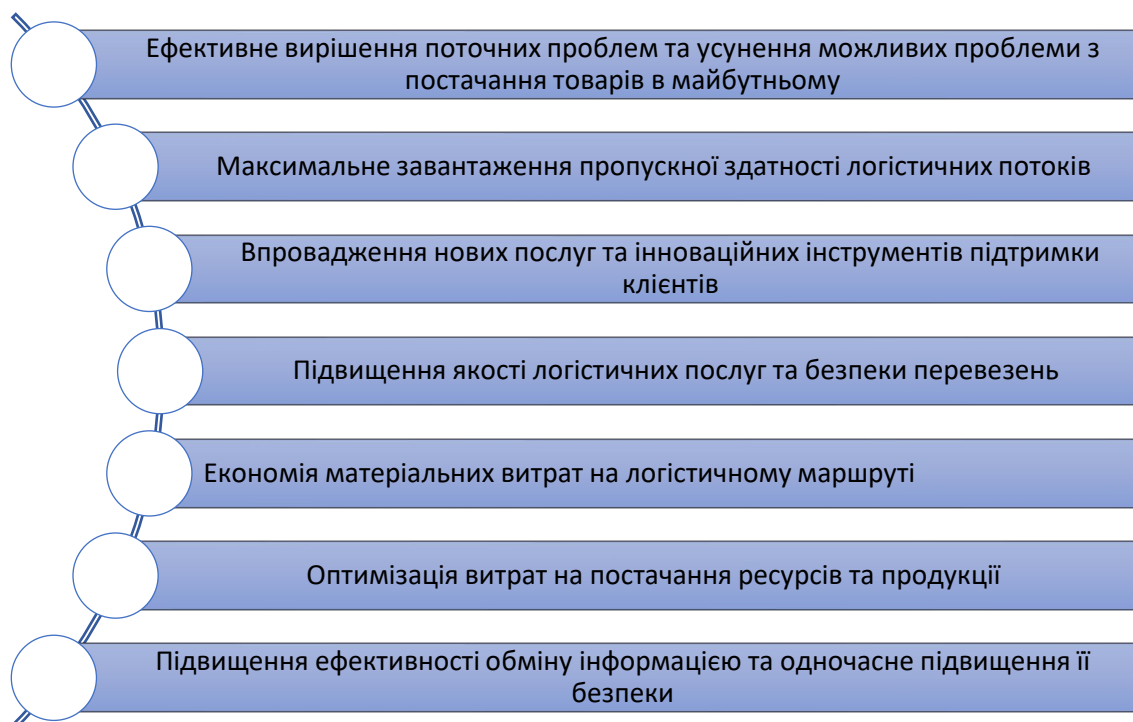

Рис. 1. Переваги впровадження цифрових технологій в логістичну діяльність підприємств [6, с. 499]

Дотримання цих принципів з використанням системного підходу до впровадження цифрових технологій як інструменту логістики дає можливість підвищити суб'єктам господарювання ефективність логістичних процесів.

Впровадження цифрових технологій у логістичну діяльність підприємств, безперечно, дозволить забезпечити ефективніше управління виробничими запасами, більш оптимальне використання складських площ, скоротити витрати на внутрішнє обслуговування складів, підвищити ефективність підбору товарів відповідно до поточного попиту. Перевагами впровадження цифрових технологій в логістичну діяльність підприємств є (рис. 1):

Отже, на сьогоднішній день ефективну логістику підприємства варт розглядати як складну сукупність взаємозалежних і взаємодіючих підсистем, що мають інтегральні властивості та розвиваються під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів впливу, серед яких визначальним фактором сьогодні є цифровізація. Якщо підприємства хочуть залишатися конкурентоспроможними на ринку у сфері логістики, то вони повинні враховувати ці тенденції та, безперечно, інвестувати в цифрові технології.

Список використаних джерел

1. Желіховська М. Моделювання логістичної системи підприємства в умовах цифрової економіки. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 4. С. 151-160. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-308-4-8>.
2. Кравченко М. О., Манорик Г. О. Вдосконалення управління логістичним забезпеченням системи електронної комерції підприємств будівельної промисловості. *Економічний вісник НТУУ "Київський політехнічний інститут"*. 2022. № 23. С. 122-126. URL: <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/264647>.
3. Скіцько В. І. Електронна логістика як складова сучасного бізнесу. *Бізнесінформ*. 2014. №7. С. 310-314. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_7_56.
4. Філатов С.А., Головченко Л.М. Вплив цифрових технологій на ефективність та розвиток агрологістики в Україні. *Вчені записки Університету "КРОК"*. 2018. Випуск 49. С. 151-160. URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/49/44/>
5. Popelo O., Tulchynska S., Krasovska G., Kostyunik O., Raicheva L., Mykhalchenko O. (2023). The impact of the national economy digitalization on the efficiency of the logistics activities management of the enterprise in the conditions of intensifying international competition. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*. Vol.101. № 1. P. 123-134. URL: <https://www.jatit.org/volumes/Vol101No1/11Vol101No1.pdf>.

6. Verbivska L., Zhygalkevych Z., Fisun Y., Chobitok I., Shvedkyi V. (2023). Digital technologies as a tool of efficient logistics. *Revista de la Universidad del Zulia*. № 39. pp. 492-508. URL: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/rluz/article/view/39481/44532>.

Сук П. Л.,

УДК 657

д-р екон. наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного університету
біоресурсів і природокористування України
"Ніжинський агротехнічний інститут", м. Ніжин

ВИКОРИСТАННЯ ОБЕРНЕНОГО МЕТОДУ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ОСНОВІ ПОДАТКУ З ПРОДАЖІВ

У процесі діяльності підприємства використовують необоротні активи. Щоб правильно розподілити їх вартість між періодами протягом строку експлуатації застосовують амортизацію. Її розраховують за різними методами. Можна, наприклад, використовувати обернений метод амортизації необоротних активів на основі податку з продажів.

Податок з продажів існує в окремих країнах світу і використовується замість податку на додану вартість або податку з обороту [1; 2; 3].

Наприклад, в Індії податок з продажів (з хінді *बिक्री कर*) уряд збирає з купівлі та продажу будь-яких товарів. У більшості штатів Індії податок з продажів в даний час замінений податком на додану вартість, але податок з продажів також стягується з послуг.

Податок з продажів сплачується із вперше вироблених, проданих чи імпортованих товарів. Якщо продукт згодом буде проданий без подальшої обробки, він буде звільнений від податку з продажів.

Податок із продажів – це збір із купівлі та продажу товарів в Індії, який стягується відповідно як до центрального законодавства (центральный податок з продажів), так і до законодавства штату (податок із продажів). Уряд стягує податок з продажів переважно при продажу товарів між штатами. Держава також стягує податок з операцій, які вважаються продажем, таких як будівельні контракти та оренда.

Крім податку з продажів, деякі штати також стягують додаткові податки, акциз, податок на підприємницьку діяльність та подібні види податків. Як правило, податок із продажів стягується з покупця як частина винагороди за продаж товару [4].

Розрахунок амортизації необоротних активів за оберненим методом на основі податку з продажів здійснюється із попереднього визначення методу амортизації необоротних активів на основі податку з продажів, а суми переставляються у зворотній черговості: перший рік – в останній, другий – у передостанній і т. д.

Річна сума амортизації за методом на основі податку з продажів вираховується множенням вартості, що амортизується (різниці між первісною і ліквідаційною вартістю) на коефіцієнт амортизації, який обчислюється діленням фактичного або планового обсягу податку з продажів за окремі періоди на плановий обсяг податку з продажів за увесь період.

Обернений метод на основі податку з продажів вираховують за формулами:

$$CA = (ПВ - ЛВ) \times КА, \quad (1)$$

де СА – сума амортизації; ПВ – первісна вартість об'єкта; ЛВ – ліквідаційна вартість об'єкта; КА – коефіцієнт амортизації.

$$КА = ОПП : ПОПП, \quad (2)$$

де ОПП – плановий або фактичний обсяг податку з продажів за окремі періоди; ПОПП – плановий обсяг податку з продажів за увесь період.

Можна застосовувати інший варіант прорахунку методу амортизації необоротних активів на основі податку з продажів:

$$CA = ОПП \times КА, \quad (3)$$

$$КА = (ПВ - ЛВ) : ПОПП. \quad (4)$$

Можливі два способи обрахунку методу амортизації необоротних активів на основі податку з продажів: 1) на основі початкової вартості необоротних активів; 2) на основі залишкової (балансової) вартості необоротних активів.

За допомогою прикладу розрахуємо амортизацію необоротних активів за оберненим методом на основі податку з продажів.

Приклад. Необоротні активи мають первісну вартість – 88000 грн, їх строк корисного використання (експлуатації) становить 5 років, ліквідаційна вартість – 3000 грн. Звідси, вартість, яка підлягає амортизації, дорівнює 85000 грн (88000 – 3000 = 85000).

Планується сплатити до бюджету податку з продажів на суму 255000 грн, у т.ч.: в 1-му році – 90000 грн, в 2-му році – 55000 грн, в 3-му році – 47000 грн, в 4-му році – 35000 грн, в 5-му році – 28000 грн.

Коефіцієнти амортизації становлять: за 1-й рік – 0,3529 (90000 : 255000 = 0,3529), за 2-й рік – 0,2157 (55000 : 255000 = 0,2157), за 3-й рік – 0,1843 (47000 : 255000 = 0,1843), за 4-й рік – 0,1373 (35000 : 255000 = 0,1373), за 5-й рік – 0,1098 (28000 : 255000 = 0,1098).

В таблицях 1 і 2 наведено розрахунок 1-го способу (від початкової вартості необоротних активів) простого і оберненого методів амортизації необоротних активів на основі податку з продажів.

Таблиця 1

Вирахування методу амортизації необоротних активів на основі податку з продажів (1-й спосіб – від початкової вартості необоротних активів)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок з продажів, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	85000	90000	0,3529	29996
2	85000	55000	0,2157	18335
3	85000	47000	0,1843	15665
4	85000	35000	0,1373	11671
5	85000	28000	0,1098	9333
x	Разом	255000	1	85000

Таблиця 2

Вирахування оберненого методу амортизації необоротних активів на основі податку з продажів (1-й спосіб – від початкової вартості необоротних активів)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок з продажів, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	85000	28000	0,1098	9333
2	85000	35000	0,1373	11671
3	85000	47000	0,1843	15665
4	85000	55000	0,2157	18335
5	85000	90000	0,3529	29996
x	Разом	255000	1	85000

Як видно з показників таблиць 1 і 2, використання 1-го способу простого і оберненого методів на основі податку з продажів дозволяє повністю розподілити вартість необоротних активів.

Застосування 2-го способу простого і оберненого методів на основі податку з продажів розглянуто в таблицях 3 і 4.

Таблиця 3

Вирахування методу амортизації необоротних активів на основі податку з продажів (2-й спосіб – від залишкової (балансової) вартості необоротних активів)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок з продажів, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	85000	90000	0,3529	29996
2	55004	55000	0,2157	11864
3	43140	47000	0,1843	7951
4	35189	35000	0,1373	4831
5	30358	28000	0,1098	30358
x	Разом	255000	1	85000

**Вирахування оберненого методу амортизації
необоротних активів на основі податку з продажів (2-й спосіб –
від залишкової (балансової) вартості необоротних активів)**

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок з продажів, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	30358	28000	0,1098	30358
2	35189	35000	0,1373	4831
3	43140	47000	0,1843	7951
4	55004	55000	0,2157	11864
5	85000	90000	0,3529	29996
x	Разом	255000	1	85000

При використанні 2-го способу простого і оберненого методів на основі податку з продажів, амортизація кожного року розраховується із залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів, а тому в останньому (табл. 3) і першому (табл. 4) роках сума необоротних активів не розподіляється, а відноситься у витрати періоду.

Висновки. Розрахунок амортизації необоротних активів можна здійснювати за оберненим методом на основі податку з продажів.

Податок з продажів – це непрямий податок, який включається в ціну товарів і послуг і сплачується покупцем продавцю, який цей податок перераховує у бюджет.

Щоб обчислити обернений метод амортизації необоротних активів на основі податку з продажів спочатку потрібно визначити амортизацію необоротних активів за простим методом на основі податку з продажів і суми переставити навпаки: перший рік – в останній, другий – у передостанній і т. д.

Обернений метод амортизації необоротних активів на основі податку з продажів можна вираховувати за двома способами: 1) від початкової вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової) вартості необоротних активів.

Список використаних джерел

1. Податок з продажу. (13 червня 2019). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Податок_з_продажу.
2. What is sales tax? (10 липня 2023). URL: <https://tax.thomsonreuters.com/blog/what-is-sales-tax>.
3. Sales tax. (13 грудня 2023). URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Sales_tax.
4. Податок з продажів (बिक्री कर). (4 березня 2020). URL: https://hi.wikipedia.org/wiki/बिक्री_कर.

СЕКЦІЯ 9. ІНОЗЕМНІ МОВИ

SECTION 9. FOREIGN LANGUAGES

Войтович А. О.,
курсант,
Національна академія Служби
безпеки України, м. Київ

УДК 811.135.1: 81`37

СИНОНІМІЯ РУМУНСЬКОЇ МОВИ

Синоніми є важливою складовою будь-якої мови, оскільки вони збагачують та розширюють словниковий запас мовця, а також роблять мовлення більш багатогранним. Синоніми свідчать про високий рівень володіння мовою.

Синоніми – це слова з однаковим або подібним значенням, які можуть бути використані в різних контекстах залежно від стилю мовлення та ситуації.

Знання синонімів допомагає покращити стиль та експресивність мовлення, що є важливим для тих, хто хоче стати відомим письменником, журналістом або вченим.

Проблематика синонімії в румунській мові часто досліджується у працях сучасних румунських авторів. Серед них на особливу увагу заслуговують дослідження L. Seche, M. Seche, A. Andrei та інші. Однак цю тему вони розглянули лише частково.

Румунська, як і будь-яка інша мова, має багатий спектр синонімів, які дозволяють підібрати слова в залежності від контексту та виражати відтінки значень.

Наприклад, у румунській мові існують синоніми для багатьох загальних слів, таких як *frumos* (красивий) – *drăguț* (милий). Вони мають близьке значення, але "*frumos*" має більш загальне значення, а "*drăguț*" має більш позитивне забарвлення. Наприклад, ми можемо сказати "*un bărbat frumos*" (гарний чоловік) або "*un copil drăguț*" (мила дитина).

Mare (великий) – *imens* (неймовірно великий). Ці слова також мають близьке значення, але "*mare*" має більш загальне значення, а "*imens*" – більш сильне забарвлення. Наприклад, ми можемо сказати "*un ocean mare*" (великий океан) або "*un munte imens*" (неймовірно велика гора).

Fericit (щасливий) – *bucuros* (веселий) – ці слова також є синонімами, але "*fericit*" має більш загальне значення, а "*bucuros*" має більш позитивне забарвлення. Наприклад, ми можемо сказати "*sunt fericit că te văd*" (щасливий, що бачу тебе) або "*sunt bucuros că am primit o notă bună*" (радий, що отримав хорошу оцінку).

Деякі синоніми мають більш офіційний та літературний стиль, тоді як інші є більш розмовними та використовуються в повсякденному мовленні. Наприклад,

дієслово а spune (говорити) є більш формальним словом, ніж слово а zice (говорити). Тому у науковій статті або діловому мовленні краще використовувати а spune. А в розмовному контексті, наприклад, у розмові з друзями або в побуті, можна використовувати а zice. Наведемо ще кілька інших прикладів синонімів:

- casă (будинок) – locuință (житло) (більш формальний); cămin (перен. батьківська хата) (більш розмовний);
- frumos (красивий) – frumusețel (красивий) (більш розмовний);
- a merge (йти) – a umbla (ходити) (більш розмовний);
- a citi (читати) – a răsfoi (переглядати) (більш формальний);
- excelent (відмінно) – superb (чудовий) (більш формальний).

Знання стилістичного забарвлення синонімів дозволяє спілкуватися більш точно і відповідно до ситуації. Наприклад, якщо ви хочете висловити свою думку в офіційному контексті, краще використовувати більш формальні синоніми. А якщо ви хочете висловитися більш невимушено, можна використовувати розмовні.

Синоніми в румунській мові дозволяють письменникам та мовцям виражати свої думки та ідеї більш точно та ефективно, використовуючи багатий арсенал слів та виразів. Найчастіше використовуються синоніми в мовленні, яке стосується культури, науки та техніки.

У румунській мові існує багато літературних синонімів, які допомагають створювати художні образи та передавати емоції в тексті. Використання літературних синонімів є одним з головних елементів літературної мови.

Синоніми можуть також бути корисними при написанні творів чи статей, де автор повинен використовувати різні варіанти одного слова, щоб уникнути повторень та зробити текст більш різноманітним та цікавим для читача.

У румунській мові є багато синонімів, що описують емоції, стани, дії та предмети. Наприклад, слово "frumos" може мати такі синоніми, як "estetic" (описуючи людину або істоту), "bun", "calm", "senin" (про погоду), "considerabil", "important", "remarcabil" (про річ або вчинок). Кожне з цих слів має свої нюанси та специфічні використання. Інший приклад синонімів – слова, що описують характеристики людини, такі як "inteligent". Тут можуть бути використані такі синоніми, як "deștept", "înțelept", "priceput", "șiret", "avizat" тощо.

Крім того, є багато синонімів для слів, що стосуються емоцій та почуттів, наприклад, "fericit" може бути замінено на "mulțumit", "încântat", "bucuros" тощо.

До того ж, використання синонімів дає можливість підвищити ефективність комунікації та зрозуміти діалог між співрозмовниками. За допомогою синонімів можна знайти кращі слова для вираження своїх думок та ідей, що дає можливість більш точно виражатися.

Однак, використання синонімів також може мати свої недоліки. Наприклад, якщо використовувати занадто багато синонімів, це може призвести до

плутанини та незрозуміння між співрозмовниками. Також важливо знати, що деякі синоніми можуть мати різні нюанси використання залежно від контексту, тому важливо розуміти значення кожного слова та вміти вибирати правильний синонім. Наприклад, слово "dragoste" може мати різні синоніми, такі як "iubire", "afecțiune", "admirație", "devotament", "simpatie" тощо, кожен з яких має свій власний відтінок значення та контекст використання.

Знання та використання синонімів в румунській мові є важливою складовою грамотного та ефективного мовлення. Добре вжиті синоніми можуть зробити текст більш різноманітним та цікавим, забезпечити точність висловлювання та уникнути повторень.

Проблема вибору правильного синоніму в конкретному контексті є досить складним завданням, оскільки кожен синонім може мати свої відтінки значень та стилістичні властивості, які потрібно враховувати. Для того, щоб правильно вибрати синонім, потрібно розуміти семантичні та стилістичні нюанси кожного слова.

Отже, синоніми є важливим елементом будь-якої мови, оскільки вони збагачують словниковий запас. Розуміння семантичних та стилістичних властивостей кожного синоніму є важливим для правильного вибору слів у будь-якому мовленні.

Тому вивчення синонімів у румунській мові сприяє розширенню лексичного запасу та покращенню мовної вправності. Використання різноманітних синонімів не лише робить мовлення більш виразним, але й відображає багатогранність мовної культури, а уникання мовної монотонності за допомогою синонімів створює більш динамічний та цікавий текст для читача.

Список використаних джерел

1. Dex Online. URL: <https://dexonline.ro/> (дата звернення: 26.01.2024).

Didenko, M.,
Senior Lecturer, Department of Languages,
State University of Infrastructure and
Technologies, Kyiv

UDC 37.02

IMPLEMENTATION OF INTERACTIVE TECHNIQUES WHEN TEACHING MARITIME ENGLISH

For navigators, Maritime English is not simply a necessary tool for smooth operations onboard ships, but also an important component of cultural and professional development. To prepare seafarers for effective communication in the

diverse and challenging maritime industry, it is essential to create a dynamic and engaging learning environment in ESP classes. The teaching of Maritime English should be both student-oriented and job-oriented. It can be significantly enhanced through the implementation of interactive techniques. By investigating various interactive methods, technological tools, and practical simulations, the study seeks to provide insights into the practical application of these techniques within maritime education programs.

Interactive techniques, such as simulated radio communication exercises or virtual reality scenarios, provide learners with a realistic environment to practice and apply their language skills in situations they may encounter at sea. This helps bridge the gap between theory and real-world application.

Maritime professionals often face complex and dynamic situations. Interactive techniques that require critical thinking, decision-making and problem-solving skills help learners develop these competencies, contributing to a safer and more efficient maritime environment.

Interactive techniques can incorporate modern technologies, such as language learning apps, virtual reality and online simulations, allowing learners to adapt to and utilize the latest communication tools used in the maritime industry.

As the majority of studies are not specifically focused on Maritime English instruction, the thesis provides some practical ideas particularly for future navigators.

Interactive techniques, such as simulations and real-life scenarios, have been found to enhance retention and transferability of language knowledge (Merrill, 2002). Such activities where students take on different roles, such as ship captain, crew member, or port authority foster practical language use and enhance communication skills in authentic situations.

Example scenario. Role-play the situation. Your ship is approaching the port of Rijeka at night time.

Student A: You are an Officer on Watch. Ask the pilot if there are any local regulations for carrying lights in the port area.

Student B: You are a pilot. Say that International Regulations are applied in their port. Discuss what flags, light or sound signals shall be used in different situations.

A case study is one of the techniques that involves creating a realistic scenario. It does not only focus on language skills but also integrates elements of decision-making, emergency procedures, and cultural awareness, providing a comprehensive learning experience for maritime English classes.

Example case study. A crew member (Trainee Marine Engineer), 26 years old was inserting a garbage box in an incinerator when his left hand accidentally got stuck while the door was closing and he sustained an injury to his wrist. After his hand was

freed, first aid was given in the engine control room and he was sent to the hospital where the Second Officer carefully cleaned out his hand from any grease/dirt/oil with antiseptic. Aspirin pills were given to reduce pain, a first aid sterile bandage was applied not covering the area where skin pilled off and ice bricks were applied to reduce swelling. Then the Second Officer and Master contacted 3 CUBE, the company's medical support that works 24/7. The engine trainee had a conversation with doctors and described the situation. After the video call the captain received an email with treatment. **Analyse the situation and decide if actions of crewmembers were correct. Think of a possible treatment scenario.**

The simplest interactive activities are games like crossword puzzles, word searches, or maritime-themed board games to make learning more engaging. But they are not the ones our students enjoy because finding words doesn't mean applying them in meaningful contexts. Language proficiency involves more than just recognizing individual words. While games can be a useful tool for practice, they may require significant time investment. If not carefully integrated into a well-structured language curriculum, they may consume valuable instructional time that could be used for a more balanced and comprehensive approach to language learning.

Group projects that require collaboration and communication capture students' attention much easier. They develop flexibility and adaptability. Students could work together to create safety manuals, draft communication protocols, or simulate emergency response procedures using English.

Integrating VR and AR technologies creates immersive maritime environments. This allows students to practice communication skills in realistic settings, such as navigating a ship or interacting with port officials. Training on e-navigation systems, including interactive sessions on electronic chart display and information systems (ECDIS) and other navigational equipment, helps future seafarers navigate using modern technology applying necessary vocabulary, understanding abbreviations, etc.

Teaching Maritime English, we often encourage students to use language learning apps which include interactive exercises, quizzes, and games and reinforce language skills in a maritime context. They allow to practice flags, lights, sound signals, buoyage system, etc. when it is convenient for students, using different gadgets at any place.

Using multimedia resources, such as videos, podcasts, and interactive online platforms expose students to diverse accents, communication styles, and real-life maritime situations.

One of the favourite activities of our students is inviting guest speakers from the maritime industry or professionals with expertise in Maritime English. Usually, they are our graduates having extensive experience and can share their career start and promotion. This exposes students to authentic language use, job-related vocabulary, and real-world communication scenarios.

Practical drills that simulate communication procedures onboard a ship can include practising distress calls, routine communication, and emergency announcements, allowing students to apply their language skills in a practical setting.

Example. You are a Chief Officer of Sea Indonesia. Your position is 06°30.3'N of latitude and 035°20.1'E of longitude. Your call sign is V7ZH3. Your IMO is 9575474. Your MMSI is 538004826. You have fire onboard and are preparing to abandon the ship. Transmit a distress call.

Incorporating interactive whiteboards and other smart technologies such as interactive diagrams, maps, and multimedia presentations make classes visually stimulating. They become really useful when studying online enabling students to collaborate on a digital whiteboard simultaneously, encouraging teamwork and brainstorming. Students can drag and drop labels to identify different components and practice associated vocabulary. They can actively participate in plotting the ship's course, adjusting speed, and making navigation decisions to avoid collisions. Learners can drag and match maritime terms with their definitions or images. This adds an element of gamification to the learning process, making it more engaging.

Interactive methods contextualize language learning within the maritime industry, enabling learners to acquire and use industry-specific vocabulary and expressions.

Regular assessments within interactive scenarios help track language development, providing targeted feedback for improvement. They promote active participation, keeping learners engaged throughout the learning process.

Interactive techniques that mirror real-world maritime situations contribute to high student satisfaction by emphasizing the practical applicability of language skills in their future careers. Collaborative activities foster a sense of community and peer interaction, contributing positively to student satisfaction. Student satisfaction may vary according to individual preferences for specific interactive methods. It's important to consider the diverse preferences within the student population.

To sum up, the successful integration of interactive techniques in teaching Maritime English requires a thoughtful balance, addressing challenges while leveraging the positive aspects to enhance language proficiency outcomes, student engagement, and overall satisfaction. Continuous evaluation and refinement of these methods contribute to a more effective and rewarding learning experience for maritime students.

By implementing these recommendations, Maritime English education can be enriched with interactive techniques that align with the dynamic and practical nature of the maritime industry. These strategies aim to enhance language proficiency, communication skills, and overall preparedness of future navigators for effective communication in diverse and challenging maritime contexts.

References

1. Audrin C., Audrin B. Key factors in digital literacy in learning and education: a systematic literature review using text mining. *Education and Information Technologies*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1007/s10639-021-10832-5> (date of access: 25.01.2024).
2. Bartlett M. Model for Engaging the Online Learner. *Journal of Educators Online*. 2022. Vol. 19, no. 1. URL: <https://doi.org/10.9743/jeo.2022.19.1.14> (date of access: 25.01.2024).
3. Kostenko O. et al. Influence of digital educational resources on didactic possibilities for the educational process (on the example of English language). *Revista EntreLinguas*. 2021. P. e021112. URL: <https://doi.org/10.29051/el.v7i00.15888> (date of access: 25.01.2024).
4. Lvov M. and Popova H. Simulation technologies of virtual reality usage in the training of future ship navigators. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2547/paper04.pdf> (date of access: 25.01.2024).
5. Merrill, M. D. First Principles of Instruction. *Educational Technology Research and Development*, 50(3), 43–59. 2002. URL: <https://doi.org/10.1007/BF02505024> (date of access: 25.01.2024).
6. Tchkonja Natalia, Kalandadze Ekaterine, Dolidze Nino. Teaching Maritime English with Innovative Technologies. *International Conference on new trends in social sciences*. 5-7 September, 2019. Barcelona, Spain. P. 46-51.

Кравець О. О.,

старший викладач кафедри іноземних мов,
Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя

УДК 81'243:378

НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В ЛЕКСИЦІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ З ПОЯВОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Світ науки і технології не стоїть на одному місці і для викладачів іноземних мов кожного року з'являються нові виклики. На даний час вони тісно пов'язані з розповсюдженням використання штучного інтелекту. Як сказав відомий вчений, вивчаючий технології ШІ, Фей-Фей-Ли: "Я б назвав це моментом перелому. 2023 рік це рік, коли люди зрозуміють що це таке, як цим користуватися, які наслідки будуть – хороші, погані чи потворні" [1]. Термін "штучний інтелект" почав своє існування ще з 50х років. Наразі, найбільш частіші прояви ШІ, які ми

використовуємо кожного дня це й Face ID, додатки, які перевіряють на наявність граматичних чи стилістичних помилок, різного типу перекладачі, SIRI, запрограмовані рекомендації Нетфлікс та багато всього іншого.

Метою дослідження є виявлення сучасних лексичних одиниць, які можуть використовуватися на заняттях під час обговорення тем, пов'язаних зі штучним інтелектом.

Яке визначення ми можемо дати терміну "штучний інтелект"? В інтернеті можна знайти багато варіантів пояснення, але нам здається, що визначення, яке наводить у своїй статті Ю. Даниленко є найбільш точним та зрозумілим: "Штучний інтелект (ШІ) – це здатність машин симулювати розум та імітувати людські когнітивні здібності. Тобто збирати й адаптувати зовнішні дані, а на їх основі навчатися ухвалювати рішення та робити висновки, як могла би людина"[2]. Викладач повинен розбиратися в цих технологіях, адаптуватися до змін, бути готовим брати участь у дискусіях про доцільність використання ШІ на заняттях при вивченні іноземних мов, бути в змозі відрізнити власну роботу здобувача від згенерованої. Знання про штучний інтелект мають вирішальне значення для розуміння розширення словникового запасу англійської мови і розуміння змін в англомовних культурах, оскільки штучний інтелект продовжує впливати на сьогодення і майбутнє.

Для викладача постає завдання навчити здобувачів правильно користуватися штучним інтелектом, використовувати професійну лексику при обговоренні цієї теми. Як може будуватися заняття ознайомлення здобувачів зі штучним інтелектом. Прикладами вживання нової лексики при вивченні цієї теми ми частково взяли матеріали носія мови, викладача англійської мови Annemarie з її блогу "Speak Confident English." Структурно спробуємо надати елементи заняття по обговоренню використання штучного інтелекту. Ми вважаємо, що можна розпочати заняття з історичних даних, звертаючи увагу на те, що початок цієї технології це 50-ті роки. І вже тут ми можемо вводити потрібну нам лексику: "AI was first discussed in the 1950s, but progress in the field was slow until scientists **greenlight** a new idea – **neural networks**. This gave way to systems like Alexa, Siri, and a more powerful Google Translate" [3]. Здобувачам потрібно пояснити значення виділених слів. В даному випадку **to greenlight something** означає "дати дозвіл на продовження чогось, як правило, проекту", **neural networks** – математична система, яка навчає навичкам, знаходячи статистичні закономірності в даних. Вони пов'язані з взаємодією між нейронами в людському мозку. Далі можна розповісти про створення ще в 50х роках мовних моделей (**language models**), які представляли з себе нейронну мережу, навчену навчатися, аналізуючи тексти з Інтернету, (наприклад, передбачати наступне

слово в шаблоні, писати комп'ютерні коди, вести бесіди та генерувати прозу). На прикладі наступного речення ввести поняття **to gobbled up** information (to use or eat a lot of something quickly) – "Eventually, newer generations of artificial intelligence **gobbled up** information and learned to do more sophisticated tasks." Обговорюючи переваги та недоліки штучного інтелекту доцільно використовувати такі лексичні одиниці, як **pivotal role**: critical or vitally important position; **to foster**: to encourage or promote the development of sth/sb; **to spark**: to cause the start of something; to stimulate; **widespread acceptance**: general agreement, to a great extent, that something is right or should be included; **overtake humanity**: to become the most dominant form of intelligence on Earth and make humans redundant; **hallucinations**: incorrect information generated by AI and presented as a fact; **blur the lines**: to make the difference between two things less clear or hard to see the truth; **to impersonate**: pretend to be (another person) as entertainment or in order to deceive someone.

Необхідно поставити перед здобувачами і питання чи є використання штучного інтелекту плагіатом? У визначення цього розходяться думки українських вчених та іноземних. Українські вчені вважають, що штучний інтелект генерує текст самостійно, не використовуючи якісь чужі фрази і тексти і тому, це не є плагіат. Вчитель англійської мови Annemarie в своїх дослідженнях приходять до думки, що це не так: " For example, if you were to ask a chatbot to write a report for you or to write a speech for you, it is possible that some of the content may copied from someone else. Using that content as your own violates copyright law" [3]. Вона вказує на проблеми у законодавстві, які ще не визначилися з правовими аспектами. Обговорюючи цю проблему на занятті, можна використовувати фрази **copyright infringement** (when content protected by copyright in a way that violates rights granted), **to be at odds with something** (in conflict; at a variance), **to safeguard**: to protect from harm or damage through an appropriate measure), **ethical concerns** (circumstances in which moral conflicts arise), **to harness**: to bring into control for the purpose of gaining and using the power of sth/sb.

Підводячи підсумки, хочемо зауважити, що для отримання більшого набору нової тематичної лексики потрібно вивчати сучасну наукову літературу та заохочувати здобувачів вищої освіти до читання її в оригіналі, дивитися наукові відео на TED, слухати провідних вчених, читати науково-популярну літературу, знаходити співрозмовників в англійськомовних чатах, які теж цікавляться цією проблемою.

Список використаних джерел

1. O'brien Matt, AP Technology Writer. 2023 The year we played with artificial intelligence – and weren't sure what to do about it. Веб-сайт. URL:

<https://qz.com/2023-the-year-we-played-with-artificial-intelligence-1851098657> (дата звернення: 26.01.2024).

2. Даниленко Ю. Від Ш до І: що таке штучний інтелект та як він трансформує світ. Веб-сайт. URL: <https://speka.media/ai/vid-s-do-i-shho-take-stucnii-intelekt-ta-yak-vin-transformuje-svit-xv7039> (дата звернення: 26.01.2024).

3. Speak Confident English. Vocabulary for English Conversation on Artificial Intelligence (AI). Веб-сайт. URL: <https://www.speakconfidentenglish.com/vocabulary-for-english-conversation-on-artificial-intelligence> (дата звернення: 26.01.2024).

Rousnak, D. A.,

UDC 811.133.1'36(072)

candidate en sciences pédagogiques,
maîtresse de conférence au Département
d'études romanes et de traduction,
Université Nationale Yuriy Fed'kovytch de
Tchernivtsi, Tchernivtsi

Matveeva, O. O.,

assistante au Département
d'études romanes et de traduction,
Université Nationale Yuriy Fed'kovytch de
Tchernivtsi, Tchernivtsi

L'ENSEIGNEMENT DE LA GRAMMAIRE AUX ETUDIANT.E.S EN FRANÇAIS LANGUE DE SPECIALTE PAR L'APPROCHE SITUATIONNELLE

Le rôle et la place de la grammaire dans la classe de langue ont toujours été contradictoires. Un outil d'apprentissage indispensable dans les méthodes dites traditionnelles, la grammaire passe au second plan dans les méthodes directe et orales, mais, avec le retour à la grammaire du sens au sein de l'approche fonctionnelle, elle prend une nouvelle dimension dans les approches communicative et actionnelle [2]. Or, "*de quelle quantité de la grammaire l'être humain a-t-il besoin ?*" se demandent les didacticiens en langues (C. Martinez). Pour répondre à cette question ironique, il est primordial de se poser la question sur les objectifs de l'enseignement-apprentissage et sur les besoins des apprenants.

En Ukraine, la tradition de l'enseignement des langues, y compris le français langue de spécialité (FLS), veut que la grammaire soit au centre de l'enseignement-

apprentissage. Parler et écrire correctement selon les normes linguistiques d'une langue a toujours été un objectif majeur de l'apprentissage dans le contexte universitaire, en particulier, pour de futur.e.s philologues ou enseignant.e.s de FLE comme public cible.

Pourtant, avec l'apparition de l'approche communicative, où l'accent est mis surtout sur l'acquisition de la compétence de communication en langue étrangère, devient prioritaire l'enseignement-apprentissage de la grammaire plutôt au service de la communication. Désormais, il ne suffit pas de bien connaître les formes grammaticales, il est indispensable de savoir les utiliser correctement dans l'activité langagière [3]. Par conséquent, pour les enseignant.e.s de français se pose le problème du choix de l'approche adéquat de l'enseignement de la grammaire du point de vue de l'approche communicative.

Or, quelle approche de l'enseignement de la grammaire privilégier en classe de langue communicative ? Comment contribuer au développement de la compétence de communication sans ignorer la compétence grammaticale ? Et vice versa, comment ne pas faire de la grammaire une fin en soi mais une compétence dont la maîtrise servira à l'acquisition de la compétence de communication par les apprenant.e.s en langue étrangère.

Dans le cadre des approches communicative et actionnelle s'imposent différentes méthodes et technologies de l'enseignement de la grammaire du FLS parmi lesquelles une attention particulière suscite l'approche par situation où les situations de communication servent de contexte naturel pour le fonctionnement des structures grammaticales [4].

L'hypothèse de notre recherche consiste à l'idée qu'une telle approche permettra de concilier l'enseignement de la forme et de sa signification en contribuant à l'acquisition de la compétence grammaticale en tant que composante de base de la compétence de communication.

Comme l'évoquent les expert.e.s en didactique des langues et cultures étrangères, dans l'approche communicative la situation constitue un fondement de l'organisation du matériel linguistique (J.-C. Beacco, H. Besse, J.-P. Cuq et G. Gruca; P. Charaudeau; C. Puren). En d'autres termes, la situation est une base fonctionnelle de la communication et, à son tour, la compétence communicative est étroitement liée à la capacité d'utiliser les ressources linguistiques dans les situations de communication. D'où la nécessité de créer en classe de langue les situations de communication en tenant compte à la fois de la dimension structurelle de la situation et de son contenu [4].

Il est à noter que l'approche communicative fait entrer dans la classe de langue plusieurs documents authentiques comme matériel didactique par excellence. Publicités, chansons, dépliants touristiques, dessins humoristiques, courts métrages etc. présentent différentes situations de communication de la vie réelle en servant en même temps de contexte naturel du fonctionnement de la langue [1]. Un excellent support de communication, ces documents peuvent aussi servir de support pour l'acquisition de la compétence grammaticale en faisant passer des connaissances déclaratives des formes et des règles grammaticales aux connaissances procédurales de leur utilisation dans le langage via les activités de systématisation.

Ainsi, on peut affirmer que l'utilisation de documents authentiques comme matériel didactique de l'enseignement de la grammaire de français correspond au concept communicatif de l'enseignement-apprentissage, car le code verbal avec les codes iconiques (pour les images) ou dynamiques (pour les vidéos) créent un contexte situationnel pour l'utilisation de structures grammaticales, ce qui contribuera au développement chez les étudiant.e.s en FLS non seulement de la compétence grammaticale mais aussi celle de communication.

En perspective, nous avons l'intention de sélectionner du matériel didactique et de concevoir des activités de systématisation en vue de développer la compétence grammaticale des étudiant.e.s en FLS par l'approche situationnelle de l'enseignement de la grammaire en classe de langue.

Références

1. Бігич О.Б, Руснак Д.А. Автентичні медіа-ресурси як засіб формування у майбутніх учителів французької мови міжкультурної комунікативної компетентності. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 70 (2), 2019. С. 165-179. DOI: 10.33407/itlt.v70i2.2440.

2. Beacco J.-C. Mais où sont passés les temps primitifs ? : in Actes du colloque international : *Les représentations métalinguistiques ordinaires et l'enseignement de la linguistique et de la grammaire (aux allophones)*. 11 – 12 mars 2021. CY Cergy Paris Université . GreC 2021. P. 13 -30.

3. Besse H. Pour un enseignement/ apprentissage contextualisé de la "grammaire " du français langue étrangère. Carnets [En ligne], Deuxième série – 8 | 2016, mis en ligne le 30 novembre 2016, consulté le 30 décembre 2023. URL: <http://journals.openedition.org/carnets/1858>. DOI: 10.4000/ carnets.1858

4. Charaudeau P. De la compétence situationnelle aux compétences de discours : in *Actes du colloque de Louvain-la-Neuve sur Compétence et didactique des langues, 2000*, consulté le 14 janvier 2024 sur le site de *Patrick Charaudeau Livres, articles, publications*. URL: <http://www.patrick-charaudeau.com/De-la-competence-situationnelle,79.html>.

Щербина О. О.,

УДК 802.00:338.47

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов,
Воєнна академія імені Євгенія
Березняка, м. Київ

АУДІЮВАННЯ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ ЯК СКЛАДОВА ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СЛУХАЧІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Успішне формування німецькомовної професійно орієнтованої аудитивної компетентності слухачів Вищих військових навчальних закладів під час вивчення курсу німецької мови є необхідною передумовою якісного виконання ними як фахівцями професійних завдань, що мають комунікативний характер та спрямовані на підтримання контактів з іноземцями, використання можливостей до співпраці. Випускники мають уміти сприймати на слух і розуміти усні професійно орієнтовані повідомлення під час безпосереднього спілкування та опосередковано, а саме: слухати інформацію усного повідомлення з метою збору, обробки та узагальнення інформації в загальновійськовій, військово-політичній, військово-спеціальній, соціально-політичній сферах. Навчання аудіювання відіграє провідну роль в іншомовній підготовці слухачів.

Інтерес до навчання аудіювання на професійно орієнтованому мовному матеріалі зростає.

Аудіювання є рецептивним видом мовленнєвої діяльності, який спрямовано на розуміння сприйнятого на слух мовлення, а також усвідомлення його змісту і функціонально-стилістичних особливостей. Для осмислення всього повідомлення необхідно вичленити в ньому окремі лексико-граматичні ланки (фрази, синтагми, словосполучення, слова) і зрозуміти смисл кожної з них. Один з найважливіших механізмів аудіювання – механізм оперативної пам'яті – утримує у свідомості слухача сприйняті слова і словосполучення протягом часу. Велику роль у процесі аудіювання відіграє механізм антиципації або ймовірного прогнозування, який дає можливість за початком слова, словосполучення, речення, цілого висловлювання передбачити його закінчення.

Найвідповідальнішу роль в аудіюванні відіграє механізм осмислення, який здійснює еквівалентні заміни шляхом перетворення словесної інформації в образну. Отже, чужа думка, закодована в аудіотексті і яку розпізнають, має спричинити умовивід, розуміння сприйнятого смислового змісту. Чинники, які ускладнюють сприймання на слух: немає чіткої межі між лексичними одиницями, їх злиття в мовленнєвому потоці, явища асиміляції на стику слів і

всередині слів; фонетична редукція; швидкий темп усного мовлення; необоротність слухової реакції.

Аудіювання в рамках вивчення професійно орієнтованої німецької мови для військових відбувається відповідно до окресленої тематики на основі автентичних відео- та аудіосюжетів. Ключовим моментом є побудова німецького речення, відповідно до якої смислове дієслово, наприклад, може стояти наприкінці висловлювання. Окремим моментом ускладнення аудіювання німецькою мовою є групи складнопідрядних речень, в яких дієслова стоять на останньому граматичному місці. Варіативне місце заперечення *nicht* у німецьких реченнях також може уповільнювати та ускладнювати сприйняття інформації, поданої в повідомленні. І це лише деякі граматичні аспекти, що суттєво впливають на сприймання автентичної німецькомовної інформації. Слід звернути увагу на складнощі термінотворення німецької мови, де основним способом є складання основ, у результаті цього виникають складні іменники, що не мають адекватного перекладу і потребують використання інших частин мови, об'єднаних у досить довгі словосполучення при інтерпретації, щоб можна було зрозуміти німецький спеціальний термін максимально наближено, оскільки для української мови спосіб складання основ у термінотворенні є нетиповим. Так, зокрема, автентичні німецькомовні фрагменти здебільшого містять суспільно-політичну та військово-спеціальну лексику і, відповідно, потребують додаткового опрацювання лексичного матеріалу за темою з поправкою на часткову невідповідність термінів для безперешкодного розуміння повідомлення. Таким чином, навчання аудіювання супроводжується подоланням певних труднощів. Великою мірою впливають на успішність навчання аудіювання індивідуально-психологічні особливості слухачів: рівень розвитку слухової диференційованої чутливості, механізму ймовірного прогнозування, слухова пам'ять, рівень концентрації уваги, кмітливість, вміння слухати і швидко реагувати на сигнали усної мовленнєвої комунікації (паузи, логічні наголоси, риторичні запитання, фрази зв'язку тощо), вміння переключатися з однієї розумової операції на іншу, швидко схоплювати тему повідомлення, співвідносити її з широким контекстом. Мовні труднощі аудіювання на відміну від індивідуально-психологічних характеристик слухачів визначаються об'єктивними параметрами, а саме рівнем розуміння наявної в аудіотексті інформації (повне розуміння інформації, розуміння важливих ідей, цілеспрямований вибір інформації); видом аудіотексту (опис, розповідь, повідомлення; монолог, діалог); тематикою/ темою; обсягом аудіотексту (кількістю слів у ньому).

Основним вимогами до військово-спеціальних та суспільно-політичних аудіотекстів є в першу чергу їх автентичність та інформативність, оскільки саме це і робить

навчальний матеріал комунікативно орієнтованим і максимально адаптованим до реальних умов спілкування. Це можуть бути аудіо- та відеоматеріали щодо структури та основних завдань міжнародних організацій (ЄС, ООН, НАТО), питань міжнародного військового-політичного співробітництва та безпеки, а також новини на німецькомовних телеканалах (Deutsche Welle, тощо).

Основне місце в розвитку вмінь аудіювання посідають комунікативні вправи, а саме вправи на аудіювання текстів з метою одержання інформації. Виконуючи мовленнєві вправи, слухачі оволодівають уміннями передбачати зміст запропонованого аудіо- чи відеоматеріалу, виділяти головне, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, зосереджувати увагу на діях і характеристиках дійових осіб, простежувати логічну послідовність подій і дотримуватися її при передачі змісту аудіо- чи відеосюжету.

Під час розроблення вправ для формування аудитивної компетентності важливо враховувати взаємозв'язок аудіювання з іншими видами мовленнєвої діяльності.

Вправи, які реалізують основні методичні принципи комунікативного та особистісно-діяльнісного підходів до навчання іноземних мов, на матеріалі військово-спеціальних та суспільно-політичних аудіо- чи відео сюжетів сприяють поетапному подоланню фонетичних труднощів у розумінні німецькомовного аудіоповідомлення, поступове виконання вправ з акцентом на граматичному матеріалі, який викликає складнощі у сприйнятті і швидкому розумінні німецької мови на слух, вивчення лексичного автентичного матеріалу для адаптації до професійно орієнтованих німецьких слів сприятимуть успішному формуванню німецькомовної професійно орієнтованої аудитивної компетентності слухачів ВВЗО. Саме це у свою чергу дасть змогу слухачам виконувати поставлені завдання на високому професійному рівні.

СЕКЦІЯ 10. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

SECTION 10. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Буздуган Є. В.,

УДК 796:37.015.3:005.32:377(043.2)

викладач циклової
комісії природничо-математичних
дисциплін та фізичного виховання,
Одеський фаховий коледж
транспортних технологій, м. Одеса

**ПРОВІДНІ МОТИВАЦІЙНІ ЧИННИКИ ДО ЗАНЯТЬ
ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ І СПОРТОМ СТУДЕНТІВ
ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ**

Однією із ключових проблем у фізичному вихованні є дослідження засобів виховання мотивації до занять фізичними вправами у студентів закладів фахової передвищої освіти. Її актуальність зумовлена необхідністю пробудження у студентської молоді прагнення до здорового способу життя, сприяння осмисленому вибору занять спортом не тільки як варіанту дозвілля, але й як здоров'язберігаючої діяльності. Адже, як відомо, саме здорова людина здатна найбільш ефективно створювати значущі духовні і матеріальні цінності, генерувати нові ідеї і творчо їх розв'язувати. Здоров'я є однією з фундаментальних загальнолюдських цінностей, благо кожної сучасної людини.

Протягом останніх років здійснено численні дослідження, присвячені проблемі формування мотивації до занять фізичними вправами і спортом: В. Бутенко, Л. Матвєєва, О. Нікітін, В. Столяренко.

Мета статті – обґрунтувати мотиваційні чинники, що спонукають студентів закладів фахової передвищої освіти до систематичних занять фізичним вправами і спортом.

Фізкультурна освіта виконує не тільки функцію підготовки фахівців до суспільної діяльності, вона є невід'ємною складовою частиною у формуванні загальної та професійної культури особистості, сприяє збереженню та зміцненню здоров'я, організації та забезпеченню здорового способу життя, підвищенню рівня працездатності, створенню умов для продовження активного творчого довголіття. Заняття фізичними вправами зміцнюють здоров'я, підвищують нервово-психічну стійкість до емоційних стресів, підтримують фізичну і розумову працездатність [3, с. 189].

Мотиваційний підхід до формування особистості дозволяє розглядати фізичне виховання як процес створення у того, хто займається таких потреб, які найбільш сприятливі для його здоров'я, фізичного розвитку і вдосконалення [4]. Тому, цілком природно, що мотивація залучення індивіда до занять фізичними вправами і спортом грає первинну роль.

Мотив – це внутрішнє спонукання особистості до того або іншого виду активності (діяльність, спілкування, поведінка), пов'язане із задоволенням певної потреби. Мотив може характеризуватися за такими показниками:

1. Кількісними характеристиками (за принципом "сильний – слабкий").
2. Якісними характеристиками (внутрішні і зовнішні мотиви) [5].

За словами Т. Барсукова та Ж. Антіпова: "Мотивація – психофізіологічний процес, що керує поведінкою студента, спрямованістю, організацією та активністю його дій, які виражаються в здатності молодої людини задовольняти свої потреби. Мотивація до фізичної активності – особливий стан особистості, спрямований на досягнення оптимального рівня фізичної підготовленості та працездатності" [1].

Мотиваційний інтерес до фізкультурної діяльності має вікові відмінності, оскільки з віком змінюються мотиви, які спонукають до занять фізичними вправами і спортом.

Вікові особливості студентів закладів фахової передвищої освіти передбачають стимулювання та активізацію інтересу до спортивних вправ, адже без такого роду психологічного механізму неможливо здійснити мотивацію та емоційний розвиток людини у фізкультурну діяльність. Вирішення цієї проблеми переплітається з двома основними завданнями підготовки молоді до професійної діяльності та організації самостійного життя: по-перше, заохочувати студентів до роздумів та розкриття важливості професійного розвитку спортивної діяльності та особистісного розвитку; по-друге, на цій основі заохочувати та підтримувати таке ставлення до всіх структурних компонентів фізкультурної діяльності. Це ставлення буде сповнене бажання самостійно оволодіти інформацією та матиме змогу вільно використовувати набуті спортивні знання для роботи, вміннями та навичками, реалізовувати їх у практичній діяльності. Реалізація цих завдань у певній мірі забезпечує взаємозв'язок навчання та розвитку, показником якого є вираження фізкультурного інтересу [2].

Провідні мотиваційні чинники до занять фізичними вправами та спортом студентів можна розділити на дві основні групи:

– внутрішні мотиви – це мотиви, які виходять зсередини людини, такі як задоволення від фізичної активності, бажання піклуватися про своє здоров'я, прагнення до самовдосконалення;

– зовнішні мотиви – це мотиви, які виходять ззовні, такі як бажання досягти успіху в спорті, отримати естетичну насолоду від свого тіла, відповідати соціальним нормам.

До внутрішніх мотиваційних чинників занять фізичними вправами та спортом студентів зазначеної вікової категорії можна віднести такі:

– здоров'я і фізична форма – бажання зберігати чи покращувати своє здоров'я і фізичну форму є одним із головних мотиваційних чинників. Студенти можуть розглядати заняття спортом як засіб підтримки загального фізичного благополуччя;

– емоційний стан і стресори – фізична активність відома своїм позитивним впливом на емоційний стан та стресові реакції. Спорт може допомагати знижувати рівень стресу і покращувати настрій;

– позитивні звички – участь у фізичних вправах може взаємодіяти з іншими позитивними звичками, такими як правильне харчування та здоровий спосіб життя, що являється мотивуючим для студентів;

– призначення та самовизначення – студенти можуть займатися конкретним видом спорту або фізичною активністю через своє внутрішнє прагнення до самовираження, самовизначення чи призначення в житті;

– прагнення до самовдосконалення – це мотиваційний чинник, який змушує особистість ставити перед собою цілі та досягати їх.

До зовнішніх мотиваційних чинників занять фізичними вправами і спортом студентів можна віднести такі:

– спільнота та соціальна взаємодія – участь у спортивних групах або командах може створювати відчуття спільноти та сприяти соціальній взаємодії;

– досягнення та конкуренція – бажання досягти визначених спортивних цілей або бажання конкурувати може бути потужним мотиватором для студентів, які цінують власні досягнення та хочуть покращити свої спортивні навички;

– розвага та задоволення – елемент розваги та задоволення від фізичної активності може слугувати мотивацією для студентів. Заняття фізичними вправами може бути цікавим і приємним відпочинком від навчання;

– естетична насолода – це мотиваційний чинник, який є важливим для багатьох студентів, які прагнуть мати красиве та здорове тіло;

– відповідність соціальним нормам – чинник, який змушує деяких студентів займатися фізичними вправами та спортом, щоб не відставати від своїх друзів або відповідати очікуванням суспільства.

Важливо відзначити, що мотивація до занять фізичними вправами та спортом може змінюватися з віком, а також залежно від індивідуальних особливостей людини. Наприклад, для молоді, яка тільки починає займатися фізичними вправами, зовнішні мотиви можуть бути більш важливими, ніж внутрішні. Однак з часом, коли людина отримує задоволення від фізичної активності та бачить її позитивний вплив на своє життя, внутрішні мотиви стають більш значущими.

Отже, проблема формування мотивації до занять фізичними вправами і спортом студентів закладів фахової передвищої освіти є досить актуальною. Тому, на сьогоднішній день дуже важливо застосовувати нові форми занять та види рухової активності для підвищення рівня мотивації до занять фізичними вправами і спортом. Саме визначені мотиваційні чинники можуть значно впливати на участь студентів у фізичних вправах і спорті. Розуміння цих мотиваційних чинників може допомогти організаторам спортивних заходів та програм враховувати індивідуальні потреби та бажання студентів.

Список використаних джерел

1. Барсукова Т. О., Антіпова Ж. І. Мотивація до фізичної активності – головний компонент успіху в фізкультурно-оздоровчій діяльності в закладах вищої освіти. URL : <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v35/22.pdf> (дата звернення: 26.01.2024).

2. Закатнов Д. О. Виховання в учнів професійних інтересів у процесі економічної підготовки. Теоретично-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Київ-Житомир: Вид-во Волинь, 2003. С. 219-225.

3. Кондрацька Г. Роль фізкультурної освіти в навчально-пізнавальній діяльності студентів. Фізкультура, спорт і культура здоров'я в сучасному суспільстві, 2017. №1, С. 189-191.

4. Круцевич Т. Ю., Петровський В. В. Фізичне виховання як соціальне явище. Теорія і методика фізичного виховання. К. : Олімпійська література, 2008. Т.1. С. 27-46.

5. Шиліна Н. Є. Педагогіка: навч. посіб. для студентів усіх спеціальностей. Одеса: ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2011. 188 с.

Гордієнко Н. О.,

УДК 37.037-057.875:796.035

голова ц/к фізичного виховання,
та здорового способу життя,
Черкаська медична академія, м. Черкаси

Бадрак Т. В.,

викладач ц/к фізичного виховання,
та здорового способу життя,
Черкаська медична академія, м. Черкаси

Шевченко В. В.,

викладач ц/к фізичного виховання,
та здорового способу життя
Черкаська медична академія, м. Черкаси

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. У статті автори акцентують увагу на ролі оздоровчо-рекреаційних технологій у запобіганні хронічним захворюванням, підтриманні оптимального фізичного стану та психічного і соціального здоров'я студентської молоді. Детально аналізується вплив різних видів рухової активності на здоров'я студентів, включаючи аеробні вправи, силові тренування та релаксаційні техніки. Особлива увага приділяється взаємодії фізичної активності з когнітивними функціями та психічним станом студентів.

Автори статті також визначають фактори, які можуть впливати на участь студентів у руховій активності та надають рекомендації для створення сприятливого середовища для фізичного розвитку студентської молоді. Ця стаття сприяє подальшому розвитку та вдосконаленню системи фізичного виховання студентів, пропонуючи інноваційні та ефективні методи, спрямовані на збереження і покращення здоров'я студентської молоді.

Ключові слова: оздоровчо-рекреаційні технології, фізичне виховання, рухова активність, фізичне та психічне здоров'я.

Сучасне студентське середовище ставить перед здобувачами великі виклики, такі як стрес, недостатня рухова активність та неправильний спосіб життя. Використання оздоровчо-рекреаційних технологій в закладах освіти може значно покращити ефективність і привабливість занять, сприяти підтриманню фізичної активності та сприяти загальному здоров'ю студентів.

Наразі уряд України акцентує увагу на необхідності формування здорового способу життя серед молоді. У низці законодавчих актів і нормативно-правових

документів: Законі України "Про фізичну культуру і спорт", Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року, Концепції формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді, наголошується на необхідності формування у молодого покоління мотивації до рухової активності. Серед пріоритетних завдань, зазначених у Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року, є створення для здобувачів освіти належних умов для заняття руховою активністю та формування позитивного ставлення до занять фізичною культурою і спортом як до важливої складової здорового способу життя та забезпечення рухової активності населення як запобіжного засобу розвитку неінфекційних хвороб та фізкультурно-спортивної реабілітації для відновлення власної дієздатності [1].

Багато зарубіжних вчених та дослідників (Kenneth H. Cooper, Steven N. Blair, Wendy Brown, Ulf Ekelund), а також українські вчені (Г. Грибан, Ю. Вихляев, І. Худолій) активно займаються вивченням впливу рухової активності на здоров'я. Результати цих досліджень показали, що регулярна фізична активність сприяє зниженню артеріального тиску, покращує роботу серця та зменшує ризик серцевих захворювань, сприяє зміцненню м'язів та кісток, допомагає зменшити рівень стресу, покращує настрій та може бути ефективним засобом протидії депресії. Фізично активні люди мають менший ризик ожиріння, а також здатність зберігати нормальну вагу. Ці дослідження вносять вагомий внесок у наше розуміння того, як рухова активність впливає на різні аспекти здоров'я. Вони служать основою для розробки рекомендацій та стратегій для підтримки активного способу життя та здорового фізичного розвитку молодого покоління.

Вихляев Ю.М., Дудорова Л.Ю. під рекреаційними технологіями розуміють теоретично обґрунтовані і практично апробовані алгоритми використання засобів рухової активності (фізичної культури, відновних вправ, фітнесу), що підсилені рекреаційними чинниками з метою компенсації різних залишкових явищ, порушень важливих функцій організму та відновлення їх працездатності, фізичних якостей, рухових навичок, здоров'я та покращення якості життя, у тому числі, і з допомогою активного відпочинку та раціональної організації дозвілля [2].

За визначенням Г.П. Грибана, оздоровчо-рекреативна фізична культура – відпочинок, відновлення сил за допомогою засобів фізичного виховання [3].

На основі узагальнення літературних джерел формуємо поняття оздоровчо-рекреативні технології, як комплекс методів, засобів та програм, спрямованих на покращення фізичного, психічного та соціального здоров'я людей за допомогою активної рекреації та фізичної активності.

Оздоровчо-рекреативні технології в фізичному вихованні включають різноманітні методи та засоби, спрямовані на покращення фізичного та психічного здоров'я, а також на задоволення рекреаційних потреб людей. Ось деякі з них:

1. Фітнес-програми: заняття фітнесом, які можуть містити аеробіку, силові тренування, стретчинг та інші види фізичної активності.

2. Йога та пілатес: ці методи спрямовані на розвиток гнучкості, сили та психічного спокою.

3. Активні ігри: використання різноманітних ігор, таких як бадмінтон, волейбол, флорбол, футбол та інші, для покращення фізичної форми та розваг. Розробка ігор, які використовують технологію GPS на смартфонах, дозволяє об'єднати фізичну активність з геолокаційними завданнями, створюючи інтерактивні віртуальні пригоди на відкритому повітрі.

4. Спортивні ігри з елементами стратегії: гольф, боулінг або крокет можуть комбінувати фізичну активність з розвивальними аспектами.

5. Рекреаційні ігри: до них можуть входити ігри-забави, групові активності, спортивні змагання, творчі завдання тощо. Головна ідея полягає в тому, щоб забезпечити учасникам можливість розслабитися, насолоджуватися процесом гри та відчувати позитивні емоції, здобувати позитивний комунікаційний досвід.

6. Експерсії та подорожі: активні відпочинкові заходи, такі як походи, велосипедні прогулянки, каякінг тощо, сприяють не лише фізичному здоров'ю, але й психічному розслабленню.

7. Водні види спорту: плавання, аквааеробіка та інші водні види спорту відмінно підходять для зміцнення м'язів та поліпшення кардіоваскулярної системи.

8. Фізіотерапія: спеціальні вправи та процедури, які застосовуються для відновлення функцій руху та поліпшення здоров'я після травм або захворювань.

9. Танці: танцювальні заняття можуть бути ефективним засобом покращення фізичної форми та координації.

10. Медитація: включення елементів медитації у фізичну активність для досягнення психічного розслаблення та гармонії.

Ці підходи можна комбінувати та адаптувати відповідно до індивідуальних потреб та можливостей здобувачів, а також з огляду на їхні фізичні підготовку та мету.

Впровадження оздоровчо-рекреаційних технологій дозволить створити інноваційне та цікаве середовище для фізичної активності в закладі освіти, значно покращити ефективність занять, сприяти загальному здоров'ю і підтриманню фізичної активності студентів. Пропонуємо найбільш ефективні методи, які можна використовувати під час занять з фізичного виховання.

1. Медіа-ресурси та онлайн-платформи: створюйте відеоуроки та онлайн-ресурси для підтримки самостійних тренувань студентів, використовуйте відеоматеріали для демонстрації правильної техніки виконання вправ.

2. Групові та соціальні заходи: організуйте групові тренування, використовуючи соціальні мережі для координації та спілкування між

учасниками, проводьте заходи з фізичною активністю, такі як фітнес-фестивалі чи спортивні турніри серед студентів.

3. Методи релаксації та медитації: включайте сесії релаксації та медитації у фізичні заняття для покращення психічного стану студентів, застосовуйте технології для проведення віртуальних сеансів медитації.

Висновок. Стаття "Використання засобів оздоровчо-рекреаційних технологій у фізичному вихованні студентської молоді" висвітлює важливий аспект сучасного студентського життя, який стосується здоров'я та фізичної активності здобувачів. У статті наголошується на тому, що поєднання сучасних інноваційних технологій та прогресивних підходів до фізичного виховання, ефективна і систематична фізична активність відіграє ключову роль у підтримці та покращенні фізичного, психічного і соціального здоров'я студентської молоді.

Автори зазначають, що оздоровчо-рекреаційні технології виступають не лише як засіб підтримання фізичної форми, але і як засіб покращення якості життя здобувачів в студентському середовищі.

Важливим аспектом статті є практична спрямованість, оскільки вона пропонує конкретні рекомендації для закладів освіти щодо інтеграції оздоровчо-рекреаційних технологій у повсякденний навчальний процес. Застосування інновацій у програмах фізичної активності може стати ключовим фактором у формуванні позитивного ставлення до здорового способу життя серед студентів.

Зазначено, що оздоровчо-рекреаційні технології визначають новий напрямок у сфері фізичного виховання, надаючи інструменти для підтримки здоров'я та активності студентської молоді. Подальший розвиток цього напрямку дозволить не лише підтримувати, але і зміцнювати фізичне і психічне здоров'я студентів, сприяючи їхньому успішному навчанню та гармонійному розвитку.

Список використаних джерел

1. Бадрак Т.В., Гордієнко Н.О., Шевченко В. В. Формування у студентів медичних закладів вищої освіти мотивації до рухової активності. Журнал "Інноваційна педагогіка" Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій. Випуск 49. Том 1, 2022. С. 68-72.

2. Вихляєв Ю.М., Дудорова Л.Ю. Рекреаційні технології, їх роль і місце в системі фізичної культури. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2022. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), №1(145). С. 27-31.

3. Грибан Г. П. Термінологічний словник з фізичної культури і спорту / укладачі: Грибан Г. П., Бойко Д. В., Дзензелюк Д.О. Житомир, 2016. С.100.

Кузнецова Л. І.,

УДК 796.015.15:355.233.11

канд. наук з фіз. виховання і спорту,
доцент, доцент кафедри теорії і
методики фізичного виховання,
Національний університет фізичного
виховання і спорту України, м. Київ

Долженко Л. П.,

канд. наук з фіз. виховання і спорту,
доцент, доцент кафедри теорії і
методики фізичного виховання,
Національний університет фізичного
виховання і спорту України, м. Київ

Перегінець М. М.,

канд. наук з фіз. виховання і спорту,
викладач кафедри теорії і
методики фізичного виховання,
Національний університет фізичного
виховання і спорту України, м. Київ

Подосінова Л. П.,

викладач кафедри водних видів спорту,
Національний університет фізичного
виховання і спорту України, м. Київ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В СИЛОВИХ СТРУКТУРАХ

Військові формування, правоохоронні органи та спеціальні служби створюються відповідно до законодавства будь-якої держави сукупності військових об'єднань, з'єднань, частин, підрозділів та органів управління ними, які комплектуються особовим складом, мають постійну чи тимчасову організацію, належить до сухопутних (наземних), морських, повітряних спеціальних військ (сил) цієї держави, оснащені зброєю та бойовою технікою і призначені для оборони країни, захисту їх суверенітету, державної незалежності і національних інтересів, територіальної цілісності і недоторканності у разі збройної агресії, збройного конфлікту чи загрози нападу шляхом безпосереднього ведення воєнних (бойових) дій [1, с. 52].

Загальними завданнями фізичної підготовки військовослужбовців є: адаптація особового складу до умов служби; постійне вдосконалення сили,

витривалості, швидкості та спритності; покращення фізичного розвитку, зміцнення здоров'я, підвищення працездатності та професійного довголіття [7, с. 19].

Спеціальними завданнями фізичної підготовки є: розвиток та вдосконалення професійно важливих і спеціальних фізичних якостей; оволодіння військово-прикладними руховими навичками в подоланні природних і штучних перешкод, військово-прикладному плаванні, рукопашному бою, пересуванні пересіченою місцевістю в пішому порядку і на лижах, марш-кидках, метанні гранат; виховання морально-вольових і психологічних якостей, згуртування військових підрозділів [3, с. 92].

За мету фізичної підготовки ставиться забезпечити фізичну готовність військовослужбовців, правоохоронців та працівників спеціальних служб до діяльності в бойових умовах, до оволодіння зброєю і бойовою технікою та ефективного їх використання, до перенесення фізичних навантажень, нервово-психічних напружень в екстремальних ситуаціях, а також сприяти вирішенню завдань навчання і виховання [5, с. 76].

До системи фізичної підготовки військовослужбовців, працівників правоохоронних органів та спеціальних служб належать:

- загальна фізична підготовка;
- тактика самозахисту та особистої безпеки;
- масові фізкультурно-спортивні заходи та секційні заняття з видів спорту.

Завдання курсу фізичної підготовки для працівників правоохоронних органів полягають передусім у формуванні рухових умінь та навичок правоохоронців, розвитку їх фізичних якостей і здібностей з урахуванням особливостей професійної діяльності поліцейського.

Фізична підготовка є основним предметом бойової і спеціальної підготовки військовослужбовців в Національній гвардії України та має забезпечувати необхідний рівень їх фізичної готовності до виконання завдань за призначенням [2, с. 226].

Фізична підготовка проводиться з урахуванням особливостей службово-бойової діяльності військових частин Національної гвардії України і має спеціальну спрямованість: формування професійно-прикладних навичок з пересування по пересіченій місцевості, подолання перешкод, рукопашного бою, військово-прикладного плавання та метання гранат; формування готовності до дій в екстремальних умовах; удосконалення бойової злагодженості підрозділів, тощо [6, с. 224].

Фізична підготовка працівників МНС є одним з основних видів службової підготовки, важливою і невід'ємною частиною навчання і виховання особового складу. Мета фізичної підготовки працівників МНС – забезпечити фізичну готовність особового складу до професійно-службової діяльності, а також сприяти вирішенню інших завдань навчання і виховання [4].

Фізична та вогнева підготовки організуються і проводяться з урахуванням покладених на підрозділи та органи СБУ завдань та особливостей їх службової діяльності, географічних умов, рівня підготовленості особового складу, а також досвіду проведення спеціальних операцій та навчань в інтересах забезпечення безпеки України [8, с.74].

Сили спеціальних операцій – окремий рід сил, який може залучатися до здійснення заходів правового режиму воєнного і надзвичайного стану, організації та підтримання дій руху опору, проведення військових інформаційно-психологічних операцій, боротьби з тероризмом і піратством, заходів щодо здійснення захисту життя, здоров'я громадян та об'єктів (майна) державної власності за межами України, забезпечення їх безпеки та евакуації (повернення), посилення охорони державного кордону, захисту суверенних прав України [9].

Фізична підготовка є основним предметом бойової і спеціальної підготовки, має спеціальну спрямованість та забезпечує необхідний рівень фізичної готовності до виконання завдань за призначенням. Аналіз специфіки службової діяльності представників силових структур дає можливість констатувати той факт, що сучасний працівник повинен володіти не лише правовими знаннями, а й розвиненими фізичними якостями та сформованими вміннями і навичками, які мають бути використані в практичній професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Ванденко В.В. Фізична підготовка в умовах Антитерористичної операції. "Фізична підготовка особового складу Збройних Сил, інших військових формувань та правоохоронних органів України: досвід, сучасність, проблеми та перспективи розвитку". Київ: НУОУ, 2014. 52–54.

2. Дідковський В.А. Педагогічні умови впровадження інноваційних технологій у фізичну підготовку працівників Національної поліції України. Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України. Київ: 2017. 226–228.

3. Корчагін М.В, Юр'єв С.О. Професійно спрямована фізична підготовка військовослужбовців. "Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки і спорту у Збройних Силах України, правоохоронних органах, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України". Київ: 2019. 92–93.

4. Настанова з фізичної підготовки особового складу МНС України. Наказ МНС України від 05.08.04 №10.

5. Ольховий О.М, Корчагін М.В, Паєвський В.В. Спеціальна фізична підготовка курсантів Протиповітряної оборони Сухопутних військ. Харків: 2015. 76–80.

6. Саєнко В. Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху до євроатлантичної інтеграції України. Київ: 2017р. с.224.

7. Фізичне виховання у військових підрозділах. Навчальний посібник. Львів, 2014. 540 с.

8. Шемшученко Ю.С. Збройні формування. 1998. 2; с.74.

9. <https://www.ukrmilitary.com/p/specially-forces-operations.html>.

Курило В. П.,

УДК 796/799:79-053.2

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Сумський державний педагогічний

університет імені А. С. Макаренка, м. Суми

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФУТБОЛІСТІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ

На початку підготовки важливим є комплексний підхід до організму футболіста на початковому етапі підготовки: фізичний розвиток, зміцнення здоров'я, психологічна підготовка, засвоєння нових рухових навичок. У відповідності до вікових особливостей організму юних спортсменів велику увагу приділяють розвитку технічних навичок за допомогою різноманітних спеціальних вправ, які не є складними. На етапі початкової підготовки ефективний навчально-тренувальний процес сприяє фізичному і технічному розвитку. Щоб успішно переходити на інший етап, багаторічна підготовка повинна починатися з поступового ускладнення завдань навчально-тренувального процесу. "Підвищення тренувальних навантажень із паралельним досягненням максимальних результатів на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей" – це принцип, який має вирішальне значення. Таким чином, ефективна організація навчання та тренування залежить від фізичних, психічних та морфофункціональних характеристик спортсмена [1, 2].

Завдяки інтенсивному розвитку організму та розвитку рухових умінь і навичок юні гравці вчаться використовувати нові технічні прийоми. На етапі початкової підготовки ефективний навчально-тренувальний процес сприяє

фізичному і технічному розвитку. Щоб успішно переходити на інший етап, багаторічна підготовка повинна починатися з поступового ускладнення завдань навчально-тренувального процесу. "Підвищення тренувальних навантажень із паралельним досягненням максимальних результатів на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей", тобто принцип, який має вирішальне значення. Враховуючи цей принцип, слід чітко визначити, куди повинен йти тренувальний процес під час спортивної діяльності. Таким чином, фізичні та технічні можливості розширюються. Фахівці, які відповідають за спортивну підготовку юних футболістів, повинні розуміти закономірності росту та розвитку їхнього організму. Таким чином, ефективна організація навчання та тренування залежить від фізичного, психічного та морфофункціональних характеристик спортсмена [3, 5].

Як стверджують З. І. Кузнецова та Л. В. Волкова (2000), організм відчуває гетерохронність у 9-10 років, коли відбувається як збільшення, так і спад темпів розвитку. Рухові навички та навички розвиваються та розвиваються за допомогою відповідного підходу до навчання. У першу чергу необхідно розвивати координаційні здібності, на основі яких у подальшому формується техніка у футболі. Це можна досягти за допомогою загальнорозвиваючих фізичних вправ і спортивних ігор, які включають біг, естафети та інші види ігор. Для навчання технічних прийомів футболістам потрібно підбирати засоби відповідно до віку, використовуючи ігрові елементи, що найчастіше зустрічаються під час гри. На відповідних ігрових майданчиках техніку можна відпрацьовувати індивідуально з початківцями або в малій групі. У пріоритеті вербальний і візуальний методи, за допомогою яких можна коригувати поведінку спортсменів у команді, із суперниками та суддями [4].

Отже, завдяки інтенсивному розвитку організму та розвитку рухових умінь і навичок гравці вчаться використовувати нові технічні прийоми. На етапі початкової підготовки ефективний навчально-тренувальний процес сприяє фізичному і технічному розвитку. Щоб успішно переходити на інший етап, багаторічна підготовка повинна починатися з поступового ускладнення завдань навчально-тренувального процесу. "Підвищення тренувальних навантажень із паралельним досягненням максимальних результатів на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей" – це принцип, який має вирішальне значення [1, 3]. Враховуючи цей принцип, слід чітко визначити, куди повинен йти тренувальний процес під час спортивної діяльності.

Список використаних джерел

1. Гладуняк Ю. М. Методики футбольних тренувань дітей 10-12 років. Методична розробка для тренерів та вчителів з фізичної культури. URL: <https://urok-ua.com/metodyky-futbolnyh-trenuvan-ditej-10-12-rokiv>.

2. Дулібський А. Спортивний відбір у футболі як раціональна система педагогічного пошуку обдарованих людей у галузі спорту. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2020. 8(128). С. 54–60.

3. Закон України "Про фізичної культуру і спорт". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12> (дата звернення: 25.05.2021).

4. Костюкевич В. М. Теорія і методика спортивної підготовки (на прикладі командних ігрових видів спорту) : навч. посіб. Вінниця : Планер, 2014. 616 с.

5. Ценцура К. Вплив технологій на досягнення футболістів. URL: <https://nv.ua/ukr/techno/innovations/de-mij-dzhojstik-jak-tekhnohiji-zminili-suchasnij-futbol-2476067.html>.

Масляк І. П.,

УДК 37.037.1:378.018.43(043)

канд. наук з фіз. виховання і спорту,
професор, професор кафедри теорії
та методики фізичного виховання,
Харківська державна академія
фізичної культури, м. Харків

Мамешина М. А.,

канд. наук з фіз. виховання і спорту,
доцент кафедри теорії та методики
фізичного виховання,
Харківська державна академія
фізичної культури, м. Харків

Іванова Ю. А.,

викладач першої категорії,
Відокремлений структурний підрозділ
"Житлово-комунальний фаховий коледж
Харківського національного університету
міського господарства імені
О. М. Бекетова", м. Харків

ОРГАНІЗОВАНІ ФОРМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ПРОДОВЖ НАВЧАЛЬНОГО ДНЯ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Вступ. Дистанційне навчання в закладах повної загальної середньої освіти, яке розпочалось під час пандемії і, в окремих регіонах нашої країни через російську агресію триває донині, характеризується суттєвим зниженням рухової

активності дітей шкільного віку. Постійне знаходження вдома, вимушені довготривалі статичні пози дітей під час занять і при виконанні домашніх завдань, проведення вільного часу за гаджетами, а також не працюючі спортивні секції та гуртки, все це призводить до прогресуючої гіподинамії підростаючого покоління. Тому, виникає гостра необхідність підвищувати рухову активність дітей під час дистанційного навчання. Одним із шляхів вирішення даної проблеми, на наш погляд, є виконання учнями фізичних вправ безпосередньо під час навчання, у різноманітних формах (ранкова гімнастика до занять, фізкультурні хвилинки, організовані перерви). Застосування цих форм продовж навчального дня буде сприятиме підвищенню емоційного тону, зняттю статичної напруги, розумової та сенсорної втоми в учнів, посиленню крово-лімфо обміну застійних ділянок в організмі школярів і т.д., що в свою чергу активізує увагу і пізнавальну активність учнів [1, 2].

Мета дослідження – визначити ставлення учнів 6 класів до впровадження організованих форм фізичного виховання продовж навчального дня під час дистанційного навчання.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, анкетування, методи математичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. В результаті проведеного опитування встановлено, що більшість учнів 6 класів (61%) бажають займатися ранковою гігієнічною гімнастикою до занять дистанційно під керівництвом вчителя, 24% учнів зазначили байдужість до даного заходу, 15% респондентів виявили відсутність бажання займатися ранковою гімнастикою організовано. При цьому визначено, що самостійно ранковою гігієнічною гімнастикою займаються лише 7% респондентів, 38% відмітили епізодичність у виконанні вправ ранкової гімнастики, 22% зазначили, що рідко виконують дані вправи і аж 33% учнів взагалі ніколи не виконують вправи ранкової гігієнічної гімнастики самостійно. Слід зазначити, що при виборі типу проведення ранкової гігієнічної гімнастики організованої дистанційно, більшість респондентів (58%) виявили бажання займатися ранковою гімнастикою під сучасний музичний супровід, 18% наголосили на своєму бажанні включати у зміст ранкової гігієнічної гімнастики танцювальних вправ, а 13% включати елементарні вправи різноманітних видів одноборств, 11% проявили байдужість у цьому питанні.

В процесі опитування було з'ясовано, що більша частина учнів 83% вважають доцільним проведення фізкультурних хвилин (руханок) під час уроків із загальноосвітніх предметів, 14% засвідчили свою байдужість у цьому питанні й лише 3% школярів зазначили, що не потрібно. Встановлено, що 85%

позитивно відносяться до проведення фізкультурних хвилин (руханок) на уроках із загальноосвітніх предметів, 6% не визначились з відповіддю і 9% проявили байдужість у цьому питанні. Цікаво, що негативного ставлення до проведення фізкультурних хвилин на уроках серед учнів не було (0%), хоча за результатами попереднього питання 3% школярів зазначили, що проведення фізкультурних хвилин не потрібно. Щодо форм проведення фізкультурних хвилин (руханок) на уроках із загальноосвітніх предметів думки учнів розподілилися таким чином: 38% бажають, щоб фізкультурні хвилини проводились під сучасний музичний супровід, 20% – з елементами танців, 32% – з елементами одноборств, 2% – віршовані, 8% проявили байдужість у цьому питанні.

Нас також цікавило ставлення учнів до проведення організованих перерв під час дистанційного навчання. В результаті опитування визначено що 73% респондентів позитивно відносяться до проведення організованих перерв, 16% не визначились з відповіддю і 11% проявили байдужість у цьому питанні. Щодо форм проведення організованих перерв думки учнів розподілилися таким чином: 9% бажають, щоб організовані перерви містили елементи танців, 23% – елементи одноборств, 14% – елементи фітнесу, 42% – ігри не великої інтенсивності і які не потребують великого простору ("Крокодил", "Корова", "Заборонений рух" та ін.), 12% зазначили, що їм байдуже.

Висновки.

1. Більшість учнів 6 класів позитивно відносяться до впровадження в освітній дистанційний процес таких форм фізичного виховання продовж навчального дня як: ранкова гігієнічна гімнастика до занять, фізкультурні хвилини (руханки), організовані перерви.

2. Учні віддають перевагу заняттям фізичними вправами під сучасний музичний супровід, з включенням танцювальних елементів та елементів одноборств.

3. Результати дослідження дозволяють нам рекомендувати вчителям фізичної культури закладів загальної середньої освіти впроваджувати в навчальний процес дистанційного навчання перелічені форми фізичного виховання, що сприятиме підвищенню рухової активності учнів, зниженню втомлюваності і, як наслідок, кращому сприйняттю навчального матеріалу.

Список використаних джерел

1. Теорія і методика фізичного виховання. За ред. Т. Ю. Круцевич. К.: Олімпійська література, 2017. Т. 2. 448 с.
2. <https://naurok.com.ua/zastosuvannya-fizkult-hvilinek-na-urokah-245420.html>.

Сніжко Ю. А.,

УДК 796.035

викладач кафедри фізичної культури і спорт,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана
Дем'янчука", м. Рівне

Кобилинська Д. О.,

здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана
Дем'янчука", м. Рівне

ПРОЦЕС ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ ФІТНЕСОМ

Актуальність. Зберігається динаміка зниження показників здоров'я студентів. В силу недостатньої за обсягом і різноманітності їх рухової активності проблема гіподинамії приковує увагу фахівців у галузі фізичного виховання і спорту. Практичні заняття в сукупності з іншими формами фізичного виховання у вищому навчальному закладі покликані забезпечити необхідні умови для найбільш повного задоволення студентами потреби в руховій активності. Однак через погану відвідуваність, ефективність академічних занять з фізичного виховання дуже низька.

Таким чином, в теорії і методиці фізичного виховання студентів склалося протиріччя між об'єктивною необхідністю підвищення ефективності академічних занять з фізичного виховання шляхом розширення складу використовуваних засобів за рахунок популярних програм фітнесу, з одного боку, і відсутністю науково обґрунтованих методик щодо їх використання в комплексі з традиційними фізичними вправами з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку фізичних якостей – з іншого.

Мета дослідження – розробити модель процесу фізичної підготовки студентів, які займаються фітнесом.

Результати дослідження. Розроблена модель процесу фізичної підготовки відрізняється від традиційної тим, що в її зміст включені такі нові компоненти, як:
– технологія визначення індивідуального профілю фізичної підготовленості та його врахування при корекції завдань фізичної підготовки;

– технологія ранжирування засобів фітнесу за ступенем їх впливу на розвиток окремих фізичних якостей;

– технологія формування комплексів засобів єдиної цільової спрямованості, що включають традиційні фізичні вправи і програми фітнесу;

– методика диференціювання засобів фітнесу з урахуванням індивідуального профілю розвитку фізичних якостей.

У зв'язку з тим, що відповідно до програми заняття з фізичного виховання повинні носити переважно комплексний характер, пропонується в одному занятті вдосконалювати не більше трьох фізичних якостей, в зв'язку з чим час основної частини розподіляти між вправами по їх розвитку в процентному співвідношенні, відповідному рівню їх розвитку:

– при трьох фізичних якостях з однаковим рівнем розвитку – для розвитку кожного з них пропонується відводити по 33,3% часу основної частини;

– при трьох фізичних якостях з різним рівнем розвитку – для фізичної якості з низьким рівнем пропонується відводити 50%, із середнім – 33%, з високим – 17% часу основної частини;

– при одній фізичній якості нижчого рівня в порівнянні з двома іншими – для неї пропонується відводити 50%, а для двох з більш високим рівнем – по 25% часу основної частини;

– при двох фізичних якостях нижчого рівня, ніж третя – для них пропонується відводити по 41,5%, а для однієї з більш високим рівнем – 17% часу основної частини.

Висновки. Розроблена модель процесу фізичної підготовки студентів з переважним використанням засобів фітнесу включає в себе наступні складові:

– систему шкал оцінки рівня розвитку фізичних якостей;

– технологію визначення індивідуального профілю рівня розвитку фізичних якостей і його врахування при корекції завдань фізичної підготовки;

– методики диференціювання навантаження засобів фітнесу на основі врахування індивідуального профілю рівня розвитку фізичних якостей.

Список використаних джерел

1. Зінченко В. Б. Фітнес-технології у фізичному вихованні : навч. посіб. Київ : НАУ, 2011. 152 с.

2. Зінченко В. Б. Фізичне виховання. Фітнес : навч. посіб. Київ : НАУ, 2014. 220 с.

3. Казміренко В. П. Програма дослідження психолого-соціальних чинників адаптації молодшої людини до навчання у ВНЗ та майбутньої професії. *Практична психологія та соціальна робота*. 2004. № 6. С. 76–78.

Строїлова Д. В.,
канд. пед. наук.,
старший викладач кафедри
фізкультурно-спортивної реабілітації,
Харківська державна академія
фізичної культури, м. Харків

УДК 796.012

BASIC ASPECTS OF THE HEALTH SYSTEM OF PHYSICAL EDUCATION

The essence of the health-oriented principle is that physical education should promote health. It also corresponds to the definition adopted by the World Health Organization (WHO): "Health is a state of complete physical, mental and social well-being, and not just the absence of disease or physical defects." The ability of the organism to adequately change its functional indicators and maintain optimality in various conditions is the most characteristic criterion of the norm of health. Science has proven that human health depends only 10-15% on the activity of health care institutions, 15-20% on genetic factors, 20-25% on the state of the environment, and 50-55% on conditions and lifestyle of people. In the modern conditions of the development of our society, there is a sharp decline in the health of the population and life expectancy. According to various studies, only about 10% of young people have a normal level of physical condition and health, life expectancy has decreased by 7-9 years, and the production potential of society is decreasing. The close relationship between the state of health and physical performance and the way of life, the amount and nature of daily physical activity is proven by numerous studies, which convincingly show that optimal physical activity in combination with a rational diet and lifestyle is the most effective in overcoming "coronary epidemic", prevention of many diseases and increase in life expectancy [4, p. 291].

In order for physical culture to have a positive effect on human health, it is important to follow certain principles. First of all, the means and methods of physical education must have a scientific basis for their health value. Secondly, physical activity should be planned according to the capabilities of those who do it. Thirdly, the use of various forms of physical culture should include regular medical, pedagogical control and self-control.

The principle of health orientation determines that specialists in physical culture and sports should organize physical education, which performs both preventive and developmental functions. This means improving the body's functional capabilities, increasing its efficiency and resistance to negative influences.

Various fitness and health systems and programs have been developed and tested, which are accessible, easy to use and effective. These include controlled running loads, 1000 movement mode, 10000 steps daily, running for life, callanetics and others [2, p. 285].

Foreign countries are introducing new areas of health-improving physical culture, such as health-improving aerobics and other types of activities that have a recognized health-improving effect. The choice of a specific technique depends on individual capabilities and interests, and also takes into account real circumstances. The effectiveness of physical exercises is observed when they correspond to the individual capabilities of those who exercise.

Physical exercises contribute to activation and improvement of metabolism in the body. They improve the function of the central nervous system and contribute to the adaptation of the cardiovascular, respiratory and other systems to muscle activity. The process of "entering" into the work of the circulatory and respiratory systems is accelerated, and the duration of functional recovery after physical exertion is shortened [3, p. 820].

Regular exercise and therapeutic physical culture have a positive effect on the activity of the digestive and excretory organs. They help to improve the peristalsis of the stomach and intestines, increase their secretory function and strengthen the muscles of the front wall of the abdomen, which is important for the work of the intestines. Also, the functions of the excretory organs and glands of internal secretion become more efficient.

In addition to the health-improving effect, physical exercises have a training effect on a person, increasing mental and physical performance, improving the level of physical qualities and contributing to the formation and improvement of vital motor skills and abilities.

The effectiveness of the health-improving, therapeutic and training effect of physical exercises on the body increases if they are correctly combined with hardening measures, such as water procedures, sun and air baths, as well as massage. Regular use of physical exercises and hardening agents helps to increase the body's vitality, natural immunity, improve the functions of vegetative systems, increase work capacity and prevent premature aging [1, p. 285]

The main components of a person's physical culture are a number of aspects that include knowledge, methodical skills and physical self-improvement skills, value orientations, motivation, interests and needs in relation to physical culture and sports activities, as well as physical development and preparedness.

1. Knowledge in the field of physical culture:

– Includes theoretical knowledge about physiology, psychology, rules and methods of physical exercises.

– Expansion of the general level of education in the field of physical culture.

2. Methodical skills and physical self-improvement skills:

– Ability to perform various physical exercises and take into account own capabilities.

– Development of training methods and planning of own physical activity.

3. Value orientations, motivation, interests and needs:

– Formation of values related to health, an active lifestyle and the importance of physical culture.

– Stimulation of motivation for regular physical activity.

4. Physical development and fitness:

– Ensuring the harmonious development of the musculoskeletal system.

– Improvement of physical qualities and motor skills.

The implementation of these components takes place in the socio-psychological and physical directions of the education of the physical culture of the individual.

1. Socio-psychological aspect:

– Formation of an active attitude to physical improvement.

– Consideration of motivation, interests and social orientation.

2. Intellectual aspect:

– Enrichment of knowledge about physical culture.

– Development of methods of searching and using information in this field.

3. Motor aspect:

– Formation of motor skills and skills.

– Improvement of physical qualities and development of motor skills.

Thus, physical culture is an important element of human existence as an active and useful member of society. It affects various aspects of personality education, in particular, moral, mental and intellectual development.

Moral education in the field of physical culture:

– Formation of collectivism and a sense of responsibility.

– Development of the ability to obey the interests of the team.

– Education of patriotism and other moral qualities.

Intellectual education in the field of physical culture:

– Activation of intellectual activity through physical exercises.

– Development of both general and specific knowledge.

Aesthetic education in the field of physical culture:

– Development of perception and understanding of beauty in body movements and its forms.

– Cultivating the ability to create and understand the aesthetic in physical activity.

Physical education also provides opportunities for creativity in all forms of art, including painting, sculpture, music, graphics, architecture and literature. It is a reflection of nature and society through various forms of creativity.

All these aspects interact and contribute to the comprehensive development of the personality. Physical culture, which takes into account intellectual, moral and aesthetic aspects, determines a quality life and helps to form a harmonious personality in the context of modern society.

Список використаних джерел

1. Лянной М. О., Рибалко П. Ф. Методика управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в сучасних закладах середньої освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. Журнал, Суми, 2019. № 4 (88). С. 280 – 289.

2. Рибалко П. Ф. Проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу середньої освіти. Science and education a new dimension: Pedagogy and Psychology. 2020. (Будапешт, Угорщина) С. 38 – 42.

3. Okhrimenko I., Pavlyk O., Tomenko O., Rybalko P., Cherednichenko S., Gvozdetska S., Holovchenko O. Dynamics of Indicators of Cadets' Physical Development and Functional Status during Pentathlon. International Journal of Human Movement and Sports Sciences. 2021. 9(4), P. 814 – 823.

4. Doroshenko R., Havryliuk T., Medynskii N., Soichuk S., Petrenko R., Pavelkiv O., Rybalko R., Maliar P., Maliar N., Chornodon E., Boretskyi M.

Developing the Competency of Future Physical Education Specialists in Professional Interaction in the Field of Social. Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala. 2020. 12(4), P. 289-309.

Тхорева І. В.,

УДК 796.03-056-26(477)

викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання та адаптивної фізичної культури,
Приватний вищий навчальний заклад
"Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імена академіка Степана
Дем'янчука", м. Рівне

ОСНОВНІ ПРОГРАМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОЛІМПІАДИ УКРАЇНИ

Special Olympics (Спеціальна Олімпіада) – міжнародна організація, яка займається питаннями організації спортивних заходів для осіб з розумовими відхиленнями. Основний організатор Спеціальних Олімпійських Ігор, які проводяться раз на кожні 4 роки.

Спеціальний Олімпійський рух виник з ініціативи Юніс Кеннеді Шрайвер, сестри Президента США Джона Кеннеді. У 1957 році вона очолила фонд Джозефа Кеннеді. Фонд має дві основні мети: знайти захист від розумової відсталості шляхом визначення її причин і поліпшити способи поведінки суспільства з громадянами із обмеженими інтелектуальними можливостями.

У 1963 році Юніс та її чоловік Сарджент Шрайвер вирішили змінити становище людей, які вважалися в суспільстві марними. З цією метою вони пристосували свій будинок у Меріленді під спортивний денний табір для дітей та дорослих із затримкою розумового розвитку, аби вивчати їх здібності. Перші ж результати роботи з ними показали, наскільки ці люди чуйні до турботи і як за підтримки та терплячого навчання розкривається їхній внутрішній потенціал. Люди із затримкою розумового розвитку виявилися набагато здібніші у видах спорту і фізичній культурі, ніж думали фахівці до того.

У липні 1968 року на Військовому полі в Чикаго відбулися перші міжнародні Спеціальні Олімпійські ігри. У грудні того ж року була створена організація Спеціальна Олімпіада, яка отримала статус благодійної організації [2, ст.19].

Місія Спеціальних Олімпіад полягає у тому, щоб сприяти організації цілорічних тренувань і спортивних змагань із різних, зокрема олімпійських видів спорту для дітей та дорослих із відхиленнями в розумовому розвитку, що створює постійні можливості для поліпшення фізичних можливостей, демонстрації мужності, отримання радості, розвитку здібностей, навичок і дружніх відносин із членами сімей, іншими спортсменами Спеціальних Олімпіад і суспільством [1, ст.14].

Рух Спеціальної Олімпіади України в Україні існує з 1991 року, а з 1994 року Спеціальна Олімпіада України має акредитацію Міжнародної Спеціальної Олімпіади. СОУ має відокремлені підрозділи (осередки) у 23 регіонах, де за програмами організації тренуються понад 13 тисяч українських спортсменів.

Основні Програми Спеціальної Олімпіади:

Програма "Здорові спортсмени" спрямована на покращення стану здоров'я спортсменів та їх функціональних можливостей. В рамках програми проводиться обстеження стану опорно-рухового апарату спортсменів, надаються відповідні методичні рекомендації, консультативна робота з пропаганди здорового способу життя та раціонального харчування.

Програма "Здорові громади" Проект Спеціальної Олімпіади, який передбачає безпосередню роботу з громадами щодо підтримки, захисту і поліпшення здоров'я людей з відхиленнями у розумову розвитку та покращення якості їхнього життя. В Україні вона реалізується з березня 2020 року, завдяки Голісано Фаундейшн, у Вінницькій та Херсонській областях.

Програма "Об'єднаний спорт" – це формат гри, коли в одній команді грають разом спортсмени без та з відхиленнями у розумовому розвитку. Через "Об'єднаний спорт" Спеціальна Олімпіада намагається надихнути нове покоління спілкуватися з людьми з обмеженими розумовими можливостями та створити більш інклюзивну спільноту, що спрямовує до більш шанобливого ставлення до всіх членів нашого суспільства.

Програма "Маленькі спортсмени" – розроблена для залучення дітей віком від двох до восьми років до руху Спеціальної Олімпіади, щоб допомогти дітям із відхиленнями у розумовому розвитку стати більш розвинутими у фізичному, пізнавальному та соціальному аспектах. Ця програма не тільки обумовлює розвиток дитини, але і пропонує дітям та їхнім батькам інструменти для спільних ігор та гармонійного розвитку.

Проект "Давай грай" – спеціальний проєкт Спеціальної Олімпіади України, Фонду ООН у галузі народонаселення (UNFPA) і Шахтар Соціал, для дівчат з відхиленнями у розумовому розвитку. Реалізується за адаптивною методикою тренувальних занять, спеціально розробленою для "Disability Football" [3].

Завдяки діяльності Спеціальної Олімпіади України кожен має змогу дізнатись більше про можливості та досягнення людей з відхиленнями у розумовому розвитку – як спортсменів і як членів суспільства. Адже Спеціальна Олімпіада України ламає стереотипи й прагне побудувати інклюзивне суспільство, де кожен відчує себе максимально комфортно та захищено.

Список використаних джерел

1. Бріскін Ю. А. Адаптивний спорт. Спеціальні Олімпіади: навч. посіб. Львів: Ахіл, 2003. 128 с.
2. Передерій А. В. Спеціальні Олімпіади в сучасному світі: монографія. Львів: ЛДУФК, 2013. 296 с.
3. Спеціальна Олімпіада України URL: <https://specialolympics.org.ua>.

Чиченьова О. М.,

УДК 796.011

старший викладач кафедри
технологій оздоровлення і спорту,
Національний технічний університет
України "Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського", м. Київ

Новікова І. В.,

старший викладач кафедри
технологій оздоровлення і спорту,
Національний технічний університет
України "Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського", м. Київ

ВИЗНАЧЕННЯ РОБОТИ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Функціональний стан серцево-судинної системи людини знаходиться в тісному взаємозв'язку із дією фізичних і психічних навантажень, які мають вплив на організм. В роботі викладача з фізичного виховання у закладі вищої освіти, пріоритетною метою є максимальна допомога студенту адаптуватися у навчанні, оптимізувати його зусилля для вирішення освітніх завдань, підвищити рівень працездатності і фізичної підготовки, відновити психоемоційний стан, який виникає під час напруженого навчання. Успішне вирішення поставлених завдань, надає змогу завчасно коригувати навчальні плани, зробити відповідні висновки для подальшої роботи.[1,с.43] Впродовж усього терміну навчання, організм студента підвладний впливу несприятливих чинників різного походження і інтенсивності. Іноді, ці фактори сприяють розвитку патологічних змін в функціональних системах організму, прояву негативних сторін життєдіяльності, де поєднуються екологічні, соціальні, фізичні, психоемоційні особливості. Такі обставини, відповідно впливають на функціональний стан здобувача вищої освіти і мають вплив на показники його успішності у навчанні.

Діагностика фізіологічних і психологічних процесів є особливо актуальною на початковому етапі навчання. Проведення комплексу необхідних заходів відбуваються з метою виявлення факторів ризику і своєчасної корекції психофізіологічних порушень.

Навчання у закладах вищої освіти має значний вплив на функціональний стан серцево-судинної системи і характеризується змінами морфофункціональних характеристик міокарда та перебудовою механізмів регуляції серцевої діяльності. Впродовж впливу фізичного і психоемоційного навантаження підвищуються вимоги до роботи серцево-судинної системи і збільшується

потреба активних м'язів і нервових клітин у кисні, використовується більше живильних речовин, що призводить до прискорення метаболічних процесів та зростання кількості продуктів розпаду [2, с. 58].

Одними з інформативних показників роботи серцево-судинної системи, які відображають їх потужність, є величина частоти серцевих скорочень (ЧСС) та артеріального тиску (АТ). Дослідження показників частоти серцевих скорочень і артеріального тиску здобувачів вищої освіти, відбувається протягом навчального року і проходить в декілька етапів. Показники частоти серцевих скорочень (ЧСС) вимірюються пальпаторно на початку і по завершенню кожного заняття з фізичного виховання, значення артеріального тиску фіксується за допомогою апарату для вимірювання артеріального тиску і проводиться вибірково. Дослідження проводилось з здобувачами вищої освіти першого та другого курсу і були отримані наступні результати: у юнаків і дівчат першого року навчання, зафіксовано збільшення значення показників частоти серцевих скорочень та артеріального тиску (показники середнього квадратичного відхилення частоти серцевих скорочень і артеріального тиску знаходяться в межах $\pm 2-4\%$ від середнього значення). Також виявлено, що зміна діяльності серцево-судинної системи здобувачів вищої освіти, під впливом навчального навантаження характеризується збільшенням частоти серцевих скорочень і артеріального тиску на початку та наприкінці навчального року, таким чином порушується рівновага у фізичних і хімічних процесах, які відбуваються в роботі серцево-судинної системи, що в свою чергу, може привести до фізичного виснаження і стомлення.

Модернізація навчання у закладах вищої освіти, здійснює суттєвий вплив на психофізичний стан здоров'я здобувача вищої освіти, на роботу його адаптаційних систем. Ускладнення існуючих програм, з навчальних дисциплін, вимагає витрат більших зусиль для успішного навчання, а це відповідно проявляється на роботі серцево-судинної системи [3, с. 71].

Заняття з фізичного виховання, рухова активність, ведення здорового способу життя допоможуть здобувачу вищої освіти впоратися з негативним наслідками, які виникають під час напруженої навчальної роботи, збільшать його адаптаційний рівень до фізичних навантажень, посприяють стресостійкості та врівноваженості, що дозволить гармонійно розвиватися особистості.

Список використаних джерел

1. Віхляєв Ю. М. Методичні матеріали до теоретичного розділу дисципліни "Фізична культура" для студентів всіх факультетів НТУУ "КПІ" "Політехніка" Київ: НТУУ "КПІ", 2006. 43с.
2. Віхляєв Ю. М. Інноваційні технології фізичного виховання студентів. ТОВ "ТВОРИ" Вінниця: 2019. 58с.
3. Збірник наукових праць "Актуальні наукові дослідження у сучасному світі" Переяслав-Хмельницький. 2017. 71с.

СЕКЦІЯ 11. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

.....

SECTION 11. CULTURE AND ART

Wang Zeqian,
PhD student,
Lviv Polytechnic National University, Lviv

UDC 74:769.91

**THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS
OF VISUAL COMMUNICATION DESIGN**

In the scientific discourse of recent decades, significant attention is paid to the so-called visual turn, which captures two serious sociocultural trends: a change in the communicative environment of a person due to an increase in the number of objects of his visual perception and the emergence of a new visual culture that changes a person and his methods of mastering reality [9]. The understanding of these processes takes place in the context of various scientific directions: in the field of humanitarian sciences (art studies, cultural studies, pedagogy); in the field of social sciences (visual sociology); in the field of technical sciences (information technologies, transport, urban planning); in the fields of medical and natural sciences (visual anthropology, biology, biotechnology). These spheres, which collectively form an integrated scientific system, consider the problems of visual communications in various theoretical and methodological planes from the positions of: compositional-figurative organization and formal-content characteristics of design objects; information visualization technologies and tools; mass communication and the development of its means; semiotics; psychology and visual perception; communicability of space in the urban environment; integration of natural objects into the project structure of visual communications. All of these research areas deal with a wide range of interrelated topics related to visual problems. Today, visual communications are formed by the multiplicity of means and forms of visualization, as well as their transmission channels, requiring just such a complex approach to their study and design. To understand the definition of "visual communication", let's use the definitions given in explanatory dictionaries. In particular, the term "visual" is defined as something relating to vision or directly related to visual perception; the concept of "communication" has several definitions in various scientific sources, at the same time, in the context of our problem, the most appropriate is its understanding as a process of transmission and exchange of information, which includes the addressee, communication channels, encoding and decoding of the content, and the purpose of which is mutual understanding between sub objects.

So, the concept of "visual communication" can be defined as the process of transmitting data and information in the space-time dimension for a mass audience using various visual means, which involves their visual perception.

Arnheim R., who more than half a century ago studied the transmission of information using images and proved that such communication is the most effective, was one of the first to start working on the theoretical justification of visual communications. The researcher substantiated the role of color, shape and compositional-spatial relationship in the transmission of messages as effective means of communication [2]. Researcher R. Langenfelds [7] interprets the concept of visual communications as a process of transmitting information by means of visual language – with the help of images, signs, images, typography and infographics. The design theorist Frascara J. consistently worked on the theoretical and practical substantiation of the concept of "visual communications". He also used the term "visual communications design" for the first time, revealing the principles and functions of communicative design as a tool for building effective communication. The researcher introduces this definition instead of the established term "graphic design". Instead, it counts the latter among the structural elements of visual communication design alongside information design, digital design, motion graphics and multimedia, web design, advertising, book and poster illustration, print and digital publications, packaging design, and visual brand identity design, including logos [5]. These structural elements function today and carry out visual communication in the spheres of three-dimensional, virtual and multimedia spaces. According to the researcher, visual communication design (VCD) is defined as an activity aimed at the formation, awareness, creation, design and transmission of various forms of messages through visual communications, emphasizing the importance in this process of methodology (design process), purpose (communication process) and tools (visualization process) [5, p. 4]. In the researcher's opinion, the integration of theoretical and practical research in the field of visual communications with social sciences, psychology, and ergonomics is important.

In general, the change in information technologies and the expansion of the designer's sphere of activity have created the need for terminological clarifications in the professional industry community. In 2000, the Manifesto of ICOGRADA was issued – the International Council of Graphic Design, established in 1964 for awareness and expression of the graphic designer profession among technical and creative specialties. In this Manifesto, it was noted that the term "graphic design" is losing its relevance in relation to today's expanded professional framework. Instead, it is proposed to combine all the principles and methods of various professional disciplines integrated by him with the term "visual communication design" [6]. So, in

recent decades, the issue of visual communication design as a process of creating effective visual communication content for the elective transfer of information in a technically and ethically changing environment continues to form specific tasks for scientists related to both theoretical understanding and the methodology of practical implementation. The system of visual communications is studied in view of new realities and its typological components are determined. Design theorist Triggs, T. justifies the definition of visual communication design by expanding its components at the expense of, for example, sound design (multimedia experience); tactile design (sensory experience), emotional design (psychological experience) [9]. Ukrainian researcher Sklyarenko, N. proves that the system of visual communications integrates such forms as: material, digital, anthroposocial and natural, covering graphic, multimedia, subject and spectacular, eco-technological types of communicators [11]. And in the writings of Gladun, O., the process of forming a visual communication design system is consistent with the stages of communication itself: 1. formulation of a communicative idea; 2. coding of information into a visual form; 5. message transmission; 4. decoding and interpretation of the message [10]. We can present a generalized definition of visual communication design as "integral intellectual design and artistic activity for the creation and visual presentation of information content, taking into account ergonomic, psychological, technical and aesthetic requirements. The means of such design are signs, images, images, fonts, infographics, animations, multimedia contexts, and the typology covers material, digital, anthropo-social and natural forms.

A decade after the 2000 Manifesto, ICOGRADA issues another multilingual, but not verbose, manifesto that again addresses the current challenges of the profession. In the Manifesto of 2011, in the posts of Russell Kennedy (Icograda President 2009–2011) and Audrey G. Bennett (Co-chair Icograda), the effort to expand the scope of the professional field according to modern information and technological challenges determines the use of the term "communicative design". Communicative design is an intellectual, creative, strategic, managerial and technical process that involves the creation of visual solutions to the problem of communication [6]. Bennett, A.G. cites the concept of "change" as key to design processes. And its development is completely connected with the designer's ability to transform, find new strategies and resources that could convey inclusiveness, social ethics and concepts of sustainable development, as well as show attention to intercultural harmony. Today, the communication designer is an agent of cultural, social, political, environmental and economic changes and his position in the present is alongside politicians, engineers, scientists – people who make socially important decisions [3, p.7]. For communication

design, environmental issues and compliance with sustainable development are actualized, which can be provided with sustainable design materials, methods and results. The vectorization of the development of the industry from object-oriented design to experience-based design, when decisions are determined by cognitive and cultural influences, is becoming relevant [1; 4].

The effectiveness of visual communications is determined by the validity of the relationship between the following systems: message – means of communication – design – consumer – effectiveness and audience response. A visual message contains information or an idea that needs to be conveyed. It can be text, image, diagram, graphic, animation, diagram, etc. A certain means of communication is used to convey a visual message – paper, screens, websites, social networks, posters, books, magazines, television, etc. Visual communication design includes visual concept, choice of colors, fonts, composition, placement of objects, use of visual effects, etc. It is aimed at achieving specific communication goals and should meet the needs of the audience. A consumer is a person or audience to whom visual information is addressed. The effectiveness of communication is determined by the effectiveness and response of the audience by studying the reaction of the audience.

Today, a visual communication designer identifies and formulates problems and solves them through critical thinking, creativity, experimentation, and evaluation; conceptualizes and communicates identity, messages, ideas and values through new products, systems, services and experiences; uses an inclusive approach, respects people, ecological and cultural diversity; applies ethics to avoid harm and takes into account the consequences of project activities on humanity and the environment; easily adapts to technological changes and accepts the challenge of learning and mastering new ways of visualizing and communicating concepts on different media and new smart materials; gains experience in interdisciplinary cooperation with sociologists, marketers, anthropologists, software programmers, etc. [6]. The design of visual communications today covers a wide range of issues and is guided by the methodology of interdisciplinary research. It is the design of objects that carry information, emotions and aesthetics in the fields of media, advertising, publications and software, PR and is implemented by means of graphic design: illustrations, typography, infographics, signs, expressions, static forms, color, animation. Often, these spheres are integrated with each other and acquire signs, characteristics and forms from neighboring ones. Collectively, all these spheres are included in the framework of the printed, digital and object-spatial environment, and the implementation of communication in these spheres takes place with the help of visual, verbal, spatial and interactive means.

References

1. Armstrong H. Digital Design Theory: Readings from the Field, Chronicle Books, 2016.
2. Arnheim R. Art and Visual Perception. A Psychology of the Creative Eye. The New Version. University of California Press. Berkeley and Los Angeles, California. 1997. 520 p.
3. Bennett A. G. ICOGRADA Design Education Manifesto 2011. International Council of Graphic Design Associations. Taipei. 2011. p. 7.
4. Davis M., Hunt J. Visual communication design: An introduction to design concepts in everyday experience. Bloomsbury Publishing. 2017.
5. Frascara J. Communication Design: Principles, Methods and Practice. New York: Allworth, 2004.
6. Icograda Design Education Manifesto, 2000. URL: chrome-extension://efaidnbmnmnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.theicod.org/storage/app/media/resources/Icograda%20Documents/IcogradaEducationManifesto_2000.pdf.
7. Langenfelds, R. Visual design. Teame. 1997.
8. Mitchell W. J. T. The Pictorial Turn. Picture Theory. Essays on Verbal and Visual Representation. Chicago & London: The University of Chicago Press, 1994. p. 11-34.
9. Triggs T. Graphic Design History: Past, Present, and Future. Design Issues 27. 2007. №1. p. 3–6.
10. Гладун О. Візуальна мова графічного дизайну як комунікативна знакова система, Вісник ХДАДМ. 2012. №15, с. 11-14.
11. Скляренко Н. В. Візуальні комунікації в дизайні: динамічні концепції сталого розвитку: монографія. Луцьк: Вежа-Друк. 2023. 484 с.

**Research
Europe.org**